

เสปียธรรม

ถนหนังสือ ■ ฉบับที่ ๔๕ ปีที่ ๑๐ กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๔๓

สุนทรียภาพ
กับศาสนธรรม

ศิลปะ: ในทัศนะ: พุทธทาส

ศิลปะของการมีชีวิตถูกต้อง : (การทำชีวิตให้มีศิลปะชั้นสูงสุด)

“...ศิลปะแห่งการเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง; ศิลปะแห่งการครองชีวิต คือการที่จะทำให้ชีวิตมันถูกต้องนี้มันยาก มันละเอียด มันสุขุม ขนาดที่เป็นศิลปะเหนือศิลปะ; แต่ไม่ใช่ศิลปะบ้า ๆ บอ ๆ เหมือนของคนสมัยนี้.

คนสมัยนี้กำลังนิยมศิลปะ เขกันไปในทางศิลปะ แต่เป็นศิลปะบ้า ๆ บอ ๆ มากยิ่งขึ้น ใหญ่โต แพงมากขึ้น เสียเวลามากขึ้น ศิลปะแห่งยุคปัจจุบัน; แต่แล้วก็ไม่รับใช้สันติภาพ คือไม่นำมาซึ่งสันติภาพ.

ศิลปะบ้า ๆ บอ ๆ นะเสียเงินมาก ทำกันมาก. เห็นรูปถ่ายบางชิ้นว่าเป็นศิลปะ ไปดูกันหมดบ้านหมดเมือง ก็เป็นรูปบ้า ๆ บอ ๆ อะไรก็ไม่รู้; แล้วไม่รับใช้สันติภาพเลย.

ฉะนั้น ถ้าศิลปะไม่รับใช้สันติภาพ ก็ไม่ใช่ศิลปะหรอก. เสียเวลาเปล่า ๆ เปลืองเปล่า ๆ ; ศิลปะ abstract ศิลปะอะไรก็ตามเถอะ ที่มันไม่รับใช้สันติภาพนั้นนะ ไปเสียเวลาเปลืองเปล่า ๆ แล้วทำให้โง่มากขึ้น. คือว่า ถ้าเราจะไปดูศิลปะนั้นให้สวຍให้ว่าสวຍ ตามที่เขาว่ามันสวຍ เราต้องยอมโง่อย่างเขานะ เราต้องไปเรียนโง่อย่างเขานะ ศิลปะชิ้นนั้นจึงจะสวຍ. ถ้าเรามีจิตเป็นอิสระจะไม่รู้สึกว่าจะสวຍ; ฉะนั้นศิลปะชนิดนี้ทำให้คนโง่มากขึ้น เสียเวลาไปยอมโง่ให้มากขึ้น เพื่อจะบัญญัติกันว่าอย่างนั้นสวຍ อย่างนั้นลึก อย่างนั้นแพง. บางชิ้นขายแพงเป็นล้าน ๆ แล้วก็ไม่มีประโยชน์แก่ความสุขหรือสันติภาพของใครเลย.

นี่อาตมาเรียกว่า ศิลปะเพื่อ ที่กำลังเพื่ออยู่ในโลก; ศิลปะแท้ ๆ ของเขาต้องรับใช้ความสงบสุข หรือสันติภาพ โดยอาศัยความงาม.

การที่จะให้มีความสุข มีความสงบ นีมันมิได้หลายวิถีทาง; การที่จะชักจูงกันไปในวัตถุประสงค์อุดมคติ เดียวกันนั้นมันก็มีหลายทาง. ใ้ศิลปะนี้เป็นเครื่องมือที่พิเศษอันหนึ่ง มีความละเอียดอ่อน มีความลึกซึ้ง มีความสุขุม มีความงดงามเหลือประมาณ; แต่แล้วต้องเป็นไปเพื่อสันติภาพ.

ฉะนั้น ยอดสุดของศิลปะ ก็คือการทำชีวิตนี้ให้หมดปัญหา : **ทำให้ชีวิตนี้หมดปัญหา หมดกิเลส หมดความทุกข์ หมดสกปรก หมดเร่าร้อน; แล้วให้มาสงบเย็น เยือกเย็น เป็นสันติภาพ.**

นี่ศิลปะแห่งการครองชีวิต ไม่ลงทุนด้วยความโง่มาก ๆ เสียเงินมาก ๆ เสียเวลามาก ๆ แล้วก็หลอกกันว่าสวຍ ว่างาม.

นี่ขอภัยที่คำพูดเหล่านี้ มันออกจะหยาบคายเกินขอบเขต แต่มันไม่รู้จะพูดอย่างไรให้มันทันกับเวลา. เราต้องลงทุนโง่ตามเขา อาตมาลงทุนไม่ไหว; พยายามจะงามกับเขาเหมือนกันแหละ ศิลปะแพง ๆ นั่นก็เอามาดู มาศึกษา; แต่แล้วมันต้องคิดอย่างนั้นต้องเดินความคิดแนวนั้น จึงจะรู้สึกว่ามันงาม. นี่ลงทุนไม่ไหวก็เลยไม่เอา. ”

พุทธทาสภิกขุ, ธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส ชุด สัมมัตตานาภาพ, เลขประจำเล่ม ๔๐.๑, หน้า๖๖-๖๗

ความงามและสุนทรียภาพ ในพุทธศาสนา

สมเกียรติ มีธรรม

มนุษย์สร้างศิลปะขึ้นมาเพื่อความพอใจในความ
รู้สึกของตนเองที่มีมาแต่กำเนิด คือรักและนิยมสิ่งงาม
ความไพเราะ มนุษย์จึงตกแต่งประดับประดาตนและ
สิ่งแวดล้อม ด้วยสิ่งที่เป็นวัตถุต่าง ๆ และรู้สึกขะเขยงออกจาก
จากสิ่งที่เป็นความน่าเกลียด

ถ้าเราจำเป็นต้องเลือกเอาสิ่งใดในของชนิดเดียวกัน ซึ่งมีอยู่เป็น
จำนวนมาก จะเป็นปากกาหมึกซึม เลื่อนผ้า รถยนต์ น้ำหอม หรือที่
อยู่ที่ตามที เราก็พยายามเลือกเอาสิ่งที่เห็นว่างามที่สุดในบรรดาสิ่งของ
เหล่านั้น เพราะเส้นและสีที่งามสมบูรณ์จะทำให้เรารู้สึกบันเทิงใจอย่าง
แท้จริง

ความรู้สึกบนหัวใจนี้ เป็นสัญชาตญาณที่มีมาแต่กำเนิด เรียกว่าความรู้สึกทางสุนทรียภาพ ซึ่งมีอยู่ในตัวเราทุกคน ประณีตบ้าง หยาบบ้างไม่มากก็น้อย แล้วแต่การศึกษาอบรม และความเป็นบัณฑิตที่มีเป็นธรรมชาติอยู่ในตัว มนุษย์หรือสัตว์ ก็ดี ย่อมมีสัญชาตญาณรู้จักนิยมยินดีต่อความงาม สัตว์เมื่อถึงฤดูสืบพันธุ์ ขนของนกตัวผู้จะมีสีสันงดงาม เกินกว่าเวลาปกติ ที่ไม่ใช่ฤดูเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะ นกตัวเมีย ย่อมหลงใหลต่อความงามของชนที่มีสีสันอย่างอุดม หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง นกที่อยู่ตามสวนบางชนิด เขาปากจิกเก็บก้อนกรวดก้อนหินก้อนเล็ก ๆ ซึ่งมีสีสันงามเด่นไปรวมเรียงไว้ในรัง แล้วกระโดดเดินไปมาส่งเสียงร้องด้วยความเบิกบานยินดีรอบ ๆ สวนสีของมัน ตามที่กล่าวมาที่เราจะเห็นว่า ความนิยมยินดีต่อความงามนั้น เป็นความรู้สึกทางสัญชาตญาณ ซึ่งมีอยู่ในหมู่มนุษย์ และกลายเป็นความจำเป็นทางจิตใจขึ้นมา

ในชีวิตเราแต่ละคน คงไม่มีใครไร้ความรู้สึกสัมผัสทุกซ่ต่ออารมณ์ที่เข้ามากระทบทางอายตนะภายในทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ทางใจ เมื่อกระทบเข้าด้วยกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ผัสสะ" เวทณาก็เกิดขึ้น ว่าพึงพอใจหรือไม่ พึงพอใจต่ออารมณ์นั้น ๆ เมื่อพึงพอใจ เราก็รู้สึกว่าดีงามมีคุณค่า เมื่อไม่พึงพอใจ เราก็บอกว่าไม่ดีไม่งามไม่มีคุณค่า และปรุงแต่งไปตามอำนาจของเวทนา โดยมีเจตนาเป็นตัวนำให้แสดงออกแตกต่างกันไปตามอารมณ์นั้น

คนสองคนแม้จะมีผัสสะในอารมณ์เดียวกัน ก็อาจจะรู้สึกเหมือนกัน หรือต่างกันได้ อย่างเช่น อารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการดูหนังรักหวานซึ่ง บ้างก็ซาบซึ้งตรึงใจในความรักถึงกับน้ำตาคลอ บ้างก็เฉย ไม่รู้สึกรู้สืออะไรเลยก็ได้ เป็นต้น

อารมณ์สะเทือนใจที่เกิดขึ้นจากผัสสะ ไม่ว่าจะซาบซึ้งตรึงใจ ตื่นตระหนก หรือเพียงรู้สึกเฉย ๆ ล้วนแต่มีความงามซ่อนเร้นอยู่ในตัวของมันเองเสมอ ถ้าเราถอดเอาความรู้สึกนี้ออกมาตีแผ่ให้ปรากฏขึ้นภายนอก ด้วยการแสดงให้เห็นเป็นรูปเป็นร่างที่จับต้องได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วาดเขียน ร้อยกรอง เป็นคำประพันธ์ แสดงบทบาททำทาง หรือการขับร้องเพลง เพื่อแสดงให้เห็นความงาม ให้เห็นความคิด หรือให้เห็นความจริงในสิ่งนั้น

เมื่อใครได้ดู ได้อ่าน ได้ฟัง ก็เกิด "เวทนา" รู้สึกจับใจในความงามที่แสดงออกมา และเห็นซึ่งเข้าไปในจิตใจ ส่วนจะมีความละเอียดประณีตอย่างไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการฝึกฝน

อบรมเป็นสำคัญ

เพราะเหตุนี้เอง ความรู้สึกงามในงานศิลปะจึงมีความแตกต่างกันไป หยาบบ้าง ประณีตบ้างตามยุคสมัย ตามเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ตามระดับการศึกษาของบุคคล เด็กวัยรุ่นสมัยใหม่อาจจะชอบสิ่งที่มีความสนุกสนาน ชอบเสียงดนตรีที่ดังจนแหวกหู ถ้าเห็นภาพเขียนที่ตลก ซึ่งเมื่อมองประกอบและสิ่งที่ประสานกัน อย่างสุขุม หรือฟังดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นโดยมีความสอดคล้องกลมกลืนเช่นซิมโฟนี ก็อาจจะรู้สึกเฉย ๆ ไม่รู้สึกว่าจะงาม ฟังไม่ไพเราะจับใจ หรือระคายตา รำคาญหูด้วยก็ได้

ความรู้สึกต่อคุณค่าอย่างประจักษ์ชัดต่อศิลปะขั้นต้นต่าง ๆ ที่ว่านี้ ก็เท่ากับเป็นความรู้สึกเบื้องต้นของความงามที่เป็นสุนทรียภาพ ซึ่งต่อไป ถ้าเจริญคลี่คลายขึ้นแล้ว ก็จะเปิดช่องให้ประสาทอินทรีย์ของเด็กวัยรุ่นศึกษานิยมยินดี คือ รู้คุณค่าสามารถเข้าใจได้อย่างซาบซึ้งถึงความรู้สึกสะเทือนใจทางสุนทรียภาพ และอาจกล่อมเกลาลึกลับใจคนให้หันจิตเบื้องต่ำเสียได้

คนดูร้ายใจกระด้างก็กลับเป็นตรงข้าม ที่ขลาดก็กลับกล้าหาญ ที่เกียจคร้านก็กลับขยัน เพราะด้วยอำนาจแห่งศิลปะ เป็นเครื่องชักจูง ใฝ่หม่อมใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม

ดังนั้น ทุกคนที่ปรารถนาจะเป็นศิลปิน ก็ย่อมจักต้องฝึกฝนอบรมประสาทอินทรีย์ให้มีความสุนทรีย์ ต่อเมื่อฝึกฝนดีแล้ว ก็จะมีเกิดความเข้าใจในผัสสะต่าง ๆ แม้เมื่ออยู่ในท่ามกลางธรรมชาติ เพียงได้ยินเสียงสายลมที่รำเพยพัดลมเพียงแผ่วเบา ก็สัมผัสได้แจ่มชัดราวกับว่าเป็นเสียงกระซิบของคนรัก

จะตื่นตะลึงละลานใจได้แม้เมื่อเห็นหรือเรื่องแห่งอรุณฉ่ำไฟ ทำให้จิตใจเคลิ้มคล้อยราวหลงลืมตัวขณะยินเสียงดนตรีอันไพเราะ หรือรู้สึกซาบซึ้งดีมดำยามได้อ่านวรรณคดีชั้นสูง ความรู้สึกเช่นนั้น และเป็นเช่นนั้นเท่านั้น ที่จะทำให้ศิลปินสามารถสร้างงานศิลปะ ถ่ายทอดความรู้สึกเป็นสุนทรียภาพออกมาไว้ในสิ่งที่สร้างขึ้นเป็นศิลปะได้ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการแสดงออกอย่างงาม แต่ไม่ใช่เป็นการแสดงออกในสิ่งที่งาม

การแสดงออกอย่างงามของอารมณ์ที่เป็นสุนทรียภาพดังกล่าวมาเบื้องต้น เป็นเรื่องของอารมณ์ความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน เวียนวนเป็นสังสารวัฏยากที่จะสลัดจากบ่วงแห่งอารมณ์สุข ไม่สบาย และเฉย ๆ นี้ได้ และเป็นเหตุให้เจ้าชายสิทธัตถะแสวงหาหนทางออกจากอารมณ์นั้น จนได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่เหนืออารมณ์ความรู้สึก ถึงที่สุดของสุนทรียภาพที่มนุษย์พึงจะค้นพบ พร้อมกันนั้น ก็ได้แจก

แรงกระบวนกรเกิดสุนทรียภาพออกมาชัดเจนเป็นระบบอย่าง
ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ถ้าเราศึกษาพุทธประวัติจะเห็นได้ว่า สุนทรียภาพของ
พระพุทธองค์นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นหลังจากตรัสรู้เป็นพระสัมมา
สัมพุทธเจ้าเท่านั้น หากแต่เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ
สุนทรียภาพของพระองค์ก็ปรากฏออกมาให้เห็นหลายครั้งอย่าง
ต่อเนื่อง นับตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อเจ้าชายมีโอกาสเสด็จไปกับพระ
ราชาบิดาเพื่อประกอบพิธีแรกนาขวัญ ขณะที่เหล่าข้าราชการ

บริวารกำลังสนุกสนานอยู่นั้น เจ้าชายสิทธัตถะ
กลับปลีกตัวออกมาอยู่ใต้ต้นหว่า
ใหญ่ใบดกหนา เจ้าชายได้เห็นกิ่งก้าน
ตัวหนึ่ง กำลังใช้ลิ้นตะหวัดกินเมล็ด
เล็กๆ ที่กำลังไต่ไปตามโคนไม้
ในขณะนั้นเอง ก็มีงูตัวหนึ่ง
เลื้อยเข้ามางอกกิ่งก้านเป็น
อาหาร ช่วงจิตใจนั้น มีเหยี่ยว
บินโฉบลงมาจับงูไปฉีกกินอย่าง
เอร็ดอร่อย เจ้าชายเห็นดังนั้นจึงครุ่น
คิดจิตแผ่วแผ่ว เป็นสมาธิ เห็นความทุกข์
อันใหญ่หลวงที่บังเกิดขึ้นแก่มนุษย์และ
สัตว์ เมื่อพิธีแรกนาขวัญเสร็จลง ข้าราชการ
บริวารไม่เห็นเจ้าชายอยู่ในที่นั้น ก็ตกใจออก
ตามหา จนมาเจอเจ้าชายอยู่ในที่หนึ่งสมาธิใต้
ต้นหว่าใหญ่เพียงลำพัง

สมัยต่อมา เมื่อเจ้าชายเติบโตใหญ่ ได้มี
โอกาสไปเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และ
สมณะ ก็บังเกิดความสลดหดหู่ใจ กลับไปครุ่นคิดถึงหนทางที่
จะเอาชนะสิ่งเหล่านั้น จนกระทั่งออกบวช เพื่อค้นหาหนทางแห่ง
ความไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย และได้บรรลุโพธิญาณเป็นพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าท่ามกลางราวป่าใหญ่

เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้วัยสัจจ ๔ เห็นทุกข์ เหตุแห่งทุกข์
ความดับแห่งทุกข์ และหนทางดับทุกข์ พระพุทธองค์ก็ทรง
แสดงออกอย่างงามด้วยการดำเนินวิถีชีวิตที่ประเสริฐ หรือที่
เรียกกันว่า “ประพฤติพรหมจรรย์” มีความงดงามในเบื้องต้น
ท่ามกลาง แดงงดงามในที่สุด หมตจด สะอาด บริสุทธิ์ บริบูรณ์
สิ้นเชิง จะเสด็จดำเนินไปไหนก็มีสง่าราศี แม้ปัจจุวัคคีย์ทั้ง ๕
ซึ่งหมดศรัทธาต่อพระองค์เมื่อครั้งทรงละจากการบำเพ็ญ
ทุกกรกิริยามาเสวยภัตตาหาร นิดเนาะกันไว้จะไม่ทำความ

เคารพสมณะโคดม แต่เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาใกล้ ก็กลับ
น้อมกายลงทำความเคารพโดยไม่รู้ตัว

หรือแม้แต่สาวกของพระองค์อย่างพระอัสสชิ เมื่ออุป
ติสสะมาพบเข้ก็เลื่อมใสศรัทธาในจริยาของท่าน จึงเข้าไปได้
ถามถึงพระศาสนาและข้อธรรมที่ทรงสั่งสอน พระอัสสชิเพียง
ตอบสั้น ๆ ว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดง
เหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมนั้น” เท่านั้น

อุปติสสะถึงกับบรรลुพระโสดาบัน ให้พระอัสสชิพาไป
เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า บวชเข้าเป็นภิกษุ
จนบรรลุอรหัตต์เป็นอัครสาวกเบื้อง
ขวาในที่สุด

การเชิญพระโสลี ที่ทรงจัดในวันออกผนวช
ขึ้นสู่ทวโลก ได้รับการยกย่องทางศิลปะ
แม้สมัยปัจจุบันทางตะวันตกก็ให้เกียรติ
แก่ภาพชิ้นนี้ว่าถึงขนาด. ความล้มเหลวของ
นาหาวรรณที่มีอยู่ครบในภาพนี้ (เห็นสลักแบบ
อมราวดี สมัยอันธพ พ.ศ. ๕๐๐-๗๐๐)

การแสดงออกอย่างงาม
ของพระพุทธองค์และสาวกที่
กล่าวมานั้น พอแยกออกเป็น
สองช่วงใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ
สุนทรียภาพเมื่อครั้งก่อนตรัสรู้
และหลังตรัสรู้ ทั้ง ๒ ช่วงนี้มีความ
แตกต่างกันบางประการ กล่าว
คือ สุนทรียภาพก่อนตรัสรู้ เป็น
สุนทรียภาพที่ช่วยยกระดับจิตใจไม่ให้
ตกต่ำ เป็นการตั้งคำถามกับความรู้สึกที่เข้า
มากระทบ และค้นหาคำตอบ ต่อเมื่อตรัสรู้
เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เป็นการ
แสดงออกของสุนทรียภาพ ที่ได้ค้นพบด้วย
พระองค์เองอย่างงดงาม และมีความ
บรรลึานสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ทั้งระบบของชีวิต ทั้งนี้ โดยมีได้แยกขาดออกจากกัน
ดังสามารถสัมผัสได้ในคำสอนของพระพุทธองค์

สาวกที่เข้ามาบวชในบวรพุทธศาสนานั้น ก็เนื่องด้วย
สุนทรียภาพที่ได้รับจากคำสอนอันลึกซึ้ง และการประพฤติ
พรหมจรรย์ที่พระพุทธองค์ได้กระทำเป็นแบบอย่าง แม้กระทั่ง
ในยุคหลังพุทธกาลผ่านมหลายร้อยหลายพันปี หลักธรรมคำ
สอนของพระพุทธองค์ เหลือไว้แต่เพียงที่ได้บันทึก จารึกไว้
เป็นอักษรแล้วก็ตาม แต่สุนทรียภาพที่ได้จากการอ่าน ก็ยังคง
ตรึงตาตรึงใจผู้คนอย่างไม่เสื่อมคลาย วัฒนาอารามทั้งหลายที่
งดงาม ก็ล้วนเกิดมาจากการความซาบซึ้งตรึงใจต่อความงามที่

เสขियธรรม

เป็นจดหมายข่าวมีวัตถุประสงค์
เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์
การประยุกต์หลักธรรมมาใช้กับชีวิตและสังคมสมัยใหม่
ทั้งในหมู่ของบรรพชิตและฆราวาส

ผู้จัดทำ

กลุ่มเสขियธรรม ร่วมกับ
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

บรรณาธิการ

พระกิตติศักดิ์ กิตติโสภโณ

กองบรรณาธิการ

พระมหาเจิม สุวโจ
พระไพศาล วิสาโล
พระใบฎีกาสุทัศน์ วชิรญาณ
พระสุพจน์ สุวโจ
พระทวีศักดิ์ จิระโม
พระวิมณฑ์ นริสสรโร
พระมหาเชิดชัย กวีวิไล
นายปริดา เรื่องวิชาธร
นายสมเกียรติ มีธรรม
นายยงยุทธ บูรณเจริญกิจ
นางพุลฉวี เรื่องวิชาธร
นายพรชัย บวรบูรณ์ตระกูล
นางสาวสมฤทัย ดิยะอาภากรณีชัย

ฝ่ายสมาชิก

นางสาวศิริพร ฉัตรทวียมงคล

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นายธำรง ปัทมภาส

การเป็นสมาชิก

เสขियธรรม ออกเผยแพร่ปีละ ๔ ฉบับ ค่าสมาชิก
๒๐๐ บาท/ปี ประสงค์จะขอรับเป็นสมาชิก โดยส่งขนาดิตี
หรือตัดแลกเงินไปรษณีย์ในผนว **นางสาวศิริพร ฉัตรทวียมงคล**
มายังเลขที่ ๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จพระเจ้าพระเจ้า
คลองสาน กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐ ไปรษณียบัตร

กลุ่มเสขियธรรม

เกิดขึ้นจากการรวมตัวของพระภิกษุ-สามเณรและฆราวาส
ผู้ห่วงใยในพระพุทธศาสนาและสภาพของสังคมไทย มีความ
ประสงค์จะประยุกต์ใช้ศาสนธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม
อย่างสมสมัย นอกเหนือจากการประสานงานและเกื้อหนุนกำลังใจ
ซึ่งกันและกัน ในการทำงานเพื่อสังคมในด้านต่างๆ แล้ว ลักษณะ
เฉพาะอีกประการหนึ่งของกลุ่มฯ ก็คือ การเพียรพยายามประยุกต์
ธรรมเป็นข้อวัตรปฏิบัติเพื่อขัดเกลาตนเอง โดยมุ่งประโยชน์สุข
ของสังคมและเพื่อสมดุลงของระบบนิเวศน์ ยากิ การลดและ
พยายามงดเว้นจากอบายมุขสมัยใหม่ เช่น บุหรี่ เครื่องดื่มชูกำลัง
น้ำอัดลม ภาชนะพลาสติกและโฟม เป็นต้น

ผู้มีความสนใจ ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

ฝ่ายประสานงานกลุ่มเสขियธรรม

๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถ.สมเด็จพระเจ้าพระเจ้า
คลองสาน กรุงเทพมหานคร ๑๐๖๐๐ โทร. ๐๒๓๗-๕๕๕๕ โทรสาร ๐๒๓๗-๕๕๕๐
e-mail : sekiyadhamma@yahoo.com

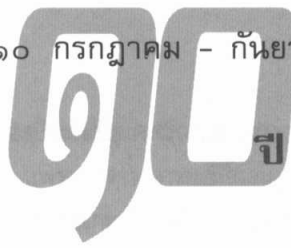
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ประสานงานระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงานต่างๆ
ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและการพัฒนาเพื่อดำเนินมา่วมกัน
๒. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนา
และการพัฒนา พร้อมทั้งศึกษาหาแนวทางร่วมกันในการทำงาน
๓. ผูกอบรมและสรรหาทรัพยากรบุคคลและวัสดุอุปกรณ์
เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมหน่วยงานซึ่งต้องการการเกื้อหนุนดังกล่าว

พิมพ์และจัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย สำนักพิมพ์สุภาพใจ
โทร. ๐๑๕-๒๖๒๑, ๐๑๕-๖๕๐๖ โทรสาร ๐๑๕-๗๗๗๔

ฉบับที่ ๔๕ ปีที่ ๑๐ กรกฎาคม - กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๓

ปี เสขियธรรม
๒๕๓๓-๒๕๔๓

สารบัญ

บทนำ

๑ ความงามและสุนทรีย์ภาพในพุทธศาสนา / สมเกียรติ มีธรรม

๒ จดหมายสหายธรรม

๘ ปฏิกิริยา

ธรรมคดี

๑๒ Meeting of Minds / สุลักษณ์ ศิวรักษ์

วิถีธรรม

๒๓ มหัทธราอุปเทศ

ชีวิตแห่งการภาวนา

๔๒ บันทึกการเดินทาง เรื่อง "ไปไม่ถึงไหน" / วดีลดา เทียงศิริ

๔๓ TRIP INDIA / ทะเลจันทร์ (เต๋น)

แฉดวงเสขियธรรม

๔๕ ภาพผ่านจากการประชุมใหญ่เสขियธรรม ครั้งที่ ๑๑ / กองบรรณาธิการ

ฉบับกระแส

๔๖ การสัมมนาและดูงาน ระหว่างพุทธบริษัท พม่า-กัมพูชา-ไทย / เทียนหยด

๔๘ การเดินทางของนพรัตน์ในเมืองไทย / ชัยยศ จิรพฤษภักญ์โม

๕๐ โครงการอริยวินัย-พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ : คำตอบของพุทธศาสนาเพื่อสังคม
ต่อปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม

ประยุกต์ธรรม

๕๒ ความเป็นอื่นและความรุนแรง : บทเรียนเพื่อสันติภาพจากกรณีเหตุการณ์โรงพยาบาล
ศูนย์ราชบุรี / ยงยุทธ บูรณเจริญกิจ

๕๖ บทบาทศาสนิกชน ในการยุติความรุนแรงในพม่า / สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ธรรมลีลา

๖๐ A POEM FOR PEACE - บทกวีเพื่อสันติภาพ / Max Edigo

เรื่องจากผู้อ่าน

๖๒ ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อพระวินัยและพระสงฆ์ / สุลักษณ์

๑๐๐ ปี ชาตกาล รัฐบาลอุวาโส ปรีดี พนมยงค์

๖๔ กว่าจะได้ดลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ / รัชดาพร ศรีภิบาล

๖๖ ปังฉิมกถา ณ วาระ ๑๐๐ ปี ปรีดี พนมยงค์ / สุลักษณ์ ศิวรักษ์

๗๒ หนังสือที่น่าสนใจ

๗๔ ตู้หนังสือเสขियธรรม

คิดคนละมุม

๗๗ ผู้ขอ กับ คนจน / เจียม สมศิริ

ภาพปกหน้า : โดย เทพศิริ สุขโสภา

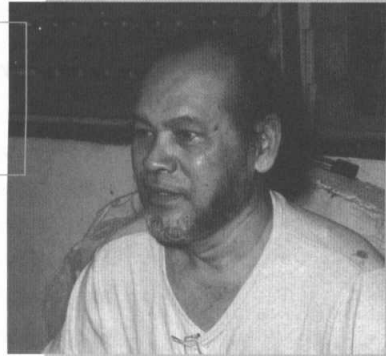
ธรรมคีตา

ธรรมคีตา : สติลาธรรมจากบังกลอร์ถึงเชียงใหม่
/ เครือมาศ วุฒิกการณ์ ๑๐

เสขียทัศน์

สุนทรียภาพกับศาสนธรรม
บทสัมภาษณ์ อ.โกวิท เอนกชัย
/ กองบรรณาธิการ ๒๕

เหลียวมองเพื่อนบ้าน

๑๗ บังกลอร์บันทึก

ประยุกต์ธรรม

บทบาทศาสนิกชน ในการยุติความรุนแรงในพม่า ๕๖

ศาสนาที่แท้จริงมิใช่คำสอนที่คับแคบ.

True religion is not a narrow dogma.

ม.ค. ๕๖

ท่านผู้อ่านครับ...

หลังจาก "เสถียรธรรมรูปลักษณะใหม่" นำเสนอประเด็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนามาเป็นเวลาพิเศษ ก็พบว่ายังมีแง่มุมต่าง ๆ อีกมาก ที่สมควรจะตั้งข้อสังเกต, หยิบยกมาศึกษา-พูดคุย หรือร่วมกันหาทางออก.

แน่นอนครับ... ความเป็นไปในคณะสงฆ์และวิกฤตการณ์ในแวดวงศาสนจักร ที่รุนแรงและนับวันจะเกินกำลังของพระคุณเจ้า ยังเป็นสิ่งที่น่าจับตามองและให้ความร่วมมือตามกำลังและความสามารถ ทั้งในฐานะพุทธบริษัท หรือกระทั่งในฐานะเพื่อนร่วมโลกร่วมทุกข์.

แต่ขณะเดียวกัน ความเข้าใจผิดต่อหลักพุทธธรรม, ความไม่เต็มใจสวดพุทธพจน์หรือการตีความพระไตรปิฎกอย่างใช้อัตนินมิติ อย่างเป็นมิชฌาภิบาล ก็ยังส่งผลกระทบต่อและส่งผลสะท้อนต่อความเป็นไปในสังคม, เศรษฐกิจ และการเมืองอยู่เสมอ.

ด้วยความมั่งคั่งของชาวพุทธตามทะเบียนบ้าน หรือนักปฏิบัติธรรม "ติดดี-หลังเด่น" ดังผลแห่งความวิบัติ และความวิปาสคผลเคลื่อนที่ปรากฏอยู่ในบุคคลและกลุ่มชนต่าง ๆ นับตั้งแต่ชาวบ้านระดับรากหญ้า คับหนาทึบเตี้ย, อาจารย์มหาวิทยาลัยค้นหาปรต, พระราชาคณะมีวงมโหรีสายศาสตร์ หรือกระทั่งบุคคลระดับสูง-ระดับนำของบ้านเมืองที่ริเริ่มและให้ความสนใจต่อการสมาทานบริโภคนิยมแทนพุทธศาสนากันยิ่งขึ้นทุกขณะ.

แต่อย่างไรก็ตาม เราพบจายังมี "หนทาง" แห่งการเข้าถึงความสงบเย็น "ที่นี้และเดี๋ยวนี้" อันสมสมัย และสามารถทำทวยวิถีชีวิตในกระแสหลัก อันควรค่าแก่การเรียนรู้ร่วมกันอีกไม่ใช่น้อย ทั้งนี้โดยไม่สูญเสียแก่นแกนหรือสาระตงแห่งการเข้าถึง "โมกขธรรม" แต่อย่างใด.

"เสถียรธรรม" มีอาจหาญจะเป็นผู้นำ หรือผู้ชี้ทาง แต่เขาขอพิจารณาว่า จะเป็นมิตรที่จริงใจ บนเส้นทางแห่งการฝึกตน ร่วมกับท่านผู้อ่าน.

อย่าลืมติดต่อกับเราบ้างนะครับ...

(แทน) กองบรรณาธิการ
sekiyadhamma@yahoo.com

จดหมายสหายธรรม

วัดป่าโมกวรวิหาร

ต.ป่าโมก อ.ป่าโมก จ.อ่างทอง ๑๔๑๓๐

๓ เม.ย. ๒๕๕๓

เจริญพร กองสราณีโยการ

จากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรเสถียรธรรมวิทยาลัย ครั้งแรก ณ คีลมหากรรม ส่วนมตตาทธรรม ทักคนคติหลังจากบวชแล้วก็เปลี่ยนไปจากบวชแล้วร่วมแพพพทางวัดฤในวัดก็เริ่มเป็นนักบวชสอนธรรมะในโรงเรียนมัธยม แต่พอไปอบรมครั้งที่ ๔ ที่สุคยะโต ก็เริ่มมาค้นหาตัวเองจากการกลับไปปฏิบัติธรรม ทำชีวิตของเราตลอดอายุ ๔๐ ปี ของไม่รู้จักตัวเอง ควบคุมตัวเองไม่ได้ ปล่อยให้อัตนินถอยออกไปหาความทุกข์เข้ามาใส่ตัว บวชพระแต่ทำตัวเองเป็นเพียงนักบวช หลังจากกลับไปปฏิบัติธรรมที่สุคยะโตมา ๔๕ วัน ก็รู้สึกวชีวิตนักบวชของเราใกล้จะเป็นพระแล้ว เพราะพระในทัศนคติของอาตมาต้องเป็นผู้ที่จจะแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ได้แก่แนะนำให้เขากลายทุกข์ได้น้อย ๆ เราก็มีความเป็นพระในคราบนักบวชน้อย ๆ และสามารถแนะนำให้เขาพ้นทุกข์มากแสดงว่าเราเริ่มมีสภาพเป็นพระสมบุรณ์ เป็นพระที่มีความซึ้ง ที่จะนำธรรมะของพระพุทธองค์มาเผยแผ่ ต่อหน้าอาตมาเปรียบเสมือนนักบวชที่กำลังจะเข้าไปหลอมและหลอกลงในแบบพิมพ์ของพระสงฆ์อยู่ในขั้นตอนการพิมพ์อยู่ยังไม่สามารถแกะออกจากแบบพิมพ์ได้ อย่างไรก็ตามเสียขอขอบคุณต่อคณะผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมวิทยาลัย และกลุ่มของ (ศพพ.) ด้วย

ท้ายนี้ขอเข้ามามีส่วนร่วมในรายการตู้หนังสือเสถียรธรรมอาตมามีความต้องการหนังสือ "ภาวนาคือชีวิต" เพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติธรรมต่อไป และขออวยพรให้กลุ่มของ (ศพพ.) กลุ่มเสถียรธรรมจจะมีมีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้าในธรรมยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ขอเจริญพร

พระใบฎีกาณรงค์ฤทธิ์

หมายเหตุ : ตามที่อาตมาสมัครเป็นสมาชิกของหนังสือเสถียรธรรม บัดนี้มีความจำเป็นต้องย้ายวัดมาสอนหนังสือในเขตป่าโมก เพราะมีโครงการจะเผยแผ่คำสอนในรูปแบบของการแสดงประกอบคือสอนธรรมะหัวข้อใด หัวข้อใดไปกลุ่มที่รับหน้าที่จะต้องนำแสดงเป็นละครให้เพื่อน ๆ ดู.

วัดภูเขาทอง ต.หนองขาม

อ.แก่งคร้อ จ.ชัยภูมิ ๓๖๑๕๐

๘ เม.ย. ๒๕๕๓

เจริญพร กองสราณีโยการ

อาตมาเป็นพระบวชใหม่เพิ่งเดินทางมกลูโลกแห่งธรรมนี้ แต่เดิมตอนเป็นฆราวาสอาตมาไม่ค่อยจะเฉียดใกล้เข้าวัดเลยเพราะเหตุผลหลายประการ อาตมามองเห็นว่าพระที่ดีต้องสละทางโลก แต่ความสำเร็จทางโลกบางอย่างอาตมายังไม่ไปถึง หลังจากได้บวชแล้วอาตมาได้คุยกับพระบวชใหม่รุ่นหนุ่มหลายคนที่เป็นคนในพื้นนี้ และทิดที่สละสิกขาออกไปทางมหาเถียรชีพและครอบครัว ทำให้มองเห็นปัญหาหลาย ๆ อย่างในชนบท เป็นโชคของอาตมาที่ได้มีโอกาสมาอยู่วัดที่อยู่ปัจจุบันนี้ ท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาหาหนังสือทั้งหนังสือและวารสารมากมายอยู่ อาตมาเหมือนคนที่กระหายน้ำ เมื่อได้รับความชุ่มเย็นก็บริโภคเข้าไปและคิดว่านี่อาจจะเป็นทางออกในหลายปัญหาที่มองเห็น วัดที่อาตมาบวช (และมีบ้านเกิดของโยมพ่อ) แทบจะไม่มีหนังสือเลย นอกจากพระจะมีมณเฑียรที่องค์ละเล่ม ความรู้ความเข้าใจในศาสนาที่นั่นไม่เท่า ความ "ซึ้ง" แต่ก็ยังมีมได้ตัวเมตตาคือหลาย ๆ อย่างยังเข้าใจผิดเพราะไม่รู้ อาตมาได้อ่านหนังสือหลายเล่มที่มีในตู้หนังสือของเสถียรธรรม บางเล่มได้รตรองแล้วก็ดำริตามด้วย แต่บางเล่มก็ยังขัดข้องอยู่ เห็นว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง อาตมาจึงขอทตลอดใช้บริการของตู้หนังสือเสถียรธรรมเพื่อนำมาพิจารณาและสั่งต่อไปยังวัดที่เคียบวช โดยจะขอใช้บริการหนังสือ "สอนภาค สอนทิตชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ" ของ ท่านอาจารย์ปยุตโต เพราะที่วัดเดิมมีพระบวชพร้อมข้าพเจ้าสององค์ และคงสละสิกขามาก่อนเข้าพรรษาอยากให้เห็นและตัวเองได้อ่านก่อนออกไปเป็นโยม

ท้ายที่สุดนี้ต้องขออภัยที่ใช้กระดาษแบบนี้ เพราะเป็นสมุดสังฆทาน (ชนิด ๘ หน้าราคา ๓ บาท) มองเห็นว่ามันไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรของที่ใช้ก็เป็นของที่โยมใส่เงินถวาย (ค่อย ๆ บรรจงแกะไม่ฉีก) อยากจะใช้ทุกอย่างให้คุ้มค่า แม้แต่เวลาที่บวชอยู่นี้

เจริญพร
พระไตรภพ จิตตสุภา

เรียน คณะกรรมการศาสนาเพื่อประเทศไทย (คพท.)

25/3/43

ผมได้อ่าน " เตือนฝรั่งด้วยวิธี " โดยคุณ ส. ศิวรักษ์

27 ส.ค. 2543

ที่จริงแล้วได้อ่านหนังสือนี้พร้อมกลางเย็น ส.ศ. 9 ในงาน เสริมพลังสู่ SEM เมื่อ 29 ต.ค. 1997 "จะไม่ได้อ่าน 2-3 ปีแล้ว ไม่ทราบข่าวของ คพท. มีการจัดกิจกรรม / หนังสือ (จุลสาร ๑-โรนฮอ) ไม่ที่ ผมจะมีส่วนร่วมได้ในฐานะผู้สอน-ผู้ติดตามกิจกรรมทำของนี้ ก็มีความเคลื่อนไหวในว. เป็น จะจัดงาน SEM อีกชื่อ e-mail หรือส่ง อ.ม. ในอีเมลทางว.รอบนครกับ จะสอนคุณมาก ๆ ครับ (ปล. ผมเป็นสมาชิก (ภค, ปชชชช) / วอไว้ก่อนจะมีความรู้ในคททำงานเพื่อสังคมไทย.

ชานยุทธ
อีเมล => chanyudhr@hotmail.com

วัดสามัคคีอุปถัมภ์ (ภูกระแต)

ต.วิศิษฐ์ อ.บึงกาฬ จ.หนองคาย ๔๓๑๔๐

๑๖ มีนาคม ๒๕๔๓

เจริญพร กองสารนิเทศวิทยธรรม

เรื่อง วิจารณ์หนังสือ ความเข้าใจในเรื่องมหายาน ของ ส.ศิวรักษ์

การศึกษาทำความเข้าใจนิกายมหายานของชาวพุทธฝ่ายเถรวาทเรา มีประโยชน์หลายอย่าง อย่างหนึ่งคือ วิทยุฐานะ อดตวาทูปาทนทางศาสนาที่ว่า "ของข้านี้แน่" จะลดลง การได้แนวความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการประพฤติปฏิบัติธรรม มาช่วยเสริมให้ก้าวหน้าขึ้น นั่นอีกข้อหนึ่ง การแลมองเพื่อนบ้านที่มีสภาพสังคมวัฒนธรรมต่างจากเรา เพื่อความเข้าใจกัน ก็เป็นประโยชน์ที่ได้อีกอย่างหนึ่ง และมีอีกหลายข้อที่ยังนึกไม่ออก ทั้งที่ความเข้าใจในมหายาน ทนอณหนังสือฤจะพลาดได้

เนื้อหาสาระในหนังสือมีมากพอที่จะทำความเข้าใจนิกายมหายานได้ในมุมมองกว้าง ๆ ผู้เขียนจะเน้นความเป็นมา องค์ประกอบทางศาสนา และอุดมคติที่ต่างไปจากเถรวาท ส่วนแนวคิดทางปรัชญา ไม่ได้แสดงละเอียดนักจนเห็นความแตกต่างของแต่ละนิกายย่อยอย่างชัดเจน โดยมากจะเป็นการอธิบายนิกายฝ่ายมหายานโดยรวมทั้งหมด รายละเอียดของแต่ละเรื่องไม่มากนัก บางส่วนเป็นเกร็ดและตำนาน บางครั้งมีการเข้าสู่ปัญหาพร้อมสมัยตามสไตล์ของ ส.ศ. บทที่ดีที่สุดคือ บทที่ว่า

ด้วยโพธิสัตว์ธรรมบารมีโดยเฉพาะเรื่องทานและศีลบรรยายได้อย่างเข้าใจปัญหา

ถ้าไม่พูดถึงข้อบกพร่องบ้าง ก็จะไม่เป็น การวิจารณ์ จึงขออนุญาตแสดงความคิดเห็น จุดที่ลดคุณค่าของหนังสือลงมีอยู่หลายจุด ตั้งแต่การพิมพ์ผิดซึ่งมีอยู่ทั่วไป จนถึงการใช้ข้อมูลผิด ดังเช่นในหน้า ๓๓ ที่ผู้เขียนรวมเรื่องนางปฏาจาราเรี กับเรื่องนางกิสาโคตมิเรี เข้าเป็นเรื่องเดียวกัน (นิทานธรรมบท) ทำให้เกิดความสงสัยในข้อมูลส่วนอื่นด้วย

การเขียนที่ไม่ระบุหลักฐานที่มา ทำให้ไม่รู้ว่าตอนนั้นเป็นอดีตโมติของผู้เขียนหรือไม่ ดังที่ผู้เขียนให้เหตุผลของการสร้างโบสถ์หันหน้าไปทางทิศตะวันออกกว่า เป็นความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนสมัยที่ยังกราบไหว้พระอมิตายพุทธเจ้า ณ แดนสุชาวดีทางทิศตะวันตก (หน้า ๓๖, ๖๒ และ ๑๕๒) ซึ่งความเข้าใจของคนทั่วไปคือทิศตะวันออกเป็นทิศที่พระพุทธองค์ทรงหันหน้าไป ในคืนวันตรัสรู้

มีบางจุดที่อ่านแล้วรู้สึกขัดแย้ง อธิบายไม่ได้ เช่นที่ผู้เขียนว่าพระมังยุชรีโพธิสัตว์เป็นบุคคลาธิษฐานของพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้า แต่ก็มีการเล่าเรื่อง จนทำให้เห็นว่าพระโพธิสัตว์เป็นประจวบเทพเจ้าองค์หนึ่ง (หน้า ๑๐๒-๑๐๓) และในหน้า ๒๕ กับบทหลังซึ่งดูเหมือนจะเป็นข้อความที่ต้องการเน้น ที่ว่า "การแยกนิกายนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งแยกเสมอไป เพราะนิกายหมายถึงพวกหรือคณะ." ทำให้

เกิดความสงสัยว่า ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าการกำเนิดของมหายานไม่ได้เป็นสิ่งแยก เพราะถือคติต่างกัน? และสิ่งแยกของผู้เขียนนั้นหมายถึงอะไร? ในเมื่อสิ่งแยกหมายถึงพวกหรือคณะได้เหมือนกัน

งานเขียนนี้ดูไม่เป็นที่น่าพอใจ ในขณะที่พูดถึงการปฏิบัติในอุดมคติของฝ่ายมหายาน ผู้เขียนกลับพูดถึงความหลากหลายของฝ่ายเถรวาทที่ทำแต่แต่เปลี่ยน ซึ่งทั้งสองฝ่ายก็มีทั้งส่วนของปฏิบัติจริงและหย่อนยานด้วยกัน ดูทางมหายานจะมีความละเอียดมากกว่าด้วยซ้ำ (ความเห็นส่วนตัว)

หนังสือของ อ.สุลักษณ์ เล่มนี้ ดูจะเขียนรีบ ๆ ไม่พิถีพิถันนัก บางตอนอ่านแล้ว บางตอนก็ซ้ำซ้อน อย่างบทที่ว่าด้วยปราชญ์มหายานที่รู้จักกันนั้น สามารถตัดออกไปได้โดยไม่ต้องทำให้เนื้อหาขาดความสมบูรณ์แต่อย่างใด นอกจากนั้นความเข้าใจในมหายานจะมีมากขึ้น ถ้าได้รู้ถึงบริบททางสังคมวัฒนธรรม และอิทธิพลของศาสนาอื่น ซึ่งผู้เขียนไม่ได้บรรยายไว้ นับว่าน่าเสียดาย

อย่างไรก็ดี แม้ส่วนบกพร่องยังมีส่วนดีก็มิใช่น้อย ผู้แต่งแต่ไทยก็เห็นแต่ไทย ผู้ใดมองหาประโยชน์ก็จะได้ประโยชน์ จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ความร่วมสมัย ความจริงใจ และความคิดของผู้เขียน ที่จะทำให้ผู้อ่านยกย่องงานเขียนของผู้เขียนที่อยู่ในชุดเดียวกัน เล่มอื่น ๆ อีก เพราะหนังสือของ ส.ศิวรักษ์ย่อมมีอะไรให้ท่านติดตามเสมอ

เจริญพร

พระจักรเทพ ญาณภุชโชโต

ปล. หนังสือเล่มต่อไปที่ต้องการคือ ทศวรรษธรรมทัศนะพระธรรมปิฎก หมอดพุทธศาสตร์ของกรมเจริญที่บังจะมีแก่ผู้เจริญในธรรม ผู้ให้สิ่งที่เลิศย่อมได้สิ่งที่เลิศ ขอนุโมทนา

ที่ มท ๐๘๑๔/๗๗๘๓
 กรมโยธาธิการ
 ถนนพระรามที่ ๖ เขตพญาไท
 กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
 ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๓

เรื่อง สะพานปรีดี พนมยงค์
 เรียน นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์
 อ้างถึง หนังสือของท่าน ลงวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๓
 สิ่งส่งมกด้วย หนังสือสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล ๐๐๐๓ / ๑๗๕๕๐
 ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

ตามหนังสือที่อ้างถึง ท่านในฐานะประธานกรรมการดำเนินงาน
 ฉลอง ๑๐๐ ปี นายปรีดี พนมยงค์ (ภาคเอกชน) ได้เสนอให้กรม
 โยธาธิการตั้งชื่อสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณสะพานกรุงเทพ ว่า
 สะพานปรีดี พนมยงค์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ท่านรัฐบุรุษอาวุโสท่านนี้
 เนื่องจากได้ประกอบคุณงามความดีนานประการตามที่แจ้งมา นั้น

กรมโยธาธิการ ขอเรียนให้ทราบว่าได้ดำเนินการขอพระราชทาน
 ชื่อสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณสะพานกรุงเทพว่า สะพานพระราม
 ๓ และกรมโยธาธิการได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว
 รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่แนบมานี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

นายวิโรจน์ ผลิพัฒน์

วิศวกรใหญ่ด้านออกแบบโครงสร้าง
 ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมโยธาธิการ

สำนักวิศวกรรมสะพาน โทร. ๒๕๕๔๕๕-๕

ที่ ๐๐๐๓ / ๑๗๕๕๐ สำนักราชเลขาธิการ
 พระบรมมหาราชวัง กทม. ๑๐๒๐๐
 ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชื่อสะพานข้ามแม่น้ำ
 เจ้าพระยาบริเวณสะพานกรุงเทพ

เรียน อธิบดีกรมโยธาธิการ

อ้างถึง หนังสือกรมโยธาธิการ ที่ มท ๐๘๑๔ / ๘๘๓๕

ลงวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๒

ตามหนังสือที่อ้างถึงแจ้งว่า กรมโยธาธิการได้รับอนุมัติจากคณะ
 รัฐมนตรี ให้ดำเนินการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณ
 สะพานกรุงเทพ เพื่อทดแทนสะพานกรุงเทพเดิมซึ่งชำรุดทรุดโทรม จึงขอ
 ความเห็นชอบในการใช้ชื่อสะพานดังกล่าว ความละเอียดแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท
 แล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ชื่อสะพานนี้ว่า สะพาน
 พระราม ๓

หม่อมราชวงศ์ทองน้อย ทองใหญ่

รองราชเลขาธิการ รักษาการแทนราชเลขาธิการ

กองการภายในพระองค์ โทร. ๒๒๕๓๕๕๗-๖๒ ต่อ ๒๓๐๘

โครงการฉลอง ๑๐๐ ปีชาตกาล รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
 ๖๖๖ ถนนเจริญนคร คลองสาน กท ๑๐๖๐๐
 โทร. ๕๓๘๐๓๕๓-๕ โทรสาร ๘๖๐-๑๒๒๘

วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรียน คุณบัญญัติ ที่นับถือ

ผมดีใจที่ท่าน มท.๑ คนใหม่ ให้ความสำคัญกับข้อเสนอที่ผม
 ทำถึงคุณเล่นในเรื่อง ๑๐๐ ปี ชาตกาลอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ถึงกับ
 รับผิดชอบให้ผู้ที่มาร่วมสัมมนา ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน
 ค่ำวันที่ ๘ พฤษภาคม ผมรู้สึกประทับใจมาก หากเวลากระชั้นหนึ่ง
 และคุณต้องไปเฝ้าสมเด็จพระบรมฯ ตอนเย็นวันนั้นอีกหนึ่ง ทั้ง
 รายการที่ว่านั้นก็เป็นวันสุดท้ายแล้ว คนคงกลับไปกันหลายคน
 ถ้าคุณจะงดเลี้ยง ก็คงไม่เสียหายอะไร หากเพียงได้กรุณาแจ้งให้
 ผมทราบเท่านั้นก็พอ ถึงกระนั้นก็เชื่อว่าที่ประชุมคงเข้าใจในความ
 อื้ออึ้งของคุณอย่างแท้จริง

สำหรับเรื่องอื่น ๆ ที่ผมเสนอคุณเล่นไปนั้น บางอย่างเธอรับ
 ปากแล้วด้วยวาจา บางอย่างเธอส่งหนังสือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 เช่น เรื่องสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งขนานกับสะพาน
 กรุงเทพ นั้น กรมทางหลวงตอบมาแล้วว่าได้รับพระราชทานนาม
 ว่า สะพานพระราม ๓ เป็นอันพับไป

ส่วนเรื่องสร้างสวนอนุสรณ์เล่นบนที่ของมูลนิธิสุโขทัย พนมยงค์
 รอบ ๆ วัดคู่นั้น ซึ่งโยงไปถึงอนุสรณ์สถานปรีดี พนมยงค์ อันเป็น
 ที่เกิดของท่าน ถ้าคุณรับดำเนินการ ให้เป็นนโยบายของกระทรวง
 มหาดไทย ในฐานะที่อาจารย์ปรีดีเป็นบุรุษอาชาไนยของกรุงศรีอยุธยา
 และเป็น รถมมหาดไทยคนสำคัญที่ก่อให้เกิดการกระจายอำนาจ โดย
 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกเทศบาลต่าง ๆ ทั่วประเทศด้วยนั้น เชื่อว่านี่
 จะเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญทางการเมืองทั้งระยะสั้นและระยะยาว ยิ่ง
 ถ้าทางกระทรวงขอรับไปยังผู้ว่าราชการทุกจังหวัด ให้ทำรื้อนายนาย
 สยามธรรมศาสตร์ในจังหวัดนั้น ๆ ให้เกิดสวนอนุสรณ์หรือลาน
 ประชานิยมโดยขึ้นได้ในจังหวัดต่าง ๆ จักเป็นคุณทั้งในทางนิเวศวิทยา
 และในทางประชานิยม ยิ่งจังหวัดใดมีบุคคลสำคัญในขบวนการ
 คณะราษฎรหรือขบวนการเสรีไทย ให้มีรูปบุคคลเหล่านั้นขึ้น แทนที่
 จะมีรูปอาจารย์ปรีดี ก็จะไม่เท่ากับยกย่องคนพื้นเมืองไปทุกหนแห่ง
 เช่น นายเตียง สิริชันธ์ ที่จังหวัดสกลนคร นายถวิล อุดล ที่จังหวัด
 ร้อยเอ็ด นายทองอินทร์ ภูริทัต ที่จังหวัดอุบลราชธานี และนาย
 สุรินทร์ มาศดิตถ์ ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ทั้งหมดนี้คง

สิ้นเปลืองงบประมาณในส่วนกลางน้อย หากเปิดโอกาสให้ชุมชนในจังหวัดนั้น ๆ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของภาพ เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจในทางประชาธิปไตยอย่างควรแก่การสรรเสริญ

ทั้งนี้ เชื่อว่าอุดมบัญญัติจะหาทางไต่รอรองท่าอะไร ๆ ให้เป็นรูปธรรมออกมา นำประกาศเจตนารมณ์เช่นนี้ได้ทันวันเกิดอาจารย์ปริติ มีอายุครบ ๑๐๐ ปี ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม เชื่อว่าจะมีมติมหาชนสนับสนุนมีไม่น้อย คงเป็นคุณแก่การเลือกตั้งคราวหน้าอีกด้วย

อนึ่ง ในฐานะที่คุณบัญญัติเป็นรองนายกรัฐมนตรี และเคยเป็นประธานที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ผมอยากเสนอให้คุณบัญญัติหรือคุณชวนว่า

วันที่ ๑๑ พฤษภาคมนี้ รัฐบาลประกาศเป็นวันสำคัญของชาติได้ใหม่โดยไม่จำเป็นต้องให้หยุดราชการก็ได้ ทั้ง ๆ ที่ในประเทศสหรัฐ วันเกิดนายมาร์ติน ลูเธอร์ คิง ชาวผิวดำที่ต่อสู้อย่างสันติวิธีแล้วถูกฆ่าตาย ก็มีวันหยุดราชการให้ชกกันหลายต่อหลายรัฐแล้ว ยิ่งทางอินเดียวันเกิดของนายอัมเบดการ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าผู้ร่างรัฐธรรมนูญ แล้ววันเกิดพุทธก็ถือว่า เป็นวันหยุดราชการเช่นกัน เปรียบเทียบกับอาจารย์ปริติ บุคคลเช่นนี้อยู่ในระดับรองลงมาจากท่าน โดยคงต้องเปรียบท่านกับมหาตมาคานธี แห่งอินเดีย หรือยอช วอชิงตัน แห่งสหรัฐ ซึ่งก็มีวันหยุดราชการให้ทั้ง ๒ วัน แต่ถ้ายังเกรงพวกคัดค้านฝ่ายปฏิกริยาอยู่ จะเสียใจไว้ก่อนก็ไม่เป็นไร หากอย่างน้อยนายกรัฐมนตรีควรพูดออกอากาศทางโทรทัศน์ ทุกช่องและวิทยุทุกสถานี (ของรัฐ) เวลาหลังข่าว ณ วันดังกล่าว แสดงถึงคุณูปการของบิดาแห่งประชาธิปไตย ผู้นำขบวนการเสรีไทย ที่ช่วยนำความเป็นใหม่ไปประเทศสยามภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นอกเหนือจากจะเป็นผู้ประกาศการณ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ทั้งนี้โดยไม่ต้องกล่าวถึงการกระจายอำนาจของท่านที่กระทรวงมหาดไทย การเก็บภาษีอากรอย่างยุติธรรมเป็นครั้งแรก เมื่อท่านว่าการกระทรวงการคลัง ทั้งยังวางแผนตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย และสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยิ่งเมื่อท่านว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท่านก็สามารถยกเลิกสัญญาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้เด็ดขาดกับมหาอำนาจต่าง ๆ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ เชื่อว่าความจริงเช่นนี้ น่าที่นายกรัฐมนตรีจะประกาศออกมาให้มหาชนรับทราบ เพราะมีการบิดเบือนประวัติศาสตร์มานาน

นอกจากนี้แล้ว ผมได้ขอไปทางกระทรวงคมนาคมให้ส่งคณะกรรมการจัดพิมพ์ตราไปรษณียากร ให้ทำรูปอาจารย์ปริติออกมา ในโอกาสชาตกาลครบ ๑๐๐ พงนั้นบิดาพิริว อ้างว่าผิดกฎ เพราะอาจารย์ปริติยังตายจากไปไม่ครบ ๒๐ ปี ผมผมถามว่า ก็สมเด็จพระศรีสววรรคตหลังอาจารย์ปริติเสียชีวิต ทำไม่จึงทำเสตมป์ถวายได้ เขาตอบว่าเจ้าหน้าที่ขอยกเว้น ผมเห็นว่าข้ออ้างเช่นนี้เป็นผลร้ายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ผมเรียนความข้อนี้ให้อาจารย์อานันท์ ปันยารชุนทราบเขาก็เห็นด้วย ผมเห็นว่าถ้าคุณบัญญัติเข้าใจประเด็นนี้ น่าที่จะต้องพูดกับ รมต.คมนาคม ให้เชิญกรรมการพวกนั้นมา หาทางทำเสตมป์ให้อาจารย์ปริติ ซึ่งแม้จะออกมาหลังวันพระราชสมภพครบ ๑๐๐ ของสมเด็จพระศรีฯ ก็ยิ่งดีกว่าไม่มีเลย ทำไม่รัฐบาลจะถูกครหาได้หนานาประการว่ากลัวเจ้า และไม่เห็นความสำคัญของสามัญชนซึ่งมีคุณูปการอันยิ่งใหญ่ที่รูปสัตว์ รูปดอกไม้ เรียงทำเสตมป์ออกมาได้ ความข้อนี้เชื่อว่าถ้าคุณ

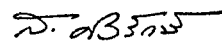
บัญญัติเข้าใจ คงใช้ทุกนโยบายช่วยให้สัมฤทธิ์ผล

ผมเคยเสนอให้ใส่รูปอาจารย์ปริติลงในธนบัตร ซึ่งอารยประเทศทุกแห่งที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น เมลเยียม วิตสคา และสแกนดิเนเวีย ทั้งหมด เขามีรูปคนอื่น ๆ ในธนบัตรแล้วทั้งนั้น ดังไปรษณียากรของเราเช่นกัน แต่คนกลัวกันมาก ถ้าเช่นนั้นก็ขอให้ใส่รูปพระรัฐธรรมนุญไว้ในวงกลมของธนบัตรได้ไหม โดยที่แต่ พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๐๐ เรามีรูปพานรัฐธรรมนูญในธนบัตรตลอดมา หากมาเลิกไปเพราะผิดกิจการสฤคดี ณะระชิตหนึ่ง ไทน ๆ บัดนี้เราก็เป็นประชาธิปไตยกันยิ่ง ๆ ขึ้นทุกทีแล้ว น่าจะมีพานรัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์ได้แล้ว

สำหรับกระทรวงการต่างประเทศนั้น บัดนี้เพิ่งมีอาคารใหม่ ผมเสนอให้มให้ห้องประดิษฐานธรรม และห้องตราชัยนาม หากไม่ได้รับคำตอบในฐานะรองนายกฯ คุณบัญญัติจะถามความคืบหน้าในเรื่องนี้ได้หรือไม่ ในส่วนของธนาคารแห่งประเทศไทยนั้น ผมเสนอให้เจียดเงินก้อนหนึ่งไว้ให้ข้าราชการและอาจารย์มหาวิทยาลัย ในช่วงอายุ ๓๕-๔๕ ได้มีเวลาพักผ่อน เพื่อเติมพลังทางสติปัญญา โดยขอใช้ภาษาอังกฤษว่า Pridi Fellowship, Puey Fellowship, Prince Vivat Fellowship นายินดีที่ท่านผู้ว่าการรับข้อเสนอดังกล่าวด้วยดี และทำออกมาเป็นรูปธรรมแล้ว

ผมหวังว่า ที่ผมเขียนมาถึงคุณบัญญัติเช่นนี้ คงมีเวลาอ่าน และถ้าจะบันดาลให้อะไร ๆ เกิดขึ้นได้ในทางสร้างสรรค์ เพื่อสันติประชาธรรม จะหาอนุโมทนาบ้าง

ด้วยไมตรีจิต

นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์

ประธานกรรมการดำเนินงาน

โครงการฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล

รัฐบุรุษอาวุโสปริติ พนมยงค์ (ภาคเอกชน)

เรื่องชื่อสถานที่ต่าง ๆ นั้น สมัย ป.พิบูลสงคราม มักตั้งตามชื่อตัวเอง หรือพวกเขา หากไม่ถูกน้องเขา ตั้งแต่สมัย ส.ธนาธิ์ เป็นต้นมา ตั้งตามชื่อเจ้าหน้าที่สิ้น ตราบจนทุกวันนี้ ไม่มีวิสัยทัศน์ออกไปจากนี้ได้เลยหรือ แล้วทำไมจึงต้องขอพระราชทานชื่อกันนัก ไม่มีสติปัญญาทันเลยหรือ แล้วชื่อสามัญชนคนธรรมดานำมาตั้งเป็นอนุสรณ์สถานใด ๆ ไม่ได้บ้างเลยหรือ

WORLD FESTIVAL OF
SACRED MUSIC
A GLOBAL QUEST FOR UNISON

ธรรมคีตา

สัปดาห์ธรรมจากบึงกาลออร์ทิงเข็ชบใหม่

เครื่องมือมาศ วุฒิการณ์

วนนั้นที่ทั้ง ๔๔ ชีวิต พวกกันไปถึงสนามบินเมืองบึงกาลออร์ทิงเข็ชบใหม่ เมฆายน ณ ภารตประเทศตอนใต้รอพวกเราอยู่เหมือนตั้งใจจะทักทายผู้มาเยือนดังเพื่อนที่คุ้นเคยกัน ไม่ร้อนเหมือนที่คาดคิดไว้อาจเป็นเพราะใจแช่มชื่นเมื่อนึกได้ว่ากำลังยืนบนผืนแผ่นดินเดียวกับพระพุทธองค์ การต้อนรับอย่างอบอุ่นจากคณะผู้จัดรายการ “ธรรมคีตานานาชาติ” (World Festival of Sacred Music) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวทิเบตผู้พลัดถิ่น ทำให้วางใจได้ว่าจะไม่ถูกทอดทิ้งในดินแดนต่างบ้านต่างเมือง ทั้งยังเหมือนเตือนให้เตรียมตัวเตรียมใจไว้เพื่อพบองค์พระประมุขของพวกเขา อันเป็นแรงดลใจในการร่วมเดินทางกันมาครั้งนี้

เย็นวันอันเป็นปฐมฤกษ์นั้นจำ
อะไรไม่ได้มากนอกจากผู้คนที่มากหน้า
หลายตาแต่ร่วมจุดมุ่งหมายเดียวกัน
คือเสพย์สุนทรีย์จากคีตนาถนประภพที่
เนื่องในทางธรรม หลังพิธีการเปิดงาน
คีตกร ชื่อ Franco Battiato และคณะ
ประเดิมด้วยการดีดและสีท่วงทำนอง
เพลงคละเคล้าเสียงร้องของผู้ประพันธ์
คือ ตัว Battiato เอง ได้ยินแล้วเงิบ
อึ้งถึงหัวใจ ไม่อาจบอกกล่าวความรู้สึก
ด้วยภาษาใดได้ นอกจากแวบขึ้นมาใน
ลำนึกว่า ดนตรีอะไรช่างเศร้าลึกและสุข
ล้ำ ก้ำกึ่งกันไปในเวลาเดียวกัน ภายหลัง
ก็ทราบถึงความรู้สึกของผู้ร่วมฟังด้วย
ที่สะท้อนได้ไกลภาษาใดมากที่สุดเห็นจะ
เป็นหนูตัน (ทะเลจันทร์) วัย ๑๓ ปี ลูก
สาวอาจารย์ลดาวัลดี วนวิทย์ สมาชิกผู้
เยาว์ที่สุด ซึ่งฟังแล้วน้ำตาเต็มตื้นขึ้นมา
ชวนให้ไต่ตรองดูว่า ดนตรีคืออะไร
ถ้าไม่ใช่สื่อจากใจถึงใจแล้วจะอะไรอีก
เล่า ครั้นพลิกดูสุจิตร์เห็นประวัติความ
เป็นมาของดนตรีโดยคีตกรผู้นี้ จึงรู้ว่า
เขาสนใจวิถีที่ศรัทธาทางตะวันออกโดย
เฉพาะอย่างยิ่ง Sufism แรงบันดาลใจ
จึงก่อเกิดบนหนทางธรรมอันนำไปสู่การ
สร้างสรรค์งานวิจิตรนี้ ฟังดูเหมือนไม่ใช่
มนุษย์มันแต่ แต่แสดงโดยเทพพวยให้
นึกถึง Muses เทพธิดา ๙ องค์ บุตรสาว
ของ Zeus และ Mnemosyne อีกทั้ง
คนธรรพ์ผู้บริวารของท้าวธตรฐ เราไม่ห่า
จะจัดประเภทดนตรีเช่นนี้ว่าเป็นงานของ
อัจฉริยบุคคลที่ตั้งใจแสดงถึงความ
สามารถปราดเปรื่องหรือทักษะอันเชี่ยวชาญ
ชำนาญ หากแต่เป็นงานแห่งการบันดาล
ดลของเทพ และเป็นงานแห่งความรักที่
สัมผัสได้ง่ายด้วยใจ จึงแสดงออกด้วย
ความถ่อมและเคารพนบนอบต่อสิ่ง
สูงสุดอันศักดิ์สิทธิ์ เราหาตัวคีตกรไม่พบ

ทั้งในและนอกเวที งานวันแรกถูก
ประทับไว้ด้วยเสียงสวรรค์ที่คนธรรพ์
สรรค์สร้าง และจังหวะจะโคนที่ดึงเรารู้
โลกมนุษย์สู่สามัญด้วยฝีมือลายมือการ
ประโคมกลองของชาวการตะจากรัฐ
ราชสถาน จำได้ว่าคืนนั้นหลังงานเลิก
สมาชิกจากภาคเหนือตอนบนของไทย
มองตาและพยักหน้าแก่กันพร้อมบอกว่า
“เรากลับบ้านกันเถอะ แคนี่ก็คุ้มแล้ว...”
มัวเพลินเพลินกับเสียงดนตรีอัน
หลากหลายในแต่ละคืนจนเกือบลืม
ภารกิจที่อาสาทำในการไปร่วมงานครั้งนี้
และที่จะสืบเนื่องต่อไปในเดือนธันวาคม
ที่จะถึงนี้ ณ เชียงใหม่ เศรษฐีที่อาจารย์
ส.ศิริรักษ์ หัวหน้าคณะกรุณาเตือนให้มิ
การพูดคุยกัน ๒-๓ ครั้ง ที่วัดมหาโพธิ
บ้าง ที่โรงแรมที่ท่านรินไปเซ Tulku
พำนักบ้าง อีกทั้งมีกับ (นฤมล ธรรม-
พฤษชา) ผู้เสนอความคิดในการจัดงาน
World Festival of Sacred Music
ที่เชียงใหม่ คอยแนะนำคนโน้นคนนี้ให้รู้
จัก รวมทั้งประสานงานอย่างขยันขันแข็ง
ถึงวันสุดท้ายได้ทำความคุ้นเคยกับนัก
ดนตรีหลายคน ซึ่งพอทราบว่าจะจัด
งานธรรมคีตาขึ้นที่เชียงใหม่ ก็สนใจ
อยากมาร่วมรายการด้วย ทั้งที่ไม่รู้จะรู้
และแน่ใจอะไรนักก็ขอที่อยู่ที่จะติดต่อ
เขาเอาไว้ แม้ว่าเราจะไม่สามารถจัดได้
ยิ่งใหญ่เท่าเขา ด้วยการสนับสนุนด้าน
การเงินน้อยกว่ามาก นึกขึ้นชมการจัด
งานที่บังกาลอร์ว่าไม่เพียงแต่สามารถ
เลือกสรรและรวบรวมศิลปินจากทั่วทุก
ทวีปเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญอย่างมก
กับศิลปินท้องถิ่นทั่วทั้งชมพูทวีป ไม่
ละเลยแม้กระทั่งกลุ่มวงนิพก Bauls
ผู้ระเหเรวออยู่ตามชนบทของรัฐเบง-
กอล แม้จะพลาดชมการแสดงบนเวที
ของเขาเพราะเหตุสุดวิสัยในเรื่องการ

สัญลักษณ์นี้เป็นตัวแทนแห่ง
นหะ หมายถึง กระแสเสียงอันแผ่
เบานุ่มนวลและคงอยู่ตลอดไป
กระแสเสียงแห่งความสดในภายใน
ความสดแห่งการอุปภาพและ
สันติภาพ
นหะ เป็นความเคลื่อนไหว
ภายในครั้งแรกที่สุด ซึ่งได้ประกาศ
ถึงการเริ่มต้นแห่งกระบวนการ
วิวัฒนาการ จากนั้นก็ได้แผ่รังสีเป็น
พลังงานและสสาร—ดิน น้ำ ไฟ
บรรยากาศไร้รูปทรง และอวกาศ
อันเป็นธาตุพื้นฐานแห่งจักรวาลอัน
วิวัฒนาการไร้ที่สิ้นสุด
นหะ ประจักษ์โดยจิตอันวิเวก
สดใ้การกระเพื่อมไหว ซึ่งจะนำไป
สู่ความสุขนิรันดร

THE DALAI LAMA

สาส์นจากองค์ทะไล ลามะ

เราทั้งหลายเข้าใกล้สหัสวรรษใหม่ในฐานะพลเมืองแห่งโลก ที่ยิ่งเติบโตก็ยิ่งแคบเข้ามาทุกที เราเริ่มจะตระหนักเพิ่มมากขึ้นถึงธรรมชาติแห่งการเชื่อมโยงถึงกันและกันแห่งชีวิตของเราเอง ต่อเนื่องกันนั้น เราเริ่มเน้นหนักไปที่ความต้องการเพื่อให้แต่ละคนในหมู่พวกเรา ได้พัฒนาจิตวิญญาณแห่งความเข้าใจต่อกัน และการทำงานร่วมกันเพื่อการรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญหน้าว่าพวกเรายู่ในทุกวันนี้

ในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิต เราล้วนแสวงหาความสุขและปฏิเสธความทุกข์ แต่ละคนต่างมีสิทธิเสมอกันที่จะแสวงหาความสุขนั้น ความเมตตาถูกยกเป็นขุมกำลังอันสมบูรณ์ อ่อนโยน และทรงพลัง ด้วยขุมกำลังอันนี้จะช่วยให้เราสามารถพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ที่เราจำเป็นต้องใช้ เพื่อที่จะเข้าถึงเป้าหมายแห่งความสุขนั้น

เช่นเดียวกัน รุ่งอรุณแห่งสหัสวรรษใหม่ได้เรียกร้องต้องการจิตสำนึกใหม่แห่งความรับผิดชอบในระดับสากล พวกเราทั้งหลายต้องรับผิดชอบไม่เพียงแต่ความสุขของเราเองเท่านั้น เพราะเราสร้างผลกระทบและได้รับผลกระทบจากสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับคนอื่น ๆ ทั้งหมดในโลกใบนี้ นี่คือธรรมชาติแห่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ปัจจุบันนี้พวกเราเผชิญหน้าอยู่กับโอกาสที่จรรี้อุดหนุนสรรพสิ่งที่หลายในนามของอัตลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ เผ่าพันธุ์ ลัทธิอุดมการณ์ หรือแม้แต่ศาสนา อัตลักษณ์อันคับแคบเหล่านี้ได้ออกให้เกิดการทำลายล้างและเป็นอันตรายเสมอมา นอกจากนั้นยังสวนทางกับจิตวิญญาณแห่งความเป็นครอบครัวเดียวกันของพลโลก ถึงตอนนั้นพวกเราจึงควรที่จะมองไปยังหน้าเพื่อปลูกเร้าขุมพลังแห่งสันติ และสามัคคีธรรม ขุมพลังแห่งความหวัง ความกล้าหาญ พร้อมทั้งขุมพลังแห่งการฟื้นฟูและความรับผิดชอบเหล่านี้ขึ้นมา

ท่ามกลางรูปแบบอันหลากหลาย จิตวิญญาณมนุษย์ได้พยายามสำแดงออกมาให้เห็นถึงความเข้าใจและความปรารถนาเมื่อถึงที่สุดภายในนั้น คนตรี อาจจะเป็นสิ่งสากลมากที่สุดสิ่งหนึ่ง คนตรีแสดงนัยยะถึงความปรารถนาแห่งความสมานสามัคคีทั้งต่อตนเองและกับผู้อื่น ทั้งกับธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และจิตวิญญาณทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกตัวเรา มีอะไรบางอย่างอยู่ในดนตรีซึ่งโอบอ้อมอยู่เหนือบัญญัติและสามารถทำให้รวมเข้าเป็นหนึ่งเดียว สิ่งนี้ปะจักษ์แจ้งอยู่ในสังคีตศิลป์อันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งของทุก ๆ ขุมชน สิ่งนี้คือดนตรีซึ่งแสดงออกถึงความปรารถนาสากล ซึ่งประชาชนทั่วทุกมุมโลกล้วนมีส่วนร่วมในการรังสรรค์ขึ้นมา

ด้วยจิตวิญญาณเช่นนี้ ธรรมชาติตามหาชาติ จึงเริ่มถือกำเนิดขึ้นในฐานะเป็นการเข้ามารวมกันของเหล่าชนที่มีภูมิหลังประเพณีอันแตกต่างหลากหลาย เพื่อที่จะแบ่งปันและทะนุถนอมไว้ ซึ่งการแสดงออกอันเล็กซึ่งที่สุดแห่งจิตวิญญาณมนุษย์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของพวกเราแต่ละคน

ข้าพเจ้าขอเชิญชวนมิตรสหาย ประชาชนผู้มีจุดประสงค์เช่นเดียวกันนี้ทุก ๆ ท่านมาเข้าร่วมในความพยายามครั้งนี้ และช่วยทำให้โครงการอันสอดคล้องต่อสากลโลกและสำคัญยิ่งนี้ ได้ปรากฏเกิดผลที่เป็นจริง

๔ กันยายน ๒๕๔๑

เดินทางกลับที่พัก แต่ต่อมาก็สบโอกาส ได้นั่งลงในวงสนทนาอันอบอุ่น มีชายชาว Bauls ต่างวัย ๓ คน ที่เสมือนครอบครัวเดียวกัน เป็นมิตร เป็นญาติ เป็นครูและเป็นศิษย์ มีคนบอกว่าดนตรีของพวกเขาเล็กมาก อยากจะฟังกันจึงขอพ่อเผ่าเจ้าของใบหน้าอันอ่อนโยนแห่งดวงตาดมิดผู้หนึ่ง ขับร้องท่วงทำนองเพลงให้ฟัง คุยกันกับอาจารย์โสฬสและอาจารย์ปทุมคงคา จากสาขาดุริยศิลป์ มหาวิทยาลัยพายัพแล้ว ได้ข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์ที่เป็นเหมือนคนในครอบครัวเดียวกันนั้นสำคัญมากต่องานดนตรีที่จะเป็นสื่อสะท้อนความสัมพันธ์นั้นออกมาเป็นความกลมกลืน อบอุ่น และเป็นกันเอง เสียงเสนาะเพราะพริ้งที่เราได้ยินนั้นจากคุณลุง คุณป้า และหลานหรือลูกศิษย์ชาวศรีลังกา ที่ขับลำนำทำนองเพลงสรรเสริญเยินยอพระพุทธรองค์ในคืนแรก ๆ ของงาน และเสียงร้องก้องกังวานของพ่อเผ่าชาว Baul บอกเราถึงความสุขอันเกิดจากการอยู่ร่วมกันอย่างประสมกลมกลืน

ในากลุ่มมิตรทั้งเก่าและใหม่ที่ไปบังกาลอรันท์ มีการพูดคุยกันตามแต่กาลและเทศะจะเลื้อยอานวย รับฟัง แลกเปลี่ยน และถก (แต่ไม่เถียง) กันหลายประเด็น เกี่ยวกับดนตรีบ้าง ไม่เกี่ยวกับบ้างและใกล้ ๆ กลาย ๆ บ้าง คุยกับเพื่อนชาวต่างชาติถึงคำศัพท์ในภาษาอังกฤษที่เราชอบ และย้ายมาถามกันในในกลุ่มเพื่อนชาวไทย ก็ค้นพบว่า คำศัพท์ไทยที่เราชอบ ๆ กัน มักเป็นคำ ๔ พยางค์ เป็นคำซ้ำคำซ้อนที่มีเสียงเสนาะเป็นเสียงดนตรี อาจารย์ลดาวัลดีบอกว่าชอบคำว่า “มลังเมล็อง” ก็นึกถึงคำว่า “ประพิมพ์ประพาย” แล้วเลยนึกต่อไปได้ว่า ดนตรีก็เหมือนวิจิตรศิลป์แขนงอื่น ๆ คือ น่าจะ

เป็นสิ่งที่ประพิมพ์ประพาย เพียงสะท้อนเพียงละม้ายคล้ายคลึง ไม่ถึงกับเป็นความจริงซึ่งมลังเมลือง พอย้ายวงสนทนาไปในกลุ่มย่อยยิ่งกว่าที่เหลือเพียง ๒ คน เป็นการจับเข้าคุยกันระหว่างพระและฆราวาส ได้ยินคำปรารภก็ปรึกษาแต่ฟังดูรื่นรมย์ไม่หนักหนาอะไรนักกว่า “ทำงานกับอาจารย์อย่างไรถึงจะไม่ตกเป็นเบี้ยล่าง?” แล้วก็เก็บเอาคำถามนั้นมาไตร่ตรองเสียเองคิดไปคิดมาก็พอจะบอกเป็นคำปลอบใจได้ว่า ที่จริงแล้วน่าจะเปลี่ยนคำถามเป็น “ทำงานกับผู้อื่น (ใครก็ได้) อย่างไร ถึงจะไม่ตกเป็นเบี้ยล่างอารมณ์ตนเอง?” มากกว่า

กลับจากบังกาลอร์ ๒ อาทิตย์แรกเขียนจดหมายติดต่อยังสถานทูตและองค์กรวัฒนธรรมต่างชาติหลายแห่งเพื่อขอรับการสนับสนุน ประชุมไป ๒ ครั้งกับอาจารย์สุลักษณ์ ซึ่งเป็นมาจากกรุงเทพฯ ๑ ครั้ง กับท่านกิตติศักดิ์ กิติโสภณ ๑ ครั้ง ยังบอกอะไรให้แน่ชัดลงไปไม่ได้ นอกจากคิด ๆ กันว่า จะมียางาน ๓ คืบ เพราะจะจัด ๗ คืบอย่างเขาไม่ไหว และจะกระจายสถานที่จัดงานที่วัดสวนดอก ๑ คืบ ด้วยจะมีการสวดมนต์ของพระซึ่งจะนิมนต์มาจากทิเบต เชียงตุง สิบสองปันนา และในล้านนา และจะจัดในห้องประชุมมหาวิทยาลัยพายัพ ๑ คืบ ลงท้ายจะเป็นงานกลางแจ้งจัดที่สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การติดต่อประสานงานกับศิลปินกลุ่มต่าง ๆ จากในและนอกประเทศได้เริ่มขึ้นแล้ว และคงจะดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ศิลปินชาวแคนาดา ๓ คน เจ้าของดนตรีที่มีชื่อว่า A Musical Mosaic of Canada ซึ่งเราตั้งใจในงานที่บังกาลอร์ ตกกลางจะมาเพียงขอหนังสือ

World Festival of Sacred Music

ธรรมคีตานานาชาติ

ทั่วทั้งโลกร่วมแสวงหาความเป็นหนึ่งเดียว

เชิงใหม่ ประเทศไทย

หลักการและความเป็นมา

ด้วยแรงบันดาลใจที่ได้รับจากวิสัยทัศน์ของ องค์ทะไล ลามะและคำอำนวยพรของพระองค์ ทำเนียบทิเบต ศูนย์วัฒนธรรมแห่งองค์ทะไล ลามะ และมูลนิธิเพื่อความรับผิดชอบระดับสากลแห่งองค์ทะไล ลามะ กำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการจัดงาน “ธรรมคีตานานาชาติ” เพื่อต้อนรับศตวรรษใหม่ โดยมีท่านลามะ ดูนุม ตุดุกู ผู้อำนวยการของทั้งสองสถาบันข้างต้น รับหน้าที่ในฐานะเป็นประธานทั่วไปของมทธรรมดนตรีดังกล่าว

“ธรรมคีตานานาชาติ : ทั่วทั้งโลกร่วมแสวงหาความเป็นหนึ่งเดียว” จะจัดให้มีขึ้นในพื้นที่ ๕ ทวีป ในประเทศต่าง ๆ เช่น บราซิล ญี่ปุ่น อาฟริกาใต้ อังกฤษ เกาหลี และสหรัฐ

อเมริกา มทธรรมจะประกอบไปด้วยการแสดงรายการต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานสร้างสรรค์อิสระจากทั่วโลก อันจะเป็นการเฉลิมฉลองถึงภาพสะท้อนส่วนลึกที่สุดแห่งมนุษยชาติ ซึ่งแสดงออกผ่านสังคีตศิลป์ อันศักดิ์สิทธิ์ ที่เป็นมรดกชิ้นหนึ่งของโลก ซึ่งไม่เพียงแต่เน้นไปที่ศาสนาหลักต่าง ๆ เท่านั้น แต่รวมไปถึงดนตรีของกลุ่มชนเผ่าอีกด้วย เนื้อแท้ของงานมทธรรมดนตรีครั้งนี้จะไม่เน้นไปในเชิงพาณิชย์หรือการเมืองใด ๆ ทั้งไม่ได้มีเจตนาที่จะโฆษณา หรือนำชื่อเสียงมาสู่ศาสนาหรือแนวปฏิบัติทางจิตวิญญาณสายหนึ่งสายใด เพื่อไปข่มขู่แนวทางอื่น ๆ ในทางตรงข้าม สิ่งนี้จะเป็นการสะท้อนให้เห็นวิสัยทัศน์ของโลกอันประกอบ

ไปด้วยการอุทิศตนและมนุษยธรรมมากยิ่งขึ้นในสหประชาชาติใหม่

การจัดแสดงมหรหรรรมดนตรีโลกแต่ละที่ที่ก็จะสะท้อนให้เห็นถึงจุดเด่นของดนตรีแต่ละภูมิภาคนั้น แม้ว่าอาจจะมีส่วนของกลุ่มน้อย ๆ จากประเทศต่าง ๆ มาเข้าร่วมด้วยก็ตาม และการที่มหรหรรรมที่จัดแสดงขึ้นในหลาย ๆ ภูมิภาคนั้น ต่างเชื่อมโยงอยู่ด้วยวิถีทัศน์ขององค์ทะไล ลามะ ประมุขแห่งทิเบต และมีเจตจำนงอยู่บนหลักการตามที่ทำเนียบแห่งทิเบตได้วางไว้ แต่ละครภูมิภาคจะสามารถที่จะผลิตโครงการย่อย ๆ ขึ้นมา โดยขึ้นอยู่กับองค์การและผู้ริเริ่มในแต่ละภูมิภาคนั้น ๆ จะหาแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ได้

หลังจากที่ได้ร่วมประชุมกับองค์ทะไล ลามะและท่านลามะ ดูนุม ตูลูง ในประเทศอินเดีย เราจึงเห็นพ้องที่จะจัดการแสดงมหรหรรรมดนตรี "ธรรมคีตา" ขึ้นในประเทศไทย

การจัดแสดงคอนเสิร์ต "ธรรมคีตา" ที่นครเชียงใหม่ ประเทศไทย

การจัดแสดงในประเทศไทยจะมีขึ้นที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายในตัวเมืองเชียงใหม่ โดยประกอบด้วย การแสดงคอนเสิร์ตกลางแจ้งซึ่งจะจัดขึ้นในคืนวันที่ ๘-๙-๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ตามลำดับ การแสดงคอนเสิร์ตในครั้งนี้จะให้ภาพของดนตรีคีตศิลป์ของเพื่อนชนมาจากประเทศต่าง ๆ เช่น เกาหลี อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ภูฐาน ทิเบต อาฟริกา และประเทศไทย โดยจะมีคีตกวีท้องถิ่น และคีตกวีในระดับนานาชาติ ศิลปินนักแสดง และบรรดากวีเข้าร่วมโครงการกว่า ๖๐ ท่าน ศิลปินทุกท่านจะได้รับการเชิดชูเกียรติอย่างเป็นทางการในการเข้าร่วมการแสดงที่ไม่หวังผลกำไรในครั้งนี้

การแสดงคอนเสิร์ตจะเรียกเอาความมีชีวิตชีวาจากบทเพลงของเหล่าเจ้าพิชิตชาวเกาหลี ไปจนถึงบทเพลงเพื่อการเยียวยาจากหลากหลายภูมิภาคของประเทศไทย จากบทเพลง Minangabao คีตศิลป์ของนักรบแห่งเกาะสุมาตรา มาสู่การเต้นรำและศิลปะการละครจากประเทศไนจีเรีย จากการส่ายขมยมนตรา

ของพระภิกษุชาวทิเบตกระทั่งถึงการฟ้อนกลอง Eisa drum dance แห่งโอกินาวารวมทั้งศิลปะการดนตรีแห่งชนเผ่าจากประเทศภูฐาน ทิเบต และประเทศไทย นอกจากนี้ ศิลปะการแสดงเชิงสัญลักษณ์และการแสดงแนวจิตวิญญาณร่วมสมัยต่าง ๆ ก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกหนึ่งที่มีหรรรมดนตรีได้จัดให้มีขึ้น โดยมีกลุ่มต่าง ๆ เข้าร่วมเช่น คณะละครกลุ่มพระจันทร์เสี้ยว และจากบริษัท วาว อินเทอร์เน็ตชนแนล

จุดประสงค์

- เพื่อเชิดชูเกียรติยศแห่งภาพสะท้อนอย่างลึกซึ้งที่สุดของมนุษยชาติ ต่อสันติภาพและความสมัครสมานสามัคคี เพื่อเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรคโลก ที่มีพื้นฐานอยู่บนการเยียวยาในสหประชาชาติใหม่

- เพื่อเฉลิมฉลองความงดงามแห่งดนตรีคีตศิลป์จากทั่วทุกมุมโลก และส่งเสริมให้เกิดความเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมแห่งความเป็นหนึ่งเดียวของมวลมนุษย

- เพื่อสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวไทย ได้มีส่วนร่วมในการกระทำที่เป็นไปเพื่อการนำสันติภาพและความสมัครสมานสามัคคีมาสู่ชุมชนโลกผ่านานศิลปะ.

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติที่ได้รับเชิญให้เป็นเจ้าภาพของงานธรรมคีตานานาชาติ จากองค์ทะไล ลามะ เพื่อสหประชาชาติที่สามจะเป็นคีตศัวรรษที่มีความหมายยิ่ง พวกเราทั้งหลายต้องการสันติภาพ ความงาม และความดี. ดนตรี คือ การประกาศตัวแห่งความงาม ความจริง และสันติภาพได้อย่างบรรสานกลมกลืน

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

เชิญจากเราไปเพื่อขอทุนจากรัฐบาลซึ่งพร้อมจะสนับสนุนงานอันศักดิ์สิทธิ์ของศิลปินจากกลุ่ม Westcoast Sacred Arts Society

กว่าเดือนธันวาคมจะมาถึง คมขี้ก็ร้อยเรื่องพันอย่างที่จะต้องช่วยกันคิดช่วยกันทำ แต่การงานแห่งความรักเช่นนี้จะต้องปราศจากความว้าวุ่นสับสน และพ้นจากคลองแห่งความวิตกกังวล เพราะมิฉะนั้นแล้วจะเป็นงานที่ไม่ก่อประโยชน์แก่ใครเลย เคยถาม ๆ กัน วันหนึ่งในกลุ่มเพื่อนวัยสี่สิบกว่าขึ้นไปว่า ยังฟังเพลงกันอยู่หรือไม่ ก็ปรากฏว่าหลายคนเลิกการฟังเพลงไปนานแล้ว จนเกือบลืมไปว่าที่บ้านมีเครื่องเสียงและเทปบันทึกเพลงที่ดีที่สุดอยู่ แล้วเลยถามกันว่าเกิดอะไรขึ้นกับชีวิต แห่งแล้งว่างเปล่ามากหรือไร ครั้นนึกขึ้นมาได้จึงหยิบเพลงคลาสสิกของชวามารตะที่นำติดตัวมาจากบังกอลอร์มาเปิดในเช้าวันหนึ่ง Call of the Valley ส่งเสียงกว้างไกลออกไป จนกระทั่งมีเด็กหนุ่มชาวปากกะญอผู้เป็นเพื่อนบ้านเดินเข้ามาถามว่า "ดนตรีธรรมะหรือพี่ ผมชอบฟัง ใจมันสว่างดี" ได้ยินแล้วต้องนึกในใจเป็นภาษาวัยรุ่นว่า "อย่างนี้ใช่เลย" ใช้วัตถุประสงค์ของการจัดงานครั้งนี้เลยทีเดียว คือ **ร่วมจุดใจของกันและกันให้สว่างไสว** ต้องขอบคุณเพื่อนบ้านผู้เยาว์ที่ทำให้นึกขึ้นได้ถึงสิ่งดีงามที่จะกองงยขึ้นจากงานธรรมคีตา อีกทั้งเป็นกำลังใจให้ผู้ที่อาสาทำงานนี้กันทุก ๆ คน

ถ้า

หรับชุมชนโลกแล้ว อะไรจะเป็นสื่อ คล้องใจคนที่ดีไปกว่าดนตรีนั้น ไม่มี ด้วยดนตรีที่ละลายเกาะแห่งความเป็นชาติ ความเป็นเผ่าพันธุ์และความยึดมั่นในหลักการทางการเมืองหรือศาสนา ซึ่งล้วนเป็นอุปสรรคที่กีดกันความสัมพันธ์อันดีงามของสมาชิกในชุมชนที่กว้างใหญ่นี้ งานธรรมคิदानานาชาติจึงเกิดขึ้นด้วยความปรารถนาที่จะเห็นผู้คนบนดาวนพเคราะห์ดวงนี้อยู่กันอย่างสันติและกลมกลืน งานเมื่อเริ่มต้นได้แรงคโลจากองค์กรหะไลลามะผู้ทรงจุดประกายไว้ด้วยถ้อยคำอันนำไปสู่งานสร้างสรรค์ที่ได้ปรากฏในหลาย ๆ แห่งตั้งแต่ปลายศตวรรษที่แล้ว และที่จะสืบเนื่องต่อไปจนถึงสิ้นปีนี้ ความเป็นไปได้ของธรรมคิदानานาชาติ ที่ขาดเสียมิได้คือ การร่วมแรงร่วมใจ (Collaboration) ดั่งเสียงดนตรีที่ต้องมีหลายเสียงบรรสานกันจนเกิดเป็นเพลง โดยมี Tibet House และ Foundation for Universal Responsibility ขององค์กรหะไลลามะทำหน้าที่เป็นเวทีการทำงานที่ผ่านไปแล้วจัดขึ้นที่

- เมืองลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา เดือนตุลาคม ๑๙๙๙
- เมืองชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา เดือนตุลาคม ๑๙๙๙
- เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เดือนพฤศจิกายน ๑๙๙๙
- เมืองแอทเทอร์โบโร ประเทศสหรัฐอเมริกา เดือนกุมภาพันธ์ ๒๐๐๐
- เมืองบังกาลอร์ ประเทศอินเดีย เดือนเมษายน ๒๐๐๐

และจะตามด้วยการขนานรับอีกหลายแห่ง เช่น ในลักแซมเบิร์ก อิตาลี อังกฤษ ญี่ปุ่น เกาหลี และในประเทศไทย จะจัดขึ้นที่เชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๘-๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๓ โดยมีผู้ร่วมจัดหลายองค์กร เช่น มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป เสมลิกขาลัย สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน มหาวิทยาลัยวงศาราชวชิรวิทยาลัย วิทยาเขตสวนดอก ขณะนี้ได้รับทุนสนับสนุนการจัดจากกองทุนด้านวัฒนธรรมของ Prince Claus ประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งจะเป็นทุนหนุนนำให้นักดนตรีต่างชาติเดินทางมาร่วมงานครั้งนี้ รวมทั้งพระทิเบต จำนวน ๑๐ รูป

งานธรรมคิदानานาชาติได้จัดขึ้นแล้ว ในหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย อินเดีย และครั้งนี้จะจัดขึ้นที่ประเทศไทย ผู้สนใจจะร่วมจัดและสนับสนุนงาน "ธรรมคิदानานาชาติ" ที่จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ ๘-๑๐ ธันวาคม ๒๕๔๓ โปรดติดต่อ :

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
โทรศัพท์ (๐๕๓) ๙๔๓๖๒๔-๖
โทรสาร (๐๕๓) ๒๒๒๖๘๐
E-mail : wfsmusic@chiangmai.ac.th

Meeting of Minds

ห

วข้อที่เราจะพูดกันในชิ้นนี้คือ "Meeting of Minds" ในภาษาอังกฤษ คำว่า mind หมายถึง ความคิด ตามหลักปรัชญาตะวันตก เดส์คาร์ทกล่าวไว้ว่า "ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่ (I think therefore I am)" และนับตั้งแต่นั้นมา ความคิดก็ครอบงำโลกตามหลักความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในตะวันตกนั้น ความคิดได้กลายเป็นบางสิ่งที่สำคัญมาก ในขณะที่จิต (mind) กลายเป็นสิ่งที่ถูกละเลย ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้รับการพัฒนาจนก้าวหน้าขึ้นอย่างมากและได้ครอบงำโลกในที่สุด แม้นิเวศศตวรรษใหม่นี้ก็ตาม

ผมคิดว่าหัวข้อการประชุม "จิตวิญญาณในศตวรรษใหม่ (The Spirituality in the New Millennium)" อาจไม่สมสมัยนัก เว้นแต่ว่าเราจะสามารถปะทะได้กับประโยคที่ว่า "ฉันคิด ฉันจึงมีอยู่" ของเดส์คาร์ท ซึ่งตอนนี้ก็ได้ถูกทำให้เปลี่ยนไปโดยอิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมและบรรษัทข้ามชาติเป็น "ฉันซื้อ ฉันจึงมีอยู่ (I buy therefore I am)" ถ้าคนไม่มีอำนาจในการซื้อชีวิตเขาจะหมดความหมายไปเอาเลย ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เคารพเงินตรา เคารพเทคโนโลยี เราถูกควบคุมด้วยข้อมูลสารสนเทศ (Information Technology) สื่อมวลชน ซึ่งก็ถูกควบคุมอีกที่จากบรรษัทข้ามชาติ

เคราะห์ร้ายที่ผู้นำทางศาสนาจำนวนมากก็ได้นิยมชมชื่นในเทคโนโลยีและได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับลัทธิบริโภคนิยมและบริโภคนิยมเกือบจะเต็มตัว ในฐานะของชาวพุทธ ผมต้องกล่าวว่า ถ้าพระพุทธเจ้าสามารถมาตรัสกับพวกเรา

ได้ในตอนนี้ พระองค์ก็จะตรัสว่า "ฉันหายใจ ฉันจึงมีอยู่ (I breathe therefore I am)" หากคุณไม่เชื่อท่าน ก็ลองหยุดหายใจดูสัก ๕ นาที การหายใจนั้นแท้จริงเป็นเรื่องของจิต-วิญญาณ ในขณะที่ความเชื่อทางศาสนานั้นหากพูดกันตามตรงแล้ว สามารถก่อให้เกิดทั้งคุณและโทษ แต่การหายใจที่เต็มไปด้วยจิต-วิญญาณ (spirituality breathing) นั้น ถ้าคุณหายใจอย่างรู้ตัวที่พร้อม หายใจอย่างมีสติ คุณจะพบกับสันติสุขภายใน คุณจะเรียนรู้ที่จะสงบ คุณเรียนรู้ที่จะไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ที่จะมีความเมตตาทุกถุณา แต่เมตตาทุกถุณานั้นถ้าไม่เพียงพอเสียแล้ว เพราะปัจจุบันนี้โลกเราถูกควบคุมด้วยความรุนแรงทางโครงสร้าง (Structural Violence) ซึ่งคนจนยิ่งยากจนลงและเป็นฝ่ายถูกรบทำลาย ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนี้มีประโยชน์มาก แต่ไม่ใช่สำหรับคนยากจนหรือแม่แต่สำหรับสิ่งแวดล้อม

ผมคิดว่าธรรมศึกษา (Sacred Music) ช่วยให้เราสงบขึ้น มีความกรุณามากขึ้น แต่สำหรับผู้ที่เชื่อในศาสนาไม่เพียงแต่จะกลายเป็นผู้มีความกรุณาเท่านั้น เราต้องรู้เท่าทันโครงสร้างทางสังคมอันอยู่ติดธรรมและรุนแรงด้วย

จีนบรรษัทข้ามชาติ ธนาคารโลก IMF ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความรุนแรงทางโครงสร้างในสังคม และถ้าเราไม่ระวังให้ศาสนาของเราเองก็จะเป็นสาเหตุของความ

รุนแรงทางโครงสร้างด้วยเช่นกัน

ดังนั้นเพื่อที่จะมีสันติสุข และในขณะเดียวกันก็เรียนรู้ถึงความรุนแรงทางโครงสร้าง ซึ่งมีแต่จะช่วยชนชั้นนำให้ได้รับผลประโยชน์มากขึ้น ให้มีอำนาจควบคุมมากขึ้น ในขณะที่คนจน และสิ่งแวดล้อมถูกเอาเปรียบมากขึ้นนั้น ถ้าเราสามารถมาคิดร่วมกันในปัญหาข้อนี้โดยอิงความคิด ให้ผสมกันกับจิตใจ ผมคิดว่าต่อไปในภายหน้าศาสนาและจิต-วิญญาณจะเสริมบทบาทมากขึ้นในโลก

ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มีที่บังกลอร์ ซึ่งสำคัญมากที่เกิดการประชุมเช่นนี้ขึ้น โดยที่ในสหรัฐอเมริกา ก็จะจัดการประชุมครั้งที่ ๖ ระหว่างพุทธกับคริสต์ขึ้นเพื่อหาทางเยียวยาโลกของเรา ณ ต้นเดือนสิงหาคมสหประชาชาติก็จะจัดประชุมสุดยอดขึ้นสำหรับผู้นำทางศาสนาไปหลายเดือนนั้น นี่นับเป็นครั้งแรกที่สหประชาชาติให้ความสำคัญกับศาสนาถึงเพียงนั้น โดยที่ผู้นำทางศาสนาจะประชุมกันก่อนหน้าการประชุมของประมุขในทุก ๆ รัฐ หวังว่าผู้นำเหล่านั้นจะสามารถท้าทาย สหประชาชาติ และประมุขของรัฐต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการร่วมมือกัน เพื่อจัดการกับปัญหาความรุนแรงทางโครงสร้างให้ได้ในที่สุด.

* คำอภิปรายของ อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ในงาน World Festival of Sacred Music ที่บังกลอร์ ประเทศอินเดีย / อธิษฐาน คงทรัพย์ แปล

บังกาลอร์บันทึก

สวัสดิ์จ๊ะนุช

เป็นอย่างไร สบายดีหรือเปล่า ฉันขอโทษนะที่ไม่ได้ติดต่อคุณเลย ตั้งแต่กลับมาจากอินเดียก็มึ่งงานยุ่งตลอด ของฝากที่จะให้เธอก็ยังอยู่ในห่อกระดาษอยู่เลย เอาเป็นว่าฉันส่งจดหมายฉบับนี้พร้อมกับของฝากให้เธอละกัน ถือว่าเป็นการแก้ตัวที่หายเจ็บไปเสียหนาน การเดินทางครั้งนี้มีเรื่องราวที่น่าสนใจมากมายที่ฉันอยากเล่าให้ฟัง นุชพร้อมริยงที่จะเดินทางย้อนกลับไป ที่เมือง Bangalore อินเดียได้กับเรา

๗ วัน ในดินแดนภารตะนี้เป็นการเดินทางที่มีครบทุกรสชาติ ซึ่งฉันจะไม่มีวันลืมเลย

ฉันเริ่มต้นออกเดินทางในตอนเช้าตรู่ของวันอาทิตย์ กลุ่มที่เดินทางไปด้วยนัดให้ไปเจอกันที่ เคาน์เตอร์เซอร์วิส ของสายการบินอินเดียนแอร์ไลน์ เวลา ๕.๔๕ น. การเดินทางครั้งนี้มีผู้ร่วมเดินทางทั้งหมด ๔๕ คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ ๒ รูป แม่ชี ๓ รูป ฆราวาสชาวไทยหลายสิบคน และชาวต่างประเทศอีก ๒ คน

ฉันเดินทางโดยเที่ยวบิน IC 980 เครื่องบินใช้เวลาบิน ๓ ชั่วโมงก็พาเรามาถึง Madras เมืองท่าใหญ่ของอินเดียได้พักเครื่องประมาณ ๔๕ นาที เพื่อถ่ายและรับผู้โดยสาร และจัดนำยาฆ่าเชื้อโรค (เหมือนฉีดดีดีทีฆ่ายุง) หลังจากนั้นก็นับต่อไปอีกประมาณ ครึ่งชั่วโมงก็ถึงสนามบิน Bangalore จากนั้นเราก็เดินทางโดยรถตู้และรถบัสต่อไปยังที่พัก อากาศที่นี่ไม่ร้อนมากอย่างที่คิด แต่มีฝุ่นละอองมาก ฉันมีโอกาสได้ชมเมืองโดยมีผ้าเช็ดหน้าปิดจมูกกันฝุ่นที่ค่อนข้างมากบนพื้นถนน เมืองนี้เป็นเมืองที่ทันสมัย มีตึกสูงใหญ่เต็มไปหมด ห้างสรรพสินค้ามีให้เห็นเป็นระยะ ๆ ทั้งแบบหรูหราและแบบธรรมดา มีตึกธุรกิจและสถานที่ราชการที่ขาดไม่ได้คือ “ป้ายโฆษณา” เว็บไซต์ต่าง ๆ จนลูกทัวร์บางคนตั้งสมญาให้เมืองนี้ว่า เมือง dot com (.com) ซึ่งเป็นชื่อที่เหมาะสมมากเพราะเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงทางด้านคอมพิวเตอร์ เป็นแหล่งผลิตคอมพิวเตอร์ซึ่งใหญ่เป็นที่ ๒ รองจาก Silicon Valley ในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งผลิตวิศวกรคอมพิวเตอร์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศหรือของโลกเลยก็ว่าได้ ถ้านั่งรถชมเมืองก็จะได้เห็น Engineering College เต็มไปหมด ขณะที่ชมเมืองไปฉันมักจะตกใจกับการขับรถที่โลดโผนของคนขับรถ เขาจะบีบแตรเสมอเมื่อรถคันหน้าออกตัวช้าหรือมีสิ่งกีดขวางทางถนน ประมาณชั่วโมงกว่า ๆ เราก็มาถึงที่พักซึ่งเป็นหอพักของนัก

เรียน B.G.S International School ห้องพักของฉันอยู่ชั้น ๓ ห้องพักเป็นห้องใหญ่ แบ่งเป็น ๒ ฝั่ง มีเตียงนอนเป็นคู่เรียงกันหลายแถว คณะเดินทางส่วนหนึ่งแยกไปพักที่โรงแรม ฉันเหลือบมองนาฬิกาข้อมือเป็นเวลา ๑๖.๐๐ น. เมืองไทยจึงปรับเวลาใหม่เป็น ๑๕.๓๕ น. ที่นี้เวลาช้ากว่าเมืองไทย ๑ ชั่วโมงครึ่ง

๖ โมงเย็นเศษ เราเดินทางไปถึง J.N. Tata Memorial Auditorium ซึ่งเป็นสถานที่จัดงาน Sacred Music ที่มีลักษณะคล้ายกับศูนย์วัฒนธรรมของบ้านเรา รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบสมัยใหม่ แต่ละชั้นบันไดตกแต่งไปด้วยดอกไม้สีขาวและแสดงร้อยเป็นเส้นยาว วางชิดมุมชั้นบันได ดูแล้วสดชื่นมาก ที่แสดงดนตรีเป็น Auditorium ขนาดใหญ่ จุนได้ประมาณ ๑,๐๐๐ คน ก่อนจะเริ่มแสดงดนตรีมีการกล่าวถึงความหมายของงานสุนทรพจน์มีความยาวถึง ๑ ชั่วโมง เพราะผลัดกันพูดหลายคน วัตถุประสงค์ของการจัดงานนี้ก็ คือ การใช้ดนตรีเป็นสื่อ นำผู้ฟังเข้าถึงความสงบและเกิดสันติภาพในจิตใจ โดยไม่มีการแบ่งแยกเชื้อชาติหรือศาสนาของผู้ฟัง จุดเด่นของงานนี้คือ ผู้ฟังสามารถรับฟังดนตรีจากทั่วทุกมุมโลกเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ การแสดงดนตรีจัดให้มีขึ้นทุกเย็นของสัปดาห์นี้ (วันที่ ๙-๑๖ เมษายน ๒๕๔๓) วันหนึ่ง ๆ จะมีการแสดง ๖-๘ ชุด ใช้เวลาแสดงทั้งสิ้น ๔ ชั่วโมงเศษ เริ่มตั้งแต่ ๑๘.๐๐ น. จนถึง ๒๒.๐๐ น. งานนี้ได้เริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ปี ๑๙๙๙ ในประเทศต่าง ๆ เช่น Los Angeles, Chicago, Canada (Vancouver), Africa (Cape Town) และในครั้งนี้อินเดียได้เป็นเจ้าภาพในการจัดงาน ซึ่งมี Tibet House และมูลนิธิของท่าน ทะไล ลามะ เป็นคณะกรรมการ หลังจากที่เหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางมาทั้งวัน ความเหนื่อยและเมื่อยล้าของฉันได้หายอย่างปลิดทิ้งเมื่อได้ฟังการบรรเลงดนตรีชุดแรกจาก Italy ซึ่งเป็นวงเครื่องสายไวโอลินผสมเปียโน ชื่อวง Franco Battiato มันเป็นการแสดงดนตรีที่มันดั่งขลัง มันทำให้ฉันเกิดสมาธิและรู้สึกอิ่มเอมกับความไพเราะที่แสนบริสุทธิ์มาก การแสดงชุดที่ ๒ เป็นการสวดมนต์ของนักบวช พระ และเณร ชาวทิเบตจำนวน ๑๐๘ รูป บนเวทีดูมีสีสันมากเพราะจีวรของพระพุทธรูปนิกายนี้มีสีแดง เสื้อตัวในสีเหลือง และบางแถวสวมหมวกทรงสูง หรือใส่จีวรที่ออกโทนสีเดียวกัน นอกจากนี้ยังใช้เครื่องดนตรีประกอบให้จังหวะรูปทรงแปลกตาด้วย เช่น แตรยาวประมาณ ๓ เมตร สังข์ และฆ้อง หลังจากการแสดงชุดนี้ยังมีการแสดงอื่น ๆ อีกหลายชุด เวลาประมาณ ๒ ทุ่มเศษ ๆ ชั้นล่างของหอประชุมเริ่มให้บริการอาหารเย็น แบบบุฟเฟต์ อาหารที่วางอยู่บนโต๊ะแรกเป็นแป้งโรตีมัง ไม่มีรสเรียกวานาน (Naan) ถัดไปเป็นแผ่นโรตีกรอบมีรสเผ็ด แบ่งพวกนี้อาไว้ทานกับเนื้อหมูหรือไก่ที่ผัดกับเครื่องเทศต่าง ๆ หรือทานกับแกงกะหรี่ ฉันดีใจที่สุดเมื่อเหลือบไปเห็นข้าว มีทั้งข้าวขาวและข้าวผัดรสชาติที่เด่นของอาหารอินเดียคงเป็นเครื่องเทศที่มีกลิ่นแปลกจมูกและรสชาติแปลกลิ้น ในแต่ละวันจะมีขนมหวานแตกต่างกันไป บางวันเป็นชุปวาน บางวันเป็นโยเกิร์ตผสมผลไม้ ที่แปลกอีกอย่างหนึ่งก็คือ จะมีเมล็ดพืชแห้งคล้ายข้าวเปลือกใส่โถเล็ก ๆ ไว้ด้วย ซึ่งมีคุณสมบัติช่วยย่อยอาหารได้เป็นอย่างดี เมื่อรับ

วัดนิงมาปะ นิกายนิงมา ในเมืองไมซอร์ (Mysore)
รัฐคารณาตาคะ (Karnataka)

ประทานอาหารเสร็จแล้ว ฉันก็กลับไปดูการแสดงดนตรีต่อจนถึงเวลา ๔ ทุ่ม จึงเดินทางกลับโดยรถบัสคืนเดิมไปถึงที่พักเกือบเที่ยงคืน

วันจันทร์ที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๓

คณะของเราเดินทางเข้าเมืองแต่เช้า เพื่อไปเข้าเฝ้าท่าน ทะไล ลามะ ที่โรงแรมแห่งหนึ่งในใจกลางเมืองพอเช้าเขตชานเมือง การจราจรเริ่มติดขัด รถของเราต้องจอดสนิทเพราะมีการเดินขบวนอยู่ข้างหน้า ฉันมองออกไปนอกหน้าต่าง เห็นวัตรวงเครื่องเดินผ่าน (เขาของวัตรวงป้ายสีแดงและสีเหลือง) ในที่สุดเราก็เดินทางไปถึงที่หมาย โดยคณะเดินทางของเราต้องรออยู่ที่ลิโอบบีสักพักจึงจะได้เข้าเฝ้าท่าน ทะไล ลามะ ก่อนเข้าไปถึงห้องที่ท่านประทับ ทุก ๆ คนต้องผ่านการตรวจค้นอย่างเข้มงวด เมื่อไปถึงห้องของท่านบรรยากาษที่ดูเคร่งเครียดก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ท่านมีอัธยาศัยดีและเป็นกันเองต่อผู้ที่เข้ามาพบเป็นอย่างมาก มีคนลัดคิวถวายของให้ท่านและขอลายเซ็นตั้งถูกผู้นำคณะยึดของไป แต่ท่านลามะผู้ใจดีก็ดึงของนั้นกลับมาและทำตามความปรารถนาของผู้ที่ศรัทธาท่าน ตอนแรกฉันคิดว่าท่านจะคล้องผ้า "กะตะ" ให้ (กะตะ เป็นผ้าสีขาวชิ้นยาวเอาไว้สำหรับคล้องคอต้อนรับผู้มาเยือนหรือแขกต่างเมือง) แต่เนื่องจากมีคนรอมมาก และมีเวลาเข้าพบท่านเพียง ๒๐ นาที ท่านจึงให้เรากล้องคอเองและให้พบกับคณะเดินทางแทนและเปิดโอกาสให้พูดคุย ฉันและคณะได้ถ่ายรูปหมู่กับท่านและฉันยังได้ลายเซ็นของท่านเป็นของที่ระลึกอีกด้วย ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นพระที่มีคนศรัทธาและนับถือเป็นอย่างมาก แต่ท่านก็ไม่ถือตัวเลย ยิ่งทำให้ท่านดูน่ารักมากขึ้น วันต่อมาฉันซื้อหนังสือธรรมะของท่านมาอ่านถึง ๒ เล่ม

ตอนบ่ายไม่มีกำหนดการไปที่ไหน ฉันจึงมีโอกาสได้ไปช้อปปิ้งที่ MG. Road เมื่อแลกเงินที่ Thomas Cook เรียบร้อยแล้ว ในอัตรา ๑ รูปีเท่ากับ ๙๐ สตางค์ ฉันก็รีบเดินสำรวจดูย่านช้อปปิ้งที่สำคัญของเมืองนี้ด้วยเกรงว่าอาจจะไม่ได้มาอีก บนถนนทั้ง ๒ ฝั่งเต็มไปด้วยร้านค้าต่าง ๆ ที่มีมากที่สุดเห็นจะเป็นร้านขายรองเท้าซึ่งมีมากกว่า ๑๐ ร้าน ร้านขายเครื่องประดับ มีทั้งของราชการที่เรียกว่า Emporium และร้านธรรมดาที่เราสามารถต่อรองราคาได้ นอกจากนี้ยังมีร้านขายผ้าสำหรับ ร้านขายของที่ระลึกและร้านขายอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ใครที่ชอบช้อปปิ้งก็สามารถอยู่ที่นี้ได้ทั้งวัน ที่ลิ้มไม่ได้คือ Cyber Cafe บนถนนนี้ ร้านนี้ตกแต่งอย่างทันสมัย ด้านหน้าร้านขายกาแฟราคาไม่

แพง ฉันสั่ง Mocchilo มาหนึ่งแก้วราคา ๒๐ รูปี (ประมาณ ๑๘ บาท) ส่วนด้านในให้บริการ Internet

ตอนเย็นฉันกลับมาดูดนตรีที่ Tata Auditorium เหมือนเดิม เย็นนี้ฉันได้ชิมอาหารที่เบตด้วย รสชาติคล้ายกล้วยข้าว มีทั้งไส้ผักและเนื้อ ทานกับซอสเผ็ด และยังได้ลองดื่มชาที่เบตด้วย สีเหมือนนมมีรสเค็มเล็กน้อยเพราะใส่เนยแพะผสมลงไป

วันอังคารที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๓

ออกเดินทางจากที่พักแต่เช้า วันนี้มีกำหนดการไปฟังสัมมนาพิเศษหัวข้อเรื่อง "Religion and Spirituality in the New Millennium" ท่าน ทะไล ลามะได้ เสด็จร่วมงานสัมมนาในครั้งนี้อย่างดี

การสัมมนานี้มีผู้แทนจากศาสนาต่าง ๆ ผลัดกันขึ้นมากล่าว ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ภาษาอังกฤษ ฉันจึงพอเข้าใจบ้าง โดยสรุปผู้แทนแต่ละศาสนาต้องการให้ทุกคนช่วยกันสร้างสันติภาพให้กับโลก แต่ละคนมีเทคนิคในการนำเสนอความคิดจากตามแบบฉบับของตน เช่น Dr. Homi B Dhalla ผู้แทนจากศาสนาไซโรแอสเตอร์ ได้นำประวัติศาสดาธรรมาเชื่อมโยงกับศาสนา หรือ Rev. Fr. Maximilian

Mizzi จากศาสนา Assisi (ผู้ถูกเสนอชื่อให้รับรางวัลโนเบล) ขึ้นมาขอให้ทำสมาธิ และพูดว่า "Don't be hopeless, Don't be despair... go back to the root of your religion... When there is no hope, then start to hope" นักพูดที่ดีจะได้รับความสนใจมากที่สุดเห็นจะเป็น "อาจารย์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์" เพราะท่านพูดในแง่บวกที่ไม่ซ้ำกับคนอื่น ๆ ท่านแปลงคำพูดของ Rene Descarte, "I think therefore I am" เป็น "I buy therefore I am." เพื่อนำมาใช้คำบรรยายลักษณะสังคมบริโภคนิยมใน

ปัจจุบัน ท่านยังเน้นถึงความยากลำบากของคนจน วันต่อมา อาจารย์บอกว่าหนังสือพิมพ์อินเดียได้ตีพิมพ์คำพูดของท่านด้วย

ในที่สุดก็ถึงคิวของท่านทะเล ลามะ อันประทับใจในคำพูดของท่านที่ว่า "Use human intellect to develop the happier life" แน่หนอนมนุษย์เราต้องใช้สติปัญญาเพื่อรับมือกับปัญหาของชีวิตทุกรูปแบบทั้งที่เกี่ยวข้องกับวัตถุและปัญหาภายในจิตใจของเราเองเพื่อชีวิตที่มีความสุข

ตอนบ่ายไม่มีโปรแกรมไปที่ไหน ทุกคนในกลุ่มชาวเหนือ ตอนบน (พวกที่มาจากเชียงใหม่) เห็นพ้องกันว่าควรกลับไป MG Road รอตักตุ๊กตูก่อนก็ไม่มีคืนไหนว่าง พวกเราเลยตัดสินใจเหมารถแท็กซี่ไปที่นั่นเลย เราทานมื้อกลางวันกันที่ Lake View เมνούที่ฉันชอบที่สุด คือ ไส้กรอกมะม่วง ที่มีรสชาติทั้งหวานและมัน ทานดับร้อนได้ดีทีเดียว และแซ่ดวิเศษเนื้อแกะ รสชาติแปลกกว่าที่เคยทานมา แต่ร้านอาหารที่นี่บริการเสิร์ฟอาหารช้ามาก

วันพุธที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๓

ตอนเข้าไปเยี่ยมชมวัดฮินดูของท่านสวามี เจ้าของโรงเรียนนานาชาติที่เราพักอยู่ ดูจากข้างนอกฉันคิดว่าที่นี่เป็นคุณาศาสตร์ของเศรษฐกิจ มีบันไดทางเข้านำไปสู่ตัวอาคารสีขาว มีสนามหญ้าเขียวล้อมรอบ และมีสวนหย่อมกับน้ำตกเทียมที่ได้รับการดูแลอย่างดี ประตูแต่ละบานล้วนเป็นไม้สักบานใหญ่ที่แกะสลักเป็นรูปที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนา เช่น ศิวลึงค์ วัช และเทพเจ้าของเขา พื้นห้องปูด้วยหินแกรนิตสีเทาเข้มและสีดำ บนฝาผนังมีรูปพระศิวะที่ดูมีพลังและน่ากลัว พระฮินดูหมัดผ้าสีเสดคล้าย ๆ จีวรพระไทย แต่ผ้าคลุมมาถึงศรีษะ ที่หน้าผากทาแป้งเป็นเส้นขาวบาง หลาย ๆ เส้นและมีจุดสีแดงกลางหน้าผากที่คนที่นี่เรียกว่า "บিনดี" พระบางรูปโกนหัวเกลี้ยงแต่ไว้เครา ท่านสวามียังเป็นเจ้าของโรงเรียนสอนคนตาบอด และมีโรงเรียนอีกมากกว่า ๑๒๐ แห่ง

ตอนบ่ายเราเข้าไปเที่ยวในเมือง ไปที่พิพิธภัณฑ์ของราชการ ชั้นล่างมีโบราณวัตถุทั้งในศาสนาพุทธและฮินดูที่มีสภาพสมบูรณ์หลายชิ้น เช่น พระนุ่ลงมหม่มฟ้าของนิกายเซน พระอุมา พระศิวะ พระอาทิตย์ โบราณวัตถุบางชิ้น เช่น จารึก และ ทวารบาล ถูกฝังติดกับผนังหรือพื้น ห้องข้างในจัดแสดงอุปกรณ์และเครื่องใช้ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ห้องชั้นบนแสดงภาพเขียนแบบจิตรกรรมแบบต่าง ๆ เช่น ศิลปะ Mysore ที่มีรายละเอียดของภาพมากและใช้ทองประดับ ศิลปะ Orissa ศิลปะ Deccan อีกอาคารที่อยู่ใกล้ ๆ ต้องเดินข้ามสะพานเล็ก แสดงงานศิลปะสมัยใหม่ที่รูปภาพและงานประติมากรรม และยังจัดแสดงเครื่องดนตรีท้องถิ่นบางชนิดด้วย เช่น วิณา เครื่องตีตีมีน้ำเต้าเป็นกลองเสียง ลักษณะคล้ายฆ้องแต่มีขนาดใหญ่มาก เวลาเล่นต้องวางเสียงกับพื้นแล้วตีตี เหมือนเวลาเราเล่นจะเข้

มีเวลาเหลือเราก็ไปซื้อของกันอีก วันนี้ได้ผ้าฝ้ายอินดิสาจาก

ห้าง Safina เลือกผ้ากันนานมากจนตาแดงและจามหลายที

วันนี้เราได้รับเชิญไปรับประทานอาหารเย็นที่วังของท่าน มหาราชา บรรยายภาคที่นั่นหรือหาใจเอง เป็นปราสาทแบบฝรั่ง มีคนเล่าให้ฟังว่าพวกคนอังกฤษสร้างวังนี้ให้มหาราชาเพื่อเอาใจ บรรยายภาคที่นั่นทำให้ฉันเผื่อนึกว่าเป็นนางเอกในหนังสือลิลิต ทุกอย่างเกือบจะตีหมดยกเว้นเรื่องเวลา ถ้าฝนไม่ตก เราคงไม่ต้องรอนานมาก กว่าจะได้ทานอาหารก็ ๕ ทุ่มนั่นนะ

วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๓

สวัสดิ์วันสงกรานต์ค่ะ... เช้านี้เราออกเดินทางไปวัดทิเบต ใน Mysore ซึ่งอยู่ห่างจากที่พักไกลเหมือนกัน ใช้เวลาเดินทางโดยรถบัสประมาณ ๔ ชั่วโมง ระหว่างทางรถต้องหยุดจอดเพื่อเสียภาษีถนนให้กับคนท้องถิ่นที่ตั้งบ้อมดักเก็บเงิน เสียไป ๑๐๐ รูปี (เหมือนธรรมเนียมตั้งบ้อมเก็บเงินเข้าวัดช่วงสงกรานต์ในไทยเลย) มองออกไปนอกหน้าต่างฉันเห็นวิวทิวทัศน์ของชนบท ถนนเส้นเล็ก ๆ ถูกขนาบด้วยนาข้าวสีเขียว ดูสดชื่น สักครูใหญ่ฉันเห็นต้นมะพร้าว ต้นไม้ใหญ่ บ้านปูนทรงสี่เหลี่ยมชั้นเดียวบ้าง หรือตึกแถวบ้าง ทุ่งนาแล้ง ไร่ผลไม้ สลับกันไปอย่างนี้ตลอด ยิ่งออกไปจากตัวเมืองเท่าไร วิวยิ่งสวยและร่มรื่น มีแต่ทุ่งนาอันกว้างใหญ่ ฉันได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้น

ในที่สุดเราก็มาถึงประตูทางเข้าเขตแดนของชาวทิเบต เมื่อรถเลี้ยวผ่านก็เหมือนดังที่เราได้เข้ามาในอีกประเทศหนึ่ง ลักษณะการปลูกบ้านแสดงถึงความแตกต่าง บ้านทรงสี่เหลี่ยมของเขายาวป็นอย่างเรียบร้อย มีทรงเหล็กที่หน้าต่าง ทาสีสดฉาด เช่น สีเหลือง สีฟ้า หรือสีชมพู หลังคามุงกระเบื้องสีแดง ถ้าบ้านมีมากกว่า ๑ ชั้นจะมีบันไดอยู่นอกตัวบ้าน พื้นที่บริเวณนี้แทบทั้งหมดมีการทำไร่บาบนเนินเขา

วัดแรกที่เราแวะคือ วัด Sera เป็นวัดที่ใหญ่โต มีพระประมาณ ๒-๓,๐๐๐ รูป เนื่องจากทิเบตถูกจีนรุกราน ชาวทิเบตจึงลี้ภัยมาอยู่ที่อินเดียมากเช่น ที่นี้ หรือที่พุทธคยาในอินเดียเหนือ ก็มีชุมชนทิเบตที่ใหญ่มาก ไปถึงที่นั่นก็เป็นเวลาอาหารกลางวันพอดี พระท่านจัดอาหารเตรียมไว้ให้เรา อาหารส่วนใหญ่เป็นผัก เห็ด และธัญพืชชนิดต่าง ๆ เป็นยำหรือผัดกับเส้นหมี่หรือบางจานก็ใส่เนื้อสัตว์บ้าง หน้าตาคคล้าย ๆ อาหารจีน รสชาติจืด ไม่จัดจ้านเท่าไร กินของหวานยังไม่เสร็จดี ก็ต้องไปต่อคิวรดน้ำดำหัวอาจารย์ผู้ลี้ภัย

เมื่อพระท่านคล้องผ้ากะตะและให้ของที่ระลึกเสร็จแล้ว ท่านก็พาเดินชมวัด ฉันได้ชมห้องประทับของท่านทะเล ลามะ เวลาที่ท่านมาพักที่นี่ หลังจากนั้นฉันเดินลงมาที่ชั้นล่างสุดเพื่อชมศาลาทำวัตรซึ่งเป็นห้องโถงที่ใหญ่มาก จุพระได้เป็นพันซึ่งเป็นที่สำหรับการทำวัตร ห้องนี้มีพระพุทธรูปใหญ่ ๓ องค์ ถัดจากห้องนี้เป็นห้องเล็ก ๆ ที่ได้รับการตกแต่งต่างออกไป บนผนังใกล้กับเพดานมีผ้าสีเขว่นห้อยระยงระยาย มีโต๊ะบูชาที่มีลักษณะแปลก

เครื่องบูชาดูน่ากลัว เป็นสัญลักษณ์คล้ายไฟ ในผู้มีรูปปั้นที่มีผ้าปกคลุมเอาไว้ไม่เห็นว่ามีอิริยาบถใด มีคนบอกว่าเป็นท่าการรวมเพศ พุทธนิยายชัชรยานนี้นำเอาเรื่องตันทหาราคะมาสอนให้เห็นถึงธรรมชาติของคน ให้มองว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้เป็นเรื่องที่ไม่ควรพูดถึงเหมือนในนิกายหินยาน

วัดที่สองที่ไปชมคือ วัดนิงมาปะ ในนิกายนิงมา วัดนี้มีสีล้นสวยงามน่าชม สีเขียวสดของหน้าตัดกับสีทองฟ้าหลังฝนที่มีโอุ่นของแดด ศาลาใหญ่ที่ฉันทงหน้าไป เป็นแก่งเงินใหญ่สองชั้นมีมีมุขยื่นออกมารับน้ำหนักโดยเสาสี่แดงสี่ต้น บนหลังคามุขมีกวางทองนั่งหันหน้าเข้าหาธรรมจักร ผนังข้างประตูทางเข้าและในตัวอาคารเป็นรูปจิตกรรมฝาผนัง เป็นรูปพุทธประวัติและพระโพธิสัตว์ ในอุโบสถนี้มีพระประธานใหญ่สีทองอร่าม ๓ องค์ องค์ซ้ายสุดคือ พระปัสสัสมะภาวะ (เทียบได้ว่าเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๒ ของชาวทิเบต ท่านเป็นผู้นำธรรมะมาเผยแพรในทิเบต) องค์กลางคือ พระศากยโคดม ส่วนองค์ด้านขวาเป็นพระพุทธรูปผู้หญิง ตอนนั้นเป็นเวลาบ่าย ๓ โมง ถึงเวลาพระสวดมนต์พอดี ก่อนเริ่มสวดมีการให้จังหวะโดยการตีกลอง ผ่อง เป่าแตรยาว (๓ เมตร) และ สังข์ พระภิกษุสามเณรและสามเณรีนั่งห่มจีวรแดงจำนวนเกือบพันนั่งเรียงเป็นแถวเรียบร้อยต่างเปล่งเสียงสวดมนต์ในแบบของเขาตามจังหวะของเครื่องดนตรี ซ่างเป็นบรรยากาศที่หาชมได้ยากจริง ๆ จากนั้นคณะของเราก็เดินทางไปกราบเจ้าอาวาส ฉันได้ผ้ากะตะเพิ่มมาอีกผืน และได้ตีพิมพ์ชวทิเบตที่โรงเรียนพระซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของวัดนี้ เมื่อถึงเวลากลับ กลุ่มของแมชชีนสนนียัประทับใจบรรยากาศที่นี่มากจึงขอพักอยู่ที่วัดทิเบตนี้ต่ออีก ๒ คืน พวกที่เหลือก็เดินทางขึ้นรถกลับที่พัก

ขากลับฉันมีโอกาสดูสนทนากับ อ.สุลักษณ์ ท่านเป็นคนที่มีรอบรู้มาก ท่านเล่าว่าประชากรทิเบตมีชายมากกว่าหญิง ดังนั้นผู้หญิงหนึ่งคนจึงมีสามีได้ ๔-๕ คนเพื่อให้เกิดความสมดุลอย่างไรก็ตาม ผู้ชายมักจะมีภรรยาพระมาก พระที่นั่นไม่ต้อง

สามเณรีทิเบต กับแมชชีนไทย ที่หน้าหอพักโรงเรียนนานาชาติ

บดินทบาต ท่านสามารถหาเลี้ยงชีพตนเองได้ เช่น เป็นหมอยา หมอดู ขยายศาสนวัตถุ หรือให้ชาวบ้านเช่าที่ทำงาน นอกจากนี้พระทิเบตสามารถโดนตัวผู้หญิงได้ด้วย โดยไม่ต้องว่าอาบัติ

วันศุกร์ที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๔๓

ตื่นมาก็พบกับเรื่องเศร้า ทางเกงยีนส์ลืวยางของฉันที่ใช้ได้ไม่กี่เดือนหายไป ข้าวของของคนอื่นก็หายไปเหมือนกัน เช่น เสื้อยืด เครื่องเงิน เราต่างปลอบใจกัน ถือว่าแบ่ง ๆ ให้แก่กัน ฉันตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อคณะพระและชีทิเบตแยกย้ายกับกลับวัด พวกเราที่เหลือจึงไม่มีพระคุ้มครอง ถ้าฉันได้ไปเที่ยวต่างประเทศอีก เวลาออกไปไหนฉันจะเก็บทุกอย่างใส่ตู้แล้วคล้องกุญแจล็อกเลย

มือเที่ยงวันนี้ฉันนั่งกินแซนด์วิช-หมูหยอง ทาน้ำพริกเผาที่วงเวียนแห่งหนึ่งกลางใจเมือง เมื่อข้ามถนนไปก็จะพบร้านขายไอศกรีม ร้านขายชาและกาแฟที่หอมหวานแต่ราคาถูก เดินไปอีกนิดหนึ่งเป็นวัดฮินดู บนประตูทางเข้ามีซุ้มปราสาทโค้ง มีรูปปั้นเทพทั้งชายหญิงวางแน่นเอียดในแต่ละชั้น เมื่อเดินเข้าไปฉันเห็นพระพิฆเนศวร์เป็นประธานของศาสนสถานนี้ ทางกำแพงด้านขวามีซุ้มเล็ก ๆ ประดับไปด้วยมาลัยและใบตอง กลุ่มพรหมณ์นั่งผ้าขาวกำลังทำพิธีอะไรสักอย่างอยู่ เขาสวดพิมพ์่าและนำพวงมาลัยไปกราบไหว้รูปของเทพที่อยู่บนกำแพง ถัดมาจากบริเวณนั้น มีชายแก่ผู้ผ้าขาวสองคนนั่งเฝ้าเศษไม้และสวดพิมพ์่าเช่นกัน

ตอนบ่ายสองโมงเราไปที่ Botanical Garden ซึ่งก็คือสวนสาธารณะธรรมดา ๆ นั่นเอง รถไปจอดข้าง ๆ เนินใหญ่ แล้วให้พวกเราเดินเข้าไปเอง ที่นี้มีต้นไม้ไม่น้อยกว่าที่ฉันคิด แต่ก็เหมาะที่จะมาพักผ่อนหย่อนใจ นั่งปิกนิก ฉันเห็นบางครอบครัวผูกผ้ากับกิ่งไม้แล้วไกวเปลให้ลูกนอน มีกลุ่มเด็กหนุ่มมาขอถ่ายรูปฉันกับ

Celeste ด้วย คนที่นั่นเขาสนใจคนต่างชาติไม่น้อย หลวงพ่อคิตติศักดิ์ ก็มีคนมาขอถ่ายรูปมากเหมือนกัน

ตอนเย็นเรากลับไปฟังดนตรีที่เดิม วงดนตรีที่ฉันชอบคือ วง Dharma Bum จากอเมริกา เขานำเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธและธรรมะมาแต่งเป็นเนื้อเพลงและใส่ดนตรีโฟล์คเข้าไป

วันเสาร์ที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๔๓

เกิดสิ่งมหัศจรรย์แต่เช้า กล้องถ่ายรูปของ Celeste และ Venetia ที่หายไปเมื่อคืนกลับมา

ปรากฏอยู่ในลิ้นชักของเธอ พวกเราคิดว่าพวกเขาไม่เคยจะสำนึกผิดและไม่กล้าเอาของชิ้นใหญ่ ๆ ไป

ตอนเช้าเรานั่งรถเข้าเมืองเพื่อไปชมวัดในนิกายพระกฤษณะ วัดนี้สร้างในแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ดูจากข้างนอกเหมือนเป็นหอประชุมทรงพริมาติด ที่นี้เขาได้วางแผนการจัดการอย่างเรียบร้อย มีทางเข้าที่เดียวและทุกคนต้องฝากรองเท้าไว้ เดินไปตามทางบังคับ เวชชะสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นจุด ๆ เมื่อไปถึงชั้นบนแล้วก็เดินกลับลงมาข้างล่าง ผ่านร้านขายของที่ระลึก ผ่านที่แจกอาหารเป็นทาน และเดินวนกลับไปอยู่ที่จุดฝากรองเท้า ฉันรู้สึกว่าเขาวางแผนศาสนสถานตามความเชื่อเรื่องเขาพระสุเมรุว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดอยู่ ณ ศูนย์กลาง

วันนี้กินอาหารมังสวิรัตเป็นอาหารกลางวัน ราคาดีดีและราคาไม่แพง ข้าวผัดจานใหญ่มาก ราคาแค่ ๑๕ รูปีเอง โชคร้าย ฉันโดนเจ้าของร้านดู ตอนขอยืมช้อนส้อมมาทานขนมที่ซื้อมาจากที่อื่น เขาคิดว่ามันเป็นเนื้อซึ่งจะทำให้ร้านเขาสกปรกและแปดเปื้อน

ตอนบ่ายฉันไปเดินเที่ยวที่ Commercial Street ซึ่งเป็นแหล่ง shopping ที่ใหญ่อีกแห่ง ที่นี้มีร้านขายเสื้อผ้าและร้านขายเครื่องประดับมากกว่าที่ MG Road ฉันรู้สึกเสียดายมากที่ไม่มีเงินเหลือมากกว่านี้เพราะฉันเจอสร้อยสวย ๆ หลายเส้นที่ราคาถูกแต่ก็ไม่มีเงินพอ ฉันเดินไปตามถนนเรื่อย ๆ ก็เห็นถึงความหลากหลายของสังคมอินเดีย แต่ฉันเลยเดินไปบนถนนอีกเส้นเท่านั้น Shopping Center ก็กลายเป็นร้านขายเฟอร์นิเจอร์สวย ตลาดแบบกะดินขายทุกอย่าง ตลาดสด ตลาดขายสัตว์ปีก ตลาดขายปลา ดงร้านขายยางรถ ในบริเวณใกล้ ๆ กันนั้นฉันเห็นทั้งโบสถ์คริสต์ และสุเหร่าของพวกมุสลิม เดินจนเมื่อยเท้า ฉันก็กลับมาที่เดิมและเรียกรถตุ๊ก ๆ ไป Tata Auditorium

คืนนี้เราได้ดูดนตรีเพียงไม่กี่รายการก็ต้องรีบออก เพื่อที่จะเดินทางไปสนามบิน นี่ฉันจะต้องกลับบ้านแล้วหรือ รู้สึกใจหายเหมือนกัน แต่ก็จะได้พักผ่อนกินข้าวกินปลาให้เต็มที่ เมื่อมาถึงสนามบินเราก็ต่างขนย้ายสัมภาระเข้าไปเช็คอิน ตอนที่ให้เจ้าหน้าที่ตรวจดูหนังสือเดินทาง ฉันได้เข้าใจเรื่องภาษาที่ทางของคนอินเดียมากขึ้น เจ้าหน้าที่เขาพูด "O.K." พร้อมกับส่ายหัว ฉันถึงบางอ้อแล้วว่าทำไมเวลาที่ต่อรองราคาสินค้า คนขายเขาถึงชอบส่ายหัวให้ฉันนัก เรื่องประหลาดใจอีกเรื่องก่อนจะขึ้นเครื่องคือเรื่องห้องน้ำที่สนามบิน เมื่อฉันเปิดประตูห้องน้ำหญิงแล้วก็เห็นผู้หญิงใส่ชุด紗หรืออนกัลกันอยู่บนพื้น ๒ คน สงสัยพื้นห้องน้ำคงเย็นดี และก็มียายแก่อีกคนพยายามจะบริการหาสบู่ ผ้าเช็ดมือมาให้ฉัน เธอหวังเงินทิปแต่เสียใจจริง ๆ ฉันไม่มีเงินรูปีเหลืออีกเลย

เครื่องออกบินประมาณเที่ยงคืน ผู้โดยสารส่วนใหญ่ต่างต้องการนอน แต่แอร์โฮเตสคนดีคงกลัวว่าผู้โดยสารจะหิว พวกเธอเลยปลุกให้ผู้โดยสารลุกขึ้นมากินอาหารตอนตีสอง ถึงแม้ว่าอาหารจะมีกลิ่นหอมแต่ฉันก็ไม่ไหวละ ขอนอนต่อละกัน

ประมาณ ๖ โมงเช้าของวันอาทิตย์พวกเขาก็ได้มาเหยียบ

พื้นแผ่นดินไทย เมืองแม่ของเรา ไชโย!

... ..

เป็นไงจ๊ะ ไปเที่ยวบังกาลอร์กับฉันสนุกไหม ไว้ถ้าเจอกันเมื่อไร ฉันจะเอารูปถ่ายมาให้เธอดูอีก ยังไงก็คิดถึงมาบ้างนะ

รักและคิดถึงเสมอ

ก๊ก

๑๓ มิถุนายน ๕๑

รำลึกท่านอาจารย์

ครบรอบ ๗ ปี มรณภาพพุทธทาสภิกขุ
วันเสาร์ ที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๕๓
ณ ห้องจุมภฏพันธ์ทิพย์ คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑๓.๐๐-๑๓.๓๐ น. สวดสาธยายอนัตตลักขณสูตร
โดยคุณอาจารย์จาก มหาวิทยาลัยสงฆ์ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๓.๓๐-๑๔.๓๐ น. ปาฐกถา เรื่อง "ความตายในทัศนะของ
พุทธทาสภิกขุ" โดย พระคุณฐิติ เมธงกูโร

๑๔.๓๐-๑๗.๐๐ น. เสวนา "ความตายในทัศนะของพุทธทาส
ภิกขุ"

ผู้ร่วมเสวนา : รศ.ดร.สุวรรณา สถาอานันท์
น.พ.สันต์ ทัตติวิรัตน์
น.พ.นิธิพัฒน์ เจียรกุล
ดร.เอกวิทย์ ณ.ถกลาง

ดำเนินรายการโดย คุณประชา หุตานวัตร

๑๗.๐๐-๑๗.๑๐ น. สวดธรรมปาঠ
โดย คณะสงฆ์จากวัดชลประทานรังสฤษดิ์

มหามุทราอุปเทศ

ขอคารวะต่อสหัชปัญญา

มหามุทรานั้นไม่อาจไขแสดงได้

ทว่าสำหรับเจ้าผู้อุทิศตนแล้วต่อครู เจ้าผู้ซึ่งทรงไว้ซึ่งพรตจรรยา และได้แบกรับซึ่งทุกข์ทรมาน นาโรปะผู้ทรงปัญญา จงจจำคำสอนนี้ไว้ในใจ ศิษย์ผู้มีชะตากรรมอันเป็นกุศล

ขอจงสดับ

มองดูที่สภาวะธรรมของโลก

ความไม่เที่ยงเห็นนั่นคล้ายดังภาพมายาหรือความฝัน แม้แต่ภาพมายาหรือความฝันนั้นก็ไม่มีอยู่จริง ด้วยเหตุนี้ เจ้าจงมุ่งสู่การสละละ และปล่อยวางซึ่งสิ่งร้อยรัดทางโลก

จงปล่อยวางบริหารและญาติมิตร

อันเป็นเหตุแห่งความปรารถนา และความชุ่มชื้น บำเพ็ญสมาธิเพียงล่ำพั่งในราวป่า ในบริเวณสถาน ในที่อันสงัด ดำรงตนอยู่ในอสมภาวิภาวะ

หากเจ้าเข้าถึงการไม่บรรลุถึง เจ้าจะได้ประสบพบมหามุทรา สภาวะธรรมแห่งวิญญูสงสารนั้นไร้แก่นสาร ก่อให้เกิดความปรารถนาและความชุ่มชื้นของ สรรพสิ่งที่เราปั้นแต่งล้วนปราศจากความจริง ด้วยเหตุนี้ จึงควรแสวงหาจักรธรรมอันล้ำค่า สภาวะธรรมของจิตนั้นไม่อาจเห็นค่าความหมายของอดีตได้ สภาวะธรรมแห่งกรรมย่อมไม่อาจประจักษ์ในอกกรรมได้

หากเจ้าต้องการจะบรรลุถึงจิตและอกรรม

เจ้าย่อมตัดขาดรากเหง้าแห่งจิต และปล่อยให้ดวงวิญญาณดำรงอยู่อย่างเปล่าเปลือย จะปล่อยให้หันอันชุ่มชื้นแห่งเจตสิกใสกระจ่าง ไม่จำเป็นต้องระงับยับยั้งความรู้สึกนึกคิด แต่ปล่อยให้มันสงบลงตามกาล หากไร้ซึ่งการตั้งดูดหรือผลักไส เจ้าจะหลุดพ้นในเมฆามุทรา

เมื่อพฤกษามลโอบและกึ่งก้าน

หากเจ้าบ้านรากล้มเสีย โอบและกึ่งก้านย่อมร่วงโรยลง

เช่นเดียวกัน หากเจ้าตัดรากถอนโคนของจิต ความรู้สึกนึกคิดทั้งหลายย่อมเสื่อมทรามลง

ความมืดมนที่ถูกสั่งสมมานานนับกับกัลป์ จะถูกขับไล่ไปด้วยดวงประทีปเพียงหนึ่ง เช่นเดียวกัน การได้ประจักษ์ถึงจิตอันสว่างไสวในพริบตา จะละลายผ่านหมอกมลทินแห่งกรรม มนุษย์ผู้ด้อยปัญญาซึ่งอาจเข้าถึงสิ่งนี้ จงฟังการกำหนดรู้ จดจ่ออยู่ที่ลมหายใจของเจ้า โดยอาศัยการเพ่งกลิ่น และฝึกฝนฉนวนวิถี จงขัดเกลาจิตใจของเจ้าจนมันสงบ ผ่อนพักตามธรรมชาติ

หากเจ้าได้รับรู้ที่ว่างอันแจ่มแจ้งและความว่าง ความคิดอันยึดติดอยู่กับศูนย์กลางและขอบเขตจักมลายไป เช่นเดียวกัน หากจิตสามารถรับรู้ถึงตัวจิตได้ ความรู้สึกนึกคิดทั้งหลายจะยุติลง เจ้าจะดำรงอยู่ในสภาวะที่ปราศจากความคิดคำนึง และจะรับรู้ได้ถึง "โพธิจิต"

หมอกไอที่พวยพุ่งขึ้นมาจากพื้นกลับกลายเป็นเมฆ และหายลับไปในผืนฟ้า ไม่มีผู้ใดรู้ว่าพยับเมฆนั้นหายไปแห่งใดเมื่อมันสลายตัวลง เช่นเดียวกัน คลื่นแห่งความคิดคำนึงที่อุบัติขึ้นจากจิต ย่อมสูญมลายไปเมื่อจิตรับรู้ได้ถึงจิต

ที่ว่างนั้นไม่มีสีสิ้นหรือรูปทรง ไม่อาจเปลี่ยนแปลง ไม่อาจแต่งแต้มด้วยสีดำหรือสีขาว เช่นเดียวกัน จิตอันสว่างไสวนั้นไม่มีสีสิ้นหรือรูปทรง ไม่อาจแปดเปื้อนด้วยขาวหรือดำ กุศลหรืออกุศล

แก่นแท้อันบริสุทธิ์และสว่างไสวของดวงอาทิตย์ ไม่อาจถูกบดบังได้ด้วยความมืดมิด ที่ถูกสั่งสมมานานนับพันกัลป์ เช่นเดียวกัน ความสว่างไสวอันเป็นคุณสมบัติดั้งเดิมของจิต ย่อมไม่สามารถทำให้มืดหมองได้ด้วยวิญญูสงสารอันยาวนานไม่สิ้นสุด แม้เราจะกล่าววาทากาธาตุนั้นแว้งว้างเปล่า และไม่อาจให้คำจำกัดความได้ เช่นเดียวกัน แม้เราจะกล่าววาทิตนั้นสว่างไสว แต่การให้นิยามนั้นหาได้ที่สุดจึไม่ว่ามีเมื่ออยู่จริง ที่ว่างนั้นสมบูรณ์พร้อมโดยปราศจากตำแหน่งแห่งหน เช่นเดียวกันที่จิตแห่งมหามุทรานั้นหาได้ดำรงอยู่แห่งหนใดไม่

* คำสอนปกเปล่าเรื่องมหามุทรา ซึ่งทางศรีวิไลมอบให้แก่ ท่านนาโรปะ ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา แปลจากสันสกฤตสู่ภาษาไทยโดย ซอศย์ไฉโร มารปะ คัมภีร์อาจารย์

โดยปราศจากการแปรเปลี่ยน ดำรงตนอยู่ในภาวะแรกเริ่ม
ไม่ต้องสงสัยเลยว่า บ่วงร้อยรัดของเจ้าจะคลายลง
แก่นของจิตนั้นคล้ายดังความว่าง
ด้วยเหตุนี้ จึงหาสิ่งใดอยู่นอกปริณิณของมันไม่
ปล่อยให้การเคลื่อนไหวของกายเป็นไปอย่างแท้จริง
ยุติความช่างจำนรรจา
ปล่อยให้ถ้อยวาจาของเจ้าเป็นจุดตั้งเสียดูโสมะ
ไร้จิต ทว่าประจักษ์เห็นในศาสนธรรมอันสูงส่ง

กายนั้นเปรียบดังปล้องไม้ ที่หามีแก่นในไม่
จิตนั้นเป็นเนื้อแห่งความว่าง
ไม่มีแรงแม้ใดให้ความคิดได้พักอาศัย
จงผ่อนคลายจิตของเจ้า ไม่กักขังหรือปล่อยให้ร้อนแฉ่
เมื่อจิตไร้ซึ่งจุดมุ่งหมาย เนื่องจากหามุทรา
การบรรลุถึงสิ่งนี้คือการตรัสรู้อันสูงสุด

ธรรมชาติจิตนั้นสว่างไสว ปราศจากซึ่งธรรมารมณ
เจ้าจะพบมรรคาของพระพุทธองค์
เมื่อปราศจากหนทางแห่งสมาธิภาวนา
โดยการภาวนาในอภาวา เจ้าจะบรรลุถึงมหาโพธิ
นี่คือราชันย์แห่งสัมมาทิฐิ – ที่ไปพ้นการยึดติดและครอบครอง
นี่คือราชันย์แห่งสัมมาสมาธิ – ที่ปราศจากจิตใจอันสับสนฟุ้งซ่าน
นี่คือราชันย์แห่งสัมมาสัมมาสัมมา – ที่ปราศจากความพยายาม
เมื่อไร้สิ่งซึ่งความกลัวและความหวัง เจ้าย่อมบรรลุถึงวิโมกข์

ธรรมธาดานั้นปราศจากอนุสัยและสิ่งมัวหมอง
จงผ่อนคลายจิตในสภาวะแรกเริ่ม
อันไม่มีการแบ่งแยกระหว่างสมาธิภาวนาและหลังจากนั้น
เมื่อความรู้สึกลึกซึ้งได้ทำให้ธรรมแห่งดวงจิตอ่อนล้า
เราจะได้บรรลุถึงราชันย์แห่งญาณทัสนะ
เป็นอิสระจากขอบเขตทั้งมวล

การใช้ขอบเขตและความลึกซึ้งนั้น
เป็นองค์จักรพรรดิแห่งสัมมาสมาธิ
การตั้งมั่นในตนอย่างไร้แรงพยายามนั้น
เป็นองค์จักรพรรดิแห่งกรรม
การดำรงตนอย่างไร้การมุ่งหวังนั้น
เป็นองค์จักรพรรดิแห่งมรรคผล

ในยามเริ่มต้นนั้นจิตคล้ายดังแม่น้ำคั่ง
ในยามกลางคล้ายดังแม่น้ำคดที่ไหลเรื่อย
ในยามปลายกลับราบเรียบเป็นหนึ่ง
คล้ายดังการสวมกอดระหว่างมารดากับบุตร

ผู้เลื่อมใสในต้นตระ ในปรัชญาปารมิตา
ในพระวินัย พระสูตร และในศาสนมรรคทั้งหลาย
สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ โดยการเชื่อถือแต่ในตัวคัมภีร์และหลักปรัชญา
ย่อมไม่อาจหยั่งเห็นถึงมรรคาอันสว่างไสวได้

ไร้จิต ไร้ความปรารถนา
สงบรำงับ ดำรงอยู่ด้วยตนเอง
เปรียบประดุจกระแสน้ำ
ความสว่างไสวนั้นจะถูกบดบังได้ก็ด้วยการอุปนิสัยของตัณหา

สมยธิฐานอันแท้จริงย่อมสิ้นสุดลงหากยึดมั่นในศีล
หากเจ้าทั้งมิได้ดำรงอยู่ รับรู้
หรือถอยห่างออกจากความจริงอันสูงสุด
เมื่อนั้น เจ้าจะกลายเป็นผู้ฝึกฝนที่แท้
เป็นดวงประทีปที่ขบไล่ความมืดมน
หากเจ้าปราศจากความปรารถนา
หากเจ้าไม่ดำรงตนอยู่ในความสุดซึ้งใด ๆ
เจ้าจะแลเห็นสภาวะธรรมจากคำสอนทั้งหมด

หากเจ้าแน่วแน้อยู่ในความเพียรนี้
เจ้าจะเป็นอิสระหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ได้
หากเจ้าตั้งมั่นตั้งนี้
เจ้าจะแผดเผาฆาณหมอกแห่งอกุศลกรรมให้สลายไป
ด้วยเหตุนี้ เจ้าจึงได้รับฉายาว่าเป็นดัง
“ประทีปสว่างไสวแห่งพระคำสอน”

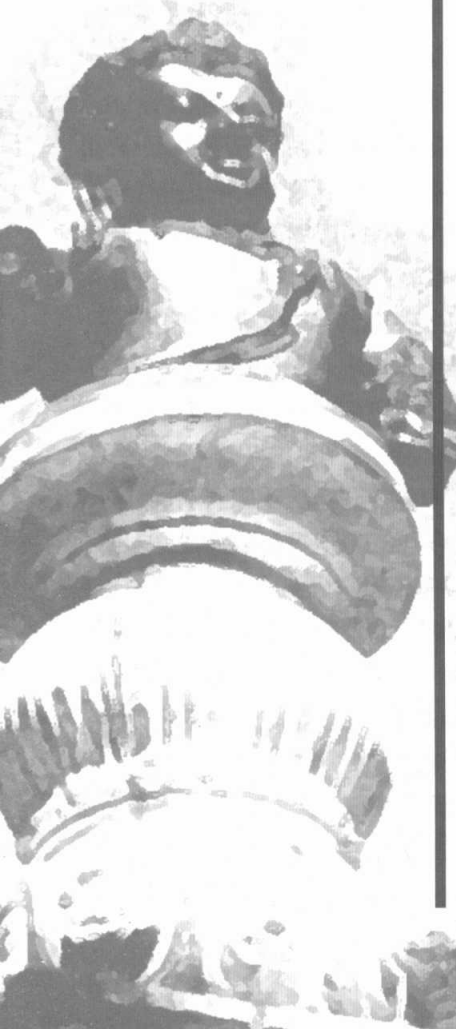
แม้กระทั่งชนผู้ฉลาดเฉลียว
ที่ไม่ได้อุทิศตนให้กับหลักธรรมคำสอนนี้
ก็อาจได้รับการช่วยเหลือจากเจ้ามิให้จมดิ่งลงไปในสังสารวัฏ
นำเศร้ายิ่งที่สรรพพลัดพลัดจะต้องทนทุกข์เวทนาอยู่ในภูมิอันต่ำช้า
ผู้ที่ต้องการปลดปล่อยตนจากความทุกข์
จะต้องแสวงหาซึ่งครูผู้ทรงคุณ
ด้วยแรงอธิฐาน จิตของผู้มีนั้นจะได้รับการปลดปล่อย

หากเจ้าแสวงหากรรมมุทรา เมื่อนั้นปรัชญาญาณแห่ง
การผสมรวมของปิติและสุญญตาจะอุบัติขึ้น
การผสมรวมกันระหว่างอุบายและวิชาจะนำมาซึ่งอานิสงส์
จงชักนำมันลงมาเพื่อก่อเกิดมณฑล
ให้สถิตอยู่ ณ จักรและแผ่ขานไปทั่วร่าง

เมื่อปราศจากความปรารถนามาซึ่งเกี่ยวข้อง
การผสมรวมกันของปิติและสุญญตาจะอุบัติขึ้น
ถึงซึ่งความเป็นผู้มีอายุยืนยาว ปราศจากผมหงอกขาว
เจ้าจะเต็มเปี่ยมดังดวงจันทร์
ทรงประกายระยิบระยับ อีกทั้งพละก็หาใดเปรียบมิได้
เจ้าจะบรรลุถึงสิทธิอำนาจโดยพลัน
และจะใคร่ไปสู่ความเป็นมหาสิทธิ
ขอให้คำสอนแห่งมรรคาธรรมนี้
คงอยู่ในใจของสรรพสัตว์ผู้เปี่ยมวิศด.

ที่มา ตำนานแห่งเสรีภาพและหนทางแห่งการภาวนา
เซอเกียม ตรึงปะ เซียน อนุสรณ์ ติปยานนท์ แปล
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลดคิมทองจัดพิมพ์, พฤษภาคม ๒๕๔๓

สุนทรียภาพกับศาสนธรรม

ในเชิงปริมาณ สยามมีจำนวนวัดกว่าสามหมื่น เมื่อพระราชกามาเยือนก็ยังมีภิกษุสามเณรอยู่จำพรรษาในวัดต่าง ๆ เหล่านี้มากกว่าสามแสนรูป (แม้ว่าหลังฤดูกรฐินเกินกว่าครึ่งจะสึกหลาเพศออกไปก็ตาม) ศาสนสถาน, ศาสนวัตถุ หรือกระทั่งสิ่งเรียกว่า “พระพุทธรูป” ชนิดและประเภทต่าง ๆ เอง ยังมีการก่อสร้างหรือผลิตซ้ำขึ้นมาอีกเป็นจำนวนมากศาล.

นี่ย่อมหมายถึงความสิ้นเปลืองทรัพยากรต่าง ๆ ไปอย่างประมาณค่ามิได้มีใช่หรือ? เพราะ ผลงานจำนวนมาก หรือแทบทั้งหมด ไม่อาจจะเรียกได้ว่า “งาม” มีหน้าซ้ำกลับแสดงความห้วนงอท้ายมังกร อย่างอุจาดและอุลามาอยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

ทั้งหมดนี้กล่าวเพียงด้านรูปธรรมเท่านั้น...

ความดี, ความงาม และความจริง อันสอดคล้องและกลมกลืนอยู่ด้วยสุนทรียภาพ อันเชื่อมโยงวัตถุและจิตใจ ภายในและภายนอก ถูกลดทอนลงไปด้วยความ “รู้ไม่จริง” และ “สำคัญผิด” ของผู้ดูแลรักษาวัดรุ่นต่าง ๆ เท่านั้นละหรือ?

ใช่หรือไม่ว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้สืบเนื่องและโยงใยไปถึงรากเหง้าแห่งการตีความพุทธพจน์พลาดผิด, ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ล้มเหลว และสะท้อนความอ่อนแอที่จะไม่สามารถเป็น “สังฆะ”

ของคณะสงฆ์สยาม นับแต่อดีตตลอดมา.

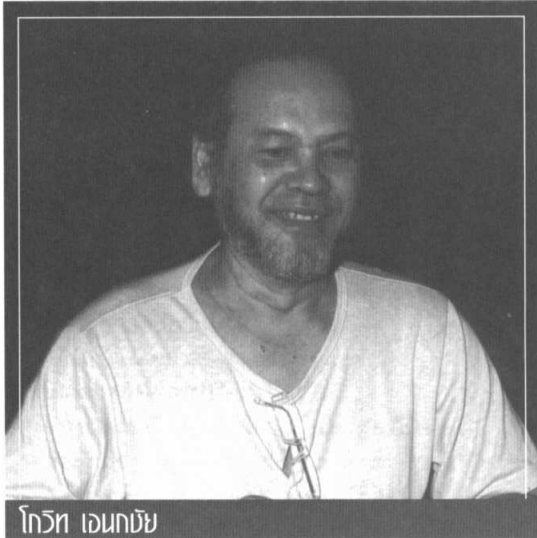
ทั้งนี้ มิพจน์จะต้องกล่าวถึงความสัมพันธ์อย่างครอบคลุมที่มาจากฝ่ายอาณาจักรในทุกระดับ ซึ่งปรากฏอยู่กระทั้งในรูปแบบแปลนอุโบสถ และพิธีกรรม-พิธีการต่าง ๆ ที่ต้องดัดแปลงศาสนพิธีให้สอดคล้องกับฝ่ายบ้านเมืองมาทุกยุคทุกสมัย.

สุนทรียภาพสัมพันธ์กับศาสนธรรมจริงหรือ?

“เสขียธรรม” มีโอกาสอันดียิ่งที่ได้พูดคุยกับ “เขมานันทะ” (อาจารย์โกวิท เอนกชัย) ผู้ได้ชื่อว่าเป็น “ศิลปิน” ทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม เป็นนักเขียน และกวี ตลอดจนเป็นผู้ฝึกฝนในการภาวนา ทั้งการปฏิบัติส่วนตัวและอบรมให้ความรู้ผู้อื่น มาแต่ครั้งยังครองเพศบรรพชิตจวบจนปัจจุบัน.

ยามสายของวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๓ แม้เวลาจะล่วงเข้ามาแล้ว แต่สายฝนที่โปรยปรายตลอดการสัมภาษณ์ และมิตรภาพที่อาจารย์มอบให้สร้างความชุ่มชื้นให้แก่พวกเรากันทั่วหน้า.

เพียงการพูดคุยเริ่มต้นขึ้นไม่นานนัก ทีมสัมภาษณ์ก็ยืนยันได้ว่า ทั้งที่สุภาพของอาจารย์ในปัจจุบันไม่สมบูรณ์แข็งแรงเช่นเดิม แต่คมความคิดและมุมมองของ “เขมานันทะ” ก็ยังแหลมคมและงดงามอยู่เสมอ.

โกวิท เอนกชัย

เกิดริมทะเลสาบสงขลาที่อำเภอสิงหนคร พ.ศ. ๒๔๙๑
จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร
อุปสมบท พ.ศ. ๒๕๑๐ ฉายา เขมานนฺโท ลาสิกขา พ.ศ. ๒๕๒๖

บทสัมภาษณ์ อ.โกวิท เอนกชัย (เขมานันทะ)
ณ หมู่บ้านบัวขาว เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ
วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๓ เวลา ๙.๐๐ - ๑๑.๓๐ น.

! สขยธรรม : สุนทรียภาพกับศาสนธรรมมี ความสัมพันธ์กันอย่างไร

อ.โกวิท : ผมเองก็ไม่ได้เข้าใจสุนทรียภาพลึกซึ้งซึ้งพอที่จะเชื่อมประสานกับความลึกซึ้งของศาสนธรรม มีข้อสังเกตอันหนึ่งว่า แม้สิ่งนั้น ๆ เราไม่สามารถให้คำนิยามชัดเจน ไม่ว่าเป็นความงามหรือความรักหรือสุนทรียภาพ ดูเหมือนความจำเป็นในการให้คำนิยามให้ชัดเจนนั้นเป็นรองของการที่สิ่งเหล่านั้นส่งผลสะท้อนต่อมนุษย์ คือความหมายไม่สำคัญ สำคัญตรงผลและบทบาท เช่น ความรักทำให้คนมีดีมีไปได้ สว่างไสวไปได้

สุนทรียภาพหรือความงามก็เหมือนกัน โดยเหตุที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่กับสายพันธุ์ของมนุษย์ ดังนั้นอาจจะถือเป็นเรื่องเล็กไม่ได้ และก็เราควรจะเชื่อมโยงแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างสุนทรียภาพกับกิจกรรมการงานของมนุษย์ได้จากประสบการณ์ของผมที่ผ่านมา ในหลายสิบปีนั้นพบว่าพระสงฆ์ของเรา, พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาย่อยหย่อนต่อเรื่องสุนทรียภาพ ซึ่งส่งผลเสียต่อมรดกทางวัฒนธรรมไม่ใช่น้อยเลย เช่น องค์ความรู้ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมหรืออื่น ๆ กิติ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยอยู่ในความดูแล อุปถัมภ์ คำจูนหรือสร้างสรรค์จากพระสงฆ์

ผมเคยเห็นพระภิกษุเอาตะปุดอกจิตรกรรมฝาผนังเพื่อกางมุ้งนอน โดยไม่แยแสต่อความงาม เพราะไม่รู้ไม่เห็น ไม่ใช้ว่าทำเป็นคนไม่ดี แต่เพราะไม่รู้ไม่เห็นความงาม บนผนังที่วาดด้วยสีดินนั้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า

ผมเคยพูดกับพระสงฆ์ที่มีบทบาทของมหาจุฬาฯ ว่าหลักสูตรการศึกษาของพระสงฆ์น่าจะมีสุนทรียภาพด้วย ซึ่งเดี๋ยวนี้ไม่มี แม้ว่าจะสุนทรียภาพเป็นสิ่งที่ทำความรู้จักยาก แล้วผู้ที่ถ่ายทอดสุนทรียศาสตร์ได้ก็ทတ်ตัวขยับยากมาก พูดถึงค่ายหน้าพระลานหลังจากการสิ้นบุญของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และลูกศิษย์คนสำคัญ เช่น อาจารย์เขียน ยิ้มศิริ แล้วดูเหมือนไม่มีการสอนสุนทรียศาสตร์อีกเลย

ทั้งนี้ เป็นที่รู้กันว่าสอนยากเพราะความโยกโคลงของเนื้อหาเอง เราจะเห็นความขัดแย้งหรือโยกโคลงได้เลยเมื่อตั้งโจทย์ว่า ความงามคืออะไรนี่ก็จนแล้วครับ (หัวเราะเบา ๆ) พอขึ้นต้นอย่างนี้ก็จนแล้ว วงแตกแล้ว พอพูดเรื่องความงาม แล้วก็หลายครั้งหลายขั้นตอนที่ความงามแปรเปลี่ยนเป็นสิ่งน่ากลัวไปก็มี แล้วเราผู้ที่ไม่คุ้นก็จะรู้สึกแปลก ๆ ต่อผลงานของศิลปิน เช่น ทำลิ่งนำเกลียดน่าชังขึ้นมาแล้วบอกว่าเป็นศิลปะ เช่น

Edvard Munch หวังว่าคงเคยเห็นภาพ The Scream ผู้หญิงที่หัวดำแล้วมีเส้นสาย ดูน่าสะพรึงกลัว Munch ว่าความงามไม่จำเป็นต้องสวยงาม ไม่จำเป็นต้องดี เป็นสิ่งน่าซึ้งก็งามได้ ภาพนั้นมีค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นข้อต่อซึ่งศิลปินที่ชื่อ Edvard Munch ได้เสนอสุนทรียภาพแห่งความน่าหวาดเสียวที่เราได้ยื่นอย่างนี้เราก็สัมผัสได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของประวัติศาสตร์ในสมัยก่อนหน้า Renaissance หรือช่วงสมัยที่เรียกว่า Byzantine สองร้อยปีหลังพระเยซูสิ้นบุญ ศิลปะยังแนบแน่นกับศาสนธรรม สุนทรียภาพในพระผู้เป็นเจ้ายังโดดเด่น ยังไม่กล้าวาดเป็นรูปพระเจ้า ไม่เหมือน Michelangelo ที่วาดเป็นรูป พระเจ้าเป็นคนมีทรวดทรงนุ่มนวลเหมือนแขกยาม พระเจ้ายังอยู่ในรูปของสัญลักษณ์เป็นวงกลม เป็นแสง หรือเป็นเปลวไฟ.

กล่าวได้ว่าก่อนหน้า Renaissance นั้น บรรยากาศของซีกโลกตะวันตกนั้นถูกปกครองด้วยเทวดาและนางฟ้า เรื่องแม่มดใจร้าย นางฟ้าใจดี และในท้องฟ้าที่มีสิ่งที่ไม่เห็นตัว คอยพิทักษ์รักษาคนดีและล้างผลาญลงโทษคนเลว.

ขึ้น Renaissance แล้วพากฟ้าที่เคยปกครองด้วยเทพ (Divinity) เปลี่ยนไปถูกปกครองด้วยอัจฉริยะ (Genius) ทั้งหลาย ตั้งแต่ Leonardo Davinci, Michelangelo หรือในวงการแพทย์ พวกคนเก่งทั้งหลายเริ่มปรากฏเทวดาก็เริ่มตายไป คำประกาศก้องของ Michelangelo และ Davinci ที่ว่าเราสามารถสร้างคนให้เป็นศิลปินได้โดยผ่านสถาบัน (Academic Training) ซึ่งก่อนหน้านั้น ในสมัยก่อนนั้นถือว่าใครจะเป็นอะไรนั้น แล้วแต่พรที่พระผู้เป็นเจ้าส่งมาให้ คือเรื่องราวของพรสวรรค์ ซึ่งปัจจุบันนี้ดูเหมือนถูกปฏิเสธ

เสขิยธรรม : เป็นการประกาศหังการ?

อ.โกวิท : ถูกครับอาจารย์ ประกาศหังการของยุคใหม่ เพราะ Renaissance เป็นยุคหังการจริง ๆ เป็นยุคที่ร้องเรียกกันว่า Discovery คือ ค้นพบสารพัดสิ่งก็ทำให้ขบวนการเหตุผลไปทิศทางเดียว... ไม่เชื่อในพลังลึกลับในธรรมชาติอีกแล้ว ปลายศตวรรษที่ ๑๗ ก็เป็นที่รู้กันว่าวิทยาศาสตร์แบบนิวตันก็ก่อเหตุหรรณะแบบกาลไถ

แม้ว่าผมได้ตั้งต้นว่า มันเป็นเรื่องยากที่จะหาคำนิยาม แต่ว่าลองสักประโยคคำถามหนึ่งเพื่อค้นหาความหมายว่า ความงามมีอยู่จริงหรือเปล่า ยังยืนใหม่ ที่นี้เมื่อตั้งประเด็นใหม่ขึ้นมาและ ถือว่าความงามมีอยู่จริง ในพุทธศาสนาที่พูดหรือ

ฟังเพลงของปราชญ์พื้นบ้านที่ว่า “งามอยู่ที่ซากผี” แสดงว่าเขา
ยอมรับว่าความงามมี แต่มันอยู่ที่ซากผี เขายอมรับว่าความ
งาม ความดีก็มี “ดีอยู่ที่ละ พระอยู่ที่จริง” ที่ชาวบ้านเขาพูด
กันอยู่ ซึ่งผมเคยแล้วผมว่าถ้าลึกๆ ไม่ใช่คำพูดพล่อย

ซากศพเหมือนดอกไม้ของพระอรหันต์ เขาบอกเรื่อง
ความงาม แต่ว่าเป็นความงามของท่านผู้มองทะลุปรุโปร่ง
ต่อพระไตรลักษณ์ และพระไตรลักษณ์นั้นเป็นความงาม

ในข้อธรรมะโลกุตระธรรม ในช่วงขณะรู้แจ้งอริยสัจสี่นั้น
ระบุว่า “ตรัสรู้ด้วยจิตใจอันแจ่มใส” เนื้อความเป็นอย่าง
นี้ เพราะฉะนั้นการรู้ด้วยจิตใจอันแจ่มใส เรื่องดับทุกข์ไม่ใช่เรื่อง
การทรมาน รู้ด้วยจิตใจอันแจ่มใส แสดงว่าอริยสัจ
ก็เป็นที่ตั้งแห่งความงามเหมือนกัน

แต่... เมื่อเรากระจายความหมายของความงามหรือว่า
สุนทรียภาพออกมาอย่างนี้ ย่อมแตกต่างจากนิยามของ
ตะวันตกแน่นอน ตะวันตกนั้นผมว่าเขาไม่ได้สับสน เนื่อง
จากรากเหง้ามันต่างกัน พอพูดถึงความงาม ความดี ความจริงนี้
ปราชญ์อย่างตลอดสต่อย เขาปฏิเสธว่าไม่ใช่สิ่งเดียวกัน แต่ดู
เหมือนซีกโลกตะวันออกจะว่า มันเป็นเพชรสามหน้าตัด เรา
มีหลักฐานดูได้จากนิรุกติที่เราใช้พูดกัน เช่น เวลาพูดถึงเรื่อง
ความงามเราต้องเพิ่มคำว่าจริง งามจริง ๆ คือถ้ามันงาม มัน
ต้องจริงด้วย เราได้ร่องรอยของนิรุกติที่บรรพบุรุษชาวพุทธ
ถ่ายทอดกันมา ถ้าดีก็ดีจริง ๆ คือความงาม ความดี ความ
จริงนี้มันเป็นเอกภาพต่อกัน ไม่อาจแยกกันได้

เมื่อเราพูดถึงความงามนั้น เราสร้างมันขึ้นมา หรือว่ามัน
มีเนื้อหาในตัวมันจริง ๆ ? สมมุติว่าเราฟังเพลง ๆ หนึ่ง แล้วก็
ไม่มีใครบอกเราว่าเป็นซอบีโหไฟเน เราอาจจะฟังผ่าน ๆ แต่
พอใครมาชี้ว่าซอบีโหไฟเนเขียนนะ เอ๊ะ! เราเริ่มรู้สึกเพราะขึ้น
หรือเปล่า? เพราะเรารู้สึกว่าการซาบซึ้ง การมีรสนิยมนี่ช่วย
ยกระดับเราขึ้นด้วย เป็นข้อเท็จจริงอันหนึ่งในสังคมนี้ ที่ว่า
คนพยายามยกระดับให้มีรสนิยมนั้นสูง ใช้เสื้อผ้าแพง ๆ คล้าย
กับยกระดับผู้ใช้นั้นมาด้วย ซึ่งที่แท้เป็นอุปาทานหนึ่งใน ๔
ประการ

เสขิยธรรม : หากเป้าหมายของศาสนธรรมคือจะนำ
คนไปสู่การดับทุกข์ ศิลปะหรือสุนทรียภาพ ช่วยเกื้อหนุนหรือ
เป็นตัวถ่วงรั้ง?

อ.โกวิท : ตำแหน่งมันอยู่ตรงไหน? หรือไม่มีตำแหน่ง
เลย? เพราะบางคนก็มองว่าสุนทรียภาพหรือศิลปะไม่จำเป็น

ทั้งไปเลย ผมเคยเข้าใจผิด เมื่อสมัยบวชแล้วก็เลิกวาดรูปเลย
เลิกสนใจสุนทรียภาพ จนท่านอาจารย์สวนโมกข์ (พุทธทาส
ภิกขุ-บก.) เรียกไปถามว่า ทำไมต้องคิดอย่างนั้น ทำไมไม่ใช้
มันให้เป็นประโยชน์กับศาสนา

สืบเนื่องคำถามของอาจารย์อีกทีที่ระลึกว่า ตำแหน่งแห่ง
ไหนของสุนทรียภาพหรือศิลปะอยู่ตรงไหนมันให้คุณค่าหรือให้โทษ
กันแน่ ก่อนอื่นผมต้องขอแยกเรื่องศิลปะกับสุนทรียภาพก่อน
เพราะมันไม่เหมือนกันแต่คนมักจะทำใจไขว้เขวว่าเป็นอันเดียว
กัน เซอร์ เฮอริเบิร์ต ริต วาดรูปไม่เป็น แต่เติมไปด้วยสุน-
ทรียภาพ และเขียนหนังสือสนับสนุนให้เกิดยุคศิลปะบาบิโลเนีย
สุนทรียภาพดูเหมือนจะสูงส่งและสะท้อนเนื้อหาของ
ศาสนธรรมด้วย กล่าวได้ว่า ศาสนากับสุนทรียภาพแยกจาก
กันไม่ได้ เหมือนอาหารกับรสอาหาร อาหารที่ดีก็ควรที่จะมี
รสที่ควรกินด้วย ไม่ใช่หน้าสะอาดสะอาด

แต่ศิลปะมันเป็นศิลปะในการสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม
และดังนั้น งานศิลปะบางอย่างไม่มีสุนทรียภาพ แต่เป็นศิลปะ
ได้ คือดูแล้วมันไม่มีสุนทรียภาพเลย แต่เติมไปด้วยเทคนิค
ชั้นสูง ศึกษาเรื่องแสงเรื่องเงาเรื่องทฤษฎีสีอะไร ก็สร้างสิ่ง
มหัศจรรย์พรรณนาก็ได้ แต่อาจไม่มีสุนทรียภาพเลย

ในทางกลับกัน เส้นพู่กันเงินเล็ก ๆ ลักเส้นหนึ่ง ในพื้นที่
ว่าง อาจจะเติมเต็มไปด้วยสุนทรียภาพ มันมีความเป็นศิลปะ
น้อยมาก หรือถึงขนาดไม่มีศิลปะเลยก็ได้ เช่น ไฮกุ อย่างนี้
ไม่เป็นศิลปะแต่เติมด้วยสุนทรียภาพอันสะอาดบริสุทธิ์

เสขิยธรรม : ฟังแล้วราวกับอาจารย์เห็นว่า ศิลปะ
เป็นเรื่องของเทคนิค?

อ.โกวิท : โดยภาพรวมแล้วศิลปะหนีไม่พ้นจากเรื่อง
เทคนิคนะครับ เพราะว่าบทเรียนหรือหลักสูตรทางศิลปะเริ่มต้น
ตรงเรื่องแสงเรื่องเงา ทฤษฎีสี ผักมือผักตา เป็นเรื่องเทคนิค
ทั้งนั้นละครับอาจารย์ ครูก็แนะนำให้สังเกตว่าระยะทาง โดย
เฉพาะหลักสูตรของ Renaissance โพรกัวร์ด มิดเดิลกราวด์
เบ็คกราวด์ จุดสุดท้าย วิถีสร้างภาพ หน้าที่เฉพาะภาพ
วาด ส่วนปฏิบัติการก็เรื่องปริมาตร (volume) แต่ว่ารวมความ
แล้วศิลปะค่อนข้างเป็นที่ที่แสดงออกถึงเทียมธรรม (artificial)
เป็นเรื่องเทคนิคเท่านั้นเอง ดังนั้น งานศิลปะที่ไร้สุนทรียภาพ
จะกลายเป็นสิ่งรบกวน ได้เหมือนดังที่เป็นอยู่

ในภาคพื้นยุโรปมีศิลปะซึ่งไร้จริยธรรม พวง่าย ๆ ก็คือ
ภาพลามกทั้งหลายที่สร้างด้วยฝีมือชั้นสูง ใช้ศิลปะชั้นสูงสร้าง

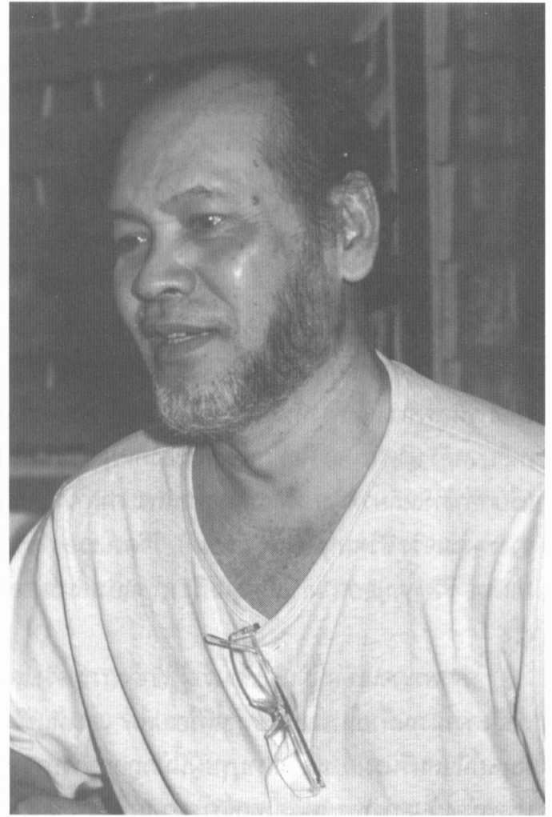
ภาพลามก ผมเคยไปเห็นที่บริติชมิวเซียม เห็นแล้วจะตกใจ แต่ว่าถ้าเรามองในแง่ประวัติศาสตร์ก็ได้ครับ คือเป็นปฏิบัติการของศิลปินที่เกลียดชังกันไปเลยจนมากเกลียดชังผู้ดีชั้นสูงก็เขียนเป็นผู้ดีกับสุนัขกำลังร่วมกันบ้าง อะไรบ้าง คล้าย ๆ ลำตัดของเราที่ใช้คำสัพดีสี่ปดน เป็นปฏิบัติการของคนระดับล่างที่ตอบโต้ผู้ดีตื่นแดง อันนั้นต้องถือว่าเป็นศิลปะที่เนื่องกับเหตุปัจจัยรอบ ๆ

สุนทรียภาพนี้ต้องพิจารณาแยกตัวออกมา เพราะว่าสุนทรียภาพ ผมว่ามันลึกซึ้งถึงระดับสัญชาตญาณนะ นักบางพื้นฐานเพื่อสร้างเสร็จ เก็บก้อนหินสี่ฟ้าไปเรียง เพื่อให้เกิดอารมณ์สุนทรีย์ ในการสมสู่ ในการเลี้ยงลูก ในฤดูกาลนั้น ๆ สุนทรียภาพผมคิดว่ามันมีอะไรที่ลึกซึ้งอยู่ การแต่งเนื้อแต่งตัว ถ้าไม่เกินเลยนะ การดูแลหน้าตาให้เรียบร้อยอะไรอย่างนี้ มันจัดอยู่ในระเบียบวินัยได้ครับ คล้าย ๆ ระเบียบวินัยสังฆนั้นเอง ระเบียบวินัยสังฆมีลักษณะของสุนทรียภาพอยู่ไม่ใช่หย่อนนะครับ

แต่ยังค้างอยู่อันเดิมนะครับว่า ความงามมันมีอยู่ในตัวของมันหรือว่าเราแสวงสร้าง บางที่เราอาจจะตีตบปัญหาในจบการสนทนาที่ได้รับ เพราะว่ามันเฉลยไม่ออก ถ้ามันมีอยู่มันมีอยู่ในฐานะอะไร ลองพิจารณาจากความลุ่มลึกของพระอภิธรรมก่อน สุกขาตุหรือธาตุงาม นั้นเป็นเครื่องนำทางปัญญา คือโสภณจิตเกิด ปัญญาจึงเกิดตาม โดยหลักอภิธรรม โสภณจิตคือจิตงาม จิตที่เป็นความงาม แต่ไม่ใช่ความงามที่แลเห็นได้ด้วยตาเนื้อต่อวัตถุภายนอก ไม่เกี่ยวกับวัตถุที่ตั้งแห่งความงาม ความงามเป็นปรากฏการณ์ด้านในเสียแล้ว ถ้าจะเอาลุ่มลึกกันขนาดนี้ เมื่อ โสภณจิตปรากฏ โสภณจิตนี้ถือเป็นผู้นำทาง (forerunner) ของปัญญา ปัญญาจึงปรากฏ

ดังนั้นเมื่อจิตใจเข้มขึ้นปัญญาจึงเกิด ถ้าจิตใจขุ่นมัวเศร้าหมองปัญญาที่ทูลพล-ไร้พลัง ดังนั้นถ้ามองสุนทรียภาพพระดับนี้ก็นับว่าลุ่มลึกถึงระดับวิปัสสนา ผมเชื่อว่าหลายคนที่มีผ่านการเจริญวิปัสสนาหรือว่าเจริญสติระดับใดระดับหนึ่งจะพูดตรงกันว่าเริ่มเห็นโลกสวยงาม หรือเมื่อก่อนกับเราพอวชแล้วก็จะเริ่มค้นพบความงามในชีวิตจิตใจเอง โลกกลายเป็นแหล่งมโนรม

ดังนั้นเราพอให้คำนิยามคร่าว ๆ ได้ว่า ศิลปะที่ประกอบด้วยสุนทรียภาพนั้น คือภาวะกลมกลืนของอารมณ์ การศึกษาศิลปะเพื่อค้นหาความกลมกลืนของอารมณ์ เพราะศิลปะคืออารมณ์ พอเราดูศิลปะนี้เราต้องเข้าถึงอารมณ์นั้น ถ้าไม่เข้าถึงอารมณ์ก็กลายเป็นเหมือนดูดินดูน้ำ สิ่งซึ่งไม่ใช่ศิลปะแต่อาจ

ผมเคยเห็นพระภิกษุ
เอาตะปุดตอกจิตรกรรมฝาผนัง
เพื่อกางมุ้งนอน
โดยไม่แยแสต่อความงาม
เพราะไม่รู้ไม่เห็น
ไม่ใช่ที่ท่านเป็นคนไม่ดี
แต่เพราะไม่รู้ไม่เห็นความงาม
บนผนังที่วาดด้วยสีดินนั้น
เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า

จะเหนือกว่า การเห็นภูมิทัศน์อะไรนี้ หรือความเงียบนี้ สำหรับผู้เจริญวิปัสสนาแล้วมันยิ่งกว่าความงาม มันงามยิ่งกว่าความงาม ความเข้มข้นสูงกว่าความเข้มข้นที่ได้รับจากศิลปะ แต่มันอยู่ในระดับโมโนรม

บางคนเมื่อเจริญวิปัสสนาเงียบเขียบ พอรู้สึกเงียบ ๆ ว่างว้างขึ้นมาก็กลัว คือไม่คุ้น หลายคนเป็นอย่างนั้น ดังนั้นช่องว่างระหว่างความงามและความเงียบ ลีลันและอวกาศ (space) ซึ่งไม่มีอะไรเลยนี่เป็นสิ่งที่ต้องไตร่ตรองว่ามันเชื่อมโยงกันอย่างไร วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปกุสินารา (กุสศนคร) เพื่อปรินิพพานนั้น ทรงหันไปมองเมืองเวสาลี ด้วยท่าข้างเกลียวหลัง นาคาวโลก คือหมุนทั้งพระองค์หมุนทั้งกายไป (เรียกท่าข้างเกลียวหลัง) ทำเนแปลงอุทานพระคาถาว่า โลกนี้ช่างงดงามจริง ชีวิตมนุษย์แสนรื่นรมย์ วิจิตร ชมพู ทวีปโมโนรม ชีวิต มนุษยนาม. นี่เป็นสุนทรียภาพแห่งโมโนรมของเรา

จากพระวจาณะอันนี้มันสะท้อนว่าผู้รู้เข้าถึงความจริงและเข้าถึงความงามด้วยในขณะที่เดียวกันหรือเปล่า? และเห็นชีวิตมนุษย์นี้แสนรื่นรมย์ แล้วมหาบุรุษผู้นี้มักถูกกล่าวหาจากปราชญ์ตะวันตกว่าพูดแต่เรื่องทุกข์ ๆ ๆ ๆ แต่จริง ๆ มันเป็นอย่างไรมันสะท้อนความงามอย่างลึกซึ้ง

ความงามมันเป็นเรื่องข้างในหรือว่าข้างนอกกันแน่ แต่ผมมั่นใจว่าความงามเป็นเรื่องข้างใน แล้วก็สรรค์สร้างมาสู่ด้านนอก ศิลปินต้องเห็นความงามอันนั้นก่อน ถ้าไม่มีการเห็นแล้วแสดงออกมาศิลปะอันนั้นมอดดริบ สมมุติว่าเราจะวาดรูป บีบสีแล้วเขียนโครม ๆ เลย ผมยังไม่เห็นอะไรเลยแล้วเขียนบอด ๆ ไปอย่างนั้นเอง สิ่งแรกผมต้องเห็นความงาม, ความไพเราะปรากฏขึ้นภายในก่อน ภาพสวยงามก่อนวาดและเพลงไพเราะก่อนร้อง

อ้างถึงศาสตราจารย์ศิลปะ พีระศรี แนะนำให้อังคาร (นายอังคาร กัลยาณพงศ์-บก.) ให้วาดซอลันทมที่ลือลั่นมากงามประหนึ่ง สงกลินหอมได้ คือท่านบอกว่า “นายต้องเห็นมันก่อน ยืนหนึ่ง ๆ ดูให้เห็นก่อน” ว่ากันว่าพ้ออังคารยืนอยู่นานภาพนั้นเป็นภาพที่ลือลั่นตราบถึงวันนี้

อ้างถึงคำ เกอด้ ว่า ลีลันที่เราเห็นนั่นมันไม่ใช่เนื้อหาของมันเองในตัวมันเอง แต่มันเป็นเพียงกรรมกิริยา (action) ของแสง เพราะว่าถ้าเราเอาสีไปวางในที่มืดก็ไม่ปรากฏ แสงนี่ปลุกสีขึ้นมา ศิลปินคนหนึ่งที่สำคัญในเมืองไทยก็คือ อาจารย์เพื่อ (นายเพื่อ หริพิทักษ์-บก.) พูดว่าศิลปินเห็นมันมาควากสีออก

มาเป็นแสง สีที่คั่วกจากกระปุกหรือบีบจากหลอดเอามาจะป้ายนี่เห็นเป็นแสงเท่านั้น เพราะแสงเป็นตัวการใหญ่ที่สุด ดังนั้นหลักสูตรศึกษาศิลปะเพื่อทะเลทะลงไปสู่สุนทรียภาพนั้น เริ่มต้นด้วยแสงและงานนั้นเอง เริ่มต้นตรงนั้นเลย...

คล้ายวิถีที่เจ้าชายออกบวชคือคำนึงเมื่อมีมืดก็ต้องมีสว่าง มี วัฏฏะสังสารต้องมีความหลุดพ้น คิดถึงสองพลังคิดถึงสองขั้วนี้ก่อน หลักสูตรในทางศิลปะก็เหมือนกัน ผู้ที่ย่อยหยอนในเรื่องของแสงและเงา ก็สร้างงานศิลปะที่ลึกซึ้งไม่ได้ ขั้นตอนอันนี้เป็นขั้นตอนอคคาเดมิด เทรนนิ่ง ที่เขาเรียกกันว่า ไครออสกูโร (chiaroscuro) บางทีเรียกกันว่าน้ำหนัก คือ “ขาว-ดำ” นี้อง แต่ไม่ใช่ขาวตัดดำ แล้วขาวดำอันนี้เป็นหลักของหยินหยาง ในขาวดำอันนี้มีทุก ๆ สีถือว่าทุก ๆ สี ถูกบรรจุไว้เรียบร้อยแล้ว มันเป็นโครงสร้างหลักของศิลปะ เป็นเกมมรรค เป็นเหมือนไวยากรณ์ของศิลปะ เช่น ปกติเราพูดภาษาได้ ถ้าเราพูดผิดไวยากรณ์มันก็โละ ๆ เทอะ ๆ คนที่ไม่ลึกซึ้งในน้ำหนักของแสงและเงา ก็สร้างงานศิลปะที่ลึกซึ้งไม่ได้ ไม่ว่าจากกล้องไม่ว่าจิตรกรไม่ว่าปฏิมากรไม่ว่าสถาปนิกอะไรต้อง ๆ ผ่านอันนี้ ส่วนที่ศึกษาต่อว่า Line, Form, color, texture, space มาทีหลัง แต่ว่าไครออสกูโรมาก่อน ขาว-ดำ คือเขาจะต้องเป็นผู้เห็นการประสานของแสงสีก่อน ว่าเฉพาะ painting มีข้อเท็จจริงอันหนึ่งว่า เรามีเวลาพินิจพิจารณาโลกนี้นี้น้อยมาก ส่วนใหญ่เราจะจินตนาการเอา การดูจนเห็นจริง ๆ ว่า ไปไม่ไปอ่อน ใบแก่ งาม อันหนึ่งทาบอันหนึ่งเราไม่มีเวลา บางทีการนั่งวาดรูปมันส่งผลต่อจิตใจตรงที่ว่าเราได้ย้อนมาพินิจ เราเห็นต้นไม้อีกท่อนหนึ่ง ข้างหน้าคือต้นไม้ไม่ให้อะไรบางสิ่งที่เราความหมาย โลกปรากฏอยู่จริงอย่างบริบูรณ์เกินกว่าการตีรณแสงทาล่าประโยชน์ใด ๆ ศิลปะแห่งการมองเห็นอาจจจะนำเราเข้าสู่ความอัศจรรย์ของการมองอย่างบริสุทธิ์ก็ได้

เสขิยธรรม : เหมือนเราได้ประจักษ์ชัดข้อเท็จจริงที่นั่น แทนที่จะเอาประสบการณ์แต่เดิมมาใช้

อ.โกวิท : ใช่ครับ แทนที่จะเห็นต้นไม้เป็นอะไรบางอย่างในห้วงความคิดของเรา ต้นไม้เป็นอะไรบางสิ่งซึ่งเราธาตุรู้ออกมา ดังโมเสสเห็นต้นไม้ลุกเป็นไฟบนภูเขาซีนาย แล้วว่าคือพระเจ้า ต้นไม้เรืองแสงได้...

เสขิยธรรม : เป็นการประจักษ์ชัดกับความจริง

อ.โกวิท : การประจักษ์ชัดความจริงที่ปรากฏจริงโดย

ไม่มีเนื้อหามือหนึ่งที่เราคิดนึกเอาไว้ล่วงหน้า ปกติเรามีความคาดหวัง และได้สูญเสียพลังของการประจักษ์ที่สดใหม่ และรู้เห็นลับพลันไปด้วยเหตุนี้ สุนทรียภาพมันเป็นเรื่องของภูมิปัญญา ข้อขัดเจนคือ การเห็นความงามนั้นไม่อยู่ในเครือข่ายของตาเนื้อ ชีวิตต้องถูกยกระดับขึ้นถึงระดับหนึ่ง บรรลุถึงกฤษฎณณ์ส่น น้ำใจของพระกฤษณะ ของพระเจ้าตามทางของฮินดู เราจะเห็นความงามในองค์พระผู้เป็นเจ้าได้ ความงามระดับนี้เชื่อมโยงไปสู่ นาฏโยคะ ความงามที่แสดงออกในมโนหรามีลักษณะเป็นทิพย์ (divine) จมกระทั้งโนหร่าพุ่ม (ชุนอุปถัมภ์นรากร) ได้รับสมัญญาจากชาวบ้านว่าเป็นเทว (โนหร่าพุ่ม เทว) เทวดา เวลาพื่อนนี้ เหมือนเทวดาร่อนลงมาจากสรวงสวรรค์

ตรงนี้ผมขยายนิตหนึ่งครับเตี้ยจะคลุมเครือ ปกติตัวนายโรงมโนหร่าคือชวาวานี่เองครับ ดินดำ ดินกระต่างกระดำ หน้าตาก็ดิวเกียม แต่พอสวมเสื้อ พอใส่เครื่องทรง ซัดทำเราจะมีข้อมความดำนี่หมดเลยครับ เราไปเห็นอีกอันหนึ่งซึ่งไม่ใช่ฟอร์มของเขา ไม่ใช่หน้าตาของเขา นั่นเป็นความงามอันเป็นทิพย์ ซึ่งปรากฏขึ้นในมโนธาตของเรา

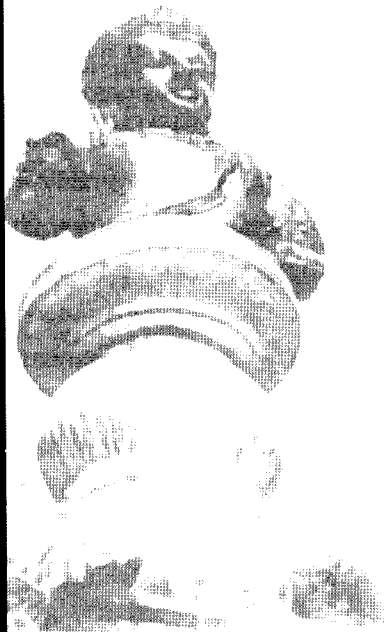
มโนหร่านั้นเมื่อไรแตกต่างไปนิตตรงที่ว่า มันเป็นสิ่งริ่มขลัง เป็นนาฏโยคะ เป็นการพื่อนทางพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้นจะไม่มีการอ่อนข้ออ่อนโยน แบบพื่อนลับอะไรอย่างนั้น มันไม่ใช่ความสวย แต่มันเป็นพลังของความงามที่ลึกซึ้ง แล้วคนดูจะต้องนั่งเทียบเหมือนนักบวชกำลังเข้าฌานกับนักพื่อน

ผมไม่ได้พูดเกินจริงนะ ลองไปดูมโนหร่าโรงเตน ๆ นะครับ ตกตะลึงนั่งงงพุดอะไรไม่ออก ทำเหมือนเทวดาลอยลงมาจากสวรรค์ เทวดาเป็นอย่างไรเราก็ไม่รู้ รู้แต่ว่ามันเป็นสิ่งงาม

ดังนั้นมตของผมถือว่าความงามเป็นสิ่งที่เกิดแต่่มโนธาต และเบื้องหลังความงามคือภูมิปัญญา ส่วนศิลปะเป็นเพียงรูปธรรมที่ตั้งของการเห็นหรือได้ยิน เห็นแล้วมันก็เข้าไปจุดประกาย ความงามขึ้นมา สมมุติว่าเราเห็นภาพของ Michelangelo ที่ Sistine Chapel ศิลปินผู้นี้ฝีมือปานเทวดา แต่เขาไม่เป็นมิตรกับมนุษย์เลย เราดูเราทกใจเราทลัวฝีมือเขา มันยิ่งใหญ่แล้วก็เต็มเปี่ยมไปด้วยศาสตร์ของการวาดของเขาแสงแต่ว่าภาพเขียนยิ่งใหญ่ของเขานี้ไม่ค่อยเชื่อเรูเราให้หายใจร่วมกับภาพเลย นี่สำคัญนะครับ!

ตรงกันข้ามกับสมุดข่อย โดยเฉพาะสมุดข่อยของไทย ซึ่งอาจารย์ศิลป์ พีระศรี สรรเสริญมากบอกคนไทยนี่ฉลาด

สุนทรียภาพดูเหมือนจะสูงส่งและสะท้อนเนื้อหาของศาสนธรรมด้วย กล่าวได้ว่า ศาสนากับสุนทรียภาพแยกจากกันไม่ได้ เหมือนอาหารกับรสอาหาร อาหารที่ดีก็ควรที่จะมีรสที่ควรกินด้วย ไม่ใช่หน้าสะอิดสะเอียน

มีปัญหา สร้าง Miniature ศิลปะน้อยนระคับ เรียกศิลปะ
น้อย ๆ อยู่บนกระดาษข่อย ที่ที่เราดูภาพสวย ๆ บนฝาผนัง
โบสถ์ มันชัดเชิญให้เราเดินเข้าไป หรือแม้แต่ภาพเขียน แวน
โกก คือเขาไม่ได้แยกจากเรา เขาคลาย ๆ เรา ดังนั้นการดู
ภาพนี้มันมีความเป็นมิตรอยู่ด้วย บางทีสุนทรีย์ภาพอาจจะมอง
ผ่านมิตรภาพได้ครับ ความเป็นกันเองนี้เป็นสุนทรีย์ภาพ
ลักษณะหนึ่ง

การประชมุสัมมนาครั้งยิ่งใหญ่แต่อาจจะไม่มีสุนทรีย์-
ภาพอยู่เลย

เมื่อก็ผมค้างประเด็นว่า วิถีของเหตุผลก็คือ ความกลม
กลืนของเหตุผลที่เราเรียกว่า rationalism ว่าด้วยการคิด
เทียบส่วน ความกลมกลืนของเหตุผลคือพลังของธรรมชาติ
เองแต่เรื่องของศิลปะนั้นเป็นการกลมกลืนของอารมณ์
อารมณ์ซึ่งผ่านการกระตุ้นขึ้นของสีของแสงและเงา เพราะขึ้น
คำพูดของแมม โสตีพันท์ ซึ่งเขาพูดดี เขาเป็นนักร้องและนัก
ดนตรีด้วย เขาบอกว่า เพลงนี้มันเพราะก่อนร้อง คือพอ
อารมณ์กลมกลืนเกิด จึงเปล่งเสียงออกมา ดังนั้นความกลม
กลืนนี้เป็นรากเหง้าของศิลปะทีเดียว

ที่นี้ความกลมกลืนหมายถึงอะไรกันแน่?... อารมณ์ของ
ปัจเจกที่ว่า พื้นจิตใจของเราหนึ่งประจำวัน มีความขัดแย้ง ใน
ชีวิตประจำวันนี้มีความขัดแย้งในอารมณ์อยู่ที่นี้ในความขัดแย้ง
มีการดิ้นรนเพราะเราไม่ต้องการความขัดแย้งนั้นแล้วเราต้อง
การสื่อหรือปัจจัย อะไรบางอย่างเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนให้กลายเป็น
ความกลมกลืนแล้วสื่ออันนั้นคือศิลปะได้หรือเปล่า? ซึ่ง
ทุกคนก็กระทำโดยสัญชาตญาณอยู่แล้วหรือโดยกลไกอยู่แล้ว
เช่นว่า พอกลุ่ม ๆ มีความขัดแย้งก็ฟังเพลง ฟ้อนคล้ายที่นี้ว่า
ถึงวิปัสสนาเอง จากการค้นพบภาวะกดดันหรือเสียตทาน เรา
ต้องการถ่วงดุลด้วย สติสัมปชัญญะ อันนี้เป็นการกระทำการ
เท่านี้ยังไม่กลมกลืน ช่วงถ่วงดุลนี้ยังเป็นช่วงที่ทุกข์อยู่ เรา
รู้ตัว... เหมือนเรารู้ตัวว่าเราโกรธหรือเกลียด แต่เรามีสติคุม
มันอยู่ แต่ว่าเป็นภาวะที่เสียตทานอยู่ลึก ๆ จนกว่ามันจะเข้า
สู่ภาวะกลมกลืนระหว่างเหตุผล ระหว่างชั่วต่างคลี่คลายเบา
โปร่ง

ดังนั้น ถ้าเราย้อนไปดูคติทางวัฒนธรรม ว่าสิ่งหนึ่งที่
ถูกระบุควบคู่กับพระนิพพานมาเรื่อยคือสรวงสวรรค์ และ
สรวงสวรรค์นี้เอง คืออุดมคติ ใครจะไปหรือไม่ไปก็ไม่ใช่
ปัญหา เป็นเรื่องคน ๆ ไป คนปฏิบัติธรรมะต้องไปสู่สรวง
สวรรค์ สู่อุชติ สรวงสวรรค์นั้นเติมไปด้วยภาวะกลมกลืน

แต่ยังไม่พ้นทุกข์ แม้จะเป็นมด้วยสุข.

สรวงสวรรค์นั้นไม่ใช่จุดสุดท้ายของชาวพุทธ แต่เป็นจุด
ผ่านแดน แต่สำหรับศาสนาเทวนิยม ถือเป็นจุดสมบูรณ์สุด
ท้าย วงดนตรีหรือฮินดูจึงจำลองแบบของสรวงสวรรค์ขึ้นมา
บรรพหนึ่ง ๆ จะร้องกัน, จะบรรเลงกัน ๙ - ๑๐ ชั่วโมง หรือ
๑๕ ชั่วโมงแล้วผู้เข้าร่วมนั้นคือ... ถือว่าเป็นการภาวนา แล้ว
ก็เล่นดนตรีสวดภาณัม (bajan) บูชาเทพเจ้า โดยเฉพาะที่
เมืองโยธยาที่เป็นนครแห่งโบสถ์ จะได้ยินเสียงเพลงตลอด
เวลา เรียกว่าสัญลักษณ์ของนครเทพคือนักดนตรี และใน
ขณะที่บางสรวงก็ร้องเพลงคลอ ความซาบซึ้ง อารมณ์ซาบซึ้ง
ในสรวงสวรรค์ก็จะทวีขึ้นโดยลำดับ

แต่ละบรรพของดนตรีเขาเรียกว่า ราวคหะหนึ่ง ๆ แทนที่
จะใช้คำว่า movement ที่ ๑ เหมือนตะวันตก ใช้คำว่าราวค
หะที่ ๑ ราวคหะที่ ๒ เพราะว่ามีวิถีทางฮินดูนั้นก็คือ ให้มีราวคหะใน
สวรรค์ ดังนั้นสุนทรีย์ภาพของศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นหลัก จึง
มีมั่งคั่ง ด้วยเสียงเพลง ด้วยคำสวดอันอ่อนหวาน คำสรรเสริญ
เติมไปด้วยสุนทรีย์ภาพ เติมไปด้วยความงาม

แต่ว่ามาถึงของคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเราต้องตั้ง
หลักว่า หนึ่งในศิลปะขัดห้ามการขับร้อง ฟ้อนรำ ขัดแย้งกับ
ธรรมชาติ บางทีขัดแย้งกับธรรมชาติของมนุษย์ด้วยซ้ำ แล้วเรา
จะค้นหาคำตอบจากคำถามที่ว่า ทำไมพระพุทธเจ้าจึงห้าม
มันจะ คีตะ วาทีตะ วิสุกะ ทัสสะนะ มาลา คันธะ วิเล ฯลฯ
...นะครับ คือห้ามฟังเพลง เล่นก็ไม่ได้ ฟังก็ไม่ได้ แต่แล้วใน
ข้อเท็จจริงคือ พระสงฆ์รวมหมู่แล้วก็ร้องเพลง (หัวเราะเบา ๆ)
เพลงที่เป็นท่วงทำนองที่ฟังแล้วน่าชื่นใจ สอดพระพุทธวจนะ
มาในนั้นด้วย.

ในพระไตรปิฎกมีเทวดาคนธรรพอยู่องค์หนึ่ง ปัญจะ-
ลิกขเทวนบุตร นี่เป็นนักร้องดีดพิณน้ำเต้า เทวดาผมแหยม
ร้องเพลงสรรเสริญพระพุทธคุณ สรรเสริญธรรมะ สรรเสริญ
พระสงฆ์ โดยลึก ๆ แล้วชาวพุทธก็ยอมรับเรื่องศิลปะสุน-
ทรีย์ภาพ แต่ไม่ถือว่าเป็นแก่นสาร ดังนั้น ในการเทศนาตาม
ลำดับ (อนุพุทธิกถา) ทาน ศีล สักคกถา แล้วโทษของสรวง
สวรรค์ (กามาทินวถา) คือชั่วคุณแล้วก็ชี้โทษอันต่ำทรามด้วย
แล้วชี้แจงอานิสงส์ของการออกจากกาม จึงแสดงอริยสังขซึ่ง
ถือว่าเป็นยอดสุด.

เสขิยธรรม : กรณีเช่นนี้เป็นเรื่องของความผิดพลาด
ในการตีความศิลปะและวินัยหรือเปล่า ตั้งแต่ต้น อาจารย์บอก

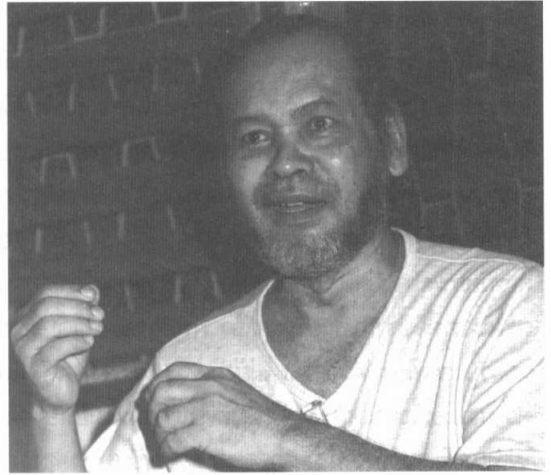
ว่าสุนทรียภาพนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะนิยาม ดังนั้น ภายหลัง เมื่อมีความพยายามตีความพระพุทธรูปจนเกี่ยวข้องกับสุนทรียภาพ จึงทำให้เกิดกรอบซึ่งคับแคบและจำกัดลง ในการที่นักบวชจะมีโอกาสได้เสพรับกับสุนทรียภาพ แทนที่สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องมือที่กลับกลายเป็นเครื่องถ่วงรั้งไป

อ.โกวิท : การตีความจะเอื้อประโยชน์ หรือถ่วงรั้งหรือไม่ขึ้นอยู่กับเราจะแสวงหาประโยชน์ในระดับใดนะครับ สวรรค์ถือว่าจำเป็น คนเราควรได้รับความสุขความสดชื่นในสุนทรียภาพบ้าง ควรเห็นความงามของภูมิทัศน์ นี่ว่าประโยชน์ในระดับโลก แต่ถ้าเป็นระดับของโลกุตระเห็นโลกนั้นเราจะไม่พูดถึงเรื่องนี้ เราชาวพุทธมีท่าทีสองอย่างนี้คือ สมมุติกับปรมาตถ์ จะมาควบคู่กันอยู่เสมอไป เพราะฉะนั้นศาสนาพุทธจึงดำรงอยู่ได้อย่างสง่างาม เราประสาธน์ได้ ว่าในตัวปัจเจกชน คนหนึ่ง ๆ เรามีทั้งการพยายามที่ขึ้นเหนืออารมณ์และทำอารมณ์ให้กลมกลืนด้วย ในขณะเดียวกัน คล้าย ๆ ความขัดแย้งในอีกระดับหนึ่งในธรรมชาติของมนุษย์ เราอยากมีความสุขเท่า ๆ กับอยากหลุดพ้น ผมเชื่อว่าไม่มีใครปฏิเสธความสุขนี้ได้

เราอยากมีเมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่นเท่า ๆ กับไม่เกี่ยวข้องกับอะไรทั้งสิ้นนะครับ บางทีความเมตตากรุณานั้นถูกละเลยหรือถูกมองคลาดไปก็ได้้นะ ถ้าเราเอาคุณค่าทางตะวันตกเข้าจับเกินไป เช่นว่า เราพูดว่า “สัตยชาติญาณ” อันนี้เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง สัตยชาติญาณเราจะเข้าใจตามแนวจิตวิทยาตะวันตกกันเอาเลย เป็น Basic Instinct ทั้งนี้ เราไม่ควรลืมว่าเมตตาที่เป็นสัตยชาติญาณอันหนึ่งเหมือนนั้นซึ่งพิสูจน์ได้ครับ สมมุติว่าเด็กทารกแรกคลอดตกน้ำ ฆาตกรที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ ลองมาทายกันเลยว่า เขาจะช่วยเหลือหรือไม่ช่วย ผมเชื่อว่าเขาช่วย แล้วมันก็เป็นสัตยชาติญาณเหมือนกันในการให้การคุ้มครองชีวิต แต่เรายึดถือทิศทางแบบตะวันตกเกินไป เลยได้ Basic Instinct สุนทรียภาพน่าจะถูกพิจารณาแบบนี้เหมือนกัน

เสขิยธรรม : คำว่า “สุนทรียภาพ” ใช้หลักพระพุทธรศาสนาอธิบายแจ่มแจ้งได้หรือไม่ อย่างเช่น เรื่องขันธห้า, อายตนะ ฯลฯ เพื่ออธิบายให้ชัดเจนขึ้น เพราะฟังดูเป็นเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก ที่ดีใจ เศร้าใจ หรืออารมณ์สะท้อนใจ?

อ.โกวิท : ก็ดีมากกว่า เป็นข้อเสนอดีดี ดังผมได้เสนอให้มองสุนทรียภาพผ่านพระอภิธรรม และอีกหมวดหนึ่งคือ อภิยาตนะ คือการครอบงำอายตนะ เพื่อแปลงธาตุงามซึ่งเป็นเรื่องวิโมกข์ มีภาในพระสูตรนั่นเอง เรามีสภาพขัดแย้ง

วันที่พระพุทธรเจ้าจะเสด็จไปกุสินารา (กุสศนครา) เพื่อปรินิพพานนั้น ทรงหันไปมองเมืองเวสาลี ด้วยท่าซ่างเหลียวหลัง นาคาวโลก คือหมุนทั้งพระองค์หมุนทั้งกายไป (เรียกท่าซ่างเหลียวหลัง)

ท่านแปลอูทานพระคาถาว่า
โลกนี้ซ่างดงามจริง
ชีวิตมนุษย์แสนรื่นรมย์
วิจิตร ชมพู ทวีป มโนรม
ชีวิตดี มนุษยนาม.

นี่เป็นสุนทรียภาพแห่งมโนรมของเรา.

ในตัวเอง เราอยากจะทำกับคนอื่นเท่า ๆ กับที่อยากจะทำกับตัวเองให้พ้นจากภาวะยุ่งยากนั้นด้วย แล้วความขัดแย้งนี้ก็มีหลายระดับมากครับ ในแง่ลบเราอยากจะทำอะไรกับคนอื่นเท่า ๆ กับที่ไม่ให้คนอื่นทำอะไรกับเรา แต่แง่บวกก็มีครับ เราอยากเมตตาเราอยากทำงานสนองเคราะห์ผู้คน เพราะฉะนั้นเราก็หนักใจเราก็อยากอิสระจากความยุ่ง ๆ ในตัวเราด้วยสุนทรียภาพน่าจะมีส่วนแห่งชีวิตบท ในเรื่องนี้ตรงที่ว่า ดั้งนั้นสรวงสวรรค์จึงถูกนำเสนอนั้นแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ได้ปฏิเสธครับ แต่เพียงแต่ถือว่ามันไม่ยั่งยืน สุขในสรวงสวรรค์นั้นความงามอะไรต่าง ๆ นั้น เป็นสิ่งที่ดีแต่ว่ามันไม่ยั่งยืน มันไม่เที่ยง มันแปรปรวนมันอาจจะก่อหวนอดเป็นความทุกข์ได้เมื่อไรก็ได้ ดั้งนั้นเราควรจะทำที่ต่อโลกของสุนทรียภาพหรือศิลปะในระดับหนึ่งเท่านั้น ผิดกับศิลปะนั้นครับ ศิลปะนั้นจะต้องแสวงหาความเข้าใจถึงสิ่งเหล่านั้นเป็นอย่างดีและต้องทุ่มเทกับมัน ต้องแสวงหาความเข้าใจและทุ่มชีวิต แล้วก็ศิลปะส่วนใหญ่ไม่ว่าในประวัติศาสตร์แล้ว หรือกำลังเป็นอยู่มีกวีลวิกาล ผมไม่ได้พูดคล้ายตามซิกมันด์ ฟรอยด์ ที่ลงความเห็นว่าคุณศิลปะนั้นทั้งหมดนั้น ผมไม่ได้เกรี้ยวกราดอย่างนั้น เพียงแต่เขาทุ่มเทจนกระทั่งว่าหลงใหลในอารมณ์นั้นจนกระทั่งว่าถอนตัวไม่ขึ้น แล้วเมื่อค้นพบในช่วงท้ายของชีวิตว่างานตกต่ำเขาอาจจะฆ่าตัวตาย เขาทรมานไม่ไหวที่สุนทรียภาพในตัวเขาในระดับนั้นสิ้นสุดลงเสียแล้ว เพราะความเลวร้ายอะไรไม่มากเท่ากับการค้นพบว่าตัวเองล้มเหลว เขาทรมานไม่ได้และหึงไม่มีศาสนา หรืออีกนัยนั้นแม้ศิลปะหรือสุนทรียภาพจะเป็นสิ่งที่ถูกรับรู้ถึงว่าเมื่อพัฒนาถึงที่สุดแล้วก็บรรลุถึงสรวงสวรรค์ แต่สรวงสวรรค์นั้นอาจจะล่มสลายพังครืนลงมาเมื่อไหร่ก็ได้ ในทัศนะของชาวพุทธ

ดั้งนั้น เราควรจะทำเพลงด้วยสติได้แต่อย่าร้องนาน เราควรจะทำสรวงสวรรค์ที่มีเนื้อหาอ่อนช้อยยังยืนและแนบแน่นกับเรื่องพระนิพพาน เราควรค้นหารูปแบบของศิลปะหรือสุนทรียภาพเนื่องกับความวิเวก ความสงบ แต่ใช้คร่ำเหลือกินเดียววันเราไม่เลี้ยวใจเลย ยกตัวอย่างงาน เดคคอรชั่น งานตกแต่ง ตกแต่งเพื่อการมรณธรรมทั้งสิ้นครับ ไม่ว่าจะเป็นโรงแรมใหญ่ หรือมหาวิทยาลัยที่สอนตอนเช้าครับ สอนทุ่มไปทางให้มนุษย์มันมีความสุขเรื่องงามคุณธรรมเต็มที

แต่ถ้าตกแต่งโรงแรมให้สังคย เรทำได้ครับ โปสตรักร์อดีตนี้เป็นสุนทรียภาพในความสังคย พอเข้าไปแล้วหนึ่งใจเย็นดี หลังจากหลายชั้นมันให้อุณหภูมิที่เย็นกว่า แล้วแสงที่

ก็ให้อารมณ์ที่กลมกล่อม แต่เราทำทั้งนี้เราขาดแล้ว เราอยู่ในภาวะเสถียรกับโรคอย่างทุ่มสุดตัวแล้ว มันจนการออกไปตกแต่งโรงแรม ตกแต่งให้มนุษย์มีความสุขในงามคุณธรรมขึ้น ให้เสพหนักยิ่งขึ้นทุกที ๆ ทั้ง ๆ ที่เราหมุนกลับได้ หมุนกลับได้ วัตถุประสงค์อดีตนี้สงบ เข้าไปแล้วพออย่างเข้าลานวัดนี้เรา รู้สึกสบายอารมณ์

เสถียรธรรม : เรื่องของสุนทรียภาพกับพระภิกษุหนึ่งนั้น ควรจะศึกษา, ควร “มี” หรือ “ใช้” อย่างไร?

อ.โกวิท : สุนทรียภาพนั้นผมได้กล่าวบ้างแล้วนะครับ ว่ามันไม่ได้เกี่ยวกับการศึกษาเท่าไรเลย แต่สุนทรียศาสตร์คือการวางแนวที่จะให้ศึกษาเพื่อที่จะซาบซึ้งนี่จำเป็น สิ่งแรกสุดก็คือความซาบซึ้งในศิลปะ เริ่มต้นอย่างนั้นครับ ซึ่งมันจะสื่อลึกเข้าไปจนกระทั่งเห็นสุนทรียภาพได้ เราพูดถึงระบบการศึกษา เราไม่ได้พูดถึงปัจเจกที่มีสุนทรียภาพ สุนทรียภาพที่ผมว่ามันติดตัวมาละ มันติดตัวมาเลยนะ

เมื่อชุมชนพัฒนาเป็นเมืองแล้วครับ สุนทรียภาพกลับกลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากมาย เพื่อทดแทนสุนทรียภาพในธรรมชาตินะครับ ผมว่าชาวป่าชาวเขาเขาไม่เขาไม่ไม่ต้องเรียนเลย ผมเคยไปสะเมิงเมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว สะเมิง ซึ่งเป็นเมืองในหมอกในหุบเขาชาวบ้านเขาอยู่อย่างมีสุนทรียภาพสูงมาก เขาไม่ได้เรียนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย ไม่เคยเข้าคอร์สสุนทรียศาสตร์ แต่เขาภาวนาลานบ้านจัดบ้าน จัดหลังคาไปตองตั้งดูแล้วงาม สุนทรียภาพมันมีติดตัวมาแล้วครับ เราอยู่ที่ไหนเราทำเพลงนั้นให้เป็นแหล่งสุนทรียภาพได้ เขากวาดขยะล้อมเข้ามา แล้วก็คุณนี่เสกเกือบจะเต็มได้ สุนทรียภาพมาควบคู่กับความสะอาด ความมีระเบียบเรียบร้อย วินัยในตัวเอง มันแนบแน่นกับอันนี้

แต่เมื่อชุมชนพัฒนาเป็นสังคมเมืองเราสูญเสียสุนทรียปริชาไปหมด เราต้องจ้างมันคนมา เราแต่งไม่เป็นเราไม่รู้ที่เราต้องการอะไร ต้องเอาความต้องการของมันคนมาเป็นตัวตั้งแล้วให้เราเลือก ดั้งนั้นการศึกษาผมว่าน่าจะเริ่มต้นตรงความซาบซึ้งในศิลปะ (art appreciation) และเราอาจจะตั้งมุมกว้างขึ้นไปสู่ ประวัติศาสตร์ศิลปะบ้างก็ได้ แต่ว่าอย่าไปเน้นด้านนั้นมาก เป้าหมายหลักผมคิดว่าน่าจะอยู่ตรงการค้นหารากเหง้าของเพื่อนร่วมชาติ ค้นหารากเหง้าของวัฒนธรรมของตัวเอง

เหมือนดังคำประกาศอิสรภาพแล้ว แหม่ใช่ใช่ ต่อ อาจารย์

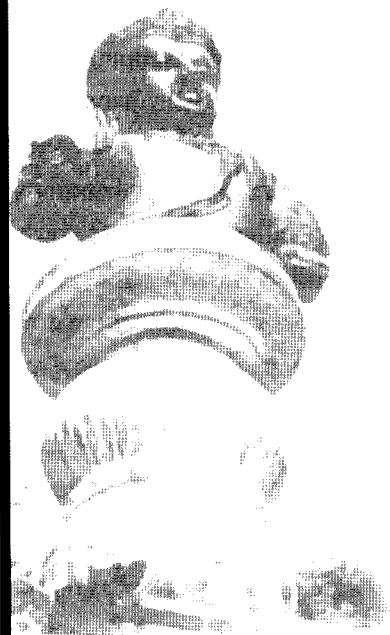
เพื่อ ทริพิทักซ์ ถ้าเราฟังผ่าน ๆ เราอาจจะไม่รู้สึกรว่ามันมี น้ำหนัก คำประกาศว่า “เพื่อ ทริพิทักซ์ ค้นหารากเหง้าของ เพื่อนร่วมชาติ” อันนี้ผมว่าสำคัญ ถึงงานนี้เป็นงานด้าน วัฒนธรรมซึ่งไม่ใช่ ฮีโร่ทางการเมืองที่ต่อสู้กันไปในขบวนการ ทางประชาธิปไตย แถมคั้นเทอย่างโดดเดี่ยวด้วย รายละเอียด ก็ไปดูจากการการค้นพบภาพเขียนตำหนักหอไตรที่วัดระฆัง ควบคู่กับการค้นหาของอาจารย์เพื่อ อาจารย์เพื่อใช้เวลาหลาย ปีในการค้นหารากเหง้าว่าศิลปะยอดเยี่ยมของไทยอยู่ตรงไหน อะโรมันอยู่ตรงไหนกันแน่เพราะว่าเราวางเลือนหมด ไม่ต้อง พูดถึงเด็กรุ่นนี้ เด็กรุ่นหลังก็ขาดแล้วครับ ขาดลอยเลย! เหมือนว่าขาดจากสายพานเรียบร้อยแล้ว

แหล่งศึกษาสุนทรีย์ภาพของพระภิกษุก็คือจิตรกรรม ผาผนังโบราณ แต่ต้องได้ไถ่ที่คืนะครับ ซึ่ให้เห็นคุณค่าของ มัน ที่จริงก่อนนั้นผมเองก็ไม่ได้ซาบซึ้งเท่าไร แล้วผมก็เชื่อว่า พวกที่เกี่ยวข้องกับไทยคืออยู่ทุกวันนี้ ตอนเรียนหนังสือมักหนี ชั่วโมงเรียน มั่นหน้าเมื่อ เสร็จแล้วพอหวนกลับมาที่หลังเลยรู้ว่า เราได้ทอดทิ้งสิ่งที่สำคัญมากไปแล้ว อาจารย์ฝรั่ง (อาจารย์ศิลป์ พีระศรี-บก.) พูดว่าจิตรกรรมผาผนังในประเทศไทยทั้งหมด รวมกันแล้วมากกว่าภาคพื้นยุโรปทั้งทวีป จริงเท็จอย่างไรก็ยก ให้ความไว้นือเชื่อใจท่านนะ เรามีแหล่งศึกษาเรื่องนี้มากมาย กายกอง ผมเชื่อว่าจะได้ผลครับ เรายุอยู่ในท่ามกลางสัญลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของเรา โดยเราไม่เข้าใจมันเลย เราพูดถึงภาค เราพูดถึงข้อฟ้าโบราณ เราไม่เคยตั้งคำถามมันคืออะไร แล้ว มันถามตรงไหน มั่นดีตรงไหน เราไม่เคยตั้งคำถามกันเลยนะ ว่า ทำไมโบสถ์ต้องออกแบบอย่างนั้น ทำไมพระประธานต้องมี พระศกแหลม มีเปลวไฟพวยพุ่ง เราต้องการสัญลักษณ์ทาง ศิลปะวัฒนธรรมแต่เราไม่รู้ ไม่รู้ไม่ซึ่กับสิ่งเหล่านี้ มันจึง ค่อย ๆ ห่างจนกระทั่งกลายเป็นว่าเราใช้เวลาเพียงชั่วเหลือบตา ดูพระพุทธรูปซึ่งนายช่างต้องใช้เวลาสร้างตั้ง สามสี่ปี หรือ มากกว่านั้น!

อย่างพระพุทธรชินราช เราดูแล้วก็ยกมือไหว้แล้วก็ผ่านไปเลย เหมือนกับดูป้ายคัทเอาท์หนังอะไรอย่างนี้ ไม่ถึงหนึ่ง นาทีด้วยซ้ำไป สำหรับเวลาที่เรายูในสถานที่เช่นนั้น แม้ พระคัมภีร์โบราณ พระคัมภีร์หลักเราก็อ่านแบบอ่านข่าว หนังสือพิมพ์ไปแล้ว ขอให้รู้จะได้ไปพูดต่อ เราไม่ได้ตีมูลค่า กับมันเช่นเดียวกับเรานั่งพินิจพระพักตร์พระประธานอย่าง ซาซซึ่งตีมูลค่า แล้วเราจะเห็นอะไรลึกกว่านั้น เราจะพบว่าไฮไลต์ ที่ซ่อนในพระพักตร์ของพระพุทธรชินราชถูกเสกสร้างอย่าง

มติของผมถือว่า

ความงามเป็นสิ่งที่เกิดแต่มนโธธาตุ
และเบื้องหลังความงามคือภูมิปัญญา
ส่วนศิลปะเป็นเพียงรูปธรรม
ที่ตั้งของการเห็นหรือได้ยิน
เห็นแล้วมันก็เข้าไปจุดประกาย
ความงามขึ้นมา

บรรจงที่สุด แล้วเป็นงานที่ยากที่สุด ถ้าเป็นช่างด้วยกันจะรู้แน่ ครบว่าวัตถุที่สะท้อนแสงมันยากที่จะคุม มันร่วนง่าย ไฮไลท์ ต่าง ๆ มันร่วนจนกระทั่งมองพระพักตร์ไม่เห็นด้วยซ้ำไป อย่างที่วัดไตรมิตร หลวงพ่อสุโขทัยไตรมิตรนั้นแสงร่วนมันเป็นข้อพินิจอย่างหนึ่งถึงข้อสงสัยในสมัยสร้าง ว่าเป็นสุโขทัยหรือสร้างเลียนแบบกันแน่

เสขิยธรรม : เป็นเหตุอย่างหนึ่งหรือเปล่าที่พระพุทธรูปของฝ่ายทิเบต ผิวส่วนอื่นจะขัดเป็นมัน แต่ตรงพระพักตร์ จะทำให้ผิวด้าน

อ.โกวิท : เป็นไปได้ทีเดียว เพราะว่า ช่างจริง ๆ จะรู้ว่ามันคุมยากที่สุด volume มันจะหายไปหมด แล้วความงามของพระพุทธรูปนั้นคือความกลมกลืนของสัดส่วน เพราะลบบกล้ามเนื้อทั้งหมด อาจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นท่านแรกๆ ที่ชี้ให้เห็นสุนทรีย์ภาพในพระพุทธรูป พุทธปฏิมา ก่อนหน้านั้นแม้รัชกาลที่ ๕ ท่านก็ใส่พระทัยมาก แต่เรามองในแง่ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นโบราณวัตถุ ไม่กล้ามองความงาม เพราะว่าเรามีคติว่า พระจะดีจะงามไม่ได้ดีแล้วบป พระคือพระเอาไว้กราบไหว้ แต่ว่าอาจารย์ศิลป์เปิดหน้าต่างของสุนทรีย์ภาพในการมอง แล้วท่านวิจารณ์ดีมาก บอกว่าการลบบกล้ามเนื้อออกแสดงถึงความอ่อนคลาย ในวาระที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้พระโพธิญาณ พระพักตร์เอิบอิม มีประติมากรชาวต่างประเทศที่เคยคุยกับผมนะ เขาไม่ใช่ชาวพุทธครับ แต่ว่าได้รับพระพุทธรูปองค์เล็กจากเพื่อนชาวพุทธ แล้วเขาก็กลืนแบบนั้นขยายเขบอกว่าแปลกมาก มันไม่จิตมันสงบสบาย ทั้งนี้ด้วยพุทธคุณที่ช่างสอดใส่ไว้ในฝีมือและน้ำใจนั่นเอง

แต่ถ้าเราไปที่ วาดิกัน เราพบว่าหน้าไปบแต่สององค์นี้ โอ้โหเหมือนยักษ์ เหมือนนगर เพราะวาดิกันคือแหล่งของอำนาจ เพราะฉะนั้นเวลาแสดงออก ก็เป็นการแสดงออกของอำนาจของเทวรูปกรีกก็เช่นกัน แต่สำหรับพระพุทธรูปนี่ถือว่าเป็นมิ่งมงคล พระพุทธรูปเคยเดินทางในฐานะสื่อสันถวะไมตรี ว่ากันว่าพระเจ้าอโศกกับพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งของลังกาไม่เคยรู้จักแต่รักใคร่ชอบคอกันด้วยสื่อพระพุทธรูป แต่ว่าอาจจะคลาดเคลื่อนในด้านหลักฐานได้ เพราะว่าสมัยนั้นพระพุทธรูปยังไม่ปรากฏ พระพุทธรูปได้แสดงบทบาทไม่ใช่อภิมิหารคือการที่คนนิยมชมชื่นต่อพระพุทธรูปลักษณะอันงามสงบทุกแห่งในประเทศไทยได้แสดงบทบาทอย่างลึกซึ้ง ทุกแห่งมีพระพุทธรูปอยู่ ท่านอาจารย์สวนโมกข์ท่านพูดว่า เป็นมหาบุรุษ

ผู้เดียวที่มีอนุสารี๋ย่มากที่สุดในโลก แม้ที่ห้อยคอ ทุกแห่งมี โดยเฉพาะในประเทศเราด้วยเต็มไปด้วยพระพุทธรูป...

ผมเคยเสนอบทความเรื่องความงามเยี่ยงตาคดที่ใต้หวัน ผมถือว่าความงามของพระพุทธรูปเป็นความงามชนิดหนึ่งเลย ซึ่งต้องศึกษาเป็นกรณี ว่ามันสวยยังไง อย่างพระพุทธรูปชินราช... นี่ยกตัวอย่างนะ ฝรั่งเศสเป็นศาสตราจารย์ซึ่งไม่ใช่ชาวพุทธเขายอมรับว่า สวยที่สุดในโลก ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ท่านติสองจุด ซึ่งที่จริงการติเตียนพระนี่เขาไม่ทำ ท่านบอกว่ามันสมบูรณ์มาก ท่านยอมรับว่ามันสวยจริง ๆ พระชินราชก็บอกไว้ก่อนนะครับการปั้นพระนี่ไม่ใช่ง่ายเลย ในการแสดงอารมณ์ ตอนที่ผมปั้น อวโลกิเตศวร อาจารย์สวนโมกข์ท่านบอกว่า พระบางองค์เจ้าชู้ก็มีปั้นแล้วก็ตาเหยอะเร็น้สารพัด แต่พระพักตร์พระพุทธรูปนี่เป็นสิ่งสำคัญในการภาวนา จนกระทั่งว่าชาวบ้านแถวสงขลาเขาศึกษาหนังสือเล่มเล็กๆ หน้าห้า เขาพกข้าวท้อเดินทางเพื่อไปชมพระที่นครศรีธรรมราช คือไปเห็นพระพักตร์พระแล้วเขาบายอารมณ์เป็นบุญราศรี นี่เป็นการภาวนาประการหนึ่งอาศัยความงามเป็นสื่อความงามในพักตร์พระพุทธรูปคือความเมตตาปราณี

ข้อติสองข้อของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรีต่อพระพุทธรูปชินราชก็คือ หน้าแข็งทัก ไปดูได้เลยจะเห็นได้หน้าแข็งไม่ประสานเส้นไม่กลืน ต้องดูของจริงจึงจะเห็น มันหักมันขาดความงามทางศิลปะ มันสะดุ้งขึ้นไปอย่างนี้เลย (อาจารย์โกวิทแสดงแนวเส้นดังกล่าวเป็นตัวอย่างให้ดูด้วยมือ) มันคลาดไปไปดูจึงจะเห็นนะครับ ข้อที่สองก็คือ ยึดมันในพระคัมภีร์มหาบุรุษลักษณะเมกเกิน จนกระทั่งทำนิ้วเสมอกัน นิ้วเท่ากันไป ในหลักสรีระศาสตร์แล้ว มันผิดจากความจริงของสรีระของมนุษย์ด้วย ผมไม่เชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าจะนิ้วเท่ากัน ดูน่าเกลียดออก ทางคัมภีร์มหาบุรุษนิตยติยังหนัก เขาบอกว่าระหว่างนิ้วนี้ฝั่งผิดด้วยครับ

เสขิยธรรม : เคยคุยกับคุณอังคาร (อังคาร กัลยาณพงศ์) ท่านกล่าวไว้ท่านเองว่า ตัวเองก็รู้อยู่ว่าเป้าหมายของการศึกษาและปฏิบัติธรรมน่าจะอยู่ที่ไหน แต่ใจที่แนบแน่นอยู่กับความงาม อยู่กับความไพเราะของบทกวี ทำให้ยากที่จะละไป

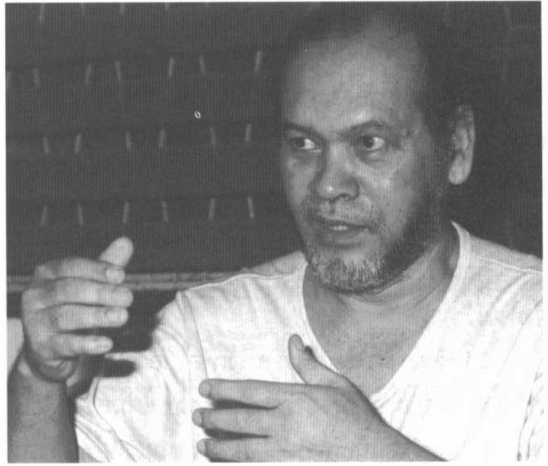
อ.โกวิท : ผมว่าเราต้องนิยามคำว่า วาสนา นะ ซึ่งเป็นตัวไขคำถามนี้ น่าจะได้ วาสนาเราได้ยินคำนี้บ่อยจากปุ่ย่าตายายของเรา และที่ก่อนจะเข้ามาสู่คำนี้ผมอยากจะไม่

สู่การหยิบความหมายทางตะวันตกมาใช้ผิดที่ผิดทางเช่น เรามักจะได้ยินคนวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นว่า คนนี้เป็นโรแมนติค คนนี้เป็นเรียลลิสติก คนนี้เป็นเซอเรียลลิสติก จริง ๆ เราควรถามมาตรฐานตะวันตกเข้ามามองแล้วครับ แต่ถ้าตะวันออกหรือชาวพุทธนั้นเรามองจิต ภาวนาของเขา แล้วทุกจริต ทุกภพชาติที่ทั้งนั้น แล้วเขาก็โปรดสัตว์ผู้อื่นด้วยจิตวาสนาของเขานั้นเอง เคยได้ยินไหมครับ พระพุทธเจ้าโปรดสัตว์ด้วยพระบารมี พระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสว่าสัตว์ทั้งหลายคบกันด้วยธาตุ ผู้ที่ชอบการศึกษาพุทธธรรมก็ตามหลังพระอรหันต์ จิตวาสนาไม่ใช่สิ่งเลวร้าย แต่ว่าถ้าทางตะวันตก คนนั้นเป็นคนโรแมนติคค่อนข้างถูกเหยียด ๆ ไม่เรียลลิสติกเลย... ทำนองนั้น!

ตรงนี้สำคัญ ผมว่าเรามักจะพลาดจุดนี้เรื่อย เราเอา standard ตะวันตกสองแล้วก็ผลักของเราทั้งก่อน แล้วก็แทนที่ด้วยตะวันตกทีละเรื่องทีละเรื่อง ดังนั้นถ้าเรามองแบบตะวันออกนะครับว่า คนที่มีหัวทางศิลปะทำไมจะต้องเล็ก ทำไมไม่ใช่ให้เป็นประโยชน์กับพระศาสนาเสีย พระปิลินทวัชชะพูดหยาบ วาสนาของท่านอย่างนั้น ในที่สุดท่านก็โปรดสัตว์ของท่านด้วยคำหยาบ ๆ ของท่าน คือว่ามันจะมีประโยชน์หมดถ้าเข้าถึงธรรมได้ ก็สู้กันอยู่นะครับ พระปิลินทวัชชะเวลาญาติโยมมาฟังเทศน์ท่าน ท่านเริ่มต้นด้วยคำว่า “อ้ายถ่อยทั้งหลาย” ต้องดำโยมก่อนนี่เป็นวาสนาของท่าน พระสารีบุตรก็มีวาสนาเจอแหล่งน้ำก็กระโดดแทนที่จะค่อย ๆ เดิน แต่แล้ววาสนาเหล่านี้ซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะเป็นอุปสรรคแต่หลังจากท่านบรรลุโพธิญาณแล้วกลับเป็นอุปการะช่วยคนที่มกิลสวาสนาคล้ายคลึงกับท่านได้.

ถ้าเป็นหมอมทำไม่ต้องเลิกรักษาคน ก็รักษาต่อไปแล้วก็ภาวนาด้วย ผมคิดว่าประเด็นนี้เรื่องสำคัญนะ ไม่ใช่ว่าหันมาสนใจธรรมะกันทั่วบวชทั้งหมดเรื่องเลย นี่มันถูกหรือ ถ้าวาดรูปอยู่ก็วาดต่อไป แต่ว่าค่อย ๆ เคี้ยวรำมันเข้าสูบทภาวนาให้จงได้ แล้วมันจะพิสูจน์ความจริงออกมา ว่าการหนีความจริงนั้นใช้ไม่ได้ตลอดกาล การเผชิญหน้ากับความจริงนั้นต่างหากที่เป็นมรรค แล้วก็ค้นให้ลึกเข้าสู่ธรรมชาติแท้ของตัวเอง.

คุณกวี (นายกวี พงศ์โสภาน)* : พระสงฆ์ควรจะละจากสุนทรีย์ไหม หรือว่าควรจะมีสุนทรีย์แล้วก็พบกับ

ผมถือว่าพระวาดรูปนี่เป็นเรื่องที่ไม่ได้เสียหาย วันไว้แต่รับกวนญาติโยมเขาจะไปเขียนภาพเปลือยหรือ? พระควรจะรู้ตัว รู้ว่าตัวเองต้องการสื่ออะไร ออกมาสู่โลก แต่ครั้งอดีต เป็นที่ประจักษ์กันนะครับ ว่าช่อฟ้าใบระกาสวย ๆ งาม ๆ ฝีมือพระเป็นส่วนใหญ่ อชันตะ ภาพเขียนที่สื่อล้น และงดงามยิ่ง ...ฝีมือพระ! แล้วเขียนภาพเปลือยด้วย มีฉากโลมสวาท (erotic) ด้วย.

* ผู้ร่วมจัดทำหนังสือของอาจารย์โกวิท เอนกชัย / ผู้ร่วมสนทนา

ความจริงที่อยู่เบื้องหลัง

อ.โกวิท : คำตอบตายตัวคงไม่มี แต่โดยอ้อมมี โดยอ้อมคือว่าศิลปะวัตถุที่งามล้ำค่าอยู่ในบ้านเมืองนี้ส่วนใหญ่ฝีมือพระศรีแม่เตตนตรีหรือระฆาค เครื่องสายออกมาจากวัดทั้งนั้น

คุณกวี : ถ้าอย่างนั้นทำไมในพระไตรปิฎก พระวินัยถึงห้ามไว้

อ.โกวิท : น่าจะเป็นปรามไว้เพื่อให้สังวรมากกว่า... เสด็จในกรมปรามานุชิตชิโนรสทรงเขียนบทโลมสวาทตอน พระมหาอุปราชาเดินทัพ พรรณนาถึงความงามของป่าไม้เทียบความงามในเรือนร่างของสนมว่า เห็นต้นขาหางนิกขาน้อง นั้น ฝิพระโอบขลุ่ยของเสด็จในกรมปรามานุชิตชิโนรสพระสังฆบิดร แต่ท่านได้สร้างวรรณกรรมให้กับชาติบ้านเมืองเราจะประนามท่านใหม่ครั้น? นี่คำถามอ้อม ๆ

หรือว่าโจรทมิในสมัยรัชกาลที่ ๕ ขอบวช เป็นโจรขอบวช พอขอบวชไปแล้วเกิดศึกครั้งหนึ่งครั้งใดขอลาสิกข์เพื่อไปรบพม่า รบเสร็จกลับมาบวชต่อเราจะว่าท่านใหม่?

คุณกวี : ถ้าสึกออกมาแล้วไปรบไม่ว่า ถ้าสึกออกมาแล้วมาเขียนว่า ขาน้องเหมือนขานางอะไรอย่างนี้ ผมไม่ว่า แต่ถ้าอยู่ในสมณณะนี้เป็นบุคคลที่จะสอนคนอื่นนี่ไม่ควรทำ... ผมคิดอย่างนี้ละ

เสขิชธรรม : สิ่งที่คุณกวีพูดก็น่าสนใจ เพราะที่เป็นทัศนคติหนึ่งของชนชั้นกลาง คือเขามีความคาดหวังต่อนักบวช ความคาดหวังต่อผู้ปฏิบัติธรรม ว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อาจารย์โกวิทมีความเห็นเรื่องนี้อย่างไร?

อ.โกวิท : ผมอยากจะมีแบบแบ่งแยก แยกส่วน- แยกแยะว่า กฎเกณฑ์กติกาศรีวินัยสงฆ์เป็นสิ่งที่เรายอมรับกันแล้วว่า มีอยู่จริง ไม่ใช่ทำไม่รู้ไม่ชี้ พระสงฆ์คือผู้ที่รับรู้ต่อพระวินัย ทุกข้อไม่ใช่บางข้อ ไม่ใช่จะรับสองสามข้อ ทุกข้อที่เปล่งออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าเป็นพระวินัย แต่พร้อมกันนั้นเราก็ยอมรับความจริงในตัวเราด้วย เราไม่มัวตัวเราซึ่งกระพร่องกระแพร่งเข้าไปสู่พระวินัย เราเต็มไปด้วยความหวังว่า เราจะเจริญขึ้นในพระธรรมวินัยนี้ ซึ่งนี่คือความจริงขั้นพื้นฐานของชีวิตของนักบวช

แต่แล้ว... ผมเชื่อว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้คาดหวังให้เราปฏิบัติให้ร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม สิ่งนี้ต่างพระทัยอยู่จนวินาทีสุดท้าย

ที่เรียกท่านพระอานนท์มาบอกว่า หากสงฆ์จำนงหวังให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อย ให้ทำได้ แสดงว่าพระองค์ท่านก็ระวังมากนะครับ ตลอดพระชนม์ชีพที่วางพระวินัยมา ท่านรู้ลึกมันรบกวนคนที่ไม่ผิด คือคนที่ผิดก็ต้องถูกรบกวนอยู่แล้ว แต่ว่าปฏิริยาข้างเคียงมีต่อพระสงฆ์ก็คือ รำคาญกฎเกณฑ์

ดังมีพระรูปหนึ่งไปหาท่านก็บอกว่า ท่านจะสึกแล้ว เพราะว่าพระวินัยมากเกินไปเกินไป ขึ้นแต่จะจำก็จำไม่ไหว พระพุทธเจ้าต้องตอรองว่า ถ้าวินัยข้อเดียวได้ไหม ถ้าข้อเดียวได้ ท่านก็บอกว่า ถ้าข้อเดียวได้อยู่แล้วพระพุทธเจ้าก็ประทานอนุญาตให้ถ้าวินัยข้อเดียวคือ “เธอจงระวังจิต” ข้อเดียว นี่พระพุทธเจ้าท่านถึงสู่สภาวะครับ แต่ว่าพระวินัยเป็นเสมือนปีกป้อง ใ้อุ่น อบอุ่น ออกจากฟองแล้ว ออกจากวงบ่วงนี้ได้ไม่มีใครว่าอะไร

เราถือพระอรหันต์ว่าท่านถือเป็นอภิสิทธิ์บุคคลพิเศษ โจทพระอรหันต์ไม่ได้ ท่านไม่อยู่ในกฎในเกณฑ์อีกต่อไป ตรงนี้ที่ประชาชนทั่วไปไม่เข้าใจครับ แล้วความไม่เข้าใจตรงนี้นั้นทำลายมรดกทางวัฒนธรรมไปไม่ใช่น้อย บิพพระให้ต้องเป็นอย่างนี้ตลอด โดยไม่พิจารณาจาริตนิสัยเลย พระพุทธเจ้าท่านพิจารณาพระอรหันต์ที่ไปขอสิกขาเป็นพระจริงเหมือนกัน ใจเด็ดเหมือนกัน แต่ว่าปฏิบัติไม่ได้เท่าตนเอง ถ้าอย่างนั้นให้เฝ้าดูจิตข้อเดียวพอแล้วท่านก็ทำที่สุดทุกข้อได้

แล้วลองวิเคราะห์ดูนะครับว่าพระวินัยอาจต้องถูกปรับเปลี่ยนบ้าง สมมติที่พระพุทธเจ้าประทานอนุญาตไว้ ซึ่งเถรวาทไม่ยอมเปลี่ยน จริง ๆ สึก ๆ ก็เปลี่ยนแต่ไม่ยอมรับโดยทางการเท่านั้นเอง เช่น พระจับเงินจับทองไม่ได้แต่จับเช็กได้ แต่มหายานเขาปรับเปลี่ยนไม่ได้ ปรับเปลี่ยนปิดดั่งเช่นเถรวาทปรับเปิดคือพระเล่นดนตรี แต่แน่นอนครับ! เราได้ยินว่าพระเล่นดนตรีเราก็ไม่ชอบ โดยยังไม่ทันตั้งคำถามว่าดนตรีอะไร ดนตรีนั้นเพื่ออะไร

ดังนั้น ผมคิดว่าวันเวลาที่เคลื่อนคล้อยมาถึงเวลานี้ เราควรจะรับรู้โลกแห่งความเป็นจริงได้ ในสมัยนาลันทาก็สอนกันแล้วครับ พระเป็นอธิการบดีสอนศิลปะ สอนศิลปศาสตร์ต่าง ๆ แล้วเราอ้าง บอกว่าเพราะพระสอนศิลปศาสตร์ นาลันทาจึงล่มจม นั้นไม่ได้ครับ มันคนละประเด็นกันเลย ประเด็นมันอยู่ที่การแผ่ขยายช่วงชิงศรัทธาของประชาชน โดยไปสร้างสัญลักษณ์ที่ใกล้กับเทพนิยายของฮินดูเกินไป แต่การที่พระเจริญขึ้นในศิลปศาสตร์ผมว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะโลกมันเป็นอย่างนั้น พระจะอยู่ในโลกหรือเปลว? จะอยู่รวมโลกกัน

หรือเปล่า? หรืออยู่คนละโลก? แล้วตอบคำถามหลักตรงนี้ ถ้าตอบว่าพระอยู่ร่วมโลกก็จำเป็นต้องคลี่คลายขยายกฎเกณฑ์นี้ภายใต้กรอบหลักของพระวินัย

พระวินัยมีอยู่แล้วเราทำไม่รู้ไม่ชี้ไม่ได้ละครับ ผมถือว่าพระวาจาที่เป็นเรื่องที่ไม่ได้เสียหาย วันไหนแต่รับกมฺหฺมุตฺติโยม เขาจะไปเขียนภาพเปลือยหรือ? พระควรจะรู้อยู่ที่ตัวเองต้องการสื่ออะไรออกมาสู่โลก แต่ครั้งอดีตเป็นที่ประจักษ์กันนะครับว่า ซอฟ้าโบรกาสาย ๆ งาม ๆ ฝีมือพระเป็นส่วนใหญ่ อชันตะ ภาพเขียนที่ลือลั่นเลื่องดงามยิ่ง ฝีมือพระ! แล้วเขียนภาพเปลือยด้วย มีฉากโลมสวาท (erotic) ด้วย.

ฉะนั้นเราควรจะมีใจและเนใจได้แล้ว ไม่ควรลังเล พระควรที่จะอยู่ร่วมโลกเพราะว่าโลกมันเปลี่ยนแปลงไปเท่าใด พระจะเป็นสื่อกลาง เยียวยาโลกเท่านั้น บทบาทอันนี้จะคงอยู่ ถ้าขึ้นหมอนไม้กันโลกในที่สุดก็จะเกิดสิ่งที่มีมูลค่าแต่ว่าไร้ค่า จะเอาไหนครับ? เอาสิ่งที่หายากบ้างแต่ก็เอื้อประโยชน์โลก กับประเสริฐเลิศล้ำแต่ไม่มีประโยชน์อะไรเลย!

เสขิยธรรม : เป็นการแบ่งแยกชัดเจนที่เกิดในภายหลังหรือเปล่า เพราะเท่าที่ทราบแต่เดิมสายธารวัฒนธรรมตะวันตก ไม่ได้แยกศิลปะออกจากวิถีชีวิต งานศิลปะเป็นงานยกระดับทางจิตวิญญาณ เช่น งานสร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือจะเป็นการร่ายรำอย่างมโหรี

แต่ในกรอบใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นอิทธิพลแบบตะวันตก หรือเป็นทัศนะคติแห่งยุคสมัย มีการแยกอาชีพ และตีความว่าการบวชคือการประกอบอาชีพ พระก็เป็นอาชีพหนึ่ง ดังนั้นพระสงฆ์ก็ควรจะมีกรอบของวิชาชีพ ศิลปินก็เป็นศิลปินอาชีพ เป็นนักเขียนอาชีพ เช่นเดียวกับหมอ ทนายความ หรืออัยการ ฯลฯ

อ.โกวิท : เป็นการพินิจสุดโต่งเลยนะเมื่อแยกกันอย่างนั้น ที่จริงพระก็เป็นบุตรของตระกูล จริงอยู่ออกบวชจากตระกูลนี้จริงครับ แต่ไม่ใช่ทำไม่รู้จักรักพ่อแม่ เป็นพระแล้วพระก็ยังเป็นคนไทยอยู่โดยสมบูรณ์ ก็ยังเป็นบุตรของตระกูลอยู่ แต่ว่าจิตที่ตั้งปรารถนาพระโพธิญาณอยู่เท่านั้น ที่ความเป็นพระมันอยู่ตรงนั้น ไม่ได้อยู่ตรงนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับตระกูลหรือคล้าย ๆ ว่า เครื่องคิดเปลี่ยนชื่อตัวเองเป็นนิมิตยาแล้วไม่ยุ่งกับใคร อันนี้เข้าใจผิดนะครับ พระก็คือมนุษย์ แต่เป็นมนุษย์ที่ไม่พระโพธิญาณ ไม่พระโพธิญาณจึงไม่ใส่ใจเข้าสู่พระธรรมวินัยนี้ ด้วยความเชื่อมั่นว่าด้วยทางที่พระพุทธเจ้าท่านชี้ช่องให้

การภาวนานั้นต้องถึงระดับของชีวภาพของชีวิต ไม่ใช่เรื่องประสบการณ์ซับซ้อนทางจิตวิญญาณ ไม่ใช่ระดับสังคม ไม่ใช่เพียงแต่ทำให้ประเทศนี้มีพุทธศาสนาไว้เท่านั้น พุทธศาสนาไม่ใช่ที่พึ่งแบบร่มกันฝน แต่เป็นอาหารและวิตามิน อาหารที่เรากินเข้าไป และแตกตัวเป็นเลือดเนื้อหัวใจ.

ไว้จะบรรลุถึงพระโพธิญาณได้

ถ้าเรามองให้กระชับกว่านี้ เรายังเป็นคนของประเทศนี้ อยู่ เรายังร่วมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมได้เท่าที่ขอบเขตของ พระธรรมวินัยเอื้อให้ คำว่าเอื้อให้นี่เป็นความรับผิดชอบนะ ครับ สมมุติว่าพระองค์หนึ่งจะวาดรูปหุ่นนี้ต้องซึ่งตวงให้ตีว่า เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัยหรือเปล่า คือความเอื้อเพื่อที่มันเป็น เรื่องเหมือน ๆ กับเรื่องเมตตากฎา เป็นความเป็นผู้ดีในส่วน ลึกของหัวใจ เราจะทำร้ายพระพุทธเจ้าหรือเปล่า ทำอย่างนี้ แล้วจะทำลายภาพพจน์ของสถาบันให้เสื่อมหรือเปล่า?

แต่จุดที่ผมต้องการจะชี้แจงก็คือว่ามันไม่ถูกครับ ที่ทำ ตัวเป็นพระแล้วตัดขาดจากวงศ์ตระกูล คล้าย ๆ ดี เพราะว่า เป็นที่รู้จักว่าพระไม่ไปเยี่ยมโยมตั้งที่ลัทธิที่ชาวบ้านยกมือท่อม หัวว่า “แห่ม! ใจท่านเด็ด!”

มันไม่ใช่อย่างนั้น! มันไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้นครับ ต่อให้ไป อยู่ในบ้านในเรือนนะครับ ไร่ครึ่งแบบ แต่ว่าหัวใจยังมันใน พระโพธิญาณ ปณิธานอันนั้นยังอยู่ ผมว่าสังคมจะดีขึ้น ใน ทางพระศาสนาหรือชาวบ้านคฤหัสถ์เหมือนนั้นครับ ซึ่งครั้งอดีต เขาเคยหนักแน่นกันเรื่องนี้ครับ เช่นว่า ดูได้จากคำอธิษฐาน ทำบุญที่หนึ่งก็อธิษฐานขอให้ได้เกิดใหม่ทันพระศาสนา ถ้าว่า ข้าพเจ้าบุญน้อยอาภัพไม่อาจตรัสรู้ในศาสนาของพระโคตม ขอให้พบพระศรีอาริย์และตรัสรู้ในสมัยของพระพุทธเจ้า พระองค์นั้น โอโฮ เขาลึกซึ้งและหนักแน่น เราอาจจะมองว่า เย็นเยื่อรุ่มร่าม แต่จริงเรื่องความหนักแน่นของปณิธาน ปณิธาน หรืออธิษฐานบารมีที่ลึกลงจากสังคมนี้ ซึ่งขยายความได้หลาย แง่หลายมุม ยกตัวอย่างด้านการเมืองหรือสังคม เราไม่ค่อยเห็น activist ที่มีปณิธานว่า ฉันจะทำหน้าที่ตรงนี้ให้ดีที่สุด แต่เรา พบว่าสองสามปีเลื่อน ๆ ไปแล้วไปยืนอยู่ที่หัวแถว แล้วก็ใน ที่สุดก็หันหลังย้อนหัวทอกมาทางพวกที่เพิ่งมาใหม่.

นี่เราไม่ค่อยได้เห็นปณิธานว่า ฉันจะทำหน้าที่ของฉันให้ ยั่งยืนที่สุด แล้วการทำให้ยั่งยืนนั้นคือการสั่งสมคร่ำหวอดกับ ประสบการณ์ ทั้งที่อยู่ในตำแหน่งท่ามกลาง แต่ประสบการณ์ มากมายนั้นเองทำให้เขาลึกซึ้ง เราไม่ค่อยเห็น เราเห็นแต่การ ส่งผ่าน พออยู่ตรงนี้ พอมีชื่อเสียงอีกสองสามปีเลื่อน ท่าแห่ง ซึ่งเป็นวิถีอีกวิถีหนึ่ง ปณิธาน อธิษฐานนี้ผมว่า สำคัญ.

เสขิยธรรม : การตีความอย่างที่ว่ามาอาจจะลด ทอนคุณค่าของเถรวาทลง

อ.โกวิท : ผมคิดว่าไม่นะครับ เพราะว่าเถรวาทจริง ๆ นั้นเราอาจจะมองผ่านทางภาพที่ปรับเปลี่ยนมาแล้วก็ได้ โดยเฉพาะในสมัย ร. ๓ พระองค์ท่านไม่ค่อยเอาผิดกับพระนัก เพราะท่านมองแบบหนึ่ง พอขึ้น ร. ๔ นี้ท่านมองอีกแบบหนึ่ง ภาพของเถรวาทเองก็เคลื่อนคลาตอยู่ตลอดเวลา ถ้าตาม ความหมายจริง ๆ ก็คือ การรักษาพระธรรมวินัยนั้นให้บริสุทธิ์ ผุดผ่อง แต่พระธรรมวินัยจะบริสุทธิ์ผุดผ่องก็ต่อเมื่อมีผู้ ภาวนา การชี้ทางนั้น ไม่ใช่การรักษาตัวพระวินัย แต่เป็นการ ใช้พระวินัยเพื่อเป็นการก้าวขึ้นสู่พระโพธิญาณ อันนั้นเรียกว่า การอนุรักษ์ ธรรมดาที่การภาวนามีอยู่ไม่ว่ารูปแบบเปลี่ยนแปลง อย่งไร ชื่อว่าเป็นการอนุรักษ์ได้เหมือนเดิม ไม่ใช่อนุรักษ์แบบ โง่งม ไม่เปลี่ยนแปลง อนุรักษ์ครอบไว้ เอากระดิ่งครอบไว้ หรือยกหลักธรรมชุมชนึงเกียรติยศ.

“อนุรักษ์” หมายความว่าทำให้มันเจริญขึ้นจากรากฐาน ที่พระกาลสดวางไว้ดีแล้ว หมายความว่าธรรมดาที่ที่มีการภาวนา อยู่ในรูปแบบที่หลากหลายเช่น จิตตภาวนาหรือปริยัติภาวนาของเขาก็คือการภาวนา ชวนาทำงานของเขาที่คือการไถนาแล้วก็ ภาวนาท่ามกลางการไถนา อย่างนี้ผมว่าเป็นเถรวาท ผู้ที่ไป สัมผัสสัตว์เซนมา หรืออยู่ในบรรยากาศแบบนั้น จะพบว่าใกล้ กับเถรวาทมากที่สุด เพราะว่าไม่ได้ปฏิเสธวิถีชีวิตประจำวัน พบว่าวิถีที่ต่างบทก็ลึกซึ้งอย่างมโหฬารในมิติที่ดี ผมเชื่อว่า น่าจะเป็นชานา คือนายหนังตะลุงอัจฉริยภาพเหล่านี้ อัจฉริยะ ในสาขาเหล่านี้ไม่ได้ทอดทิ้งวิถีชีวิตเยี่ยงคนธรรมดาสมาญเลย แต่ว่าในประวัติศาสตร์ของศาสนาในประเทศไทยนี้อาจจะ สัมพันธ์กับเรื่องยศศักดิ์บ้าง เมื่อสมณศักดิ์เข้ามาในแวดวงสงฆ์ แล้วเกิดระบบที่เรียกว่าอะไร Hierarchy เป็นระบบเป็นขั้น ๆ ขึ้นมาแล้วทำให้เถรวาทดูติดยุคติดอายุไปหน่อย แล้วการติด ยุคติดอายุถูกแสดงออกในนามของการเป็นเถรวาทไป พูดให้ ง่ายที่สุดเถรวาทที่ถูกอิทธิพลของราชสำนักครอบกับเถรวาทแท้ นั้นมันต่างกัน

เสขิยธรรม : อาจารย์หมายถึงควรจับที่แก่นแกนของ ความเป็นเถรวาท แทนที่จะไปจับเอาสิ่งที้อาจจะคลาตเคลื่อนไป ในระยะหลัง

อ.โกวิท : ครับ ใช้ ส่วนของแก่นนั้นก็มีโดยย่ออยู่ประการ เดียวนั่นก็คือ การภาวนาในรูปแบบที่หลากหลาย พูดโดยส่วน ตัวอยากเห็นสิ่งนี้ใหม่ครับ เราถามกันดูนะ หรือว่าอยากเห็น คนรูปแบบเดียวเลย ปฏิบัติสำนักเดียวเลย ต้องนั่งยกมือแบบ

เดียวเลยอย่างทีกลุ่มหนึ่งคิด อีกกลุ่มหนึ่งบอกว่าต้องหลับตา
อย่างเดียวเลยอยากเห็นใหม่ ผมกลับอยากเห็นความหลากหลาย
หลายแต่มีการค้นพบการภาวนา ความหลากหลายเหล่านั้นทั้งหลากหลาย
หลายในด้านอาชีพ หลากหลายทางด้านความเชื่อทัศน และ
ความหลากหลายนั้นมันว่าบั้นปลายมันจะผลิตเป็นความมั่งคั่ง
เป็นความเจริญ เมื่อผ่านช่วงตรากตรำคร่ำหวอดของทั้งปัจเจก
และนิยาย.

คุณทวี : โอกาสที่หลักการของเถรวาทจะคลาดเคลื่อน
เป็นไปได้ง่ายหรือเปล่าครับ

อ.โกวิท : ผมมองว่าความคลาดเคลื่อนน่าจะเมื่ออยู่ตรง
ที่ว่าเราไม่ได้มีอำนาจพระธรรมวินัยเข้ามาเพื่อพัฒนา เพื่อให้การ
พัฒนาของเราเจริญขึ้นมา เราเพียงยกพระวินัยไว้บนหิ้ง เรา
มีพุทธศาสนาในฐานะเป็นสิ่งที่เราเทิดทูนแต่เราไม่เกี่ยวข้อง
เราหมุนไปตามกระแสโลก โดยไม่แยแส เพียงแต่เรายก
เทิดทูนไว้เป็นตรา ตัวพุทธศาสนาจริง ๆ ไม่ใช่สิ่งนั้นครับ
ตัวพุทธศาสนาจริง ๆ แม้จะโยงใยอยู่กับพระไตรปิฎก
ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือพระวินัยก็ตาม แต่ที่ต้องค้นหา
ในเลือดเนื้อในกายในใจของเราเอง

แล้วโดยการสอดส่องที่กายที่ใจประสานกับสิ่งที่ผู้รู้ท่าน
สอนมา พระพุทธศาสนาเป็นการผสมผสานสิ่งเหล่านั้นจะครับ
ไม่ใช่การยึดถือศาสนาโดยไม่แยแสต่อการภาวนา การภาวนา
ผมหมายถึงแต่การเจริญสติ สมาธิ ศิล สมาธิ ปัญญาอะไร
เหล่านั้นนะ ซึ่งผมถือว่าเป็นตัวพรหมจรรย์ เราต้องไม่เอ่ยถึง
พุทธศาสนาแบบลอย ๆ แบบบรรยายภาคของประวัติศาสตร์
ของชนกลุ่มหนึ่งผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแล้วเราก็เทิดทูนว่าเป็นมหาบุรุษ
โดยไม่เกี่ยวข้องกับเรา พุดง่าย ๆ เรื่องราวชีวประวัติของ
พระพุทธเจ้าต้องแนบแน่นกับเรา และการภาวนานั้นต้องถึง
ระดับของชีวภาพ ของชีวิต ไม่ใช่เรื่องประสบการณ์ทับซ้อนทาง
จิตวิญญาณ ไม่ใช่ระดับสังคม ไม่ใช่เพียงแต่ทำให้ประเทศนี้มี
พุทธศาสนาไว้เท่านั้น พุทธศาสนาไม่ใช่ที่พึ่งแบบร่มกันฝน แต่
เป็นอาหารและวิตามิน อาหารที่เรากินเข้าไป และแตกตัวเป็น
เลือดเนื้อในกายใจ.

พ มมองจุดแรกว่ามนุษย์เรามีปัญหาอยู่ในชีวิต จุดอ่อนด้อยและ
ความมั่งคั่งหา สิ่งที่ปรารถนาเท่า ๆ กับความเหน็ดเหนื่อย
ในสิ่งที่ได้รับ ดังนั้นสุนทรียภาพเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรามีความ
เข้มแข็งขึ้น ไม่ว่าเป็นรูปแบบศิลปะที่มีสุนทรียภาพอันทำให้เราค้นพบ
ความสุขขึ้น ตั้งแต่การมีมิตรที่ดีที่เป็นสุนทรียภาพได้ การมีเพื่อนที่ดีก็
เป็นความงามชนิดหนึ่ง ความงามชนิดที่ว่านี้เราได้ยินกัน ถัดจากมิตร
มิตรที่ดี หรือจากคำอุทานของผู้ฟังธรรมว่า “ไฟเราจริงพระเจ้าข้า
อาทิตย์ก็ลั่น มัชฌิมก็ลั่น ฯลฯ...” มันเป็นความงามเมื่อได้ฟังธรรม
แม้ว่าความงามสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสภาพผ่านเลย แต่เราไม่มี
จำเป็นจะต้องปฏิเสธ เราไม่จำเป็นต้องสร้างคุณค่าด้านกลับ เช่น ความ
ซิงซิงขึ้น แทนที่จะ หันไปมองมันในแง่ดี เรามองกลับในแง่ร้ายเราไม่
จำเป็นต้องทำอย่างนั้น

ช่วงต้นที่พูดกันนั้นยังค้างคาประเด็นอยู่ที่ว่า ความงามอยู่ที่ซากมี
หรือซากศพเป็นดอกไม้ของพระอรหันต์ ตรงที่ว่าเมื่อผู้ภาวนาคือ
พระโยคาวจรเห็นซากศพ นั่นคือการเห็นความจริง และความจริงนั่นเอง
ที่ได้เปิดเผยออกมาว่าทุก ๆ คนต้องเป็นอย่างนี้ และเมื่อทุกคนต้อง
เป็นอย่างนี้ เมื่อมีความจริงรองรับอยู่อย่างนี้จิตใจของผู้ที่ไม่ความจริง
ก็ขึ้นบาน ความจริงว่าทุกคนร่างกายต้องถึงที่สุดนี้ ต้องล้มตายเป็น
แล้วก็จิตใจผู้รู้ผู้เห็นอันนี้ก็จะขึ้นมาขึ้น ดังนั้นเหมือนน้ำได้ดื่มดอกไม้ก็
ขึ้นใจตามธรรมชาติ

สุนทรียภาพแบบนี้เมื่อดวงใจโล่งสบายวันไว้แต่วิปัสสนาแก่
กล้า จนกระทั่งมองเห็นความงามผ่านทางความจริง ความจริงที่มนุษย์
ต้องเจ็บไข้ได้ป่วย ความจริงที่มนุษย์ต้องพลัดพรากจากกัน ความโศก
เศร้าก็เป็นสุนทรียภาพได้ครับ เป็นความงามชนิดหนึ่งได้ ถ้าว่าถูกมอง
ผ่านสายตาของวิปัสสนา ในแง่มุมของศิลปะนั้น เป็นที่ยอมรับกับทั้ง
กรีกโบราณและตะวันออกไว้ในบรรดาบรรณกรรมล้ำค่า นั้น ประเภท
โศกนาฏกรรมถือว่าเลิศเลอกว่า สำคัญกว่าศิลปะสุนทรียกรรม (comedy)
โดยเฉพาะเพลงไทย เมื่อเราได้ยินเพลงพญาโศก เรารู้สึกซึ้งขึ้น
นี่เป็นความรู้สึกเฉพาะตัวหรือเปล่าก็ไม่รู้ได้ เพราะเห็นความโศกมัน
เป็นเพื่อนเรา เมื่อได้ยินเพลงโศกหรือดูละครโศก ๆ แล้วละครที่ยิ่ง
ใหญ่ทั้งหลาย วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลายนั้นมักโศกเศร้า เพราะว่า
เมื่อเราโศกเราได้ฟังบทละครโศก เรามีเพื่อน เพื่อนผู้โศกเศร้า
สุนทรียภาพมันเคลื่อนไหวไปกับความเป็นจริงของชีวิตทุกชั้นตอน
กว่าได้.

บันทึกการเดินทาง เรืออ

"ไปไม่ถึงไหน"

วดีลดา เพียงศิริ

นี้นตื่นขึ้นมาด้วยความตื่นตระหนกนิด ๆ เมื่อมีเสียงสวดมนต์ดังมาจากกลุ่มสามเณรี ที่นอนอยู่อีกด้านหนึ่งของห้อง เหลียวมองรอบตัว รู้สึกอุ่นใจเป็นอันมาก ที่ลูกสาวนอนอยู่ใกล้ ๆ และอุ่นใจยิ่งขึ้น เมื่อภาวนาสายตาไปพบกับข้าวของ เครื่องใช้ประดามีที่แสนคุ้นเคย

ความเป็น "ตัวฉัน" กระโดดเกาะหมับเข้าให้ และฉันยินยอมพร้อมใจอำแขนรับให้มันกอดกระหวัด ฉันยังอุ่นใจกับความมีตัวฉันอยู่นี่คงเป็นหนึ่งที่ไม่ค่อยสนุกสนานหรอก เพราะผู้กำกับเผยได้ตั้งแต่ตอนแรก ด้วยหนังเรื่องนี้ ชื่อ "ไปไม่ถึงไหน" ก็ด้วยเหตุแห่งความอุ่นใจนี้เอง

นี่หรือคืออินเดีย

ฉันรีบเดินไปเข้าห้องน้ำ ใจเต้นตุ้มตามเมื่อคิดว่า ต้องรีบเข้าก่อนที่คนอื่นจะตื่น ด้วยกลัวคนแย่งเข้าห้องที่ดีที่สุด น้ำไหลแรงที่สุด อาจจะเป็นเพราะประสบการณ์ที่เดลิเมื่อสองปีก่อน บอกฉันว่า แม้กัตตาคารที่ต้องแต่งสูทเข้าไปรับประทานอาหาร ก็อาจจะเจอรูปธรรมที่ทำให้ลมใส่ได้ในห้องน้ำ

แค่ห้องน้ำสะอาดก็ทำให้ฉันยิ้มระรื่น ความกลัวนี่หนอ เกาะติดฉันเป็นปลิงยังไม่หนำใจ มันหลอมละลายมาเป็นส่วนหนึ่งในจิตวิญญาณฉันเมื่อไหร่ก็ไม่อาจรู้ได้ รู้แต่ฉันสมยอมจนมันได้ใจจนไม่รู้จะว่าย่างไรถูก ดูเถิด...แค่ได้ถ้ายามเช้าก็ทำให้ฉันรู้สึกมั่นคง ว่าชีวิตประจำวันที่เคยปฏิบัติสืบมานั้น อยู่ในกำมือของฉันแล้ว!!!

ห้องพักของพวกเรา ชาวคณะที่มาร่วมงาน "ธรรมคีตา" และจะได้พบองค์ทะเลาะในปลายวันนี้นั้น เป็นห้องนอนของนักเรียนในโรงเรียนนานาชาติ ที่ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านสามี ซึ่งมีเวทสถานอื่นดูอันโอ้อ่าอยู่ไม่ไกลจากที่เราพักนัก และโรงเรียนที่ปูพื้นด้วยหินอ่อนขัดมันวาววับ รวมไปถึงห้องน้ำสะอาดเอี่ยมอ่องแห่งนี้ ก็อยู่ในความดูแลของท่านด้วย

พวกเราเฝ้าครองเตียงคนละหนึ่งเตียง และตู้โอบกประสงค์ ซึ่งวางอยู่ปลายเตียงเป็นลัดเป็นส่วนอีกคนละ ๑ ใบ ตู้นี้ฝั่งที่วางของด้านหนึ่ง ใส่เสื้อผ้าอีกด้านหนึ่ง ตอนที่ยืนมาถึงห้องพักนั้นหลายคนรวมทั้งตัวฉันเอง รีบร้อนตะเกียกตะกายปีนกระไดขึ้นมาชั้นสี่เพื่อหามุมที่ ๑. เย็นสบาย ๒. มีความเป็นส่วนตัว ๓. วิวสวย

หลายคนประสบความสำเร็จรีบเอาข้าวของที่ขนมา แผลขยายอาณาเขตแสดงความเป็นเจ้าของมีโยที่จะฉวยขวดน้ำดื่มที่เหลือไว้เพียงครึ่งขวดบ้าง ดื่มไปเกือบหมดขวดแล้วบ้าง ไปวางไกล ๆ เติงที่เรบอกตนเองว่า "พบก่อน"

มีโยที่ค่าคั้นนั้น สามเณรี ชาธิเบต ผู้เป็นเจ้าของและได้ทำการจับจองเตียงนอนก่อนที่คณะเราจะมาด้วยขวดน้ำ จะสร้างความมีนงและหงุดหงิดใจให้คณะพรรคของเรา ด้วยการล้มตัวลงนอนในเตียงที่เชื่อมั่นว่า จองแล้วอย่างชอบธรรม ด้วยใบหน้าอิ้มสุข ไม่ยี่พระต่อข้าวของที่วางไว้ แถมยังช่วยโยของไปไว้เตียงอื่นให้อีกด้วย

ความประหลาดใจในคำคืนแรกได้ผ่านไป จวบจนเช้าวันนั้น

เช้าที่...ฉันนั่งมองข้าวของทุกอย่างที่ตัวเองขนมา ทั้งด้วย "ความกลัว" ไม่

ว่าจะเป็นอาหาร หม้อต้มกาแฟ หยูกยาต่าง ๆ ที่ตื่นตื่นไปขอหม้อมาเตรียมไว้ล่วงหน้า เหมือนกลัวตัวเองจะไม่ป่วย สมใจ รวมไปถึงเสื้อผ้าแพรพรรณที่นอกจากจะเลือกมาให้เข้ากับอากาศร้อนแล้ว มันยังบอกอีกด้วยว่า "ฉันเป็นใคร" ธรรมเนียมเหนือชั้นหรือที่นั่น ๆ

นี่คือฉันแท้ ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่เชียงใหม่ หรือที่อินเดีย

แต่วันนี้คืออยู่หน้าอยุธยาที่ การเดินทางมาแสนไกล ทำให้ฉันเกิดความรู้สึกที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในชีวิต ฉันรู้สึกชัดเจนมากกว่า นี่คือการ **ทดลองตาย** นี่ถ้าฉันไม่ได้กลับไปเชียงใหม่อีกเลยชั่วชีวิตละ นี่คือการทดลองเปลี่ยนชาติเปลี่ยนภาพของฉันเอง!!!

สมบัติทั้งหมดที่ฉันถูกลู่อึงด้วยมีสรรพสิ่งที่ตนเองสยบยอมเป็นทาสแห่งความเคยชินเหล่านี้ ก็คงไม่ต่างอะไรกับอนุสสัยกิเลสที่นอนยืมเปลือยอยู่ในกมลสันดานของฉันเอง ชนิด ไปไหนไปด้วยไม่เคยคิดจะช่วยสักสิ่ง รวมไปถึงเงิน, เงินพลาสติก ที่ฉันพกติดตัวมา ทำมาสร้างมา คงไม่ต่างกับบุญกุศลที่จะช่วยยกใส่ต่อไปในเมืองนี้

นี่ก็เท่ากับว่า ฉันตายจากเชียงใหม่แล้ว กลับไปเอาอะไรมาอีกไม่ได้แล้ว ฉันจะต้องใช้สมบัติที่ติดตัวมา โฉมาของอินเดียนี้เท่านั้น!!

มันน่าคิดเหลือเกิน ที่ไม่ว่าเราจะเดินทางไปสุดขอบโลก หรือกลางมหาสมุทร เราก็ไปพร้อมกับ "ความอยากที่เห็นระริกจับก็ไม่ได้ ไล่ก็ไม่ค่อยทันที่อยู่" ในเนื้อวิญญูณของเรา" เสมอไป

ฉันสำรวจ การจำลอง "บ้านใหม่" ของตัวเองและผองเพื่อน ด้วยสมบัติที่กระเตงข้ามภพมา หลายคนนำผ้าปูที่

นอนและปลอกหมอนที่มีกลิ่นอันคุ้นเคย และช่วยให้หลับสบายด้วย เพราะไม่มีใครล่วงรู้ว่าเราจะเจอสภาพแบบไหนในอินเดีย พร้อมกับมีคำถามสวนขึ้นมาว่า เวลาความตายมาถึง อย่าวว่าแต่จะให้เราตระเตรียมผ้าปูที่นอนเลย แม้มันไม่มากระชาก แม้งจะปราณีแค่สะกิด หรือถูกชะตาและขี้เส้น แค่อลิวตาให้ ๑ ครั้ง แต่จากนั้นก็คงไม่ปล่อยให้เราไอ้อ้อ... ทว่าคงตัดหัวเรา จากชีวิตและจากบ้านของเรา...
ทันที

แต่เราก็ไม่ค่อยจะคิดว่าเราจะต้องตายวันตายพรุ่ง ให้เมื่อยหรือ

อย่างไรก็ดี พวกเราก็ได้สร้างความเคยชินกับ บ้านใหม่ในภาพใหม่ของเราอยู่ถึง ๗ วันด้วยกัน แม้อันหน้าคุณ จะเสนอให้เราย้ายไปนอนที่วัดไทย เพราะไม่ต้องนั่งรถไกล รวากับกรุงเทพฯ ไปศรีราชาทุกที่วัน แต่เราก็ไม่ยอมย้ายหลายคนให้เหตุผลที่เข้าที่ แต่ฉันแอบให้เหตุผลว่า ฉันเหนื่อยเกินกว่าจะย้ายบ้าน และฉันชอบส้วมที่นี้มาก

TRIP INDIA

โดย ทะเลจันทร์ (เด่น)*

ก็เป็น trip ที่ดีมาก สมบุกสมบัน ไปจนถึงสุดสบาย เป็น trip ที่ไม่มีที่ไหนในโลก เพราะได้ไปเข้าเฝ้าองค์ ทะไลลามะ คิดว่าท่านเป็นผู้พิเศษ เป็นคนพิเศษ ในทางธรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดท่านหนึ่ง
เราขอเราที่ใหญ่และสถาปนาเล็กน้อย วิ่ง มาตามถนนชรูธรฯ ทำให้โยกโยกไปมาตลอด

ทาง
คณะของเรามาที่โรงแรมแห่งหนึ่ง เป็นโรงแรมที่มีระดับ สะอาดและกว้างขวาง พอเราเข้าไปก็มีสามะของทิเบต นั่งกันอยู่ เราก็ได้ไปนั่งร่วมกับพวกสามะ ซักเบียร์... ก็ถึงเวลาสำคัญในชีวิต

เราถูกนำตัวมาตามทางเดินแคบ ๆ ขึ้นมาตามบันไดประมาณ ๓ - ๔ ชั้น พวกเราทุกคนถูกคั่นตัวอยู่หลายรอบ ก่อนที่จะอนุญาตให้เข้าไป พอเข้าไปถึง เป็นห้องที่อยู่ริมสุดของชั้นในมุมอับ เป็นห้องเล็ก ๆ เย็นเฉียบ

ทำให้ฉันตั้งแต่นั้นที่จะได้เจอบุคคลสำคัญ

ของโลก
ขอเดชะนั้นเมื่อมากมายล้อมท่าน เพื่อขอลายเซ็น เป็นความคิดที่เหมือนท่านเป็น SUPER STAR

แต่ท่านก็เป็นในทางธรรม จากนั้นท่านก็เริ่มสนทนาธรรม ฉันฟังไม่ค่อยออกสักเท่าไร ก็ออ ๆ ออ ๆ ไปอย่างนั้น

ฉันเห็นสายตาของท่าน เป็นสายตาแห่งความเมตตา เป็นสายตาของพลังชีวิต และสายตาของจิตที่หมกเกิดเป็นจิตที่ดี ฉันรู้สึกอย่างนั้น

ก่อนมา ฉันไปเก็บดอกกลั่นทมใส่กรวยใบตองเอาไว้ และพยายามจะนำไปมอบให้ท่าน แต่ผู้คนที่เบียดกันอยู่ แต่ฉันรู้สึกว่าคุณเอาเข้าไปให้ท่านได้อย่างสบายมาก ฉันคุกเข่าลงตรงหน้าท่าน และมอบดอกกลั่นทมให้ ท่านจับพร้อมกับจับมือ เป็นมือที่อบอุ่นและมีความสุข ฉันรู้สึกถึงจิตใจอันดีของท่านจริง ๆ เลย

แล้วเราก็ได้จับมือท่านด้วย เพราะอาศัยบุญของลูก ฮี ฮี แม่ นะ แม่

* ด.ญ. ทะเลจันทร์ บุณยรักษ์ อายุ ๑๒ ปี
เรียนหนังสือชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
โรงเรียนรณรงชลิวิทยาลัย จ.เชียงใหม่

แค่นี้ก็ขุ่นลุกแล้ว ที่เพียง ๗ วัน
เราก็สนิทสนมกับความปลอดภัยและ
มั่นคงถึงเพียงนี้

.....

การสะกดรอยเข้าไปในความรู้สึก
นึกคิด เป็นหมกมุ่นที่ทำให้ฉันรู้สึกสนุกอย่าง
เหลือเกิน และ

แม้จะหลงนึกว่า เห็นตัวเองชัด
เพียงไร แต่ฉันก็เสียทำให้ความโกรธอยู่
เนื่อง ๆ และเสียหน้ากับตัวเองมากกว่า
เสียหน้ากับคนอื่นเมื่อนึกว่า ฉันเท่าทัน
และแข็งแรงพอที่จะสกัดกั้นความโกรธ
แต่ที่แท้แล้ว ฉันทำได้แค่ "ปลิว" เมื่อมัน
โหมกระหน่ำมกเท่านี้เอง.

การเดินทางครั้งนี้ มีเรื่องให้ฉัน
โกรธมาก และโกรธน้อย ประสาคนมัก
โกรธ และนึกว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางของ
จักรวาลอยู่รำไป

ในชั่วของเปลวเพลิงที่ไหม้ไหม้ ก็มี
ชั่วของน้ำอมฤตที่ชะโลมหัวใจ นั่นคือ
บายวันที่ฉันได้เข้าเฝ้าและสัมผัสพระ
หัตถ์ขององค์ทะไลลามะ

หากมีใครสักคนถามว่า สิ่งสำคัญ
ในการเข้าเฝ้าพระองค์ท่านคืออะไร

ฉันคงตอบว่า ไม่ต้องทำอะไร
ไม่ต้องเตรียมสิ่งใด ขอให้เปิดหัวใจให้
กว้างที่สุด

ฉันไม่อาจพรรณนาได้ เพราะทั้ง
หมดฉันไม่มีภาษา ทั้งหมดคือกลิ่นและ
มวลพลังอันมหากาล ท่านไม่ได้ต้อนรับ
พวกเราด้วยภาษา สิ่งที่ท่านต้อนรับพวก
เราคือ พลังของความเมตตา ที่ไม่ว่า
เครื่องรับของใครจะฟังอง จะแจ้งมีแจ้ง
แหล่เพียงไร ท่านก็ไม่แฉแต่จะเหลือบ
มอง

คำสอนของท่านไม่ได้ได้อยู่ที่ การ
ชวนให้พวกเรามาเป็นนักเรียนของ

พระพุทธรเจ้า แต่อยู่ที่รอยยิ้มอันไร้
เดียงสา อยู่ที่แววตาเปี่ยมเมตตาและ
กระตือรือร้น เหมือนจะถามว่า มีอะไร
ที่พระองค์ท่านพอจะช่วยพวกเราได้บ้าง
ไหม?

ท่านจับมือฉันกับลูกสาว ในวินาที
นั้น ฉันรู้สึกเหมือนตัวเองอยู่กลางห้วง
สมุทร อยู่กลางแผ่นฟ้า และถูกโอบอุ้ม
ด้วยสายลมฉ่ำเย็น วินาทีนั้นสั้นเพียง
กะพริบตา แต่เป็นภาวะที่ฉันจะระลึกถึง
เพื่อเป็นกำลังใจยาวนานไปชั่วชีวิตของ
ฉัน

ทั้งหมดที่ฉันได้รับ คือทั้งหมดของ
ความเชื่อที่ว่า ดวงใจที่สะอาดและงดงาม
เยี่ยงนั้นมีจริง

.....

เมื่อออกจากห้องนั้นแล้ว ฉัน—ผู้
—เหมือนนักเรียนที่ครูพาทะเลาะกันไปสุด
อากาศสดชื่นบนยอดเขา และพากลับลง
มาที่เดิม เพื่อตมุดเดิน ล้มลุกคลุกคลาน
และสิ้นไถลในระหว่างทางอันแสนไกล
แต่ครั้งนี้มีกำลังใจ ทุกครั้งที่แขน
ขึ้นไปมองยอดเขาอันไกลลิบ ราวกับไม่
มีวันไปถึง ด้วยรู้แล้วว่าบนนั้นไม่มีบ้าน
มีแต่อากาศที่บริสุทธิ์ ชื่นและอิมเอมใจ
เท่านั้น

.....

พวกเราใช้ชีวิตในเมืองบังกะลอร์
อยู่อีก ๗ วัน มีกิจวัตรคือ ตกกลางคืน
เราไปชมการแสดงดนตรีที่บางคณะ
แสนพิเศษทำให้หน้าตาไหลโดยไม่รู้ตัว
บางคณะทำให้เรางังไม่ติดเก้าอี้ และ
บางคณะหูฉันไม่ถึง จึงหลับไหลชนิด
ไม่ยินไม่ยลว่าจะเป็นคนชอบกล
หน้า

กลางวัน เราไปฟังการอภิปราย

ของอาจารย์สุลักษณ์ แต่ส่วนใหญ่จะ
ไปเอ็ม จี โร้ด เพื่อซื้อบั้งของสารพัด
อย่างที่เรามีอยู่แล้ว แต่ฉันก็ยังเลือกซื้อ
ของตัวอาการตะกอละตะกราม และ
ภาคภูมิใจหนักแล้วที่ "เท่ก่อน" "ถูกกว่า"
"มีชิ้นเดียว" ไม่ผิดอะไรกับนักเรียนหนุ่ม
ข้ามที่เดินอยู่ดี ๆ ก็สะดุดขาตัวเองกัน
จ้าเบาเสียแล้ว

.....

วันคืนในชาติภพอินเดียหมดไป
อย่างรวดเร็ว

ยมบาลลั่นเลื่อนตมุดหนึ่งเดินมาจับ
ฉันลืดอกแขนแล้วแจ้งว่า จับผิดตัว ที่แท้
ฉันยังไม่ตาย ให้กลับไปใช้กรรมที่
เที่ยงใหม่เหมือนเดิม

ฉันจึงได้กลับมาอยู่ในภพเก่า บ้าน
เก่า ดื่มน้ำกาแฟแก้วเดียวตอนเช้า ห้อย
น้ำเก่า และสมยอมให้กับความเคยชินทั้ง
มวลเหมือนเดิม

เท่านี้ที่ฉันเช็ดแล้วว่า ตัวฉันนั้น ชอบ
เดินทางแต่ยังเดินไปไม่ถึงไหนกับใครเขา
เลย.

ศิลปะ

จะต้องเรียบง่ายในการเสนอ
และตรงเป้าหมายในการแสดงออก

Art

must be simple
in its presentation
and
direct in its expression.

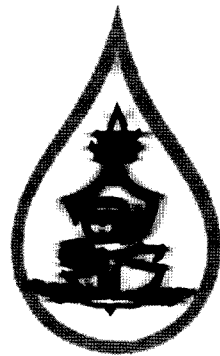
มหาตมา คานธี

ภรรยา—เรื่องอะไร ฤดูกาลดี

แปล

ภาพผ่านจาก

การประชุมใหญ่เสขิยธรรม ครั้งที่ ๑๑

กองบรรณาธิการ

กลุ่มเสขิยธรรมก่อตั้งขึ้นมาปีนี้ เป็นปีที่ ๑๑ นับว่ามีอายุกาลยาวนานพอสมควร หากเป็นคนก็ใกล้จะย่างก้าวเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น มีความซุกซนตื้อตึง อยากรู้อยากลอง เป็นธรรมชาติของเด็กที่มีพัฒนาการขึ้นไปตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มเสขิยธรรมแล้ว ปรากฏการณ์เช่นนั้น ก็ยังไม่รู้ว่าจะนำไปสู่การเดินหน้าหรือถอยหลังกันแน่

เมื่อวันที่ ๒๑-๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๓ กลุ่มเสขิยธรรมได้จัดประชุมใหญ่ประจำปีขึ้นที่วัดทุ่งเขา อ.เขาสมิง จ.พิจิตร โดยมิกิจกรรมเสวนา แบ่งกลุ่มย่อย ๓ งาน ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่ปฏิบัติกันมา โดยมีเนื้อหาลำดับ ๑ เรื่องด้วยกัน กล่าวคือ เรื่อง “จะตั้งพระสงฆ์และแม่ชีออกจากวัดถุนิยมได้อย่างไร” และ “การดำรงพรหมจรรย์ในปัจจุบันมีคุณค่าอย่างไร”

ซึ่งจะว่าไปแล้ว ใน ๒ เรื่องนี้อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้พูดไว้หลายปี มาถึงปัจจุบันนี้ ก็ยังไม่มื่อะไรออกมาเป็นรูปธรรม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ (กระทั้งในกลุ่มเสขิยธรรมเอง) ก็ยังหลงใหลไปกับวัดถุนิยม ไม่เห็นคุณค่าของพรหมจรรย์ แม้แต่น้อย ยิ่งนับวันยิ่งถลาลึกเข้าไป จนเป็นเหตุทำให้คณะสงฆ์อ่อนแอและเสื่อมโทรมลงทุกวัน

แต่เมื่อหันไปมองพระสงฆ์แม่ชีที่อยู่ในชนบทห่างไกล ซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อย ที่ได้เสียดสละอุทิศตนทำงานเพื่อชุมชนแล้ว ก็พอมีความหวังที่จะทำการฟื้นฟูคุณค่าของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทยมาซ้ากันได้บ้าง กรณีของกลุ่มลัทธิอ้อมทวิทย์ จังหวัดตราด ก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ แทบทุกหมู่บ้านในจังหวัดตราด ล้วนเกิดจากการเข้าไปส่งเสริมของพระสุบิน ปณิโต

ด้วยเหตุนั้น ในช่วงประชุมใหญ่ ทางกลุ่มเสขิยธรรม จึงได้มีมติท่านมาเล่าให้ฟังถึงการก่อตั้งกลุ่มฯ และเข้าไป

ศึกษาของงานของท่านถึงหมู่บ้าน มีพระสงฆ์หลายท่านให้ความสนใจเข้าไปไต่ถามถึงวิธีการดำเนินงานของกลุ่มลัทธิอ้อมทวิทย์กับชาวบ้าน เพื่อที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน ให้ชาวบ้านปลดปล่อยพ้นจากหนี้สิน ซึ่งปัจจุบันได้มีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ขยายเป็นเครือข่ายครอบคลุมทั่วประเทศ บางกลุ่มก็มีพระสงฆ์เป็นผู้นำ บางกลุ่มก็มีชาวบ้านเป็นผู้นำ มีการแลกเปลี่ยนดูงานซึ่งกันและกัน เป็นปรากฏการณ์อีกด้านหนึ่งที่ชุมชนต่างๆ พยายามแก้ปัญหาของตนด้วยตนเอง และเป็นภารกิจที่พรหมจรรย์ของสังคมให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งไม่รู้ว่าจะทำให้ได้มากน้อยแค่ไหน ส่วนทางด้านพระสงฆ์ แม้จะมีให้เห็นอยู่บ้างกระจัดกระจายทั่วไป แต่ก็ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่สังคมไทยก็ต้องการแบบอย่างในการดำเนินวิถีชีวิตสันโดษ เรียบง่าย

ในการนี้ที่ประชุมใหญ่ ได้พูดคุยกันหาทางออกจากปัญหาต่างๆ ในสังคมบริโภคนิยม ด้วยการแนะนำให้พระสงฆ์หันกลับไปคิดถึงคุณค่าของพรหมจรรย์ แล้วนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นจริงเป็นจัง เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่สังคมต่อไป

กลุ่มเสขิยธรรม แม้จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่เกิดจากการรวมตัวกันของพระสงฆ์ แม่ชี และฆราวาส ที่ปรารถนาจะช่วยเหลือสังคม และเป็นกำลังใจให้แก่กันและกันในการประพฤติพรหมจรรย์ในแวดวที่จำกัด แต่ก็ยังเป็นกลุ่มที่นำทางให้แก่สังคมไปพบแสงสว่างได้เช่นกัน หากกลุ่มและเครือข่าย มีเป้าหมายและแนวทางที่ชัดเจน และไม่ถ่วงถ่วงสลายเสียก่อน ดังที่มักจะเกิดขึ้นกับกลุ่มและกิจการทำนองนี้ ที่มักจะรวมตัวกันเพื่อพูดคุยปรับทุกข์และพรวนดินโดยไม่มีทางออกอย่างเป็นรูปธรรม หรือกระทั้งร่วมคิดกันแต่แผนการสวยหรู แต่หากคนดูแลหรือร่วมปฏิบัติจริงแทบไม่ได้

“รู”

อวยยิ้ม ความรัก การเกื้อกูลกันและกัน เกิดองกามขึ้น ในงานการสัมมนาระหว่างพระสงฆ์-แม่ชีไทยพม่า ระหว่างวันที่ ๓๐ มกราคม - ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๓ เมื่อต้องอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนที่ใหม่ทั้งภาษาหน้าตา คำพูด ชุดวัฒนธรรม ต้องปรับตัว เรียนรู้กันและกัน แม่ชีได้คำตอบอะไรใหม่ๆ ในเรื่องเก่า ๆ หลายๆ เรื่อง เป็นประโยชน์นะ” แม่ชีสุตารัตน์ จันทร์ทวีศรี วัดสันติวัน จ.ตรัง บอกกล่าวกับคณะทำงานในวันสุดท้ายของการสัมมนา

กว่า ๓๐ ชีวิต ทั้งพระสงฆ์-แม่ชี-อุบาสก-อุบาสิกา ทั้งไทย-พม่า ได้มาร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนและดูงานในเมืองไทยและกัมพูชา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงผลกระทบจากความทันสมัย และกระบวนการโลกาภิวัตน์โดยเรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลวของสังฆะ ทั้งพม่า-ไทย-กัมพูชา ความทันสมัยที่เกิดขึ้นสามารถสร้างความผาสุกและยั่งยืนในอนาคตสำหรับชุมชนได้อย่างไร?

วัตถุประสงค์รอง คือการเรียนรู้จากกันและกันว่า พระสงฆ์-แม่ชีไปมีส่วนร่วมทำงานในชุมชนได้อย่างไร พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าสามารถนำมาเอื้อประโยชน์ในชีวิตจริงได้เพียงไหน

ทักษะกระบวนการที่ใช้ตลอดการสัมมนา เป็นการศึกษาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงสมองกับหัวใจเข้าด้วยกัน ไม่เป็นแต่เพียงการนั่งฟังการบรรยาย ยังมีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และได้เยี่ยมชมพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่นำการประยุกต์พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ ให้

การสัมมนาและดูงานระหว่างพุทธบริษัทพม่า-กัมพูชา-ไทย

เขียนหยุด

เก็บความจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม

เหมาะสมกับสังคมสมัยใหม่ เป็นทางเลือกหนึ่งให้กับคนในชุมชน

ตลอดการสัมมนาในเมืองไทยกับหัวข้อแลกเปลี่ยนที่หลากหลายมีทั้งการศึกษาทางเลือก, การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรือง การพัฒนายุคโลกาภิวัตน์และพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, หน้าที่ของพุทธศาสนิกชนต่อบริโภคนิยม, ผลกระทบอันเกิดจากนโยบายการใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมและการพัฒนาอุตสาหกรรมในสังคมไทย, เคารติดุญเนี่ยนระดับท้องถิ่นและการจัด-

ตั้งสัจจะออมทรัพย์, ธนาคารข้าว-ธนาคารควาย สหกรณ์ร้านค้า, เรียนรู้การทำเกษตรกรรมแบบธรรมชาติและเกษตรผสมผสาน, การจัดการชุมชนที่เน้นให้ชาวบ้านตัดสินใจด้วยตนเองในเรื่องต่างๆ ของชุมชน

๑๕ วันที่กัมพูชา กับความทุกข์ยากของผู้คนเขมรที่ยังคงเหลือร่องรอยให้เห็นกันอยู่ทั่วไป, ศึกษาพัฒนาการประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเขมร, วิกฤตการณ์ผู้หญิงในเขมรและงานการรณรงค์เพื่อให้สันติภาพเกิดขึ้นในกัมพูชา กลับจากกัมพูชา กลุ่มได้ร่วมกัน

สังเคราะห์และหาภาพฝันในอนาคตที่
ต้องการทำ ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม
เช่น ต้องการศึกษารายวิชา-บาลี-
เขมร-อังกฤษ, การปฏิบัติวิปัสสนา,
การทำบุญธรรมชาติ, ทำเกษตรกรรม,
สวนสมุนไพร ฯลฯ รวมถึงความเป็น
กัลยาณมิตรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
คุณประชา หุตานวัตร ผู้จัดงานครั้งนี้
ได้กล่าวกับกลุ่มพระสงฆ์-แม่ชีไทยว่า
“สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น คือการเป็น
กัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน อย่างทั้งการปฏิบัติ
อย่างน้อยวันละ ๑ ชั่วโมงก็ยิ่งดี ช่วงที่
ปฏิบัติดีอยู่แล้วขอให้ปฏิบัติ ช่วงไหนที่
เมื่อจิตตก ต้องหาของเล่น (หมายถึงการ
งาน) เป็นนันทกรรมแต่ต้องไม่เป็นข้าศึก
ต่อพรหมจรรย์ ควบคุมจิต บังคับจิต
ให้ได้ในระดับหนึ่งและอย่าทำงานแข่ง
กับฆราวาส”

“ตลอดเวลาที่ใช้ชีวิตร่วมกันเป็น
หมู่คณะ ข้าพเจ้าได้เห็นประโยชน์ปัจจุบัน
ที่เกิดขึ้น ทุกคนทุกท่านมีความอดทน
เรียนรู้ชีวิตต่างประเพณีซึ่งกันและกัน
ปรับตัวเข้าหากันตามธรรมชาติในการทำ
กิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดการยอมรับ
ในความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดใจกว้างขึ้น
มองอะไรได้หลายแง่ เกิดความสามัคคี
กล้าแสดงออกมากขึ้น ทุกท่านไม่ถึง

ตัวตนว่าสำคัญหรือสูงส่ง เป็นสิ่งที่เห็น
แล้วทำให้รู้สึกศรัทธาและเคารพเลื่อม-
ใส” จากประสบการณ์ของคุณวนิดา
เหล็กเพชร ที่เป็นอุบาสิกาเข้าไปช่วย
อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มตลอด
การเดินทางในเมืองไทย

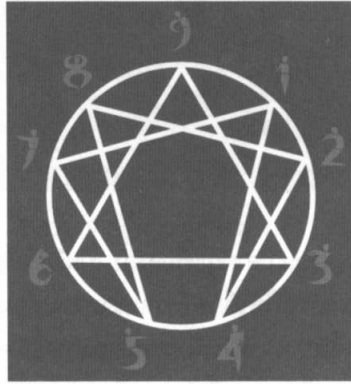
แม่ชีสำเนียง อินทร์ฉาย ได้เล่า
ประสบการณ์บางส่วนจากการได้ไป
กัมพูชา คือ ได้เห็นภาพที่ทารุณโหด
ร้ายอย่างมากที่สุดในช่วงสงคราม ไม่กล้า
เชื่อว่าจะเป็นไปได้ ผลของสงคราม คือ
ความแห้งแล้ง ความอดอยาก ความ
ไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา
ปัญหาโสเภณี ยาเสพติด การพนัน
แรงงานเด็ก เป็นต้น แม่ชีเห็นว่าสาเหตุ
ของสงคราม เกิดจากความล่มสลายของ
พุทธศาสนา เราจึงไม่ควรประมาท สิ่ง
ที่ได้พบเห็นในเขมรอาจเกิดขึ้นได้ทุกขณะ
ในเมืองไทย สถานภาพและบทบาท
แม่ชีในเขมรก็ไม่แตกต่างจากแม่ชีไทย
นัก แต่การเข้ามาบวชของแม่ชีเขมรเกิด
จากความทุกข์ ความบอบช้ำทางจิตใจ
ภาพความโหดร้ายต่างๆ ในสงครามยัง
อยู่ในความทรงจำของแม่ชีเขมรตลอด
เวลา สำหรับตัวแม่ชีเองนั้นรู้สึกชัดเจน
และมีแนวทางมากขึ้นที่จะทำงานเพื่อ
สังคมต่อไป

ส่วนแม่ชีบังอร พงษ์ ก็เป็นอีกท่าน
หนึ่งที่ได้เข้าร่วมชมบวนการสัมมนาครั้งนี้
ด้วย ท่านบอกกับเราว่า “ได้รู้จักตัวเอง
มากขึ้น และได้รู้จักองค์กรผู้จัดงานนี้
มากขึ้น ทำให้มีกำลังใจที่จะทำงาน
อีกหลายอย่างและการเป็นนักบวชก็
สามารถทำงานเพื่อสังคมได้ มีความ
มั่นใจที่จะต่อสู้กับอุปสรรคต่อไป ตัวเอง
เปิดใจกว้างมากขึ้นอีกระดับหนึ่ง ขอ
ขอบพระคุณและขออนุโมทนาบุญกับ
เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่เห็นความสำคัญของ
นักบวชผู้หญิง ซึ่งคนส่วนมากเขาเห็นว่า
ไม่มีค่าอะไร นอกจากอยู่กันคว่ำเป็นคน
รับใช้ของพระเท่านั้น ส่วนที่สำคัญอีก
ที่จะมองข้ามไม่ได้ คือ ท่านอาจารย์
สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ท่านเป็นบุคคลที่น่า
ศรัทธามาก ทั้งความคิดในด้านส่วนตัว
และส่วนรวม”

การสัมมนาคุณก็ผ่านพ้นไปด้วย
ดี (ถึงแม้จะมีอุปสรรคบ้างตามโอกาส)
ยังคงเหลือไว้ในความทรงจำของผู้ได้เข้า
ร่วมกิจกรรมทุกท่าน ถ้าพูดถึงผลสำเร็จ
ของงานก็ได้ในระดับหนึ่ง และถ้ายังมี
ผู้ให้โอกาสและหยิบยื่นโอกาสเหล่านี้ให้
กับแม่ชี แม่ชีก็คงจะสามารถพัฒนาตน
และพัฒนาบทบาทของแม่ชีไทยให้สังคม
ยอมรับมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ การช่วย
เหลือเกื้อกูลเป็นกัลยาณมิตรกันในจุด
เล็ก ๆ นี้ คงจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของ
ชุมชนนักบวชหญิง ที่จะข้ามมามีส่วนร่วม
ช่วยกันฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับมามี
คุณค่าต่อชีวิต สังคม และธรรมชาติ
อนาคตในเมืองไทย เราอาจจะได้เห็น
พุทธบริษัทที่เข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน
จรดโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบ
ต่อไป

การเดินทางของ นพลักษณ์ ในเมืองไทย

ชัยยศ จิรพฤกษ์ภิญโญ

เมื่อประมาณ ๓-๔ ปีก่อน พระภิกษุชาวอเมริกันท่านหนึ่งซึ่งได้บวชเรียนพุทธศาสนาในแผ่นดินสยาม มุ่งมั่นอุทิศตัวเพื่อพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ลดละไถ่ถอนกิเลส ความเห็นแก่ตัวตามอุดมคติชาวพุทธที่แท้ พร้อม ๆ กับการดำเนินบทบาทในด้านกิจกรรมทางสังคม บนวิถีทางของไตรสิกขา ที่มุ่งเรียนรู้และฝึกฝนตน แม้ว่าพระภิกษุท่านนี้จะพยายามไม่ยอมรับ หลบเลี่ยง มีข้อแก้ตัวต่าง ๆ แต่ในที่สุดท่านก็ต้องยอมรับว่ายังประสบกับปัญหาความทุกข์ภายในอยู่เนื่อง ๆ ในเรื่องอารมณ์โกรธ ความขุ่นมัว หงุดหงิดในจิตใจ ซึ่งควบคุม หรือรู้เท่าทันได้บ้าง ไม่ได้บ้าง ท่านยอมรับสิ่งเหล่านี้ เรียนรู้และฝึกฝนการปล่อยวางกิเลสเหล่านั้นอย่างไร

“มีเพื่อนชาวฟิลิปปินส์ชาวอาตมาว่าเป็นแบบอร์ ๑ จังเลย พอรู้ว่ามิมีที่มาจาก enneagram ก็เลยไปหาหนังสือมาอ่าน อ่านแล้วพบว่ามันอธิบายรายละเอียดและความลึกบางอย่างอย่างชัดเจนง่าย ๆ ...” (มติชน, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๓, น.๑๒)

จากคำทักทายดังกล่าว ก็เป็นจุดเริ่มของนพลักษณ์ (enneagram) ให้ได้

เข้ามาอยู่ความรับรู้ของสังคมไทย พระอาจารย์สันติกโรภิกขุจึงได้เริ่มต้นศึกษาเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องนี้ และพบคุณค่าที่หล่อสนใจในหลาย ๆ ประการ ทั้งในด้านของการเชื่อมโยงกับจิตวิทยา ซึ่งเป็นเรื่องของทำความเข้าใจตนเอง เข้าใจความสัมพันธ์กับคนอื่น และยังเชื่อมโยงกับเรื่องของจิตวิญญาณ อันเป็นการพัฒนาชีวิต จิตใจด้านใน

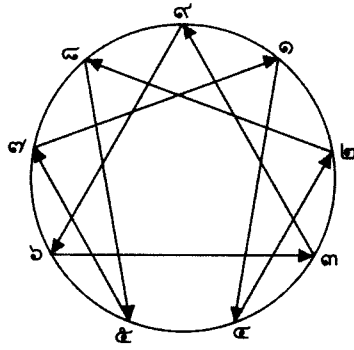
ที่মনพลักษณ์ไทย นำโดยพระอาจารย์สันติกโรภิกขุ พ.ญ.จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ และอาสาสมัครสมาชิกที่মনพลักษณ์ไทยจำนวนหนึ่ง มีความมุ่งหมายให้สังคมไทยได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนพลักษณ์ ทั้งในฐานะเครื่องมือทางจิตวิทยาเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สังคมรอบข้างให้มีความสุข ความรักและความเข้าใจ นพลักษณ์ยังเป็นเครื่องมือที่เสริมกับพุทธศาสนาในการใช้ศึกษา

และพัฒนาด้านจิตวิญญาณ ดังนั้นสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาตนเองสนใจการพัฒนาด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์รวมถึงด้านการปฏิบัติธรรมที่มณฑลพลักษณ์ไทยมีโครงการที่จะพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการใช้ประโยชน์จากพลักษณ์กับเรื่องราวรอบตัวที่มีความสำคัญ เช่น นพลักษณ์กับความ เป็นพ่อแม่ นพลักษณ์กับการทำงานและครอบครัว รวมถึงการประยุกต์ใช้พลักษณ์กับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญ เพื่อหนุนเสริมและตระหนักถึงคุณค่าการปฏิบัติธรรม เช่น นพลักษณ์กับ ปฏิภาณสัมบุภาพ กิเลสและความคิดยึดมั่นประจำตัว นพลักษณ์กับ อริยสัจสี่ ฯลฯ ดังตัวอย่างจากหนังสือ “นพลักษณ์เล่มเล็ก : คู่มือเข้าถึงตน” ซึ่งเป็นตัวอย่างอันดีในการเชื่อมโยงพุทธศาสนากับพลักษณ์

การรู้ลักษณะมีประโยชน์อย่างไร คำตอบไม่ได้อยู่ที่ใครอื่น แต่อยู่ที่ตัวเรา ซึ่งเป็นเจ้าของชีวิตเอง ไม่ว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธ เราต่างสัมพันธ์กับชีวิตและโลกด้วยอนุคลิกภาพ อันเป็นเสมือนกระเบื้องที่ด้านหนึ่งก็ช่วยปกป้องแก่นแท้อันเป็นธรรมชาติเดิมแท้ของเราเอง แต่พร้อม

กันนั้นการสวมเกราะนี้ก็ทำให้เราหลงทางเข้าไปว่าเกราะนี้เอง คือ แก่นแท้ และด้วยความหลงในอวิชชาตรงนี้ ความนึกคิด อารมณ์ ความรู้ รวมถึงสัญชาตญาณก็ได้ถูกใช้เพื่อสนองความมีตัวตนของเกราะ ของเปลือก การตระหนักรู้ลักษณะนี้เพื่อสามารถเข้าใจว่าแท้จริงนั้น เราสวมเกราะบุคลิกภาพลักษณะอะไรอยู่ในจำนวนทั้งหมด ๙ ลักษณะ (ดูรูปที่ ๑) เห็นความแตกต่างของบุคลิกภาพที่เป็นภาระอันมีมากมายและหลากหลายให้ถูกจัดระเบียบและทำความเข้าใจในรูปของนพลักษณ์ทำความเข้าใจซึ่งกิเลสและความคิดยึดติด พร้อมกับด้านตรงข้ามอันเป็นบารมีและคุณธรรมฝ่ายสูงว่าคืออะไร (ดูรูปที่ ๒ และ ๓) เมื่อเรารู้และเข้าใจ ก็หมายถึงหนทางในการเข้าถึงแก่นแท้ เราได้มาถึงและเข้าใกล้มากขึ้นแล้ว

ปัจจุบันที่মনพลักษณ์ไทยได้จัดฝึกอบรมไปแล้วร่วม ๑๓ รุ่น จำนวน ๒๐๐-๒๕๐ ท่าน ทั้งนักบวช เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน บุคลากรในแวดวงธุรกิจเอกชน การจัดทำหนังสืออนุพ-

▲ รูปที่ ๑

ลักษณะภาคภาษาไทย* โดยสำนักพิมพ์ โกลด์คิมทอง รวมถึงคอลัมน์ “มูม่นพลักษณ์” ในสารโกลด์ จดหมายข่าวราย ๒ เดือน และโครงการผลิตเอกสารเรื่อง นพลักษณ์ต่อ ๆ ไป พร้อมกันนี้กำหนดที่จะจัดฝึกอบรมและนำเสนอความรู้ความเข้าใจในเรื่องนพลักษณ์ในวงกว้างตามกำหนดการข้างต้น จึงใคร่ขอเชิญเพื่อนสหายธรรม และเพื่อนผู้สนใจได้ร่วมรู้จักเพื่อใช้ประโยชน์จากนพลักษณ์จากเอกสารสิ่งพิมพ์ หรือติดต่อสอบถามข้อมูลล่วงหน้าที่ มูลนิธิโกลด์คิมทอง ช.บ้านช่างหล่อ บางกอกน้อย กทม.

กำหนดการ

๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓

“นพลักษณ์กับการพัฒนาตนเอง”
(เฉพาะผู้ผ่านการอบรมขั้นเบื้องต้นแล้ว)

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓

เรียนรู้วิถีชีวิตและชีวิตของ “ผู้ประสานไมตรี” “นักปฎิภา” และ “นักแสดง” ด้วยนพลักษณ์

๕-๖ สิงหาคม ๒๕๕๓

อบรม “นพลักษณ์” ชั้นระดับกลาง (intermediate)

(เฉพาะผู้ผ่านการอบรมขั้นเบื้องต้นแล้ว)

๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๓

เรียนรู้วิถีชีวิตและชีวิตของ “คนเนียบ” “คนโตกซิ่ง” และ “นักผจญภัย” ด้วยนพลักษณ์

๒๕ กันยายน ๒๕๕๓

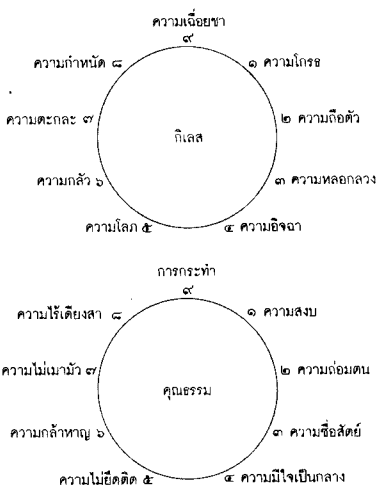
เรียนรู้วิถีชีวิตและชีวิตของ “ผู้ให้” “ผู้สังเกตการณ์” และ “เจ้านาย” ด้วยนพลักษณ์

๑๐๗๐๐ โทร. ๕๑๑-๓๓๗๔ และ ๕๑๒-๐๗๔๕

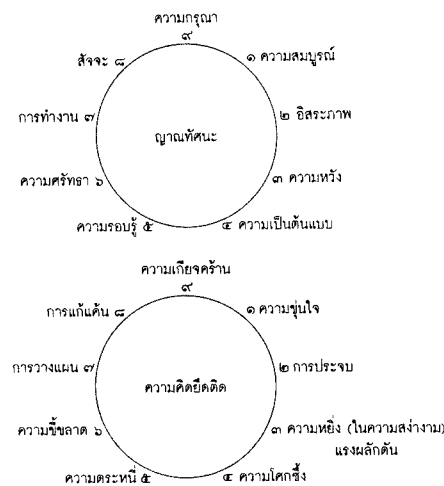

* นพลักษณ์ : แผนที่เข้าถึงตน เข้าถึงตน โดยคาร์เรน เวบ เบลล์โดยที่มมพลักษณ์ไทย และ นพลักษณ์เล่มเล็ก : คู่มือเข้าถึงตน เขียนโดย ท่านสิ้นดีกรีกฤษ

▼ รูปที่ ๒

▼ รูปที่ ๓

- คน ๑ = คนเนียบ
- คน ๒ = ผู้ให้
- คน ๓ = นักแสดง
- คน ๔ = คนโตกซิ่ง
- คน ๕ = นักสังเกตการณ์
- คน ๖ = นักปฎิภา
- คน ๗ = นักผจญภัย
- คน ๘ = เจ้านาย
- คน ๙ = ผู้ประสานไมตรี

พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

คำตอบของพุทธศาสนาเพื่อสังคม ต่อปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และวัฒนธรรมบริโภคนิยม

๑๔-๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๓

**สิ่งท้าทายในวันนี้ : ความจำเป็น
ที่จะต้องมี “ความพยายามใน
การทำงานร่วมกัน”**

โลกาภิวัตน์, ความทันสมัย, โลกยุคหลังสมัยใหม่, วัตถุนิยม, บริโภคนิยม, ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดคือตัวแทนของอำนาจอันครอบงำ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์อยู่ในปัจจุบัน อำนาจอิทธิพลเหล่านี้กำลังเข้ามาเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์อย่างมหาดลและมักจะเป็นไปในลักษณะทำลายล้าง การกำหนดควบคุมชะตากรรมของมนุษย์กำลังถูกหยิบยื่นไปให้กับอำนาจอิทธิพลเหล่านี้ ซึ่งนับวันก็ยิ่งห่างไกลจากความต้องการและความสนใจของมนุษย์มากยิ่งขึ้นทุกที ในขณะที่โลกกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประชาชนทั้งหลายต้องเข้ามาเกี่ยวพันกับชีวิตของตัวเองในการกำหนดทิศทางและค่านิยมของการพัฒนา อันหมายถึง การพัฒนาในความหมายที่เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีต่อชีวิตมนุษย์ ทว่าเป็นเรื่องน่าเศร้าที่เสียงของคนส่วนใหญ่ของประชากรโลกกลับถูกเพิกเฉยไปภายใต้การเกิดขึ้นแห่งโครงสร้างต่าง ๆ ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลอย่างมหาดลต่อโลกในทุกวันนี้

ซึ่งก็คือ บรรษัทข้ามชาติ, รัฐบาลต่าง ๆ และรวมทั้งสถาบันทางศาสนาทั้งหลาย

กล่าวในส่วนของพุทธศาสนาแล้ว เรามีชุมชนทรัพยากรปัญญาที่เหมาะสมเจาะกับประเด็นปัญหาเหล่านี้ เป็นการเหมาะสมและจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่ชาวพุทธทั้งหลายผู้ใส่ใจในความอยู่ดีมีสุขของมนุษยชาติ ไม่ว่าจะเป็ในแง่มุ่งทางจิตวิญญาณ การเมือง สิ่งแวดล้อม หรือทางสังคม ที่ควรจะมาพร้อมกันพิสูจน์และนำพระปัญญาคุณของพระพุทธองค์ไปใช้ในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยการริเริ่มเสนอทางเลือกใหม่ให้กับสังคมกระแสหลักที่เป็นอยู่ ความรู้และเครื่องมือทั้งหลายนั้นก็มีพร้อมอยู่ที่นี้

แล้ว แต่จำเป็นต้องมีความพยายามในการทำงานร่วมกัน เพื่อจะนำสิ่งเหล่านี้ไปรับมือกับปัญหาความป่วยไข้ของสังคมโลก นอกไปจากนี้แล้ว หากมีความพยายามร่วมกัน ก็จะนำไปสู่ความเป็นกลุ่มก้อนอย่างเป็นธรรมชาติของชุมชนชาวพุทธทั่วโลก อันประกอบไปด้วยผู้คนและประเพณีที่หลากหลายหลากหลายศาล

นี่คือก้าวอย่างแรกอันสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายของการก่อตั้งและสานต่อให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยน และการสร้างความเป็นเอกภาพทางภูมิปัญญาในท่ามกลางประชากรโลกทั้งหลาย ลงที่นี้อาจจะเป็นความหวังที่ดีที่สุดของมนุษยชาติในการสถาปนาสังคมโลกที่ประกอบไปด้วยความยุติธรรมและสันติภาพ

การวิเคราะห์ทางจิตวิญญาณทุก ๆ ไปในเรื่องสาเหตุอันเป็นรากเหง้าของความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และผลสะท้อนที่เกิดจากบริโภคนิยมต่อวัฒนธรรมของพวกเรานั้น จะเป็นแรงผลักดันไปสู่การพัฒนาในรูปแบบทางเลือกใหม่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการใส่ใจต่อการศึกษาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

การพัฒนาในรูปแบบทางเลือกใหม่และความพยายามในการทำงานร่วมกันเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมเช่นวันนี้ คือ หลักการแห่ง

เหตุผลที่ก่อให้เกิด “โครงการอริยวินัย” ขึ้น

จากการร่วมปรึกษาหารือกับองค์พระโศภิต พระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อการแก้ปัญหาค่าสอนที่ขาดแคลนและปัญหาทางสังคม โดยจะเริ่มต้นจัดในแวดวงชาวพุทธที่อยู่ในวงในเป็นอันดับแรก แล้วค่อยขยายไปสู่ฆราวาสทั่วไป และจากนั้นก็ค่อยขยายผลไปสู่ศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่น ๆ ทั่วโลก

การแลกเปลี่ยนและแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการพบปะในทุก ๆ ครั้งจะนำไปใช้เป็นประเด็นเริ่มต้นในการค้นคว้าตรวจสอบความคิดในเรื่องอริยวินัยอันเป็นคำสอนที่มาจากพระพุทธองค์โดยตรง

ความหวังที่เป็นไปได้ : คุณภาพการของพุทธศาสนา

คุณภาพการของพุทธศาสนาที่จะทำให้สังคมโลกเป็นสังคมที่ยุติธรรมและมีสันติภาพมากขึ้นนั้น สามารถแสดงให้เห็นอย่างกว้าง ๆ ได้ ๒ ประการ *ประการแรก* คือการเสนอการวิเคราะห์ความรุนแรงเชิงโครงสร้างโดยใช้หลักแนวคิดประเพณีในทางพุทธศาสนาเป็นหลักค้นถึงรากเหง้าแห่งความเห็นแก่ตัวและความรุนแรงซึ่งอยู่ภายในปัจเจกบุคคลแต่ละคน ชาวพุทธทั่วทุกหนทุกแห่งสามารถได้นำคำสอนเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้กับประเด็นปัญหาทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ ลุ่มลึก และชัดเจนในทางปฏิบัติมากขึ้นเรื่อย ๆ พร้อมกันนั้น คำสอนในทางจริยธรรมแบบพุทธ ก็ได้ทำหายสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของค่านิยมและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ตลอดจน แนวความคิดเรื่องอริยวินัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งกับพระภิกษุและผู้ร่วมงานที่เป็นฆราวาส

โดยแท้จริงแล้ว พระพุทธองค์ไม่ได้ตรัสยืนยันว่าคำสอนของพระองค์นั้นเป็นเรื่องทางสติปัญญาแคอย่างเดียว หรือเป็นเรื่องทางศีลธรรมเพียงอย่างเดียว แต่พระองค์ตรัสถึงคำสอนของพระองค์ (พุทธธรรม) อย่างรวม ๆ ในฐานะเป็น อริยวินัย “หลักปฏิบัติประเสริฐ” ตามความเข้าใจนี้ “อริย” จึงมิได้หมายความว่า “สูงส่ง” หรือ “ยิ่งใหญ่” เพียงเท่านั้น แต่ยังหมายถึง “การครอบคลุมทั้งหมด” (all-encompassing) เอาไว้ด้วย แนวทางที่มีคุณภาพในลักษณะ

เช่นนี้ได้แสดงออกในขบวนการเคลื่อนไหวของชาวพุทธเพื่อสังคมด้วยเช่นเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้กำลังประยุกต์เอามิติทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งมีองค์ประกอบด้านสติปัญญา ความรู้ และทางรอดส่วนบุคคลหรือปัญญาปัญญาไปใช้กับประเด็นปัญหาทางสังคม ทั้งในทางปฏิบัติและเป็นรูปธรรม ซึ่งสิ่งนี้รวมถึงความเป็นหนึ่งเดียวซึ่งอยู่บนฐานแห่งความเมตตา กรุณาและการเคารพในคุณค่าแห่งความหลากหลายเอาไว้ด้วย

ด้วยเหตุนี้ อริยวินัย จึงไม่ได้มีความหมายแค่ว่าเพียง รายละเอียดของระเบียบแห่งความประพฤติและโครงสร้างทางศีลธรรม ทั้งมิใช่เป็นเรื่องของคนในรั้วอารามหรือกลุ่มนักบวชศาสนาอื่น ๆ เท่านั้น คำว่า อริยวินัย นี้ควรจะถูกเข้าใจในความหมายที่กว้างออกไปในลักษณะเป็นการรวบรวมแห่งค่านิยม เป็นการสร้างมโนทัศน์ และเป็นมาตรการยับยั้งความผิดในด้านการปฏิบัติทางสังคม สถาบัน วัฒนธรรมและวิถีชีวิตการดำรงอยู่ของมนุษย์ ตลอดจนการสถาปนาหรือการบัญญัติรูปแบบแห่งพฤติกรรมเฉพาะขึ้นมา หากถึงคราวจำเป็นต้องทำเช่นนั้นยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมในลักษณะนี้ทั้งหมดต้องปรับเปลี่ยนไปตาม เวลา สถานที่ บุคคล และชุมชนต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมนั้นสังกัดอยู่ ดังนั้น อริยวินัย จึงเป็นการประยุกต์ธรรมะมาใช้ในรูปแบบลักษณะอันหลากหลาย และทำหน้าที่เป็นระเบียบและหลักปฏิบัติที่มีพลวัตและเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเผชิญหน้ากับความต้องการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การแลกเปลี่ยนอภิปรายในประเด็นเหล่านี้ได้เกิดขึ้นในอัตราความถี่ที่มากขึ้นในหลายประเทศที่นับถือพุทธศาสนาและกลุ่มประเทศในตะวันตก อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปกิจกรรมเหล่านี้มักถูกจำกัดให้เป็นเรื่องของลัทธิศานิกายกลุ่มประเทศ หรือเนื้อหาที่เป็นการเฉพาะถิ่นไปโดยส่วนใหญ่กลายเป็นการประชุมหรือสัมมนาที่ตัดขาดโดดเดี่ยวตัวมันเอง และประสบกับความยุ่งยากในการพัฒนาไปสู่ความต่อเนื่อง อีกทั้งวงกว้างของและรูปแบบการจัดการก็ค่อนข้างเป็นไปในเชิงวิชาการ แม้จะมีบางหมู่คณะบางชุมชนเครือข่าย ได้ทำการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ขึ้นมาในขอบเขตที่นำชนชั้นก็ตาม แต่โดยทั่วไปก็ยังจืดจางอยู่ที่ประเด็นปัญหาเดียว

หรือไม่ก็เป็นสถานการณ์เฉพาะถิ่นไปเสีย ความพยายามที่ดำรงอยู่เหล่านี้จำเป็นต้องมีการเสริมอำนาจให้มากขึ้น จำเป็นต้องมีการตระหนักในคุณค่าและทำให้มีเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้โครงการอริยวินัยจึงครอบคลุมเกี่ยวพันถึงพุทธศาสนิกชนจากทั่วทุกสถานที่ ทุกลัทธินิกาย โดยมีหลักการอยู่ที่ การคิดใหม่ การตีความใหม่ นำไปประยุกต์ใหม่ ในด้านระเบียบวินัยของพุทธศาสนาและการนำไปปฏิบัติทางสังคมในสถานการณ์ร่วมสมัยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก เพื่อเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุและฆราวาสหญิงชาย ตลอดจนชุมชน องค์การ สถาบันชาวพุทธในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย และเพื่อเป็นหนทางในการมีปฏิสัมพันธ์กับแนวร่วมในบรรดานักเคลื่อนไหวที่มีแนวคิดคล้ายกันภายใต้ความหลากหลายแห่งศาสนาและลัทธิความเชื่ออื่น ๆ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสทั่วทุกหนทุกแห่งในระดับนำทั้งหลาย จากทุกลัทธินิกายทั่วทุกมุมโลก รวมทั้งเพื่อนร่วมงานจากขบวนการเคลื่อนไหวทางจิตวิญญาณเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในแนวทางอื่น ๆ ได้มารวมกลุ่มพบปะกัน

๒. ส่งเสริมสันติภาพแห่งความเป็นชุมชนในระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อสนับสนุนให้เกิดมิตรภาพที่แท้จริง เพื่อนำไปสู่การแบ่งปันทักษะในระดับลึกและเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องในโอกาสต่อไป

๓. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด การปฏิบัติ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอริยวินัยภายใต้บริบทของสังคมสมัยใหม่และประเด็นปัญหาโครงสร้างแห่งความรุนแรง

๔. เพื่อทดลองรูปแบบต่างๆ ในการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากคำสอนในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของพุทธศาสนา

สอบถามรายละเอียดได้ที่

โครงการอริยวินัย
๖๖๖ ถนนเจริญนคร คลองสาน
กทม. ๑๐๖๐๐
โทร. ๔๓๘๐๓๕๓-๔ โทรสาร ๘๖๐-๑๒๗๘

ความเป็นอื่นและความรุนแรง : บทเรียนเพื่อสันติภาพ จากกรณีเหตุการณ์โรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี

ยงยุทธ มุรณเจริญกิจ

รายงาน^๑

จากเหตุการณ์การบุกยึดโรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี จนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ที่ผ่านมาสังคมไทยต้องสูญเสียขวัญกำลังใจเป็นอันมาก และความทุกข์ยากของชนกลุ่มน้อยชาวพม่าที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง โดยเฉพาะบริเวณแนวชายแดนไทยนับวันก็จะมีแต่ทับทวีปรากฏการณ์เหล่านี้บ่งบอกเรา ถึงเรื่องราวของความรุนแรงที่ครอบงำผู้คนที่เกี่ยวข้องให้ใช้ความรุนแรงกระทำต่อผู้อื่นทั้งในระดับสังคมและปัจเจกบุคคล ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นย่อมมีเหตุมีปัจจัยที่ทำให้ ความรุนแรงทำงานได้ สิ่งที่เป็นปัจจัยหนึ่งของความรุนแรงก็คือเรื่อง “ความเป็นอื่น” ซึ่งเราคงต้องทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่เป็น

เหตุการณ์ที่ราชบุรี ด้วยการขยายประเด็นในเรื่องความเป็นอื่นทั้งในแง่ความหมายและผลของมันที่เป็นปัจจัยของความรุนแรง และในช่วงท้ายได้มีข้อเสนอถึงแนวทางในการที่จะลดความเป็นอื่นและกลไกการป้องกันความรุนแรง ซึ่งมีรายละเอียดและประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

อาจารย์ชิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์^๒ ได้ตั้งข้อสังเกตถึงปรากฏการณ์ของความรุนแรงและความเป็นอื่นว่าเวลาที่เรามองปรากฏการณ์ที่เราเห็นว่าเป็นความรุนแรง เรามักมีนัยถึงความรุนแรงทางตรง มองไม่เห็นความรุนแรงในมิติอื่น ความรุนแรงเชิงโครงสร้างหรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมเราอาจจะมองไม่เห็นชัดเจน และในการเห็นปรากฏการณ์ที่เป็นความรุนแรงเรามีแนวโน้มที่จะมองปรากฏการณ์เหล่านี้แยกออกจากกันเป็นเหตุการณ์ ๆ โดยที่ไม่ว่าที่

สาเหตุเหล่านี้จึงจะสามารถเข้าใจกลไกการทำงานของความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ การเสวนาแลกเปลี่ยนกันในวันนี้ วิทยากรที่ร่วมในการเสวนาได้ร่วมกันตั้งข้อสังเกตและอธิบายปรากฏการณ์ของความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะ

ศาสนิกชนร่วมกันจุดเทียนสันติภาพ และนำมวารอบเสาสันติภาพ ที่ลานเบอร์ดิมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

^๑ จากงาน “มอญยันราชบุรีสู่ย่างกุ้ง : บทเรียนเพื่อสันติภาพ” เมื่อเสาร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๔๓ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ร่วมจัดโดย : มูลนิธิโกลบอลคอมโพส, คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยใหม่, เทียนไร้พรหมแดน : โครงการประสานความเข้าใจไทย-พม่า, และกลุ่มเมตติพันธ์แห่งสันติ
^๒ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มาที่ไปของเหตุการณ์ โดยเราจะได้ยินอยู่เสมอ ๆ ในการรณรงค์ว่าถ้าเราสามารถรณรงค์ได้ว่าความรุนแรงเป็นเรื่องที่ไม่ดี คนจะเลิกใช้ความรุนแรง ซึ่งจริง ๆ อย่างไม่เป็นเช่นนั้น เพราะความรุนแรงที่เราเห็นอยู่ในสังคม นั้นเมื่อไรบางอย่างหล่อเลี้ยงมันอยู่ การที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์เหล่านี้และหาที่จะหาทางป้องกันหรือแก้ไขปัญหาคือความรุนแรง คงจะต้องหมายถึงการที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่หล่อเลี้ยงความรุนแรงที่ว่านี้ โดยอาจารย์ชลิดาภรณ์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้ ประการแรก เป็นไปได้หรือเปล่าว่าความรุนแรงที่เราเห็นมันถูกหล่อเลี้ยงด้วยการแบ่งแยกทางสังคม ซึ่งสังคมในที่นี้อาจเป็นสังคมไทยหรือสังคมที่ใหญ่กว่านั้น ทำให้มีคำถามที่ตามมาก็คือว่าเราจะทำให้มีการกระทำที่ไม่มีการแบ่งแยกได้หรือไม่ หรือเพราะมีหลาย ๆ คนเรียกร้องความสมานฉันท์ ความสามัคคี แต่จริง ๆ แล้วอัตลักษณ์ (identity) ของความเป็นไทยที่มีอยู่ นั้นสร้างขึ้นมาด้วยการแบ่งแยก คือความเป็นไทยถูกสร้างขึ้นด้วยคนอื่น ความเป็นไทยถูกสร้างขึ้นโดยคนจีนและคนพม่าเป็นคนอื่น เพราะฉะนั้นเป็นไปไม่ได้ที่สังคมจะไม่มี การแบ่งแยกที่ว่านั้น ข้อสังเกตประการต่อมาเกี่ยวกับการที่คนมีแนวโน้มน่าจะลดความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ลงโดยอาศัยเรื่องราวของความเป็นเขาเป็นเรา เพื่อให้มันชัดเจนเพราะถ้ายังรักษาความซับซ้อนไว้ ก็ไม่เห็นความชัดเจน เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นความพยายามจะสร้างว่าใครคือพระเอก ซึ่งจะดีไปหมดทุกอย่าง ในขณะที่เดียวกันเราก็พยายามทำให้ผู้ร้าย กลายเป็นอะไรที่ชั่วร้าย กลายเป็นปีศาจ กลายเป็นเครื่องหมายของความเลวร้ายทั้งหลายทั้งปวง วิธีการแบบนี้เองที่

มันทำให้การใช้ความรุนแรงต่อคนที่เป็นผู้ร้ายกลายเป็นเรื่องที่ได้รับได้

อาจารย์มารค ตามไท^๓ อธิบายว่าเป็นเรื่องยากมากที่จะเข้าใจความยากลำบากของชีวิตของคนที่อยู่ในประเทศพม่า ถึงแม้ว่าจะมีข้อมูลมากแค่ไหน ถ้าไม่ได้ประสบปัญหาด้วยตนเอง อาจารย์มารค ได้เล่าประสบการณ์บางอย่างที่ช่วยให้ตัวเองเข้าใจเรื่องเหล่านี้ได้ดีขึ้นบ้าง คือเมื่อสองปีก่อนได้รับฟังคำให้การของคนที่ถูกหนีมมาจากพม่า มีชาวพม่าทะเลาะที่ข้ามไปข้ามมกอยู่เรื่อยตรงแถวแม่สอด ชายคนหนึ่งมีญาติที่พี่น้องอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัย วันหนึ่งผมคุยกับเขาเพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ ผมได้ถามเขาว่า "ความฝันสูงสุดของเขาคืออะไร" เขาตอบว่า "ความฝันสูงสุดของเขาคือขอให้ได้เป็นผู้ลี้ภัย" ทำให้ผมแปลกใจว่าทำไมได้หรือที่มนุษย์ที่มีความฝันสูงสุดเป็นแค่ผู้ลี้ภัย มันหมายความว่าอะไร เขามาจากดินแดนแบบไหนถึงอยากเป็นผู้ลี้ภัย หรือกรณีของลุงคนหนึ่ง อายุประมาณ ๖๕-๗๐ ปี เป็นคนอารมณ์ดี แต่มีขาข้างเดียว ผมถามเขาว่าขาอีกข้างหนึ่งหายไปไหน เขาบอกว่าเขาถูกกับระเบิด เพราะว่าเขามีนกที่เดินหัดทำหาคู เราคงได้ยินเรื่องนี้กันมามาก แต่พอเวลาได้ยินจากคนที่โดนใช้จริง ๆ เลยให้ฟัง มันทำให้เข้าใจถึงความทุกข์นี้ได้มากกว่าอ่านจากรายงานหนังสือพิมพ์ ผมถามเขาว่าทำไมถึงอารมณ์ดี เขาบอกเขายังไม่ตาย คือการมีชีวิตอยู่สำหรับลุงคนนี้นั้นสำคัญ ไม่มีใครความฝันอะไรเกินกว่านั้น ที่ผมเริ่มเล่าอย่างนี้ เพราะว่าความยากลำบากขนาดนี้มีมากในประเทศพม่า คนที่ยากลำบากไม่มีเสียง เป็นหน้าที่ของเพื่อนบ้านอย่างเราที่ต้องพูดแทนคนเหล่านี้ ถ้าถามว่าทำไมไม่เป็นการก้าวท้าวเรื่องระดับรัฐบาลหรือ ในความเห็นของผมคือการไม่พูดแทนกลายเป็นสิ่งที่แปลกในสังคมพม่า เพราะกัลยาณมิตรนั้นหมายถึง

กัทนคการ

**มองย้อนราชบุรีสู่ย่างกุ้ง
: บทเรียนเพื่อสันติภาพ**

เสาร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ร่วมจัดโดย : มูลนิธิโกลบอลคอม, คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา, คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า, เพื่อนไร้พรมแดน : โครงการประสานความเข้าใจไทย-พม่า และกลุ่มเมล็ดพันธุ์แห่งสันติ

๐๕.๓๐-๑๐.๑๕ น.

ปาฐกถา **"บทบทของศาสนาในการยุติความรุนแรงในพม่า"** โดยอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ณ ลานปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๐.๑๕-๑๑.๓๐ น.

พิธีกรรมทางศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม และร่วมกันภาวนา เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพม่าและผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์โรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี ลานปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๓.๑๕-๑๓.๓๐ น.

แนะนำหนังสือ "จากย่างกุ้งสู่ราชบุรี บทเรียนเพื่อสันติภาพ" ห้องประชุม ร.๑๐๓ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๓.๓๐-๑๖.๐๐ น.

เสวนา **"ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความรุนแรง : บทเรียนเพื่อสันติภาพจากกรณีโรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี"** วิทยากร อ.มารค ตามไท, อ.ศรีเพ็ญ อุทกพิทยากุล, คุณ นริช แซ่ตั้ง และคุณ พรสุข เกิดสว่าง ดำเนินรายการโดย อ.ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ ห้องประชุม ร.๑๐๓ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เพื่อนที่คอยตักเตือนมัน ไม่ใช่ปล่อยให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นโดยไม่ทำอะไร เพียงแต่ต้องมีวิธีการที่แยบคายที่ทำการตักเตือน

^๓ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสนิกชนร่วมกับภิกษุสงฆ์จาก อูทิสถวนุกตลให้กับคนงี้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในพม่า และผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ที่ราชบุรี

ได้ผลตามเป้าหมาย ไม่ใช่การทำให้เสียหน้า สิ่งที่ผมไม่สบายใจในตอนเกิดเหตุการณ์ที่ราชบุรี แล้วมีการวิเคราะห์กันว่าความจะหนักใจว่าคนกลุ่มที่ยึดโรงพยาบาลมีต้นเหตุทุกอย่าง มีความยากลำบากแค่ไหนถึงทำแบบนี้ เพราะเวลามองอย่างนั้น เหมือนหนักใจกว่าถ้ากลุ่มที่ไปยึดโรงพยาบาล ไม่ใช่กลุ่มที่มาด้วยความเดือดร้อนต่างๆ แล้ว การฆ่าทิ้งไม่เป็นไร เพราะไปยกประเด็นที่ว่าเราไม่ควรไปคิดโหดร้ายกับคนพวกนี้ เพราะเขามีปัญหา ตรงนี้ทำให้ผมอึดอัดใจ มันเหมือนกับบอกว่าความรุนแรงใช้ได้กับบางกลุ่ม แต่ใช้ไม่ได้กับบางกลุ่ม อันนี้เป็นคำถามที่ผมอยากจะทราบว่ามีเหตุผลอะไรหรือแปลที่จะใช้ความรุนแรงกับคนกลุ่มไหนก็ตาม ซึ่งการตั้งคำถามแบบนี้ นำเข้าสู่ประเด็นในเรื่องความเป็นอื่น ความเป็นอื่นในที่นี้ต้องมองให้กว้าง ไม่ใช่หมายถึงแค่เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์สามารถใช้ความรุนแรงต่อมนุษย์ด้วยกัน แต่ต้องมองถึงสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ยอมให้มนุษย์อื่นใช้ความรุนแรง และตนเองอยู่เฉยๆ ไม่พูด ไม่ทำอะไร การมองให้กว้างนี้ไม่ได้เป็นทัศนคติเพียงแค่องค์กรทำ ความรุนแรงอย่างเดียวกันที่เราต้องห่วงกัน แต่เราต้องห่วงถึงคนที่ไม่ได้เป็นผู้กระทำ แต่ยอมให้คนอื่นกระทำความรุนแรง และหนึ่งเฉยได้

จากกรณีเหตุการณ์ที่ราชบุรีพววันรุ่ง

ขึ้นได้มีคำถามนายกรัฐมนตรีว่าความมีการสืบสวนกรณีนี้ดีไหม ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีโกรธแล้วกล่าวว่า "ทหารเราดูค่าที่เสียอย่างนี้แล้วยังมาตั้งข้อสงสัย" การพูดเช่นนี้ของนายกรัฐมนตรีทำให้ผมเสียใจ เพราะสิ่งที่ผมอยากได้ฟัง

จากนายกรัฐมนตรีของผมพูดคือว่า "ถึงแม้ไม่มีข้อมูลว่าทหารของเราไปทำอะไรที่ผิดหรือเกินก็ควรจะต้องมีการสอบสวนเพราะเรื่องอย่างนี้มันเสี่ยงไม่ได้สำหรับสังคม เป็นเรื่องระดับจิตใจของสังคม แค่มิโอกสแม้แต่จุดหนึ่งเปอร์เซ็นต์ของการกระทำอย่างนี้ที่จะมีความผิดพลาด ก็ต้องมีการศึกษาสืบสวนดู" ซึ่งผมไม่ได้ติดใจกับที่มาที่ไปของเหตุการณ์ ที่แน่ๆจะเป็นปัญหาใหญ่ในประเทศพม่า แต่สิ่งที่ผมห่วงเป็นเรื่องของวิธีการจัดการกับเหตุการณ์ที่ราชบุรีมากกว่า

ในการที่จะจัดการกับความเป็นอื่นนั้น เราจะต้องตั้งคำถามว่าเราจะเข้าใจความเป็นอื่นได้อย่างไรในลักษณะที่เป็นทั้งสาเหตุของการใช้ความรุนแรงและการยอมให้คนอื่นใช้ความรุนแรงต่อคนอื่น ในความเข้าใจของผม ความเป็นอื่นตรงนี้หมายถึงเวลาเรามองอะไรก็ตามในฐานะเป็นสิ่งที่ถ้าเกิดเราทำอะไรกับสิ่งนั้นแล้วมันไม่มีผลกับตัวเราเห็นเรียกว่าเรากำลังมองสิ่งนั้นเป็นสิ่งอื่น ความเป็นอื่นในสังคมไทยไม่ได้มีอยู่เฉพาะเรื่องกะเหรี่ยง แต่มีอยู่ทั่วไป คนที่อุบลก็เป็นอื่น มันไม่ใช่เป็นเรื่องเชื้อชาติอะไร มันเป็นเรื่องของคนกับการมองความสัมพันธ์ระหว่างตัวเราเองกับคนอื่น คนที่ไหนก็ตาม เพื่อนเราก็ได้ เพื่อนบ้านก็ได้ คนที่เราคิดว่าเราทำอะไรก็ได้แล้วไม่เกี่ยวกับตัวเรา นี่ก็คือคนอื่น คำถามที่ตามมาคือเราจะแก้ความเป็น

อื่นนี้ได้อย่างไร ซึ่งผมมีประสบการณ์อันหนึ่งที่จะแลกเปลี่ยนที่ได้จากการดูรายการโทรทัศน์เกี่ยวกับการผ่าตัดสมอง มันน่าประหลาดมาก สมองคนน่าฟังมาก หมอคนที่ผ่าตัดพยายามอธิบายอย่างง่าย ๆ ผมก็ไม่ค่อยเข้าใจ แต่ข้อสรุปของผมที่ได้ก็คือ นี่คือสมองผม ทำให้ผมมองคนอื่นใหม่ มองเป็นเพื่อนร่วมสมองเดียวกัน การรู้สึกแบบนี้ก็ไม่สร้างความเป็นอื่นระดับหนึ่ง เพราะผมเห็นความวิเศษของมนุษย์ และความวิเศษนี้ก็อยู่ในมนุษย์ทุกคน การเห็นความวิเศษของมนุษย์ ด้วยวิธีต่าง ๆ อาทิ ผ่านทางวิทยาศาสตร์ ผ่านทางศาสนา ผ่านทางวัฒนธรรม เป็นต้น นี้อาจจะเป็นวิธีหนึ่งในการลดความเป็นอื่นได้ ที่อาจจะช่วยแก้ปัญหาการใช้ความรุนแรง

ปัญหาใหญ่อีกประการในสังคมประชาธิปไตยในยุคนี้คือ ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ แต่ละกลุ่มมีเอกลักษณ์ที่ไม่อยากให้อีกทำลาย เราจะมึวิธีที่จะชื่นชมในความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ขณะที่ไม่สร้างความรู้สึกเป็นอื่นได้อย่างไร นี่เป็นปัญหาระดับจิตใจมนุษย์ เพราะความหลากหลายนี้ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ความหลากหลายระดับผิว ๆ แต่เป็นความหลากหลายระดับที่ลึกมาก เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิธีการมองโลกเลย เราจะรักษาวิธีการมองโลกที่ต่างกันนี้ในสังคมได้อย่างไร แต่เห็นทุกคนเป็นหนึ่งเดียวกัน คือไม่เป็นคนอื่นที่จะสามารถกระทำต่อกันด้วยความรุนแรงได้ สิ่งนี้เป็นปัญหาที่ท้าทายสังคมทั่วไปในโลกปัจจุบัน

ผมจะอธิบายเกี่ยวกับเรื่องการลดความรู้สึกเป็นอื่นเพิ่มเติมดังนี้ว่า เวลาที่มีปรากฏการณ์อะไรเกิดขึ้นรอบตัวเรา ถ้าเราตั้งคำถามว่า "มันมีผลอะไรต่อตัวฉัน" นี่คือการมองทุกอย่างเป็นอื่น เช่นเช้าวันหนึ่งว่า ชาวไร่ฮ้อมาอยู่หน้าทำเนียบ ถ้าคำถามเรา

ที่เกิดขึ้นคือว่า “การเดินทางไปทำงานของ
ฉันจะลำบากไหมวันนี้” การตั้งคำถามแบบ
นี้คือความเป็นอื่น แต่ถ้าคำถามแรกที่เกิด
ขึ้นคือว่า “เขามีปัญหาอะไรถึงต้องมา” นั่น
คือการลดความรู้สึกความเป็นอื่นลง ความ
เป็นอื่นเกิดจากการมองทุกอย่างเข้ามาที่
ตัวเองหมด ทำให้รู้สึกว่าเป็นอื่นกับทุกอย่าง
และจากความรู้สึกในลักษณะนี้ก็จะเป็นการ
ง่ายขึ้นในการแก้ตัวเมื่อใช้ความรุนแรง
เพราะมันเป็นการลดปัญหาแก่ตัวเรา ใน
สังคมไทยถ้าจะรอให้การลดความรุนแรง
ด้วยการรอให้มีกรณีเปลี่ยนทัศนคติคงจะรอ
ไม่ไหว เพราะองค์ศาสนาดต่างๆ ได้สอน
มนุษย์ในเรื่องนี้มาหลายพันปี ฉะนั้นขณะที่
ยังไม่ได้สิ่งนี้ เราต้องใช้กลไกอื่นเข้ามาแก้
ปัญหาก่อน จากข้อสังเกตของบางคน
ในการอธิบายเหตุการณ์ที่ราชบุรีโดยบอกว่า
ทำไมรัฐบาลถึงตัดสินใจโจมตีโรงพยาบาล
ศูนย์ราชบุรี รัฐบาลคิดอะไร แต่สำหรับ
ผมสมมติฐานในการอธิบายการกระทำของ
รัฐก็คือรัฐบาลไม่ได้คิดอะไร หลายอย่างใน
สังคมไทยทำ เพราะมันง่าย เพราะในอดีต
ลักษณะวัฒนธรรมของเราคือ ไม่เป็นไร ไล่
ตามแก้ได้ อำนาจสามารถปกป้องหลาย
อย่างที่ทาบลาดได้ และปกปิดความผิด
พลาดได้ วิธีแก้ไขก็คือ การมีกลไกหลาย
อย่างในสังคมเพื่อมาตรวจสอบ ทันทึที่
สามารถตรวจสอบได้ ก็จะทำให้ต้องคิดมาก
ขึ้น ไม่มีง่ายๆ เราจะได้เห็นได้จากตัวอย่าง
หลายตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ที่ปกปิดไม่ง่าย
เมื่อปกปิดก็ถูกตรวจสอบ เพราะฉะนั้น
กลไกเครื่องมือเหล่านี้ที่กำลังเกิดขึ้นจะเป็นสิ่ง
ที่ช่วยลดความรุนแรงในสังคมไทย ขณะ
เดียวกันที่กำลังคอยให้คนพัฒนาจิตใจ ให้
มองทุกอย่างไม่เป็นอื่นที่จะกระทำต่อกัน
ด้วยความรุนแรงได้.

ความงามและสุนทรียภาพ

ต่อจากหน้า ๓

พระพุทธรูปองค์และบรรดาสาวกแสดง
ออกทั้งสิ้น และวัดวาอารามนี้แหละ
คือที่มาของศิลปกรรม ขนบธรรมเนียม
ประเพณีต่างๆ

เมื่อเราไปวัด เห็นภาพจิตรกรรม
ฝาผนังก็เกิดความซาบซึ้งใจ เห็นพระ-
พุทธรูปที่มีพระพักตร์เปล่งปลั่ง อุ่มเอิบ
เยิ้มไปด้วยเมตตา ก็จะทำให้เรารู้สึก
อบอุ่นสบายใจ ดึงเราให้เข้าไปสู่พระ-
พุทธรูปองค์ จากคนทีแข็งกระด้างดุร้ายป่า
เถื่อนก็กลายเป็นคนอ่อนโยน ทัศนคติทาง
ตนตามหนทางที่ตรงมาอย่างพระพุทธรูป
องค์ และเหล่าสาวกทั้งหลาย

กระบวนการเกิดขึ้นของความรู้สึก
เป็นสุนทรียภาพที่พระพุทธรูปองค์ทรง
ค้นพบนั้น เป็นสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นกับ
มนุษย์ และเป็นการศึกษาพัฒนามนุษย์
ไม่ให้หมกมุ่นอยู่ในอารมณ์ความรู้สึกสุข,
ไม่สบาย และเฉย ๆ ซึ่งพอจำแนกแยก
แยะให้เห็นกระบวนการเกิดขึ้นของ
อารมณ์ที่เป็นสุนทรียภาพได้ดังนี้

กล่าวคือ เมื่ออายตนะภายใน
หรือที่เรียกว่าแดนรับรู้ กระทบอารมณ์
หรืออายตนะภายนอก (สิ่งที่ถูกรู้) ก็จะ
เกิดความรู้จำเพาะด้าน หรือวิญญาน
(ความรู้แจ้ง) คือรู้อารมณ์นั้น เมื่อภาวะ
ทั้ง ๓ นี้รวมกัน เรียกว่า ผัสสะ หรือ
สัมผัส คือความรู้สึกต่ออารมณ์ที่รับรู้
เข้ามา ก็เกิดขึ้น (เวทนา) ความสุข ความ
ไม่สบาย หรือเพียงรู้สึกเฉย ๆ ก็ขึ้นอยู่กับ
อารมณ์(สิ่งที่ถูกรู้)นั้น ๆ จนเกิดความ
อยากได้ (ตัณหา) ขึ้นมา เมื่ออยากได้ก็
ติดใจ พัวพัน จนถึงขั้นยึดติด ถือมัน
(อุปาทาน) ค้างใจอยู่ไม่อาจวางลงได้
จากนั้นก็เกิดความครุ่นคิดสร้างภาพ
ต่าง ๆ ที่จะให้ตนอยู่ในภาวะครอบครอง

อารมณ์ดังกล่าว พร้อมกับคิดปรุงแต่ง
สร้างวิธีการที่จะให้ได้อารมณ์ และสิ่งอัน
เป็นที่ตั้งแห่งอารมณ์นั้นอีก แล้วลงมือ
กระทำการต่าง ๆ ทางกาย วาจา เพื่อให้
ได้มาซึ่งผลที่ต้องการ เพื่อจะได้เวทนาที่
ชอบใจนั้นยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก

...ทรมนเวียนซ้ำวงจรที่เริ่มต้นจาก
เวทนาใหม่ กลายเป็นสงสารวิญญูวนอยู่
อย่างนั้น ไม่สามารถก้าวต่อไปสู่ผลเลิศ
อย่างอื่นที่ชีวิตนี้ยังสามารถเข้าถึง ได้ยิ่ง
กว่านั้นขึ้นไปอีก

ดังนั้น ศิลปิน (คือผู้สร้างงาน
ศิลปะ) ซึ่งถือว่าได้พัฒนาอารมณ์ของตน
สูงกว่าบุคคลทั่วไป จึงยังเวียนวนติดอยู่
กับอารมณ์เช่นนี้ ครั้นเมื่อพระพุทธรูป
ทรงค้นพบทางดับแห่งอารมณ์นี้ได้
พัฒนาสุนทรียภาพให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ไม่
รู้สึกสุข ไม่รู้สึกสบาย ไม่รู้สึกเฉย ๆ เป็น
สภาวะธรรมที่ไม่มียะอะไรมาปรุงแต่งได้
ขณะเดียวกันการรับรู้ทั้งหลายทาง
อายตนะ ก็เป็นเพียงสภาวะธรรมที่เกิด
จากการปรุงแต่งเท่านั้น ภาวะเช่นที่ว่านี้
คือ นิพพานนั่นเอง

ภารกิจสำหรับเราชาวพุทธก็คือ มี
แต่จะต้องพัฒนาสุนทรียภาพให้สูงขึ้น
ด้วยการกลับมาดูลมหายใจเข้า-ออก
มองให้เห็นเหล่าสรรพสัตว์เป็นเพื่อน เกิด
แก่ เจ็บ ตาย เห็นกระทั่งคนทั้งหลายที่
กำลังถูกเอารถเอาเปรียบ ฯลฯ จนมีอาจ
นิ่งดูตายได้ ไฉนนำจิตและเข้าไปช่วย
เหลือเขา หรืออย่างน้อยแผ่เมตตาให้กับ
เขา

...เพียงเท่านั้น สุนทรียภาพก็จะ
เบ่งบานอยู่ในใจ และได้แสดงออกอย่าง
งามโดยปราศจากอารมณ์ขุ่นมัว ยิ่งกว่า
ศิลปินทั้งหลายที่สร้างงานศิลปะเสียอีก.

ที่ราชบุรี แต่เราควรเข้าใจว่าทำไมเขาถึงทำผิด เพราะเด็กเหล่านี้
อยู่ที่ชายแดน ชายแดนนั้นถูกรังแกทั้งจากพม่า ทั้งจากไทย ทั้ง
จากตำรวจชายแดน เขาอดอาหาร เขาไม่มียา ที่เขามียัดโรง
พยาบาลก็เพื่อเรียกร้องความสนใจ ขอหมอขอยา และเขาไม่ได้ใช้
ความรุนแรงอะไรเลยทั้งสิ้น ถ้าเมื่อรัฐบาลมีสติมีปัญญา เข้าใจเขา
เห็นคนเหล่านี้เหมือนลูกเหมือนหลาน ทุกอย่างจะจบลงด้วยดี
เหมือนอย่างเมื่อก่อนหน้านี้ กรณีที่เด็กเซี่ยงหนิงยึดสถานทูตพม่า
และที่เขายึดมีตัวประกันไว้อยู่ ตัวประกันนั้นนี่ทั้งคนไทยและคน
ต่างประเทศ ทั้งคนไทยและคนต่างประเทศก็บอกว่าเด็กพวกนี้
น่ารัก ไม่ได้ใช้ความรุนแรงอะไรเลย และเราก็สามารถแก้ไขปัญหา
ได้โดยไม่มีความรุนแรงเกี่ยวข้อง ทว่าโลกสรรเสริญเราในกรณีการ
แก้ไขปัญหาก็สถานทูตพม่า แต่รัฐบาลพม่าโกรธเรา เพราะเขาเสีย
หน้า สถานทูตถูกยึด เมื่อเขาโกรธซึ่ง เราก็ปล่อยให้ตามเขาไป
ด้วย เราอย่าลืมนึกไว้ว่ารัฐบาลพม่าเป็นรัฐบาลเผด็จการ เป็นรัฐบาล

บทความศาสนา นิกชน ในการยุติความรุนแรงในพม่า

สุลักษณ์ ศิวรักษ์*

พระคุณเจ้า ชิสเตอร์ และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน วันนี้
ผมมาพูดในฐานะศาสนิกชนนะครับ ไม่มกวีวิทกับคุณ
ชนนหลินภัย เพราะศาสนิกไม่ควรจะวิทกับใคร ออกจะเรียนว่า
กรณีของราชบุรีนั้น มองในแง่ของรัฐบาลเขาถือว่าอะไรก็ตามที่ท้าทาย
อำนาจเขา เขาจะต้องตอบได้ ถ้ารัฐบาลซึ่งมีสติมีปัญญา มีความ
เชื่อมั่นในตนเอง ก็จะตอบโต้โดยอหิงสวิธี และยิ่งรัฐบาลนั้นเป็น
รัฐบาลซึ่งสมทานศาสนธรรม ไม่ว่า พุทธ คริสต์ อิสลาม ก็ยังจะ
ระแວດระวัง มีสติมากขึ้น ในกรณีของราชบุรีนั้น เด็ก ๑๐ คน
เด็กควรรูสึกรวทหลานเรา แม่หนองซกทำผิด เขามียัดโรงพยาบาล

ทหาร เป็นรัฐบาลที่ไม่มีความชอบธรรมเลย
วันที่ ๒๗ พฤษภาคม นี้มิใช่เป็นเพียงวันเกิดท่านพุทธทาส
อย่างเดียวนะ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม นี้เป็นวันที่ครบรอบ ๑๐ ปีที่มี
การเลือกตั้งในพม่า และผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งส่วนใหญ่ไม่ได้รับ
อำนาจ โดยที่รัฐบาลทหารก่อนหน้านี้ันสัญญาว่า ถ้าเลือกตั้งแล้ว
คนที่ได้รับเลือกตั้งมาจะได้บริหารประเทศ รัฐบาลนั้นผิดสัญญา
เป็นรัฐบาลที่ไม่มีความชอบธรรม ปกครองอย่างเผด็จการ อย่าง
ทหาร อย่างเลวร้ายที่สุด แต่เรากลับไปเห็นดีเห็นงามด้วย ทั้งที่
เราอ้างว่า เราเป็นรัฐบาลซึ่งมาจากประชาชน ได้รับการเลือกตั้งมา
เพราะเราหวังผลประโยชน์ระยะสั้น หวังผลประโยชน์จากการ
ประมง ไม้ น้ำมัน แม่ น้ำมันเราที่ซื้อเขาอย่างเลวร้ายที่สุดนะครับ
ยกตัวอย่างกรณีท่อแก๊สจากยานาดา มาเมืองกาญจน์ ท่อแก๊สนี้
เป็นเรื่องที่พม่าหลอกไทย และทั้งไทยและพม่าถูกหลอกโดยบริษัท
ยักษ์ใหญ่อีกทีหนึ่ง คือบริษัทโททาล ซึ่งเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ที่ฝรั่งเศส
กับบริษัทยูโนแคลซึ่งเป็นบริษัทยักษ์ใหญ่ที่สหรัฐอเมริกา อย่าลืมนึก

* จากงาน “มองย้อนราชบุรีสู่ย่างกุ้ง : บทเรียนเพื่อสันติภาพ”
เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓ ณ ลานปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ ร่วมจัดโดย มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, คณะกรรมการศาสนา
เพื่อการพัฒนา, คณะกรรมการณรงค์เพื่อประชาธิปไตยในพม่า,
เพื่อนไร้พรมแดน : โครงการประสานความเข้าใจในพม่า
และกลุ่มเมล็ดพันธุ์แห่งสันติ

นะครับว่า ในโลกปัจจุบันนั้น ไม่ใช่รัฐต่อรัฐเท่านั้น ยังมีบรรษัทข้ามชาติเข้ามากำหนดกฎเกณฑ์อีกทีหนึ่ง ๒ บริษัทนี้ สามารถหลอกลวงให้ไทยกับพม่าเซ็นสัญญากัน และการเอาแก๊สจากพม่ามาเมืองกาญจน์นั้น ถ้าเอามาได้เราต้องเสียให้พม่าปีละ ๔๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐ หมายความว่า ๑ ล้านเหรียญสหรัฐต่อวัน แล้วเราก็ไปทำสัญญากับเขา ในขณะที่แก๊สจะถูกส่งไปโรงไฟฟ้าที่ราชบุรี โรงไฟฟ้านี้ยังสร้างไม่เสร็จ แต่แรงเอาท่อแก๊สมา แสดงว่าในปตท.เองก็มีภารกิจเหมือนกัน รัฐบาลเองก็มีภารกิจเหมือนกัน และพม่าเองก็ต้องการทำท่อแก๊สผ่านมาเพื่อจะทำลายล้างชนกลุ่มน้อยในพม่าแล้วเราก็เห็นดีเห็นงามด้วย ผมเองไปร่วมกับชาวเมืองกาญจน์ต่อต้าน และถ้ารัฐบาลเชื่อผม ปล่อยให้ผมอยู่ที่นั่นนะครับ เราก็บอกว่าสัญญาที่ทำสำเร็จไม่ได้ เพราะมีการขัดขวาง สัญญานี้ก็เป็นอันล้มเลิกไป เราก็ไม่ต้องเสีย ๔๐๐ ล้านเหรียญสหรัฐ ตอนนี้อยู่แก๊สเสร็จ ต้องเสียเงินให้พม่า แล้วแก๊สเราก็ไม่ได้ เพราะโรงไฟฟ้าราชบุรีไม่เสร็จ นี่ยกตัวอย่างง่าย ๆ นะครับ ว่าถ้าเราติดต่อกับพม่าเพียงมุ่งเงิน มุ่งการค้า มุ่งสิ่งที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่มุ่งศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์นี้ เราเป็นประเทศซึ่งต้องเกียรติ

ไม่ใช่เฉพาะเรื่องพม่า ชนกลุ่มน้อย แม่นคนของเราเอง ถ้าเป็นคนกลุ่มน้อย เป็นคนยากคนจน เราไม่เคยเสียดูแลครับ กรณีโรงงานเคเดอร์ที่นครปฐม กรรมกรก็คนตาย เพราะเหตุที่เราอุตหุนเพียงนายทุน เราไม่อุตหุนกรรมกร เวลานี้กรรมกรเรียกร้องค่าแรงงานขั้นต่ำต่อวันก็ยังไม่ให้ ล่าสุดที่เขื่อนปากมูล ประชาชนถูกรังแกมาโดยตลอด ตั้งแต่ปี ๒๕๓๔-๒๕๓๕ เขื่อนนั้นทำลายปลา ทำลายน้ำ ถอนรากถอนโคนของผู้คน คนที่ปากมูล คนที่ราชสีห์โคก มาต่อสู้อยู่เวลานี้ ต่อสู้อยู่สันติวิธีนะครับ และผมเกรงว่ารัฐบาลในเวลานี้จะใช้มาตรการไม่แตกต่างจากมาตรการที่ใช้ที่ราชบุรี แม้ราชบุรีจะอ้างว่าเขาเป็นชาวต่างประเทศ ที่อุปถัมภ์ชานที่เขื่อนปากมูล คนชาติเดียวกันครับ ผมก็เกรงว่ารัฐบาลจะใช้วิธีการเดียวกัน ทำไม่ครับ เพราะรัฐบาลที่มีความอ่อนแอทางจริยธรรม รัฐบาลที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง รัฐบาลซึ่งอ้างว่าเป็นประชาธิปไตย แต่ลึก ๆ แล้วเป็นเผด็จการนั้น จะใช้วิธีที่รุนแรง

พวกเราคงจะลืมไปนะครับว่าคุณชานเป็นชาวปักซีได้ เสียเขาแห่งที่สุดที่ปักซีได้ แต่เมื่อพวกเขาแตก ปลูกเล็กปลาน้อยมาประท้วงที่ปักซีได้ คุณชานสั่งยิง สั่งสังหาร มาฟ้องอีกคดีหนึ่งก็ได้ครับ แต่เคราะห์ดีทางฝ่ายตำรวจเขาจับไว้ เสรจจากันได้ คนซึ่งเป็นหัวหน้ารัฐบาล ถ้าเมื่อมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความเชื่อมั่นในตนเอง จะพร้อมให้มีการเจรจา แต่ถ้าเมื่อว่าโง่ บัดจบปราศจากฐานอำนาจที่แท้จริง จะใช้วิธีรุนแรงตลอดเวลา ประภาส

หรือณรงค์ กิตติขจร จะใช้วิธีการเดียวกันครับ ไม่ว่าจะเลือกตั้งมา หรือจะพอตั้งมา หรือจะยึดอำนาจมา ก็จะใช้วิธีการเดียวกันทั้งสิ้น

ผมเตือนด้วยความเคารพนะครับ ว่าพวกเราที่เป็นศาสนิกที่เรามาด้วยกันวันนี้ หนึ่งเราต้องการจะรวมจิตใจกัน ทำพิธีกรรมของแต่ละศาสนา เพื่ออุทิศส่วนกุศล ให้กับผู้ที่เสียชีวิตไป โดยเฉพาะผู้ที่เสียชีวิตที่ราชบุรีนะครับ ที่ครบ ๑๐๐ วันวันนี้ ผู้ที่เสียชีวิตไปตลอดมา ที่ถูกรังแกโดยรัฐ ไม่ว่าจะที่โรงงานเคเดอร์ ไม่ว่าจะที่โรงแรมโคราช โรงแรมรอยัลบีช จอมเทียน ที่พัทยา คนเหล่านี้ที่ตายไป ถ้าไม่ถูกฆ่าโดยตรง อย่างกรณีที่ราชบุรี ก็ถูกฆ่าโดยโครงสร้างอันอยู่ดีชั่วของสังคม โครงสร้างที่ยืนดีปล่อยให้โรงแรมสร้างขึ้นมาอย่างฉาบฉวย อย่างสวยงามไปก็ไม่ได้ เพียงเพื่อนายทุนจะได้สตางค์มากขึ้น อย่างในกรณีที่พัทยา นั้น พนักงานโรงแรมปิดประตู ล็อคประตูเลย เพราะกลัวแขกจะหนีไป แล้วโรงแรมจะไม่ได้เงินแล้วรัฐก็ไม่เคยทำอะไรคนเหล่านั้นเลยนะครับ เกิดเรื่องก็ก็พูดก็เกิดเรื่องก็ก็พูดที่ ไม่เคยทำอะไรกับคนเหล่านั้นอย่างจริงจังเลย ผมอยากจะเรียนนะครับว่า การที่เราอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ตายไปแล้วนั้น ก็อยากให้เรานึกไว้ด้วยว่า คนที่ตายไปนั้นถูกรัฐฆาตฆ่าโดยตรง เช่นกรณีของราชบุรีกับเด็กที่บิรูสุทธิเหล่านั้น ที่ยอมแพ้แล้ว แต่คนที่รังแกเขาที่มีใจอำมหิตยิ่งกว่าไอ้มหาโจรครับ ไอ้มหาโจรในเครื่องแบบ ไอ้มหาโจรทำในนามของกฎหมาย ท่านทั้งหลายคงจำได้นะครับ มีผู้หนึ่งนิยามคำว่ารัฐบาลไว้ว่า รัฐบาลคือสถาบันหรือองค์กรซึ่งสามารถออกกฎหมายมาประหารใครก็ได้แล้วพวกมันไม่ต้องรับผิดชอบกันนะครับ โจรประหารคนผิดกฎหมาย แต่รัฐบาลประหารคนไม่ผิดกฎหมาย เพราะเข้ข้างตนเอง เช่นกรณี ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ซึ่งญาติวิโรชนเขาทำพิธีรำลึกกันเมื่อวานนี้ เช่นเดียวกันครับ สุจินดา คราประยูร ฆ่าคนเหล่านั้นอย่างเลือดเย็น แล้วก็ผิดกฎหมายเพราะว่าออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้ตนเอง คนที่มีอำนาจนั้นออกกฎหมายเพื่อตนเองตลอดเวลา แต่จะไม่ออกกฎหมายเพื่อคนยากคนจน เพื่อคนที่ยากไร้ เพราะฉะนั้นผมอยากจะเรียนนะครับ ว่าเราทำบุญอุทิศส่วนกุศล โดยเฉพาะที่ราชบุรีนะครับ ทุกคนที่ถูกประหารโดยรัฐ รัฐทำโดยตรง นายทุนทำโดยตรง หรือถูกประหารโดยโครงสร้างอันอยู่ดีชั่วของสังคม

โครงสร้างของสังคมไทยเวลานี้เป็นโครงสร้างที่เอื้อประโยชน์ต่อคนรวยจำนวนน้อย และคนรวยจำนวนน้อยเหล่านั้นละหากินกับบรรษัทข้ามชาติ จะหากินกับบอริมหมาอำนาจ จะหากินกับชนาครโลก ชนาครพัฒนาเพื่อเอเชีย และผมเห็นว่าศาสนิกต่าง ๆ พวก

เรามีหน้าที่ แนนอนครับ ให้อภัยคนที่ทำความชั่ว จำถึงคนที่เสียชีวิต แต่เราจะต้องเข้าใจด้วยนะครับว่าศาสนิกจะต้องนำ ศาสนธรรมมาประยุกต์ใช้ โดยศาสนิกจะต้องเข้าใจถึงโครงสร้างอัน อยุธยาธรรมของสังคม และโครงสร้างอันนี้ ทำให้คนหลายคนต้อง กลายเป็นคนจน และบางทีเราก็อำนาจคนจนนี้เพราะพระเจ้าลงโทษ เพราะกรรมเก่าต่างๆ อันนั้นเป็นส่วนน้อยครับ คนที่จนนั้นเพราะ โครงสร้างมันกำหนดให้เขาจน ที่เรามองงานทดลองอาจารย์ปริทัศน์ ครั้งนี้ ก็เพราะอาจารย์ปริทัศน์เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เพื่อ ไม่ยอมรับให้คน ๆ เดียวหรือคนจำนวนน้อยปกครองคนทั้งหมด ให้ทุกคนเท่าเทียมกันทั้งหมด อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่อุดมการณ์ อันนี้ก็ไม่เป็นจริง เป็นที่น่าเสียดาย บิดพลิ้วไป ท่านจึงได้ถูกเรรเทศ ออกจากบ้านเมืองไปถึง ๓๐ กว่าปี และการที่เขายืนหยัดเอาชื่อ ท่านกลับมา ต้องการอุดมการณ์นั้นกลับมา เพื่อให้เห็นว่าโครงสร้าง อันอยุธยาธรรมอันนี้จะอยู่ต่อไปไม่ได้นาน คนเล็กคนน้อยจะต้องมี สิทธิมีเสียงเท่ากับคนใหญ่คนโต คนใหญ่คนโตกับคนเล็กคนน้อย มีศักดิ์ศรีเท่ากันหมด

ในสายพระเนตรของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า หรือในสายตาของธรรมะ ของทุกศาสนา เราทุกคนเท่าเทียมกันหมดครับ ที่เราจนก็เพราะ โครงสร้างมันทำให้เราจน แล้วความจนนั้นมันทำให้เราโง่ ความจน นั้นมันทำให้เราเป็นโรค เราถูกเอาเปรียบ

ถ้าเราเข้าใจประเด็นนี้ะครับ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ ล่วงลับไปแล้วนั้น ศาสนิกต่าง ๆ จะต้องร่วมมือกันครับ หากทาง ออก ก่าจัดไม่ให้เป็นทุกข์โดยตรง ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยนายทุน ไม่ให้คนทุกข์โดยทางอ้อม โดยความอยุธยาธรรมทางโครงสร้างของ สังคม พยายามทำลายโครงสร้างอันอยุธยาธรรมนี้ เรา ไม่เกลียดคน ข้างบนครับ ไม่เกลียดนายทุน ไม่เกลียดทหาร ไม่เกลียดแม่ทัพ นายกอง เพราะนายทุนก็มีคนดี แม่ทัพนายกองก็มีคนดี แต่เรา ต้องเปลี่ยนครับ ว่าแม่ทัพนายกองเหล่านั้นจะต้องลงมาเสมอป่า เสมอไหลกับพลทหารให้มากขึ้น เสมอป่าเสมอไหลกับชาวบ้านให้ มากขึ้น ข้าราชการจะต้องเป็นผู้รับใช้ประชาชน นายกรัฐมนตรีต้อง เป็นหัวหน้าผู้รับใช้ประชาชน ไม่ใช่ นายกรัฐมนตรีมาทำกร่าง แสดง อำนาจ พร้อมทั้งจะสั่งมาประชาชน ไม่ว่าจะที่ราชบุรี หรือที่ปากมูล ในเวลานี้ และการฆ่าที่ราชบุรีใช้วิธีการง่ายครับ เพราะสามารถ ปลุกมวลชนให้เห็นว่า ไอ้พวกนี้เป็นคนต่างชาติ ไอ้พวกนี้มายึด โรงพยาบาล แต่ปลุกระดมสื่อมวลชนได้เพียงประเดี๋ยวเดียวครับ เพราะสื่อก็ไม่ใช่ไป ประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่โง่ เราเห็นชัดแล้วนะ ครับว่ามาตรการที่ราชบุรีทำโดยคนที่ใจเหี้ยม คนที่ไม่มีสติไม่มี ปัญญา เราให้อภัยเขาครับ แต่เราไม่ต้องการให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นอีก

และสิ่งเหล่านี้ก็อาจเกิดขึ้นอีกที่อุบลราชธานีเวลานี้ เพราะสิ่งซึ่งรัฐบาล ทำที่อุบลราชธานีเวลานี้ ใช้วิธีไม่แตกต่างไปจาก ๖ ตุลาคมครับ พยายามจะหาว่าคนเหล่านั้นพยายามจะปิดไฟฟ้า พยายามที่จะ เทรกแซง พยายามที่จะโจมตีการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ทั้งที่การไฟฟ้า ฝ่ายผลิตได้โฆษณาชวนเชื่อหลอกวงประชาชนมาโดยตลอด ปิดปากแม่ไม้มูลแล้วอ้างว่า ทำสะพานปลาให้ปลากิน ปลาไม่ขึ้นครับ เพราะเป็นการทำโทษต่อเหล่า โฆษณาชวนเชื่อตลอดเวลา

เพราะฉะนั้นผมว่าพวกเราที่เป็นศาสนิกชนจะต้องเตือน ศาสนิกของเรา หรือเพื่อนต่างศาสนาของเราให้เข้าใจถึงสิ่ง เพราะ สิ่งจะใหญ่ศาสนาอันเดียวกันครับ สิ่งจะเป็นสิ่งที่ไม่เป็นเท็จ เป็น สิ่งที่เป็นจริง การโฆษณาชวนเชื่อที่เป็นเท็จโดยรัฐบาลก็ดี โดยสื่อ ของรัฐบาลก็ดี โดยสื่อของบรรษัทข้ามชาติก็ดี เป็นเท็จแทบทั้ง สิ้น แต่เขามีวิธีการหลอกวงให้คนเชื่อ เมื่อเราเห็นความจริงแล้ว เราจะต้องต่อสู้อยู่ฝ่ายผู้ถูกไว้ อยู่ฝ่ายผู้ถูกเอาเปรียบ และผมเชื่อ ว่าอันนี้เป็นจุดยืนของทุกศาสนา

การที่เรามาร่วมทำบุญกันในวันนี้เนั้น หนึ่งอุทิศส่วนกุศลให้ ผู้ที่ตายไป ไม่เฉพาะที่ราชบุรีหรือที่อื่น สองเอาความคิดมามนสิการ อธิษฐานจิตรวมกัน ว่าสิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นอีก และการอธิษฐาน จิตนั้นขอบารมีเบื้องบน ขอบารมีเบื้องสูง แต่บารมีเบื้องสูงเบื้อง บนนั้นจะสัมฤทธิ์ผลเมื่อพวกเราทั้งหมดรวมตัวกันใช้สติใช้ปัญญา ต่อต้านรัฐบาล ไม่ใช่ต่อต้านอย่างเห็นรัฐบาลเป็นศัตรูครับ เห็นว่า รัฐบาลนั้นเป็นผู้ซึ่งกินเงินเดือนจากภาษีอากรของเรา เขาเป็นคน ที่รับใช้เรา ไม่ใช่เขาเรา ตักเตือนเขาด้วยหวังดี เหมือนกับที่เรา ตักเตือนคนรับใช้ในบ้านเรา ถ้าตักเตือนดี ๆ ไม่ฟังก็ต้องใช้ความ รุนแรงขึ้น ถ้าไม่ฟังก็ต้องใช้ไม้ตะพด แต่จะไม่ใช้ปืน ไม่ใช้มีด

ผมอยากจะเรียนว่า ที่ตั้งหัวข้อให้ผมพูดว่าจากราชบุรีเพื่อ สันติภาพนั้น ก็คือ หนึ่งเราต้องสร้างให้เกิดสันติภาวะภายในใจ ของเรา และพยายามเอาสันติภาวะนั้นมาเข้าใจโครงสร้างอัน อยุธยาธรรมของสังคม และแก้ไขโครงสร้างนั้นด้วยสันติวิธี ถ้าเมื่อ รัฐไทยดำเนินไปในทางแห่งสันติได้ รัฐไทยไม่สามารถรังแกคนใน ชาติของเขาเองได้ ไม่รังแกคนกลุ่มน้อยได้ ไม่ว่าจะที่ปากมูลหรือ ว่าที่บ้านคร้ว หรือที่ไหนักัดม ถ้ารัฐไทยไม่รังแกคนในบ้านเรา เคารพคนในบ้านเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนเล็กคนน้อย เมื่อนั้น แลละครับ รัฐไทยถึงมีศักดิ์ศรีในการเจรจากับรัฐบาลพม่า เพราะ รัฐบาลพม่า อย่าลืมครับ รัฐบาลพม่าเขามองมาที่รัฐไทยอย่าง รังเกียจ อย่างดูถูกตลอดเวลา เพราะแม่ทัพนายกองของไทยนั้น ไปติดต่อกับพม่าเพียงเพื่อเซ็งลี เพียงเพื่อค้าขาย ทำทุกอย่างให้ ได้สตางค์ นิमितหมายที่ตีก็คือว่าเวลานี้ ผู้บัญชาการทหารบกคน

A POEM FOR PEACE

An exploding roar
of power and might
echoes through the air.
It crushes and threatens,
alerting the whole world to
its presence
its force,
its desire to conquer.
Guns, bombs, mines and tortures
form its massive sound.
But,
within its power,
within its might
and within its fearful threats,
peace is not to be found.

The shout of a mighty voice,
echoing vanity and arrogance
rumbles across nations.
It claims sovereignty
over people's lives
over resources,
over justice.
Its arrogance covers
its own fears
and insecurities
by destroying others.
And within its titanic voice,
within its destructive vanity,
peace is not to be found.

And then,
the quiet sound of compassion,
like a temple bell
stirred in an evening breeze,
gently quietens the roar of power
and the shout of arrogance.
It holds in its tones
the victims of this world's violence
and gently soothes away
their pain
and their suffering.
Within that gentle sound of compassion,
peace is to be found.

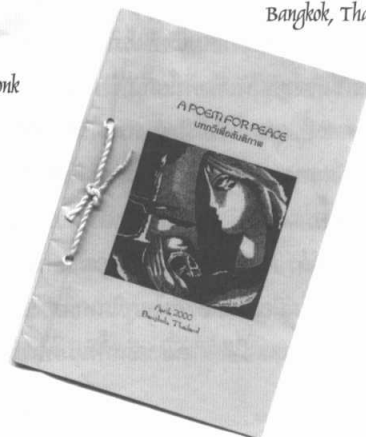
A light flickers
from a small flame,
illuminating hope and love.
Its subdued halo,
holds high human dignity,
proclaims respect for the environment,
and caresses the world's resources
as though
touching pure and precious gems.
Within the light of that small flame,
peace is to be found.

A scarred and furrowed hand
reaches out,
palm facing forward
ordering the violence
to cease
ordering the hatred
to dissipate
challenging fear
to become hope.
It is the hand of those
who have already given their lives
so that peace can become deeply rooted
in the rich soil of sacrifice
and commitment.
It beckons us forward in courage,
giving us the example
of those who have already given all.
But,
while they have given their lives,
they still live,
and in their outstretched hands
peace is to be found.

Thich Nhat Hanh,
Vietnamese Buddhist monk
and poet,
has said,
"The enemy is not a person.
If we kill people,
with whom will we live?
The enemy is not a person,
it lies within each of us."

When the sound of compassion
and the flame of love,
and the hand of sacrifice
effuses from each of us,
the enemies called
fear, defeat, over consumption,
chauvinism, love of power,
pride, lack of caring, busyness,
blindness to truth,
deafness to cries of pain,
and muteness caused by fear,
will fade away
along with the roar of power
and the shout of arrogance.
Then peace will flow
like a mighty and never ending
stream of justice
throughout our world
Perhaps,
just perhaps
it takes only one more person
to shake the temple bell of compassion
to light a candle of love,
and to hold up their hand
in courageous refusal to the enemies
burking within each of us,
to finally break the grip of violence
over our world.
Then,
truly then,
peace will be found

by Max Edigo
April, 2000
Bangkok, Thailand

บทกวีเพื่อสันติภาพ

ถ้า หากแห่งความยิ่งใหญ่
กระหึ่ม...ถึงวานระริว...ผ่านทะเลลูทัง

ชั้นบรรยากาศ
แผ่กว้างไปทั่วสารทิศ
มันน่ากลัว...มันคืบ...และชูชีพ
เพื่อประกาศศักดิ์
มันกดคืบ...

และปรารถนา เพื่อควบคุมโลก
ด้วยศาสตราวุธ กับระเบิด ระเบิดปูพรม ปืน
แต่ทว่า

ภายในตัวของอำนาจ
ภายในตัวของฤทธานาภาพ
และภายในการชูชีพ
เราจะไม่พบแสงแห่งสันติภาพ

เสียง ตะโกน...แห่งฤทธานาภาพ
แมตดังก้อง...สะท้อนลั่นลครุฑรัฐต่าง ๆ

อย่างภาคภูมิใจ...และหยิ่งทะนง
มันอ้างสิทธิ์...อธิปไตย
เหนือชีวิตประชาชน
เหนือทรัพยากร
และเหนือความยุติธรรม

ความ ทรชน
ห่อหุ้มอยู่บนความกลัว...และความไม่

ปลอดภัย
ด้วยการเหยียบย่ำคนอื่น...เพื่อปกป้องตนเอง
และ...ภายในเสียงอันทรงพลัง
ภายในร่างกาย...แห่งความทรชน
จะไร้ซึ่ง...ร่องรอยแห่งสันติภาพ

ด ากนั้น
เสียงสงบ ของความเมตตา

ราวกับ เสียงระฆังวัด
ถึงวานไล ในสายลมอันแผ่วเบา
ยามแสงแดดอ่อน
ความอ่อนโยนสงบนิ่ง เปล่งเสียงแห่งอำนาจ
และตะโกนความทรชน
โอบอุ้มอยู่ในเส้นเสียง
ของเหยื่อแห่งความรุนแรง บนโลกผืนนี้
ด้วยพละนาภาพ ของผลแห่งความเมตตา

อันสงบนิ่ง
จะหลอมละลายความเจ็บปวด
และความยากแค้น หลุดพ้นไป
ภายในเสียงแห่งความอ่อนโยนของความเมตตา
ที่นั่นเราจะพบแสงแห่งสันติภาพ

แสง สว่างเรืองรอง จากเปลวไฟดวงน้อย
เปล่งประกายแห่งความรักและความ

เมตตา
รัศมีประกาย แห่งแสงที่สงบนิ่ง
โอบอุ้มเชิดชูศักดิ์ศรีของมนุษย์
ส่องประกายแห่งความเคารพ
เพื่อผดุงทรัพยากรของโลก
ด้วยสัมผัสอันบริสุทธิ์ เหมือนดั่งสิ่งอันล้ำค่า
ภายในแสงแห่งเปลวไฟดวงน้อย
จะพบแห่งสันติภาพ

ฟ้า มือ ที่ประทับร่องรอยการต่อสู้
ยื่นออกมา

เพื่อให้ยุติความรุนแรง
ขับไล่ความเกลียดชัง
ให้แปรเปลี่ยนเป็นความหวัง
เพราะสองมือเหล่านั้น
คือมือ...ของผู้ผ่านการทรมาน
เมล็ดพันธุ์แห่งสันติภาพ...ให้หยั่งรากลึก

งอกงามอยู่บนผืนดินอันอุดม
ด้วยความเชื่อมั่น และเสียสละตนเอง
ดั่งกวีมือ ชักชวนเราให้หาญกล้า

ให้บทเรียน และชี้ทางแก่เรา
ให้ดำเนินวิถี แห่งเขาเหล่านั้น
ผู้ซึ่งเป็นแบบอย่าง ที่เสียสละแล้วทั้งปวง
แต่ในขณะที่พวกเขา ได้สละชีวิตของตนเอง
ไปแล้วนั้น

พวกเขาก็ยังคงดำรงอยู่
และมือที่ยื่นออกมานั้น ก็เป็นมือ
ที่จะได้พบแสงแห่งสันติภาพ

ท ษ นัท ฮันท์ ภิกษุและกวีชาวเวียดนาม
เคยกล่าวไว้ว่า

"ศัตรูของเราไม่ใช่ตัวคน
ถ้าเรามาศัตรูของเราให้หมดไป"

เราจะอยู่กับใคร
ศัตรูของเราไม่ใช่ตัวคน
แต่ศัตรูอยู่ในตัวเรา"

มือ เสียงของความเมตตา
และประกายแห่งความรัก

กอบปรักบ้อมของการเสียสละ
ซึ่งพวยพุ่งออกมาจากพวกเขา
ศัตรูที่เราเรียกว่า
ความกลัว การเอาชนะ ความฟุ้งเฟ้อ
อคติทางชาติพันธุ์ ความหลงใหลในอำนาจ
ความหยิ่งทะนง
การละเลยการเอาใจใส่ดูแล
ความพลุ่งพล่านยุ่งเหยิง
ตามีตบอดแห่งลัทธิจะ
ไม่ได้ยินเสียงร้องของความเจ็บปวด
และการนิ่งเฉยด้วยความกลัว
จะจางหายไป
พร้อมกับเสียงของอำนาจ และเสียงของความ
ทรชน
และแล้วสันติภาพจะหลั่งไหล
ดั่งพลังฤทธานาภาพ ไม่รู้จบ
สายธารแห่งความเที่ยงธรรม
ไหลผ่านไปทั่วโลกของเรา

บาง ที่
อาจเพียงบางที...เท่านั้น

ที่ยังขาดคนอีกหนึ่งคน
เพื่อจะมก...สิ้นระฆังแห่งความเมตตา
เพื่อจะมก...จุดแสงแห่งความรัก
เพื่อจะมก...ประสานมือร่วมกัน
ยืนหยัดคัดค้านเหล่าศัตรู...ที่ทั้งอยู่ในตัวเรา
แต่ละคน
สุดท้ายก็จะหยุดยั้งความรุนแรง
ที่ปกคลุมโลกของเรา
เมื่อนั้น...ความจริงจะปรากฏ
อย่างนิ่งเฉยอยู่เลย
เราจะต้องมาร่วมกัน
เพื่อจะได้พบแสงแห่งสันติภาพ

โดย แม็กซ์ อิติโก

เมษายน ๒๕๔๓, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย

ในสภาวะปัจจุบันนี้ เราจะได้พบการกระทำที่ไม่น่าเลื่อมใสของพระหลายองค์ พระบางรูปก็มีแอร์ดูเย็น ทิว วิดีโอ อยู่ในกฎของท่าน บางรูปก็มีที่ดินหลายร้อยไร่อยู่ทั่วประเทศไทย บางรูปก็สร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ เพื่อแลกกับสมณศักดิ์ จัดงานฝังลูกนิมิต สวดภาณยักษ์ แจกวัตถุมงคล ไม้ทวย สอนคำสอนแตกต่างกันไปจากพระไตรปิฎก มีความประพฤติขัดกับพระวินัย หลายคนมีความคิดว่าไม่ควรถูกมีหลายคนเห็นว่าไม่เป็นไร เพราะไม่ได้ผิดกฎหมาย พระวินัยไม่ได้ห้ามไว้ หรือเห็นเป็นเรื่องจำเป็น หรือเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย แสดงว่าตอนนี้เกิดความสับสนขึ้นว่า สำหรับพระแล้ว อะไรทำได้ไม่ได้ อะไรควรไม่ควร เป็นเรื่องที่ชาวพุทธเอามาถกเถียงกันอยู่ โดยที่ยังหาข้อสรุปไม่ได้

ก็ต้องย้อนกลับไปในสมัยพุทธกาล ในเวลานั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่าพระธรรมวินัย ประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระธรรม คือ ความจริงตามธรรมชาติ เป็นความดีงามที่จะทำให้มนุษย์มีความสุข มีความเจริญอย่างแท้จริง เมื่อพระองค์ทรงรู้แล้ว เพื่อที่จะให้คนเข้าถึงพระธรรม มีความเจริญในพระธรรม พระองค์จึงทรงตั้งพระวินัยขึ้นมา ให้คนศึกษาและปฏิบัติตามพระวินัย และพระวินัยก็สร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติ (กลุ่มบุคคลที่ประพฤติตามพระวินัย แต่ละคนก็เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของกันและกัน)

สำหรับคนทั่วไป พระองค์ก็ให้รักษาศีล ๕ ศีลหรือวินัยนี้ โดยทั่วไปมักเข้าใจว่าเป็นข้อห้าม ข้อบังคับ แต่จริงๆ แล้ว เป็นข้อที่เรามาศึกษา ตอนที่เราอรานาคีล เรากล่าวว่า ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขา ปะหัง สมายิยามิ คำว่า สิกขา แปลว่า ศึกษา หมายความว่า เรามาทำความศึกษาว่า เราจะงดเว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนสัตว์ ศีลอีก ๔ ข้อที่ทำนองเดียวกัน ก็คือว่ามนุษย์จะเข้าถึงมนุษยธรรมเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ต้องศึกษาศีล ๕ และปฏิบัติ และสภาพแวดล้อมที่จะช่วยให้รักษาศีล ๕ ได้ง่ายคือ สภาพแวดล้อมที่มนุษย์ทุกคนยอมรับ และปฏิบัติตามศีล ๕ การมีศีล มีวินัยก็ให้ประโยชน์ดังนี้

ที่นี้มาดูพระสงฆ์กัน คนที่ออกบวชคือผู้ที่ปฏิบัติตนมุ่งตรงต่อ มรรค ผล นิพพาน การดับกิเลส พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมา เพื่อให้ผู้มาบวชเข้าถึงพระธรรมอันสูงสุด คือการดับกิเลส วินัยของพระเรียกว่าสิกขาบท

ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง ต่อพระวินัย และพระสงฆ์

สุทัตสนะ

ซึ่งแปลว่า บทที่ฟังศึกษา เมื่อศึกษาแล้วก็ลงมือปฏิบัติ ปฏิบัติเพียงคนเดียวก็ทำได้ยาก ดังนั้น คนกลุ่มนี้ที่ออกบวชก็ต้องศึกษาและปฏิบัติร่วมกัน เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้แก่กันและกัน

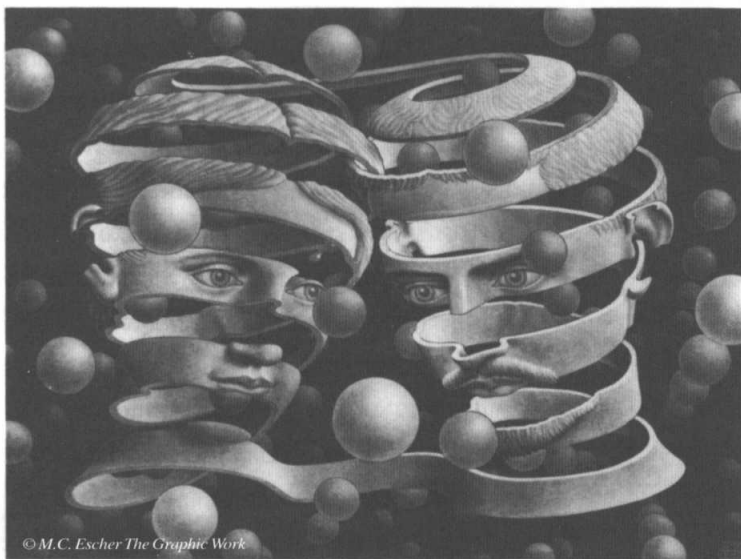
สรุปคือ พระสงฆ์คือผู้ที่สมัครใจเข้ามาอยู่ในพระวินัย และพระวินัยก็ไม่ใช่อุปสรรค เป็นข้อที่ให้ศึกษาและปฏิบัติ เพื่อให้เข้าถึงพระธรรม เจริญในพระธรรม อันเป็นเป้าหมายของผู้ที่ออกบวช เมื่อเข้ามาก็ต้องอยู่ในพระวินัย ถ้าอยู่ไม่ได้ก็ควรที่จะออกไป

อีกเรื่องหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นฐานะของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาชื่อ อุบัติสละ ได้มาพบพระอัสสชิ หนึ่งในปัญจวัคคีย์ พระสารีบุตรเห็นท่านพระอัสสชิมีอาการน่าเลื่อมใส จึงเข้าไปถามท่านว่า “ท่านออกบวชเพื่อใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ท่านพอใจในธรรมของใคร”

พระอัสสชิตอบว่า “เราออกบวชเพื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของเรา เราพอใจในธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น”

นั่นหมายถึงว่า ผู้ที่ออกบวชในพระพุทธศาสนา คือผู้ที่ยอมรับพระพุทธเจ้าว่าเป็นศาสดา เป็นอาจารย์ และตั้งใจดี ยินดี ในการศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติตาม ถ้าบุคคลใดมีความคิดเห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่เหมาะสม มีข้อบกพร่อง ความคิดของตนถูกต้องมากกว่า ก็เห็นควรที่จะออกไปจากพระพุทธศาสนาไปตั้งกลุ่มที่มีความคิดเหมือนตน ดีกว่าที่จะอยู่ในพระพุท-

© M.C. Escher The Graphic Work

ศาสนาต่อไป

สำหรับความคิดของผู้ที่ออกบวชในพระพุทธศาสนาและลักษณะพระสงฆ์ที่ดี ที่ถูกต้อง ซึ่งชาวพุทธกำลังสับสนอยู่ ก็หาข้อสรุปได้จากพระไตรปิฎก สามัญญผลสูตร พระเจ้าอชาตศัตรูมีความสงสัยว่าการออกบวชให้ผลดีอย่างไร จึงทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอนหนึ่งว่า "...บุตรคฤหบดี...ย่อมพึงธรรมนั้น ครั้นพึงแล้ว ได้ศรัทธาในพระรัตนาคต เมื่อได้ศรัทธาแล้ว ย่อมเห็นตระหนกกว่า ฆราวาส คับแคบเป็นทางมาแห่งธุลี (คือกิเลส) บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยส่วนเดียวดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย อยากระนั้นเลย เราพึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มกาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต

สมัยต่อมา เขลกะกองโกลกสมบัติน้อยใหญ่ ละครีอญัตติน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชแล้ว สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมทานคึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ประกอบด้วยกายกรรม วาจกรรมที่เป็นกุศล มีอาชีพรวิสุทธิตั้งพร้อมด้วยศีล คຸ້ມครองทวารในอินทริยทั้งหลาย ประกอบด้วยสติ สัมปชัญญะ เป็นผู้สิ้นโศข..."

ลักษณะพระสงฆ์ที่ดี แยกออกมาให้ดูได้ดังนี้

๑. ลกะกองโกลกสมบัติน้อยใหญ่ คือ เป็นผู้ละสมบัตินแล้วออกบวช จึงไม่ควรที่จะละสมบัตินพร้อมสมบัติน

๒. สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ คือ อยู่ในศีล ๒๒๗ ข้ออย่างสำรวม อย่างระมัดระวัง ไม่ใช่อยู่อย่างเสี่ยงต่ออาบัติ

๓. ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร คือ มีมรรยาทดี ไม่ไปสถานที่ที่ไม่ควรไป เช่น สถานเริงรมย์ ที่เล่นการพนัน บ้านของสตรี ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

๔. เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย คือ ไม่เป็นคนง่าย ไม่เป็นคนประมาท เป็นคนรอบคอบ เป็นคนช่างสังเกต มีปัญญา

๕. สมทานคึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย คือ อยู่ในพระวินัย คึกษาพระวินัย ให้เข้าใจว่า มีประโยชน์อย่างไร มีความสำคัญอย่างไร

๖. มีอาชีพรวิสุทธิ คือ เลี้ยงชีวิตโดยชอบ รับสิ่งของญาติโยมที่ถวายด้วยศรัทธาในความดีงามของตน ไม่ใช่ไปหาเวรเวร เจกวัตตุมงคล อวดอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์

๗. คຸ້ມครองทวารในอินทริยทั้งหลาย คือ สำรวมอินทริย ไม่ดูในสิ่งที่ไม่ควรดู ไม่ฟังในสิ่งที่ไม่ควรฟัง...ไม่คิดในสิ่งที่ไม่ควรคิด

๘. ประกอบด้วยสติ สัมปชัญญะ คือ คิดก่อนทำ ขณะทำ ก็พิจารณาว่าถูกต้องหรือไม่

๙. เป็นผู้สิ้นโศข คือ พอใจสิ่งของตามมี ตามได้ตามฐานะของตน หรือเท่าที่จำเป็น

ถ้าใครจับหลักธรรมนี้ได้ ก็จะไม่สับสนว้าวุ่นสำหรับพระแล้วอะไรก็ได้ ไม่ได้ อะไรควร ไม่ควร และในตอนต้นคำตรัสของพระพุทธเจ้า ก็แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ออกบวช คือ ผู้พึงธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วเกิดศรัทธาในพระพุทธเจ้า จึงออกบวช การออกบวชก็เพื่อประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์เพียงอย่างเดียว ไม่มุ่งหมายเพื่อความใหญ่โต นับหน้าถือตา หรืออยู่กินสบายไปวัน ๆ

เมื่อทุกคนเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะเป็นผลดีต่อพระศาสนา สามารถแยกพระดี ไม่ได้ดี ส่งเสริมพระดี ไม่สนับสนุนพระไม่ดี เมื่อตนออกบวช ก็รู้ข้อปฏิบัติที่ทำให้เป็นพระดี สามารถเป็นพระดีได้ ส่งผลให้ศาสนาเจริญรุ่งเรือง มีอายุต่อไปอีกยาวนาน.

กว่าจะได้ ผลของ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์

รัชดาพร ศรีภิบาล

เมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้มีการจัดงานเสวนาเกี่ยวกับคุณอย่างสมเกียรติให้แก่ นายปรีดี พนมยงค์ ที่รัฐสภา ในฐานะเป็นบุคคลผู้มีคุณูปการต่อสังคมไทย และเป็นบุคคลสำคัญของโลก ในงานดังกล่าว มีผู้คนทุกหมู่เหล่าเข้าร่วมอย่างคับคั่ง ทั้งพระสงฆ์และศาสนิกต่างศาสนา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และสมัชชาคนจน นั่งอยู่ปะปนกันภายในห้องประชุมรัฐสภา สำหรับเสวนาของงานครั้งนี้ อยู่ที่ช่วงท้ายของรายการเมื่ออาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ขึ้นกล่าวสรุปและขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดงานนี้ และตำหนิผู้ที่ขัดขวาง ไม่มาร่วมงานอย่างเต็มที่ จนทำให้หนัก-การเนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์หลายท่านร้อนตัว ออกมาตอบได้ จนเป็นข่าวครึกโครมตามหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ

ความสำเร็จของงาน เป็นผลมาจากการทำงานของคณะกรรมการจัดงานฉลองโครงการ ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส โดยเฉพาะภาคเอกชน ที่มีอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการผลักดันงานนี้ตลอด ๕ ปีที่ผ่านมา จนสามารถเสนอชื่อนายปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ตามมติขององค์การยูเนสโก เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ประกาศให้ศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญของโลก และให้มีการเฉลิมฉลองอย่างเป็นทางการระหว่างปีพุทธศักราช ๒๕๕๓-๒๕๕๔

คณะกรรมการจัดงานฉลองโครงการฯ ได้วางแผนการจัดงานเพื่อเฉลิมฉลองและเชิดชูเกียรติให้กับนายปรีดีไว้กว่า ๒๔ โครงการ อาทิ โครงการ “อภิวัดณ์ ๒๕๗๕...สู่ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์” ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๔-๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๒ โดยเดินจากลานพระบรมรูปทรงม้ามาอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อรำลึกถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร และการพัฒนาประชาธิปไตยในห้วงเวลาต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โครงการเผยแพร่เกียรติคุณรัฐบุรุษอาวุโสนายปรีดี พนมยงค์ ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล ในยุโรป ระหว่างวันที่ ๒๙ มิถุนายน-๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๒ และในสหรัฐอเมริกา ระหว่างวันที่ ๑๕ มีนาคม-๔ เมษายน ๒๕๕๓ โดยโครงการนี้ มีการนำละครเรื่อง “คือผู้อภิวัดณ์ ๒๕๗๕” และนิทรรศการ ซึ่งมีเนื้อหากว่าถึงชีวประวัติของนายปรีดี และระบอบประชาธิปไตยไปจัดแสดงให้คนไทยและคนต่างชาติที่อาศัยอยู่ในทวีปยุโรปและอเมริกา ได้รับรู้และตระหนักถึงคุณความดีของนายปรีดี รวมทั้งร่วมเชิดชูเกียรติให้กับท่าน โครงการที่

สำคัญอีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการสัมมนานานาชาติเอเชีย-ยุโรป ในหัวข้อ "Social Justice, Democracy & Alternative Politics" ระหว่างวันที่ ๕-๘ พฤษภาคม ๒๕๔๓ ได้มีการเชิญนักวิชาการ นักคิด และนักเขียนชาวเอเชียและยุโรปจำนวน ๔๐ ท่านมาร่วมเสวนาบทความ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเมืองทางเลือกในปัจจุบันและอนาคต และร่วมสดุดีเกียรติให้กับนายปรีดีไปพร้อมกัน และถัดจากโครงการดังกล่าวเป็นโครงการมทรรคมดนตรี "ปรีดีคีตนาฏสรณ" ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ โครงการนี้เป็นการแสดงดุริยางค์สากล มีการขับร้องประสานเสียง โดยมีคุณดุष्ฎิ บุญทัศน์กุล นุตรสาวของนายปรีดีได้ร่วมขับร้องเพลงด้วย

อย่างไรก็ตามการจัดงานเฉลิมฉลองให้กับนายปรีดี บางโครงการต้องพบกับอุปสรรค ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ โดยมีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการขาดงบประมาณ ซึ่งไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าไรนัก ทั้งนี้การดำเนินโครงการแต่ละครั้งพบว่าคณะกรรมการจัดงานฉลองโครงการฯ (ภาคเอกชน) มักจะต้องจัดหาเงินระดมทุนด้วยตนเองอยู่เสมอ ซึ่งเงินที่ได้ส่วนใหญ่มาจากจิตศรัทธาขององค์กร เอกชนและส่วนบุคคล ที่เห็นความสำคัญและตระหนักในคุณงามความดีของนายปรีดี นอกจากนี้บางโครงการที่ต้องประสานงานกับหน่วยงานของรัฐบาล ก็ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ และไม่มีที่ท้าวว่าจะสัมฤทธิ์ผล อาทิ โครงการการพิมพ์ธนบัตรและดวงตราไปรษณียากร โดยให้มีรูปนายปรีดีหรือพานรัฐธรรมนูญ

กำหนดการ

งานพิธีสดุดีเกียรติคุณ ๑๐๐ ปี รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓
ณ ห้องประชุมรัฐสภา

- ๐๘.๐๐ - ๐๙.๐๐ น. เชกผู้มีเกียรติทุกท่านลงทะเบียน
รับมอบสูจิบัตร / เอกสาร และเข้าห้องประชุม
- ๐๙.๐๐ - ๐๙.๑๐ น. วัตถุประสงค์ "คนดีศรีสยาม" บทโดย นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
- ๐๙.๑๐ - ๐๙.๒๐ น. ขับร้องประสานเสียงเพลง "ศรีอยุธยา"
ประพันธ์โดย พระเจนดุริยางค์
- ๐๙.๒๐ - ๐๙.๓๐ น. ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานรัฐสภา กล่าวสดุดี
- ๐๙.๓๐ - ๐๙.๕๐ น. พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
ในฐานะผู้ได้รางวัล "การศึกษานานาชาติ"
ขององค์การยูเนสโก กล่าวสัมไมพินัยกถา
- ๐๙.๕๐ - ๑๐.๐๐ น. บรรเลงเพลงขลุ่ย โดย นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
และบรรเลงเพลงซอ โดย นายรังสิต จงฉานลลิตโช
- ๑๐.๐๐ - ๑๐.๑๐ น. ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร กล่าวสดุดี
- ๑๐.๑๐ - ๑๐.๕๐ น. ทำหน้าที่พิธีพูนศุข พนมยงค์
มอบรางวัลบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านประชาธิปไตย
นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว
มอบรางวัลบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านสันติภาพ
- ๑๐.๕๐ - ๑๑.๐๐ น. ขับร้องประสานเสียง เพลง "คนดีมีค่า"
ประพันธ์คำร้องโดย นายจรัญวัฒน์ สันตบุญตรา
และนายไกรวัล กุลวัฒโนทัย
ประพันธ์ทำนองโดย นายไกรวัล กุลวัฒโนทัย
ปิตมณ

บุญซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตยปรากฏอยู่บนดวงตราไปรษณียากรและธนบัตรไทย เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าว ยังคงมีความคิดแบบเก่า และอ้างกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากมาย ทำให้โครงการต้องล้มเหลว

ถึงแม้บางโครงการจะไม่ประสบความสำเร็จก็ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้แต่โครงการต่าง ๆ ที่จัดแสดงและเผยแพร่

ต่อสาธารณชนไปแล้วนั้น ทำให้ผู้คนทั้งในและนอกประเทศ รู้จักเรื่องราวและคุณงามความดีของนายปรีดีที่หมกขุ่น หลายนคนที่เคยเข้าใจและมองนายปรีดีในแง่ลบ ต่างเปลี่ยนแปลงความคิดและหันมาสนับสนุนโครงการต่าง ๆ พร้อมทั้งร่วมสดุดีเกียรติคุณให้กับนายปรีดีอย่างจริงจัง

ปัจฉิมกถา ณ วาระ ๑๐๐ ปี ปรีดี พนมยงค์

สุลักษณ์ ศิวรักษ์*

ข

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มีโอกาสมาแสดงปัจฉิมกถา ณ สถาบันซึ่งท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์เป็นผู้ให้กำเนิด และเมื่อท่านถึงแก่กรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ สมาชิกของสถาบันแห่งนี้มิได้ยื่นไว้อาลัยให้ท่านแม่เพียง ๑ นาที ทั้งนี้ นับว่าเป็นการแสดงอาการอันไม่ถูกต้องอย่างร้ายแรง ทั้งในรูปแบบและในเนื้อหาสาระ ฉะนั้น การที่ท่าน

ประธานรัฐสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎรจัดงานสดุดีเกียรติคุณท่านอาจารย์ปรีดี ในวันชาตกาลครบศตวรรษของท่านเช่นนี้ จึงเท่ากับท่านและมวลสมาชิกช่วยกันล้างมลทินให้สมาชิกรัฐสภาที่แล้ว ๆ มา โดยเชื่อว่าต่อแต่นี้ไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิก ซึ่งมาจากการเลือกตั้งเป็นครั้งแรกจะร่วมกันเดินทางต่อไปตามครรลองของประชาธิปไตยที่เนื้อหาสาระยิ่งกว่าที่รูปแบบ ขอให้สมาชิกสภาทั้งสองมีจิตใจอันบริสุทธิ์ รักษาความยุติธรรม เกิดความกล้าหาญในทางจริยธรรม ไม่สยบยอมต่อชนกษัตริย์ไทย ชัดตียกขี้ไทย หรืออภิชนไทย อื่น ๆ ซึ่งปราศจากความชอบธรรมใด ๆ ในการปกครองบ้านเมือง ซึ่งเริ่มมาแต่คณะรัฐประหารในปี ๒๔๙๐ และคณะปฏิวัติ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑

ข้าพเจ้าใคร่ขอขอบใจ นายชวลิต ยงใจยุทธ เป็นพิเศษ แม้เขาจะเป็นปณูชนที่มีความสำเร็จและความล้มเหลวเหมือนเราท่านทั้งหลาย แต่ถ้าไม่ได้เขาเป็นนายกรัฐมนตรีในช่วงเวลาที่เหมาะสม ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะมีรัฐบาลใดกล้าเสนอนามอาจารย์ปรีดีไปให้องค์การ UNESCO รับรองว่าท่านสมควรเป็นบุคคลสำคัญในระดับสากลที่นานาประเทศควรยกย่องให้

และเอาเยี่ยงอย่าง

งานที่รัฐสภาวันนี้ ถือได้ว่าเป็นจุดสุดยอดของการฉลองชาตกาลครบ

* ปัจฉิมกถาในงานพิธีสดุดีเกียรติคุณ ๑๐๐ ปี รัฐบาลชาวจีน ปรีดี พนมยงค์ ณ ห้องประชุมรัฐสภา วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๕๓ เวลา ๑๐.๓๐ น.

ศตวรรษของบุรุษอาชาไนยแห่งสยาม ซึ่งได้ทุ่มเทชีวิตจิตใจ ทรัพย์สิน ญาติมิตร และทุกสิ่งทุกอย่างเป็นชาติพลีเพื่อศักดิ์ศรี และความกินดีอยู่ดีของประชากรชาวยุโรป โดยที่คนเล็กคนน้อย ทุกคนควรเป็นเจ้าของประเทศและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตัดสินชะตากรรมเพื่ออนาคตของส่วนรวมอย่างไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคนใหญ่ คนโต คนร่ำคนรวย นอกจากท่านจะนำเนื้อหาสาระแห่ง ประชาธิปไตยมาให้สยามแล้ว ท่านยังมีส่วนอย่างสำคัญในการ กู้เอกราชให้ประชาชาติสยามพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น หรือกึ่ง เมืองขึ้นอีกด้วย คุณูปการนี้ยิ่งใหญ่ไม่น้อยไปกว่าพระอติต มหาราช เช่น พระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี และพระนเรศวร แห่งกรุงศรีอยุธยา ข้อแตกต่างมีเพียงว่าท่านเป็นสามัญชนซึ่ง ไม่ต้องการความยิ่งใหญ่ใด ๆ นอกเหนือไปจากการรับใช้ ประชากรชาวยุโรป และเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

การธำรงรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ภายใต้รัฐธรรมนูญไม่ใช่จะเป็นสิ่งซึ่งทำได้ง่าย เพราะจะมีพวกนักการเมือง นักการทหาร ตลอดจนนักธุรกิจการค้าที่สามารถ ฉวยโอกาสเอาสถาบันดังกล่าวมาขย่งเชิดชู เพื่อไม่ให้มีการ วิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ จนอาจบิดผันสถาบันกษัตริย์จากปรมิตร สิทธิราชย์ให้กลายเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ไม่ยากนัก ดังจะเห็นแนวโน้มเช่นนี้เรื่อยมาตั้งแต่อาจรรย์บริติชปลาสมาการ ไปจากอำนาจอันชอบธรรม ในการมีส่วนนำสยามรัฐนาว่า อาณาจักรตามแนวทางแห่งสันติประชาธรรม

ในโอกาสที่รัฐสภาอันทรงเกียรตินี้ฉลองชาติกาลครบ ศตวรรษให้ท่าน จึงหวังว่าสมาชิกของทั้ง ๒ สภาจะมีความ กล้าหาญทางจริยธรรมอย่างมั่นคง และเข้าใจคุณค่าของ ปรมิตรสิทธิราชย์อย่างชัดเจนเพื่อให้สถาบันพระมหากษัตริย์คง อยู่ควบคู่ไปกับชาติ (ซึ่งหมายถึงประชากรชาวยุโรปหมู่เหล่า โดยเฉพาะคนเล็กคนน้อย) ศาสนาทุก ๆ ศาสนาที่ประชาชน สยามเคารพนับถือ) โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพื่อให้ สิทธิ เสรีภาพ ภราดรภาพ สันติภาพ และเอกราชแก่ทุก ๆ คน แม้จนคนต่างด้าวที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารให้ทุก ๆ คนอยู่เย็นเป็นสุขตามกระบวนกฤษฎีกาอันชอบธรรม

ขอเรียนย้ำว่า งานฉลองชาติกาลของท่านอาจารย์บริติ จะยังคงมีเรื่อย ๆ ไปเพื่อให้มหาชนคนส่วนใหญ่อื่น ๆ ทั่วทั้งปวง แท้จริง เพื่อประเทศชาติบ้านเมืองของเราจะได้เข้าถึงจุดหมาย ปลายทางที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของท่านอาจารย์และคณะราษฎรที่ได้ตั้งเป้าหมาย

ไว้อย่างชัดเจนตามหลัก ๖ ประการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา

ในฐานะประธานกรรมการดำเนินงาน (ภาคเอกชน) ข้าพเจ้าขอเรียนว่างานฉลองดังกล่าวเริ่มมาแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ทั้งที่ในประเทศและต่างประเทศ โดย ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและภาคประชาชนหลายต่อ หลายหน่วยงาน หากจะไม่ขอบรรยายรายละเอียดในที่นี้ เพียง ขอรายงานว่ากิจกรรมสำหรับเดือนนี้ เริ่มขึ้นที่จังหวัดพระ- นครศรีอยุธยาอันเป็นชาติภูมิของท่าน ประเดิมด้วยงาน ทักษิณเกษมประทานในวันคล้ายกับวันที่ท่านจากโลกนี้ไปในวันที่ ๒ พฤษภาคม ณ วัดพนมยงค์

สำหรับในต่างประเทศ ณ วันที่ ๑๓ พฤษภาคมนี้จะมี ปาฐกถาว่าด้วยชีวิตและผลงานของท่าน ณ กรุงเบอร์ลิน พร้อม ทั้งมีการแสดงนิทรรศการประกอบอีกด้วย โดยที่กิจกรรม ทำนองนี้จะมีต่อไปที่กรุงปารีส ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม และ ก็จะมีกิจกรรมคล้าย ๆ กันนี้ในประเทศต่าง ๆ ต่อไปจนถึงวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยหวังว่าจะจัดงานใหญ่ขึ้น ได้ ณ สำนักงานใหญ่ของ UNESCO ในประเทศฝรั่งเศส ทั้ง ๆ ที่ผู้แทนไทยในสถาบันแห่งนั้นบิดผันไม่ให้มีกิจกรรม สำหรับเผยแพร่เกียรติคุณของท่านอาจารย์บริติชก็ตามที

ขอย้อนกลับมาถึงงานที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีก ครั้งหนึ่ง กล่าวคือได้มีสัมมนาทางวิชาการในระดับนานาชาติ ขึ้น ในระหว่างวันที่ ๕-๘ พฤษภาคม โดยจัดให้มีการสนทนา วิสาสะกันระหว่างนักคิดและนักปฏิบัติจากประเทศต่าง ๆ ทั้ง ในทวีปเอเชีย และยุโรป ในเรื่องการเมืองทางเลือกเพื่อเนื้อหา สาระของประชาธิปไตยและความยุติธรรมทางสังคม

วันที่ ๕ ซึ่งเป็นวันเริ่มงานนั้นได้จัดให้มีการวางพวงมาลา ที่หน้ารูปปั้นของท่านอาจารย์ในห้องปรีดี พนมยงค์ ภายใน โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัยซึ่งเป็นสำนักเรียนเก่าของท่าน และ ในสมัยที่ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ขอรับ ราชทรัพย์จากพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๘ มาสร้างอาคารไว้ ให้โรงเรียนนี้อย่างสมภาคภูมิ เสียหายที่พวกเราไม่อาจไปวาง พวงมาลาได้ ณ อนุสรณ์สถานซึ่งเป็นชาติภูมิของท่าน เพราะ อนุสรณ์สถานแห่งนั้นกำลังได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ยังไม่ แล้วเสร็จ ถ้าสมาชิกรัฐสภาท่านใดและสาธุชนอื่นใดจะมีใจ ครีธาพร้อมบริจาคเงิน เพื่อให้อนุสรณ์สถานของท่านบุรุษ อาชาไนยแห่งสยามได้แล้วเสร็จโดยเร็วให้สมกับเกียรติคุณของ ท่าน ก็จะหาอนุโมทนา

คนดีศรีสยาม

เฉลิมรอบร้อยปีศรีศตวรรษ
แห่งผู้ก่อวัฒนสังคมสยาม
ประชาธิปไตยได้ดั่งองกาม
ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไป

เมล็ดข้าวไกลลานไกลบ้านเกิด
เพื่อจะถือกำเนิดขึ้นเกิดใหม่
พลิกแผ่นดินที่ที่เป็นไท
สร้างสรรคปรโยชน์ใหญ่ให้แผ่นดิน

"ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร
ต้องอาทรต้องบำรุงอย่ารู้ลืมน"
คือวาจาอันละเอียดอ่อนทั้งธรณิน
ให้ได้ยินได้ย้าได้สำนึก

รัฐธรรมนูญเปรียบประดุจจัญเจประชู
ให้ชนได้มรสุมได้รู้สึก
ได้มีสวเม็เสียงร่วมจารึก
ร่วมผนึกร่วมปกครองตามต้องการ

รัฐบาลจะต้องนำราษฎร
ไม่แคลนแคลอนเคลื่อนสู่ประตูผ่าน
ชัยภูมิความสุขสมบูรณ์ภิบาล
มิใช่พาทินถนอยหลังเข้าคลอง

จากชาวบ้านจึงก้าวสู่ชาวม้าน
ปถิธานคงธรรมอันแท้ถ่อง
เพื่อแผ่นดินแผ่นดินฟ้าจักกาทอง
ไทยจะต้องเป็นไทให้เป็นจริง

หนึ่งเกษตรสองสถานการศึกษา
สามสังคมสมอรยะยั้ง
เอกราชประชาธิปไตยไม่ทอดทิ้ง
มีทุกสิ่งที่ดีที่หนึ่งจะมี

ศึกศัตรูมุ่งทั่วสารทิศ
ศึกจากมิตรเป็นอมิตรทุกถิ่นที่
ศึกสงครามตามคฤหาวิ
ศึกเสรีไทยสู้สู้ชัยชนะ

วางรากฐานประชาธิปไตย
ให้ไทยเป็นไทไม่ทุกขณะ
ศักดิ์ศรีสูงเด่นเป็นอารยะ
มีฐานะหน้าจากในสากล

สถาปนาถิ่นธรรม ธรรมศาสตร์
สถาปนาเอกราชสัมฤทธิ์ผล
สถาปนาอธิปไตยให้ปวงชน
สถาปนาตั้งตนแห่งธรรม

"โลกไม่มีหลักประกันให้คนกล้า
คนอยู่หน้าจะต้องล้มต้องจมนคร"
เสียงสายฟ้าผ่าเมฆหมกมืดดำ
ถึงฝนพรำครายังทวาดซบชาติฟ้า

ต้องรอนับร้อยวันเป็นพันปี
จึงจะมีสักคนคนกล้า
กล้าหมนผลจักรวาลกาลเวลา
คืนสู่ความธรรมดาสัมัญญ

เป็นเปลวเทียนสุดท้ายละลายแห่ง
เพื่อเปล่งแสงส่องทางอย่างเจิดจัน
มีเพียงหนึ่งเหนื่อล้ำค่ากว่าหมื่นพัน
อยู่เพียงวันมีค่ากว่าหมื่นปี

ภูมิใจที่ได้เกิดเป็นคนไทย
ภูมิใจที่ได้ร่วมเฉลิมศรี
ศตวรรษแห่งผู้ก่อวัฒนสังค
คืนคนดีของแผ่นดินนี้สู่คนชาติ

ให้สำนึกในมหาประชาชน
คนทุกคนมีค่ามทกกาล
ประโยชน์สุขส่วนรวมร่วมก่อการ
ร่วมจดจากรสเลิศนัจานจง

ปรีดี พนมยงค์ คงนาม
ดีงามนำใจให้สูงส่ง
พนม มือถือธรรมไทธำรง
รงค์ ยิงยงอยู่ในใจนิรันดร์ ฯ

แนวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เข็มเกษม
พิสัยสิทธิ์ พรโสภณ อาน
สุรินทร์ อิศมันย์ อาน
นัฐินี ชูช่วย และทีมงาน อำนวยการผลิต

ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร รมช.
กระทรวงการต่างประเทศนั้น นอกจาก
จะไปทำพิธีเปิดการสัมมนา ณ อยุธยา
วิทยาลัยแล้ว ท่านยังกล่าวถ้อยคำสดุดี
ท่านอาจารย์ปรีดีอย่างจริงใจ ยกย่องว่า
ท่านอาจารย์เป็นผู้ที่มีความเป็นอัจฉริยะ
หากมิได้นำอัจฉริยภาพมารับใช้ตนเอง
โดยได้ทุ่มเทศักยภาพของท่านทั้งหมด
เพื่อศักดิ์ศรีของมหาชน ท่านได้มอง
การณ์ไกลยิ่งกว่าคนร่วมสมัยส่วนใหญ่
แม้ท่านจะถูกกลังโทษจากคนเลวร้ายใน
ข้อหานานาประการ ท่านก็ใช้ขันติธรรม
และอหิงสธรรมนำวิถีชีวิตของท่าน
อย่างควรแก่การเอาเยี่ยง

ไซ้แต่คุณชายผู้นี้จะไปร่วมสัมมนา
กับพวกเราที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เท่านั้นก็หาไม่ หากท่านยังเชิญผู้ร่วม
สัมมนาทุกคนไปรับประทานอาหาร ที่วัง
สวนผักกาดอีกด้วย โดยท่านได้ปรารภ
เป็นการภายในว่างาน ๑๐๐ ปีท่าน
อาจารย์ปรีดีคราวนี้ สำหรับคุณชายถือ
ว่าเป็นการโอหาลีให้กันและกันเป็นครั้ง
สุดท้าย นับเป็นจุดจบแห่งอดีตของ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งข้าพเจ้าไม่เชื่อ
ว่าจะหวนกลับมาได้อีกแล้ว คุณชาย
ขอรับรองว่าต่อแต่นี้ไป ขอให้ทุก ๆ ฝ่าย
หันหน้าเข้าหากัน ร่วมพลังกันเพื่อความ
ถูกต้องดีงามตามครรลองของประชา
ธิปไตย

ใครที่รู้เรื่องอดีตย่อมทราบดีว่า
ราชสกุลบริพัตรกับคณะราษฎรในปี
๒๔๗๕ นั้นอยู่กันคนละขั้ว ทางด้าน
การเมือง การปกครอง แต่แล้วบัดนี้
สมาชิกในราชสกุลนี้ก็กลับแสดงน้ำใจ
ไมตรีและคำพูดที่มีเนื้อหาสาระอันควร
แก่การสำเหนียก

ดังที่ข้าพเจ้าเห็นว่า งานที่จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา นั้น ได้รับความร่วม

รางวัลปรีดี พนมยงค์

สำหรับบุคคลผู้มีผลงานดีเด่น
ด้านประชาธิปไตยและสันติภาพ
ประจำปี ๒๕๕๓

บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านประชาธิปไตย

นายกุหลาบ สายประดิษฐ์
นางสาวศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์

บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านสันติภาพ
พุทธทาส อินทปญโญ
พระไพศาล วิสาโล

มีอย่างดีจากสมาชิกแห่งราชสกุล ณ อุรุทยา ข้าพเจ้าเห็นว่า ความซื่อสัตย์มีความสำคัญยิ่งนัก โดยเราได้รับความร่วมมือจาก ชาวอุรุทยาทุกหมู่เหล่าอีกด้วย โดยที่วันนี้ชาวกรุงเก่าก็จัดงานฉลองที่จังหวัดนั้นเป็นการใหญ่ เชิญชวนให้มหาชนตื่นตัว มีการเดินขบวนไปยังสะพานปรีดี-ธำรง ซึ่งสมัยหนึ่งถึงกับวางแผนให้ทุบทิ้งไปเสียเลย เฉากเช่น การลบประวัติศาสตร์และบิดเบือนเหตุการณ์ในอดีตที่กระทำกันเป็นระลอก ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ และโดยเฉพาะก็แต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา จึงขอตั้งความหวังไว้ว่า ต่อแต่นี้ไป เราจะกล้าหันหน้าเข้าเผชิญ ลังจะ เพื่อเกิดวิจารณ์วิจารณ์ในการรู้จักวางท่าทีที่ถูกต้องในการ แก้ปัญหาของปัจจุบันเพื่อเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ อย่างมีสติและ ปัญญาเป็นต้นมา ถ้าทำได้เช่นนี้ เราจะมือนาคต่ออันสดใส สำหรับลูกหลานของเรา

สำหรับงานใหญ่ที่ธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ ๑๐ นั้น ถ้าท่าน นายกรัฐมนตรีจะแสดงสุนทรพจน์อย่างมีเนื้อหาสาระที่จริงใจ เฉากเช่น สมาชิกในพรรคของท่าน ได้กล่าวคำขอให้ออก มา เราก็คงจะรู้สึกตื่นตันใจไปตาม ๆ กัน แต่นี่ท่านกลับยก ย่องบุคคลต่าง ๆ มากมายที่ไม่ได้อยู่ในขบวนการสันติ ประชาธรรม และบางคนยังหาทางทำหันทำลายอาจารย์ปรีดี พนมยงค์อย่างจงใจอีกด้วย โดยเฉพาะก็หัวหน้าพรรคก้าวหน้า และหัวหน้าพรรคประชาธิปไตยคนที่ ๒ ถ้าพรรคประชาธิปไตย จะยอมรับผิดชอบอันหนักอึ้งกรรม อันได้ทำไว้ในกร่วมมือกับ คณะรัฐประหาร ๒๕๓๐ และมีส่วนร่วมในการทำลายเนื้อหา สาระของประชาธิปไตย แมื่ก่อนหน้าปีนั้น รวมถึงการจ้งคน ไปตะโกนในโรงภาพยนตร์ว่าปรีดีฆ่าในหลวงฯ แล้วไซ้ พรรค ประชาธิปไตยก็จะมีทางแก้ไขวิกฤตทางคุณค่าที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นี้ได้ หาไม่พรรคนี้คงไม่มือนาคต่ออีกต่อไป ถ้าการเมืองไทย เดินไปตามทิศทางของมหาชนและคนยากไร้ส่วนใหญ่ใน ประเทศ ซึ่งรู้เท่าทันนักการเมืองประมาทตีฝีปากถากถางหรือ ปากหวานกันเบรียวยิ่ง ๆ ขึ้นทุกทีแล้ว

งานที่ธรรมศาสตร์เมื่อวานนี้ได้รับความสำเร็จในทาง สัญลักษณ์ที่สำคัญคือ ปาฐกถาพิเศษของท่านประธานาธิบดี แห่งอินโดนีเซีย ซึ่งถือได้ว่าท่านเป็นประมุขคนแรกของประเทศ นั้นที่ปราศจากความต่างพรัอยใด ๆ ไม่ว่าจะในทางกามคุณ หรือในทางฉ้อฉลอื่น ๆ สำหรับท่านประธานาธิบดีคนปัจจุบัน นั้น ท่านเติบโตทางการเมืองจากชุมชนรากหญ้า โดยท่านยึด ถือศาสนาธรรมและจริยธรรมมาใช้ทางการเมือง ด้วยเหตุฉะนี้ ท่านจึงมีอะไร ๆ คล้ายท่านอาจารย์ปรีดีของเรา โดยท่าน

ประธานาธิบดีเข้าใจเนื้อหาสาระและคุณประโยชน์ของท่าน อาจารย์บริติ ที่ท่านแสดงออกอย่างจับใจ โดยที่ถ้าผู้นำรัฐบาลของเรามีความกล้าหาญทางจริยธรรมและมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลและลึกซึ้ง เช่นท่านประธานาธิบดีผู้นี้ งานฉลอง ๑๐๐ ปีท่านอาจารย์บริติ คงจะมีเนื้อหาสาระยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในบัดนี้ โดยเฉพาะนั้นเราเกือบไม่ได้รับการตอบสนองในทางเนื้อหาสาระจากภาครัฐบาลเลยก็ว่าได้ ที่จะนำเอาชีวิตและผลงานของท่านอาจารย์บริติมาทางเพื่อสยามรัฐนาวาอาณาจักรจักได้เดินไปเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนคนส่วนใหญ่ และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติ ทั้ง ๆ ที่ท่านได้บำเพ็ญกรณียกิจเป็นแบบอย่างให้ไว้อย่างสำคัญ ทั้งที่กระทรวงมหาดไทยกับกำเนิดของเทศบาลต่าง ๆ ที่รวบรวบอาณาจักร ยังการที่ท่านว่าการกระทรวงการต่างประเทศในช่วงระยะเวลานั้นนั้น ท่านก็สามารถเลิกสนธิสัญญาทางสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้หมดสิ้น จึงอยากถามว่าภายในอาคารใหม่ของกระทรวงนี้ จะมีห้องบริติ พนมยงค์หรือห้องประดิษฐ์มนูธรรม และห้องดิเรกชัยนาม ที่เป็นมือขวาของท่านที่กระทรวงนี้ จะเป็นไปได้ไหม มีอะไรที่จะต้องเอ่ยถึงนโยบายทางด้านการศึกษาต่างประเทศ ซึ่งควรมีความสำคัญยิ่งกว่าที่แล้ว ๆ มา สบายยอมกับเผด็จการและอภิมหาอำนาจน้อยลงกว่าที่แล้ว ๆ มา มุ่งหน้าให้ความชอบธรรมยิ่งกว่าถือเอาอำนาจอธิปไตยหรือเศรษฐกิจในระยะสั้นเป็นทิศทาง

สำหรับกระทรวงการคลังนั้น ที่จะหวังให้เป็นไทจากบรรษัทข้ามชาติ จากธนาคารโลก และกองทุนระหว่างประเทศ ตลอดจนองค์การการค้าโลก รวมถึงธนาคารพัฒนาเอเชีย เห็นจะเป็นสิ่งซึ่งจะหวังไม่ได้ ยิ่งจะให้กระทรวงนี้ดูดทุนเงินจุนเจือคนยากไร้ ดังสมัยที่ท่านอาจารย์บริติเป็นรัฐมนตรีนั้น ก็คงหวังไม่ได้อีกเช่นกัน แม้การเอารูปท่านใส่ไว้บนใบธนบัตรก็รับกัน

ไม่ได้เสียแล้ว มิใช่ว่าประเทศราชชาติไทยในระบอบรัฐธรรมนูญทุกแห่งที่เป็นอารยะ ล้วนมีรัฐบาลสำคัญอื่น ๆ ด้วยกันทั้งนั้น โดยเราต้องไม่ลืมว่า ธนบัตรของไทยได้มีรูปพานรัฐธรรมนูญอยู่ในวงกลมสีชาตตลอดมาแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยได้ถูกเผด็จการสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำลายล้างไม่แต่ประเทศไทย แม้พานรัฐธรรมนูญก็ไม่ให้มีอยู่ในธนบัตรของไทย เป็นอันว่า ยอมไม่ได้แม้เพียงสัญลักษณ์ของประเทศไทย

อนึ่ง ทุก ๆ คนที่มีชาติกาลครบ ๑๐๐ แม้บางคน UNESCO จะไม่ได้รับเกียรติคุณไปทั่วโลกก็ตาม แต่ก็มีไปรษณียากรตีพิมพ์ออกมาเป็นพิเศษ แม้จนรูปดอกไม้ รูปสัตว์เดรัจฉานก็มีตีพิมพ์บนดวงตราไปรษณีย์ แต่แล้วจะไม่มีรูปอาจารย์บริติบนดวงตราไปรษณีย์ เฉกเช่น จักไม่มีรูปท่านบนธนบัตรไทยนั้นเอง ทั้งนี้หนักว่าประชาชนจะมีความเป็นใหญ่ในทางธรรมอย่างแท้จริง และถ้าท่านสมาชิกรัฐสภาผู้ทรงเกียรติมีความกล้าหาญในทางจริยธรรม ก็น่าจะนำเอาสิ่งที่ถูกต้องดังมากลับมากลู่สังคมสยาม ทั้งในทางสัญลักษณ์และในทางเนื้อหาสาระ เฉกเช่นประเทศอื่น ๆ แม้คนสำคัญน้อยกว่าท่านอาจารย์บริติ พนมยงค์ ชาติกาลของท่านนั้น ๆ ก็เป็นวันหยุดของทางราชการไปแล้ว ดังกรณีของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง ที่สหรัฐและอัมเบตกา ที่อินเดีย เป็นต้น ทั้งนี้มีใยมือต้องเอ่ยถึงบุคคลสำคัญในชั้นมหาดมมะ คานธี และยอร์ช วอชิงตัน โดยที่ท่านอาจารย์บริติมีความสำคัญสำหรับคนไทย ไม่น้อยไปกว่าบุคคลทั้งสองที่เอ่ยนามมาแล้วนี้เลย แต่ความอาภัพของคนไทยนั้นอยู่ตรงที่ภาครัฐ หรือรัฐบาลไม่ได้อยู่ข้างราษฎรหรือประชาชน อย่ว่าแต่จะมีวันหยุดของทางราชการให้บิดาของประเทศไทย และผู้กู้เอกราชให้รัฐไทยในสงครามโลก

ครั้งที่สองเลย เพียงประกาศว่าวันนั้นเป็นวันสำคัญของชาติ ก็ไม่เป็นไปได้เสียแล้ว สงสัยว่านายกรัฐมนตรีจะกล่าวคำ ปราศรัยทางวิทยุ และโทรทัศน์ของรัฐไปยังมหาชนทั่วทั้งประเทศหรือไม่ในวันนั้น ทั้ง ๆ ที่วันสถาปนากระทรวงและหน่วยงานต่าง ๆ นายฯ มักออกอากาศปราศรัยกับประชาชนทั่วทั้งประเทศ ในเมื่องานที่รัฐสภาแห่งนี้ นายกรัฐมนตรียังไม่มีเวลาร่วม แล้วเราจะไปหวังอะไรมากไปกว่านี้ได้เล่า

ที่กล่าวมานี้ ไม่ได้แสดงความน้อยเนื้อต่ำใจ แต่จำต้องพูดข้อเท็จจริงไว้ให้ปรากฏว่า

บุคคลร่วมสมัยในกระแสหลักมักถูกสะกดให้กลัวคุณงามความดี และชื่อเสียงเกียรติคุณของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เพราะผู้คนในกระแสหลักถูกสะกดให้นิยมชมชอบเพียงแต่กับเงินและอำนาจ จนเห็นว่านั่นคือความสำเร็จ โดยไม่ใยไต่ไวัความสำเร็จนั้น ๆ จะได้มาโดยสัมมาอาชีวะหรือมิจฉ้ออาชีวะก็ตามที่ บุคคลในกระแสหลักถูกสะกดให้หันเหออกจากสิ่งจะโดยถูกครอบงำให้เคารพและยำเกรง จนถึงกับเกิดความกลัวในสิ่งซึ่งพาทันเถื่อว่าศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ มีเียวว่าความศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์นั้น ๆ จะเป็นไสยเวทย์วิทยหรือเทคโนโลยีอย่างใหม่ก็ตามที่

ขอตั้งความหวังไว้ว่า งานฉลองชาติกาลของท่านอาจารย์ปรีดีคราวนี้จะมีผลให้คนร่วมสมัยอันมากมาย แม้จะไม่ทุกคนก็ตามที่ ได้มีดวงตาอันเปิดกว้าง กล้ามองไปที่ความจริง รู้จักแยกแยะข้อเท็จจริง คัดเอาความเป็นของแท้ออกจากของเทียม จนเกิดความกล้าหาญทางจริยธรรมเพื่อยืนหยัดอยู่ข้างผู้ยากไร้ซึ่งจะเอาเปรียบยี้ง ๆ ขึ้นทุกที่ จำเดิมแต่อาจารย์ปรีดีปลาสนาการไปจากอำนาจอันชอบธรรมในปี ๒๔๙๐ เป็นต้นมา

อนึ่ง งานฉลองชาติกาลอาจารย์ปรีดีในสัปดาห์นี้ ต้องถือว่าจุดเด่นเป็นพิเศษในทางความสุนทรีย์อยู่ที่ปรีดีคีตานุสรณ์ เมื่อคืนวันที่ ๙ พฤษภาคม เพราะความงาม ความไพเราะ อาจช่วยโหม่งนำใจมนุษย์ให้เข้าถึงความดีและความจริง ยิ่งกว่าอื่นใดในทางตรรกะ หรือเหตุผลเสียอีก

บทเพลงชิ้นสุดท้ายของปรีดีคีตานุสรณ์ที่ยกเอาพระพุทธรูัจจะมาเอ่ยไว้ให้เห็นว่าเหมาะสมยิ่ง

“ยอดเขากี่ปกคลุมด้วยหิมะ ย่อมมองเห็นได้แต่ไกลฉันใด

ความดีของมนุษย์ ก็ย่อมมองเห็นได้แต่ไกลฉันนั้น”

แม้มหาชนโดยเฉพาะก็คนในกระแสหลักจะถูกครอบงำโดยอวิชชาให้มีดวงตาฝ้าฟางเกี่ยวกับท่านอาจารย์ปรีดี และคุณงามความดีของท่านมากกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ในโอกาสศตวรรษแห่งชาติกาลของท่านคราวนี้ ควรถือเอางานฉลองดังที่กล่าวมาแล้ว และจะมิต่อ ๆ ไป คงจะช่วยให้เกิดจิตสำนึกในหมู่ผู้ที่มีใจเป็นธรรม จนอาจลดและละอคติต่าง ๆ เสียได้ จนเกิดดวงตาที่ปลอดไปจากความฝ้าฟางจนกล้ามองเห็นสังขธรรม โดยแลเห็นความบรรเจิดและความอลังการของท่าน ซึ่งเป็นประดุจดั่งเขาวรรพต ซึ่งจะเป็นพลังให้เราเดินเข้าสู่อุดมธรรมอย่างอาจหาญสืบต่อไปในทุก ๆ ชั่วคน

เนื้อเพลง

“ศรีอยุธยา”

ศรีอยุธยาไทย

ไม่สิ้นสุดคนดี

ศักดิ์ศรีไทยคงไทย

นิมิตร์ในกาลสืบสาน

ศรีอยุธยาไทย

ไม่สุดสิ้นคนดี

ศรีศักดิ์ไทยคงไทย

ทุกสมัยไทยเรื่องฤทธิ์เกริกไกร ไชโย

ทวยเทพไทย

ใหญ่หน่วยลอยอยู่บนเมฆา

ข้าขอวันทา

ไทยเทวธิดา

ประสาทอยู่คุ้มครอง

ขออัญชลีอนุภาพิรุณญไทย

นิมิตร์ในกาลสืบสาย

ศรีศักดิ์ไทยคงไทย

ไม่สุดสิ้นคนดี

ศรีศักดิ์ไทยคงไทย

ทุกสมัยไทยเรื่องฤทธิ์เกริกไกร ไชโย

คนท่าทาง

ประวัติศาสตร์อาจมีเิงหลายด้าน

แต่คงที่ทำงาน ไม่เคยจะย่อออกน้อม

คนที่แบกหาม ลุยน้ำ ลุยโคลน คนที่สรรสร้าง

จากป่าเป็นเมือง รุ่งเรืองดังเพียงเวียงวัง

ด้วยเลือด ด้วยเนื้อ ของคนทำทาง

ถางทางตั้งต้น ให้คนต่อไป

จากป่าเปลี่ยว เทียบไปในทุกถิ่น

ดั่งโบกโบยบิน ผืนดินเป็นถิ่นอาศัย

ทนทานเห็นเจ็บใจ ภัยร้ายนานา ชีวว่าเวท

ข้าค่าจำใจ เรายให้คนเดินตาม

ทุกย่างก้าวเท้า เหมือนแมลงเลื่อนลาง

ฝั่งทาง ฝั่งร้าง อยู่กลางแผ่นดิน

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ประพันธ์และอ่าน

รังสิต จงฉนวนสิทธิ์ บรรเลงเพลงขอ

เครือข่ายชาวพุทธ เพื่อพระพุทธรักษาและสังคมไทย

ปัญหาพระประพาศิตพระธรรมวินัย ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยที่คณะสงฆ์ไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นอาการบ่งชี้ถึงวิกฤตการณ์ที่กำลังเกิดกับพุทธศาสนาของไทย ทั้งนี้เพราะปัญหาดังกล่าวมิได้เป็นผลมาจากความไร้ประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น หากยังเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยอื่น ๆ อีก อาทิ ความตกต่ำทางการศึกษาของคณะสงฆ์ ความสัมพันธ์ที่ไม่สมดุลงระหว่าง พระสงฆ์ ราชูปถัมภ์กับประชาชน จนไม่สามารถทำหน้าที่ที่พึงต่อกันได้อย่างถูกต้อง ทั้งหมดนี้ล้วนแต่พระศาสนาเข้าสู่ภาวะวิกฤต อันจำเป็นต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

การรักษาพระศาสนาให้ยั่งยืนนั้น มิใช่เป็นหน้าที่ของบุคคลใดคนหนึ่งหรือบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ทั้งมิใช่เป็นความรับผิดชอบที่จำกัดอยู่กับพระสงฆ์หรือรัฐบาลเท่านั้น หากเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน และเป็นความรับผิดชอบที่พระพุทธรูปองค์ทรงมอบหมายให้แก่พุทธบริษัททั้งหลาย ดังนั้นเมื่อถึงคราวที่พระพุทธรักษาประสบภาวะวิกฤต จึงควรที่ชาวพุทธทุกคนจะร่วมมือกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ เพื่อฟื้นฟูพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามและกลับมามีความหมายต่อสังคมไทย รวมทั้งยังประโยชน์แก่สังคมโลก

ด้วยเหตุนี้ “เครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธรักษาและสังคมไทย” จึงเกิดขึ้น เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการมีองค์กรประสานงานในภาคประชาชนสำหรับกวลเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการฟื้นฟูพุทธศาสนาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง งานในระยะแรกของเครือข่ายดังกล่าวก็คือการส่งเสริมให้มีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องนี้ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ อันจะนำไปสู่การรวมกลุ่มกันในระดับท้องถิ่นเพื่อขยายสำนึกในความรับผิดชอบบริษัทให้แพร่ขยายต่อไป และเพื่อร่วมกันคิดค้นแนวทางการฟื้นฟูพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ เมื่อกลุ่มท้องถิ่นดังกล่าวมีจำนวนมากพอและเกิดขึ้นทั่วประเทศงานระยะต่อไปของเครือข่ายดังกล่าวก็คือ

การประสานกลุ่มเหล่านี้เพื่อร่วมกันจัดตั้งสภาชาวพุทธสำหรับเป็นองค์กรประสานงานระดับประเทศ โดยมีการกิจหลักคือ ร่วมกับรัฐและคณะสงฆ์ดำเนินการฟื้นฟูพุทธศาสนาและจัดการปฏิรูประบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

องค์กรที่ร่วมกันเป็นเครือข่ายดังกล่าวในขณะนี้ประกอบด้วย มูลนิธิโกลดิมทอง มูลนิธิพุทธธรรม มูลนิธิสุภาพไทย คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา กลุ่มเสขิยธรรม ท่านสามารถร่วมกับเครือข่ายในการฟื้นฟูพุทธศาสนาด้วยการรวมกลุ่มในท้องถิ่นของท่านเองเพื่อจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การอภิปรายสัมมนา เปิดเวทีสาธารณะ โดยเครือข่ายฯ ยินดีให้ความสนับสนุนตามกำลังนอกจากนี้เรายังยินดีรับฟังข้อเสนอแนะจากท่าน ตลอดจนข่าวคราวความเคลื่อนไหวในท้องถิ่นของท่านด้วย

สถานที่ติดต่อของเครือข่าย

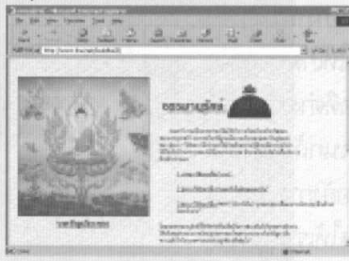
๘/๒๓ ซ.บ้านช่างหล่อ ถ.พรานนก
บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๔๑๑-๓๓๗๙, ๔๑๒-๐๕๒๖
หรือ ตู้ปณ. ๒ คลองสาน ๑๐๖๐๔

หรือแวะเยี่ยมชมเว็บไซต์ของเครือข่ายได้ที่

<http://www.budpage.com>

<http://www.thai.net/buddha25>

การฟื้นฟูพระพุทธรักษา ประชาชนต้องมีส่วนร่วม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

สนิท ผิวนวน

จัดพิมพ์โดย ฝ่ายการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กระดาษปอนด์ ๘๘ หน้า ราคา ๖๐ บาท

เอกราช ได้มาด้วยการต่อสู้

สันติสุข ไสภณสิริ บรรณาธิการ

จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
กระดาษปอนด์ ๑๕๘ หน้า ราคา ๑๖๐ บาท

พลิกแผ่นดิน :

จากประดิษฐ์กรรมสู่สันติประชาธรรม

แล้วเดินหน้าต่อไปยัง พ.ศ. ๒๕๔๓

ปาฐกถาเนื่องในโอกาสครบรอบ ๖๕ ปี ๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๕
โดย ส. ศิวรักษ์

จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
กระดาษปอนด์ ๘๐ หน้า ราคา ๗๐ บาท

บันทึกปฏิบัติงานใต้ดินของอดีตเสรีไทย

สันติสุข ไสภณสิริ บรรณาธิการ

จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
กระดาษปอนด์ ๒๒๐ หน้า ราคา ๑๗๕ บาท

วันวานในโลกกว้าง

ว.ณ. พนมยงค์ เขียน

จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส
กระดาษปอนด์ ๑๑๘ หน้า ราคา ๘๕ บาท

สุศตวรรษรัฐบุรุษอาวุโส

หนังสือที่ระลึก เนื่องในวาระฉลองชาตกาล ครบรอบ ๑๐๐ ปี

ของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์

และเนื่องในวาระที่ท่านได้รับการยกย่องจากยูเนสโก

ไว้เป็นบุคคลสำคัญระดับโลก

จัดพิมพ์โดย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
กระดาษปอนด์ ๑๑๐ หน้า

วิเคราะห์โครงสร้างสังคมแบบพุทธ

ส. ศิวรักษ์ เขียน

จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา
กระดาษปอนด์ ๑๕๕ หน้า ราคา ๑๓๐ บาท

บทบาทศาสนิกชน

ต่อจากหน้า ๕๙

ที่ถูกฆ่าตาย เมื่อปี ๒๕๑๔ คอมมิวนิสต์ฆ่าเขาตาย ถ้าคอมมิวนิสต์ไม่ฆ่าทหารก็ฆ่า เพราะเหตุว่าโกลบอลไปอยู่ในที่ ที่แต่ละฝ่ายไม่ไว้ใจกัน เพราะเขาต้องการเป็นตัวเขาเอง เขาต้องการจะเข้าหาธรรมะ เขาอยู่ฝ่ายประชาชน ทหารหาว่าเขาเป็นคอมมิวนิสต์ คอมมิวนิสต์หาว่าเขาเป็นทหาร เพราะฉะนั้นการตายของโกลบอล เขาไม่ตายเปล่า ครับ มูลนิธิโกลบอลคิมทงได้อุดหนุนให้เกิดอุดมคติในหมู่หนุ่มสาว ให้คนกลับมาหาอุดมคติ ให้กลับมาหาอุดมธรรม ให้กลับมาหาศาสนาธรรม

งานวันนี้ ถึงพวกเราจะไม่มากนัก แต่ก็สมดังคำของซูมาร์กเกอร์ที่บอกว่า Small is Beautiful คนจำนวนน้อยครับ ถ้ามุ่งที่คุณภาพ มุ่งที่ลัจจะ มุ่งที่เนื้อหาสาระ อันนี้สำคัญครับ และเพื่อนของเราบางคนเป็นตัวแทนสื่อมวลชน ถ้าเขาเอาค่าเหล่านี้ไปกระจายในทางที่ถูกต้องดีงาม ผมเชื่อว่าศาสนาธรรมจะกลับมากำหนดให้เราเป็นประชาธิปไตยที่เนื้อหาสาระ และอันนี้แหละครับ ถ้าเรามีธรรมะ มีประชาธิปไตยนำทาง ผมเชื่อว่าเราจะสามารถพูดกับพวกอย่างรู้เรื่อง อย่างมีศักดิ์ศรี แล้วเราร่วมกับอินโดนีเซีย อาจจะมีผลกดันพม่าในฐานะสมาชิกอาเซียนให้เดินสู่ประชาธิปไตย ให้เขาเลิกกดขี่เข้มงวดคน ให้เขาหันมาหาประชาธิปไตยมากขึ้น

แม้สลอร์คิกิตี คินยูนกิตี คนเหล่านี้มองสายตาดูหลายต่อหลายคนเป็นเหมือนหนุมาน เป็นเหมือนเป็คางตัวเลวร้าย ผมไม่เห็นดังนั้นละครับ ผมเห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีความเป็นพระเจ้าเป็นเจ้า อยู่ในใจ ศาสนาพุทธก็บอกทุกคนมีพุทธภาวะอยู่ในใจ ผมเห็นว่าทุกคนมีโอกาสจะกลับตัวเป็นคนดีได้ คนที่ชั่วเพราะอวิชชา ทำให้เขาชั่ว เพราะโครงสร้างทำให้เขาชั่ว ผมไม่เชื่อว่าคนชวนเป็นคนชั่วครับ แต่เขาเป็นคนดีอัน เป็นคนที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง แล้วแสดงความเชื่อมั่นในตนเอง อันนี้แหละครับที่อันตรายอยู่ตรงนี้ ผู้ปกครองที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง แล้วนึกว่ามีเชื่อมั่นในตนเอง นั่นแหละที่เลวร้าย แล้วเขาจะใช้วิธีการบังคับสั่งมาสู่ตลอดเวลา อันนี้ก็อยากจะเรียนนะครับถ้าเมื่อว่าเราเปลี่ยนจากการตรึงบังคับสั่งมาสู่สั่งจะ มหาสุทธธรรมะ ผมว่าเราจะเปลี่ยนตัวเรา เปลี่ยนการศึกษาพรรคพวกเรา เปลี่ยนบ้านเมืองของเรา แล้วเราอาจจะเปลี่ยนเพื่อนบ้านของเราได้ ผมหวังว่าเพื่อนของเราที่ตายไป ๑๐ คนนั้น เมื่อร้อยวันก่อน ถ้าเขารู้ว่าเราจะทำอะไรต่าง ๆ เพื่อเขา เพื่อคนที่ถูกรังแกเยี่ยงเขา เพื่อจะรวมพลังกันให้สังคมได้ไปสู่สันติประชาธรรม ผมเชื่อว่าเขาจะอนุโมทนา.

คู่มือหนังสือเสขิยธรรม

ยินดีต้อนรับบริการ “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” เช่นเคยค่ะ...

ฉบับนี้ยังมีหนังสือต่าง ๆ บริการแก่สมาชิกและผู้อ่านทั่วไปมากมายเช่นเดิม เรียกว่าเต็มทั้งปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งยังมีความหลากหลายในแนวทางและประเภทของหนังสืออีกด้วย ...ใช้จะมีแต่หนังสือธรรมะหรือการประยุกต์ศาสนธรรมเพียงอย่างเดียว นะคะ

หนังสือต่าง ๆ ที่แนะนำลงใน “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” ส่วนหนึ่งเป็นความอนุเคราะห์จากสำนักพิมพ์และผู้จัดทำหนังสือ ที่ส่งผลงานของตนมาเพื่อประชาสัมพันธ์, เผยแพร่ หรือประสงค์จะถวายแก่ภิกษุ, สามเณร, แม่ชี และมอบให้ผู้อ่าน “เสขิยธรรม” เพื่อเป็นธรรมทาน แต่หนังสือส่วนใหญ่ที่ “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” แจกจ่ายออกไป ยังเป็นหนังสือที่จัดซื้อโดยงบประมาณของคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.) ค่ะ ซึ่งจะไปแล้วก็มีจำนวนหนังสือและงบประมาณอยู่อย่างจำกัด จึงทำให้ไม่สามารถจัดหาหนังสือบางประเภทมาบริการได้ หรือทำได้ไม่ปริมาณที่ไม่มาก และไม่ทั่วถึงนัก

ดังนั้น หากท่านใดที่มีความประสงค์จะร่วมทำบุญ ด้วยการ “ให้ความรู้เป็นธรรมทาน” แก่ภิกษุ, สามเณร และแม่ชี ตลอดจนห้องสมุดประจำวัด, สำนักสงฆ์, สำนักแม่ชี หรือสถานปฏิบัติธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อยู่ในชนบทห่างไกล “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” ก็ยินดีจะเป็นสื่อกลางให้ณะคะ โดยส่งหนังสือซึ่งท่านเห็นว่าเหมาะสมที่จะเผยแพร่จำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐ เล่ม (ต่อชื่อเรื่อง/ปก) หรือจะบริจาคเป็นเงิน โดยส่งธนาคาร (รายละเอียดเช่นเดียวกับสมัครสมาชิก) ระบุหน้าซองว่า “เพื่อสมทบทุนคู่มือหนังสือเสขิยธรรม” ทางเรายินดีจะดำเนินการจัดหาหนังสือตามที่ท่านระบุ และจัดส่งให้ถึงมือผู้รับโดยเร็วที่สุดค่ะ

สำหรับท่านผู้อ่านที่มีความประสงค์จะร่วมแนะนำหรือร่วมวิจารณ์หนังสือ “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” ก็ยังยินดีแน่นอนเช่นเดิมคะ คือ ถ้าหากข้อเขียนของท่านได้รับการตีพิมพ์ใน “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” เรายินดีที่จะจัดส่งหนังสือซึ่งราคาปกเท่ากับเล่มที่ท่านวิจารณ์ มอบเป็นธรรมบรรณาการค่ะ

แล้วอย่าลืมนำบริการ “คู่มือหนังสือเสขิยธรรม” นะคะ

สวัสดิ์ค่ะ
ศิริพร

จวน แห่งชีวิต

คู่มือแสวงหาวิถีศรัทธาและเป้าหมายเพื่อการสร้างสรรค์

ลอเรนซ์ จี โบลท์ เขียน
ขนิษฐา มุตติวัฒนาสวัสดิ์ แปล
พระไพศาล วิสาโล บรรณาธิการ
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง
๒๓๘ หน้า ราคา ๑๖๕ บาท

คงมีคนไม่น้อยที่ใช้เวลาในการไตร่ตรองเรื่องการทำงานอย่างมาก เพราะเราใช้เวลาเกือบครึ่งหนึ่งไปกับการทำงาน บางคนอาจจะโชคดีได้งานที่ตนรัก สามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ ก็เกือบทั้งตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสังคมวงกว้าง บางคนอาจจะกำลังยึดติดกับข้อ และสงสัยกับงานที่ตนลงมือทำอยู่ บางคนอาจเปลี่ยนงานหลายครั้ง พบกับคำว่าไม่ใช่มกหลายครา แต่เรากุณนก็ยังคงค้นหาและทำงานของตนต่อไป ด้วยเหตุผลแตกต่างกันไป

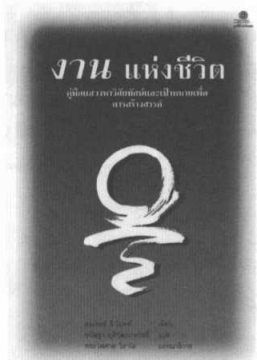
ไม่นานมานี้มีหนังสือเล่มหนึ่ง เมื่ออ่านแล้วให้ความรู้สึกท้าทายเกี่ยวกับชีวิตการทำงาน งานแห่งชีวิต คู่มือแสวงหาวิถีศรัทธาและเป้าหมายเพื่อการสร้างสรรค์ เป็นหนังสือที่พยายามจะบอกว่าการงานเป็นส่วนสำคัญของชีวิต ที่เราจะต้องขบถทนอย่างจริงจังเพื่อที่ชีวิตของเราจะเป็นชีวิตจริง ๆ เป็นชีวิตที่เราเริงสุด ไม่มีพลัง และมีหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อผู้อื่นด้วย ไม่ว่าเราจะประกอบอาชีพใดก็ตาม เราแต่ละคนต่างก็สามารถที่จะเอื้ออาหารให้กับผู้อื่นได้ทั้งนั้น โดยที่ไม่ต้องทำในนามของงานพัฒนาหรืองานเพื่อสังคม ไม่ว่าเราจะเป็นช่างเย็บเสื้อ หมอพยาบาล หรือศิลปิน เพราะเราเห็นคุณค่าของการให้ที่แท้จริง และความจริงใจนั้น เป็นสิ่งที่มีค่ายิ่งไปกว่าการที่จะสร้างฐานะให้แก่ตนเองเท่านั้น ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากหากสิ่งที่ต้องการไม่ได้อยู่ในมาตรฐานของกระแสหลักในสังคม แต่ก็มีเพียงจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเท่านั้น ไม่อาจวัดได้ด้วยคำว่าคุณหรือผิด

จึงมีความกล้าที่จะมองเห็นตัวคุณเองที่เป็นจริง ๆ กล้าที่จะตะลึงพริ้งเพริดกับบัคมีอันเจิดจรัสอันเป็นตัวคุณ กล้าที่จะจินตนาการถึงอนาคตของโลกที่อาจเป็นไปได้ กล้าที่จะสละชีพเป็นพันครั้งเพื่อที่จะดำรงชีวิตหนึ่งเดียวให้

ประเสริฐสุด จงแปรเปลี่ยนความทุกข์ทรมานแสนสาหัสให้เป็นเพลงบทใหม่ จินตภาพอันงดงามที่สามารถปรากฏขึ้นได้ หากแต่ในปัจจุบันยังเป็นสิ่งที่คาดไม่ถึงนั้น ได้รอคอยบรรดาผู้ซึ่งมีมืออันแข็งแกร่งและมั่นคงเพียงพอที่จะพังก้าแห่งอันหยาบหนาให้หลาหลง และทำให้วิสัยทัศน์อันสร้างสรรค์ของพวกเขาได้ปรากฏ

หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่หนังสือสูตรสำเร็จที่จะบอกเราได้ในทันทีที่อ่านจบว่า เราควรจะทำอะไรและไม่ได้ชี้ถูกชี้ผิดว่า เสียงดนตรีชนิดไหนกันแน่ที่เราควรจะเดินไปตามจังหวะ เพราะเราต่างก็มีคุณสมบัติ และความสนใจที่พิเศษออกไป หากหนังสือเล่มนี้เพียงแต่สนับสนุนให้กำลังใจเราที่จะหันกลับมามองเสียงดนตรีที่อยู่ในหัวใจเรากครั้งเท่านั้น ด้วยการให้เทคนิคตั้งคำถามอย่างกล้า และตรงไปตรงมา

อย่างน้อยการได้กลับมาทบทวนวิถีศรัทธาต่อโลกและชีวิตของเราไปพร้อมกับหนังสือเล่มนี้ก็จะช่วยให้เราได้เห็นจุดยืนของเรา และตรวจสอบพิจารณาสิ่งที่เคยมองข้ามไป เพราะเราจะพัฒนาได้ก็ต่อเมื่อ เราได้ทดสอบตัวเองอยู่เสมอ ๆ และไม่พอใจอยู่เพียงแต่เรื่องที่ย่ำตายเท่านั้น

ภาพผ่านกระจกหม่นมัว

โยสไตน์ กอร์ดอร์ เขียน

วรุศ เบล-เรียมเรียง

มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๑๙๗๓ หน้า, ๑๓๐ บาท

“ภาพผ่านกระจกหม่นมัว” เป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับผู้อ่านที่นิยมการท่องเที่ยวไปในโลกแห่งจินตนาการ โดยแฝงปรัชญาและข้อคิดต่าง ๆ มากมาย เป็นหนังสือที่อ่านง่าย เพราะปรัชญาที่โยสไตน์ กอร์ดอร์

นำเสนอผ่านมีสีสันสนุกสนานไม่แห้งแล้งเคร่งเครียดเช่นหนังสือปรัชญาทั่วไป หากใครที่เคียดชังชอบโลกของโซฟีและประทับใจกับ

เจ้าชายน้อย มาแล้ว “ภาพผ่านกระจกหม่นมัว” จะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้โลกแห่งจินตนาการของคุณกว้างไกลและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

โยสไตน์ กอร์ดอร์ ได้เปิดโลกจินตนาการผ่านความสัมพันธ์ระหว่าง “เอเรียส” เทวดาองค์น้อย กับ “ซีซิลีย” เด็กหญิงผู้ป่วยเป็นโรคที่ไม่สามารถเยียวยาได้ เอเรียสพาเพื่อนหญิงตัวน้อยของเธอท่องไปในโลกแห่งจินตนาการ ทำหายให้เธอคิดในเรื่องที่เธอไม่เคยคิดมาก่อน เรื่องทุกอย่างล้วนผ่านหัตถ์จรรย และท้ายที่สุดก็ทำให้ซีซิลียตระหนักได้ว่า สวรรค์อยู่บนโลกนี้แล้ว แต่การที่มนุษย์มองไม่เห็นสวรรค์ เพราะมนุษย์มองทุกสิ่งผ่านกระจกที่หม่นมัวเท่านั้น

ภาพผ่านกระจกหม่นมัว เป็นหนังสือที่น่าอ่านอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ เพราะหนังสือเล่มนี้ชวนให้มนุษย์ตระหนักถึงความมั่งคั่งจรรยและคุณค่าแห่งกรรม “ชีวิต” มีใช่เป็นเพียงการดิ้นรนให้ดำรงอยู่อย่างไร้ความหมายเท่านั้น กอร์ดอร์ใช้จินตนาการเยียวยาความป่วยไข้ของการดำรงอยู่ของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี คุณค่าของหนังสือ

เล่มนี้จึงมีได้อยู่ที่ความสนุกสนานในรสถ้อยของข้อความเท่านั้น หากแต่ได้เปิดทางสว่างให้เราค้นพบการใช้ความสุขกับตัวเอง และเรียนรู้ที่จะดำรงอยู่กับชีวิตอย่างมีชีวิตชีวาอีกด้วย

จากย่างกุ้งสู่ราชบุรี : บทเรียนเพื่อสันติภาพ

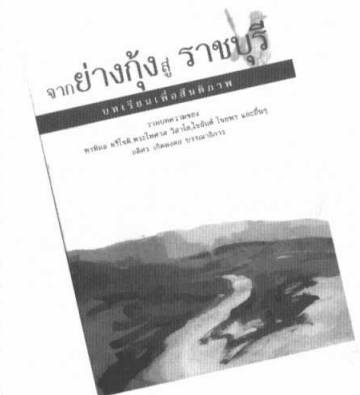
รวมบทความ : พรพิมล ศรีชิตติ, พระไพศาล วิสาโล, ไชยันต์ ไชยพร และคนอื่น ๆ
บรรณาธิการ : อติศร เกิดมงคล
จัดพิมพ์โดย คณะกรรมการวรรณคดีเพื่อประชาธิปไตยในพม่า
กระดาษปกอนด์ ๑๕๐ หน้า
ราคา ๑๐๐ บาท

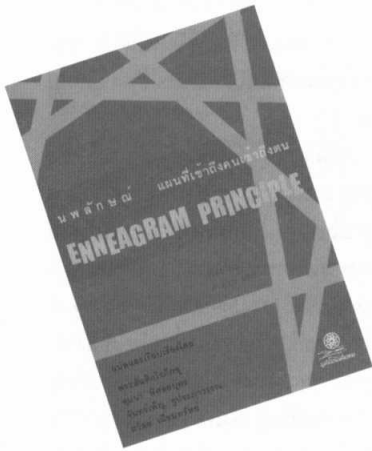
เมื่ออังกฤษได้พม่าเป็นอาณานิคมในปี ค.ศ. ๑๘๒๔ ปัญหาระหว่างเชื้อชาติที่แตกต่างกันได้ปะทุปะทุขึ้น จนกระทั่งปะทุเป็นสงครามกลางเมืองในปี ค.ศ. ๑๙๔๘ เมื่อพม่าได้เอกราชจากอังกฤษ และเป็นสงครามที่ยืดเยื้อยาวนานกระทั่งทุกวันนี้ เราอาจคาดการณ์ได้ว่าการชนเผ่าที่ยาวนานอาจใกล้จะสิ้นสุดลง เพราะชนกลุ่มน้อยได้ล้มตายไปจำนวนมาก ด้วยน้ำมือรัฐบาลทหารพม่า ส่วนที่อยู่รอดได้ก็ต้องสลับยอมกับการถูกกดขี่ข่มเหง เหตุการณ์ที่โรงพยาบาลศูนย์ราชบุรีอาจเป็นเพียงความพยายามอีกครั้งหนึ่งในการดิ้นรนของชนกลุ่มน้อยที่กำลังจะสาบสูญไปในไม่ช้า รัฐบาลไทยได้ต้อนรับความพยายามนี้ด้วยการหยิบยื่น “ความตาย” ให้แก่พวกเขา เหตุการณ์นี้ไม่ใช่เหตุการณ์เดียวกับที่รัฐไทยกระทำต่อชนกลุ่มน้อยด้วยความรุนแรง เพราะก่อนหน้าการบุกยึดโรงพยาบาลศูนย์ราชบุรีไม่กี่วัน ทหารไทยก็หยิบยื่นความตายให้กับพวกเขาเหล่านั้นไม่เว้นกระทั่งผู้หญิงและเด็ก โดยทหารไทยได้ยิงกระสุนวิถีโค้งเข้าใส่ชุมชนกระเหรี่ยงหรือจากโครงการก่อสร้างไทย-พม่า ที่ส่งผลให้ชนกลุ่มน้อยถูกชนเผ่าไปจำนวนมาก ตลอดจนรวมถึงโครงการที่สร้างรายได้ให้รัฐบาลทหารพม่าได้เงินไปซื้ออาวุธมาชนเผ่าผู้คน เราในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง

คงอดตั้งคำถามกับสิ่งเกิดขึ้นไม่ได้ว่า “ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ไม่มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปเลยหรือ ?”

หนังสือเล่มนี้ได้ให้ข้อมูลถึงที่มาที่ไปของความรุนแรงที่เกิดขึ้น และข้อเท็จจริงหลายอย่างที่ผู้คนในสังคมไทยไม่พยายามจะรับรู้ โดยเฉพาะกรณีเหตุการณ์ที่โรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี ตลอดจนรวมถึงความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้คนเหล่านี้ และที่สำคัญบทเรียนในอดีตที่ได้บอกเราว่า ความรุนแรงไม่เคยก่อผลดีต่อสังคมไทย และรังแต่จะสร้างความเลวร้ายที่เป็นผลจากการขยายตัวของความรุนแรงและส่งผลที่ก่อความทุกข์ยากโดยตรงต่อผู้คนที่เกี่ยวข้องรวมถึงผลทางอ้อมที่ยังเห็นไม่ชัดเจน

รัฐไทยสามารถเลือกการแก้ปัญหาด้วยแนวทางสันติวิธีแทนการใช้ความรุนแรงได้ถ้าคิดจะทำ (ซึ่งในอดีตรัฐไทยก็เคยใช้แนวทางสันติตลอดมากับชนกลุ่มน้อย) เพียงแต่การใช้แนวทางสันตินั้นต้องใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และต้องตระหนักถึงผลร้ายต่อสังคมในการใช้ความรุนแรง ในส่วนท้ายของหนังสือได้กล่าวถึงเราในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่มีอาจนั่งเฉยต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ได้ และมีอาจปล่อยให้สังคมไทยต้องแบกรับเคราะห์กรรมที่เป็นผลจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดของผู้นำรัฐไทยได้อีกต่อไป เราต้องร่วมมือกันหยุดยั้งความรุนแรงเหล่านี้ ซึ่งแนวทางของศาสนาก็เป็นคำตอบได้แนวทางหนึ่งที่เราจะสร้างความสงบสันติให้กับสังคม ด้วยการเริ่มลงมือหาพันธมิตรแห่งสันติในหัวใจและในสังคมของเรา

บทสัมภาษณ์

บทสัมภาษณ์คุณเข้าถึงตน

เขียนโดย คาร์เรน เวนบ์

พระสันตติภิกขุ, สุธมมา พิศลยบุตร,

จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ,

ถวัลย์ เนียมทรัพย์ แปล/เรียบเรียง

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิโกลด์คิมทอง

ราคา ๑๗๐ บาท ๒๐๓ หน้า

ศาสตร์ที่ชื่อว่า “นพลักษณ์” (ENNEAGRAM) เป็นมาอย่างไร มีหลักอธิบายปรากฏการณ์ทางบุคลิกภาพของคนทั้ง ๙ ลักษณะอย่างไรนั้น ท่านควรศึกษาเพื่อที่จะเข้าใจตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง โดยการเข้าร่วมอบรมกับที่มหาวิทยาลัยไทย ที่เรียกตัวเองว่า “กลุ่มสายใหม่” มีนามปรากฏแล้วทั้ง ๔ ท่าน ที่กล่าวถึงข้างต้น นอกจากนี้แล้วหนังสือที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านนี้มีพิมพ์จำหน่ายในพายุไทยแล้ว ๒ เล่ม เล่มแรกคือ “นพลักษณ์เล่มเล็ก” โดยท่านสันตติภิกขุ และเล่มที่ ๒ คือ “นพลักษณ์แผนที่เข้าถึงคนเข้าถึงตน” เล่มนี้ ภายในเล่มจะประมวลโครงสร้างพื้นฐานที่กำหนดบุคลิกภาพว่าเป็นอย่างไร โดยเสนอเป็นลำดับตั้งแต่คนในลักษณะที่ ๑ ถึงลักษณะที่ ๙ แต่ละลักษณะที่ได้อธิบายถึงคนในลักษณะนั้นและลักษณะที่เอียงสุดโต่งของแต่ละลักษณะ กลไกในการป้องกันตัวเองเมื่อยามประสบสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รวมทั้งอธิบายถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างคนลักษณะนั้นกับผู้อื่น ที่สำคัญยิ่งคือข้อเสนอ

เพื่อการฝึกฝนให้เจริญงอกงามซึ่งสอดคล้องกับสภาวะภายในของตน

เมื่อท่านผู้อ่านเปิดใจกว้างศึกษาตนเองจากหนังสือเล่มนี้ จะเริ่มเข้าใจว่าตนเองโสดเล่นไปตามสถานการณ์ได้อย่างไร อะไรที่เป็นเงื่อนไขกำหนดให้เรามักจะเป็นเช่นนั้น ในที่นี้ไม่สามารถอธิบายรายละเอียดดังกล่าวได้ จึงถือเป็นหน้าที่ของทุกท่านที่จะลงมือค้นคว้าศึกษาด้วยตัวท่านเอง สำหรับผมเองก็มีเพียงบางคำที่ประทับใจจากการเข้าอบรมและศึกษาเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มนี้ มาเล่าให้ท่าน

“จากเดิมผมแทบไม่ตระหนักรู้เลยว่าพฤติกรรมที่ผมแสดงออกซึ่งมักจะเป็นแบบแผนที่แสดงออกอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่า อะไรนะที่กำหนดให้ผมเป็นเช่นนั้น? มันเริ่มคลี่คลายชัดเจนขึ้นมากกว่าสิ่งที่เป็นปริศนามาตลอดนั่นคืออะไร เมื่อยิ่งตรองดูด้วยใจสงบนิ่ง ยิ่งทำให้เห็นกลไกต่าง ๆ ที่ก่อตัวเป็นแบบแผนพฤติกรรมจนเป็น “ตัวตน” ของเราที่เป็นอยู่ อาศัยช่วงเวลาทีละเล็กทีละน้อยที่เริ่มเท่าทันกลไกป้องกันตัวเอง ทำให้ผมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เริ่มยอมรับในด้านลบของตนเองซึ่งทำให้จิตใจเริ่มรู้สึกง่าย ๆ สบาย ๆ มากขึ้น การเผชิญกับเลสวาทสนทนาดที่อยู่ลึกและเท่าทันได้ยากมาก เริ่มเป็นสิ่งที่รู้จักคุ้นเคยมากขึ้นและพอความเห็นความหวังอยู่บ้างที่จะลวงความยึดมั่นถือมั่นอะไรบางอย่างที่เป็นมกโดยตลอด นอกจากนี้เพื่อน ๆ คนที่ใกล้ชัดเริ่มสัมผัสได้กับอากาศปฏิกิริยาที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างในตัวเอง เท่านั้นผมก็รู้สึกสำนึกขอบคุณ “นพลักษณ์” รวมถึงวิทยากรทั้ง ๔ ท่าน ที่ช่วยให้ผมรู้เท่าทันตนเองได้มากขึ้น ยิ่งหากเราได้ใช้นพลักษณ์ควบคู่กับการฝึกฝนสติหรือสมาธิภาวนาในทางพุทธศาสนาแล้ว เชื่อได้ว่าการเปลี่ยนแปลงตัวเองในทางที่ดีขึ้นจะมีผลก้าวหน้าอย่างไม่น่าเชื่อ

การใช้บริการตู้หนังสือเสขิยธรรม

๑) หากท่านมีความต้องการหนังสือเล่มใดที่ทางกองสาธาณนิยกรได้แนะนำผ่านตู้หนังสือแล้ว ขอได้ส่งจดหมายหรือไปรษณียบัตรแจ้งความจำนงพร้อมระบุชื่อหนังสือที่ท่านต้องการมาให้ทางเจ้าหน้าที่ทราบ ทั้งนี้โดยขอได้ครั้งละ ๑ เล่ม โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

๒) การใช้บริการตู้หนังสือเสขิยธรรมนี้เพื่อจุดประสงค์สนับสนุนการศึกษาค้นคว้าของ ภิกษุ สามเณร และแม่ชี เป็นหลัก ดังนั้นภายหลังจากที่ผู้จัดทำได้ส่งหนังสือไปถวายแล้ว หากท่านมีความสนใจหนังสือเล่มอื่นอีก ขอให้แสดงความจำนงพร้อมระบุชื่อหนังสือที่ต้องการ มาให้ทางเจ้าหน้าที่ได้ทราบ และเขียนวิจารณ์หรือเสนอความคิดเห็นที่ได้จากการอ่านหนังสือเล่มก่อนหน้าด้วย

สำหรับท่านผู้อ่านที่เป็น ขรราวาส นั้น หากท่านสนใจหนังสือที่เราแนะนำก็สามารถสั่งซื้อผ่านทาง ศพพ. ในราคาพิเศษพิเศษ ๒๐% โดยส่งรายชื่อหนังสือที่ต้องการมาที่

ตู้หนังสือเสขิยธรรม
๑๒๔ ซ.วัดทองนพคุณ
ถ.สมเด็จพระเจ้าพระยา คลองสาน
กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

ขนาดหนังสือจ่าย

นางสาวศิริพร ฉัตรหิรัญมงคล
ปณ.คลองสาน

สมัครเสด็จธรรมวันนี้

เลือกรับหนังสือดี ผลงานของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) **ฟรี ๑ เล่ม**

๑. ภาษาวรรณกรรมและวัฒนธรรมไทยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลก
๒. อุดมธรรม นวัตกรรมของสังคมไทย
๓. สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานแห่งการศึกษาที่แท้

ด่วน! วันนี้ถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

รายชื่อผู้สมัครสมาชิกเสด็จธรรม

๑. คุณฐิติพงศ์ ทองศิริกุล ๒๐๐ บาท
๒. คุณอวยพร เชื้อแก้ว ๒๐๐ บาท
๓. คุณมนิต สุทธิจิตต์ ๒๐๐ บาท
๔. คุณสมจิต วิไลจิตเลิศ ๒๐๐ บาท
๕. คุณวิวัฒน์ วีระวุฒิ ๔๐๐ บาท
๖. ผศ.ลัดดา สุวินทร ๒๐๐ บาท
๗. คุณวิมล จันทร์สุวรรณ ๔๐๐ บาท
๘. คุณทรงยศ ทิพย์พิมาน ๔๐๐ บาท
๙. คุณสุมนัสสา วาจิรัตน์ ๒๐๐ บาท
๑๐. คุณ TOCK ๒๐๐ บาท
๑๑. คุณมาโนชญ์ อยู่สุข ๖๐๐ บาท
๑๒. คุณสุจินต์ นัยเนตร ๒๐๐ บาท
๑๓. ผศ.สุวดี ปภาพจน์ ๔๐๐ บาท
๑๔. คุณอรุณ แสงทอง ๒๐๐ บาท
๑๕. ดร.ทูลย์ส กาโบด ๔๐๐ บาท
๑๖. คุณสัญญาลักษณ์ เทียมถนอม ๔๐๐ บาท
๑๗. คุณเจริญศักดิ์ กระแสร์ ๒๐๐ บาท
๑๘. คุณสาโรจน์ โพธิ์ศรี ๒๐๐ บาท
๑๙. พระสมมิตร จิตปณฺโณ ๒๐๐ บาท
๒๐. รศ.ดร.จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ ๒๐๐ บาท
๒๑. พระโมฬีภาณรังคฤทธิ์ จานวฑูโณ ๒๐๐ บาท

๒๒. คุณพรทิพย์ พงษ์สวัสดิ์ ๒๐๐ บาท
๒๓. คุณสิน พงษ์หาญยุทธ ๔๐๐ บาท
๒๔. พระมหาอภิวัฒน์ ภาวจิตโต ๒๐๐ บาท
๒๕. พระกมล อัครธมฺโม ๒๐๐ บาท
๒๖. คุณภาคชนะ เซียวสมุทร ๖๐๐ บาท
๒๗. อ.โสภณา สมพงศ์ ๒๐๐ บาท
๒๘. คุณลัดดา ฐิติเกียรติพงศ์ ๖๐๐ บาท
๒๙. คุณกิตติพร จงจรพงษ์ ๔๐๐ บาท
๓๐. แม่ชีชุตดา ลาภสุวรรณสกุล ๒๐๐ บาท
๓๑. คุณสุพรรณิณี ชีระเจตกุล ๒๐๐ บาท
๓๒. พระมหาบัวพันธ์ ฉนฺทโสภโณ ๒๐๐ บาท
๓๓. พระมหาธำรงค์ ธมฺมปาโล ๑,๐๐๐ บาท
๓๔. คุณพรทิพย์ คุณธีรประเสริฐ ๒๐๐ บาท

รายชื่อสมาชิกอุปถัมภ์สมาชิกเสด็จธรรม

๑. คุณฐิติพงศ์ ทองศิริกุล ๑,๒๐๐ บาท
๒. คุณอัมพร ภูวเศรษฐ ๑,๔๐๐ บาท
๓. พระกมล อัครธมฺโม ๒๐๐ บาท
๔. คุณลัดดา ฐิติเกียรติพงศ์ ๖๐๐ บาท
๕. คุณฉวาง ลีลาเรืองรอง ๔๐๐ บาท
๖. คุณฐิติพงษ์ ทองศิริกุล ๒๐๐ บาท
๗. คุณวรวรรษ์ คุณธีรประเสริฐ ๘๐๐ บาท

ประกาศ

อาคารมวงศ์สนิทเปิดรับสมัครเจ้าหน้าที่การเงิน - บัญชี ๑ ตำแหน่ง
คุณสมัคร

๑. เพศหญิง / ชาย
๒. จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการเงิน หรือ การบัญชี
๓. สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับชุมชนทางเลือกได้

สนใจติดต่อได้ที่ : คุณเจีรนันท์ หลายพูนสวัสดิ์

โทร. (๐๓๓) ๓๓๓๑๘๓-๔ หรือ ๐๑-๘๑๓๕๕๕๓

ใน ส ม ั ค ร ส ม า ช ิ ก

เส ข ย ิ ย ธิ ร ร ม

ข้าพเจ้า พระ แม่ชี นาย นาง น.ส.

..... นาย/นามสกุล .....

อายุ ..... ปี พรรษา .....

การศึกษา นักธรรม ..... บาลี เปรี๊ญ .....

ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

มัธยมศึกษา, ปวช., ปวส.

อื่น ๆ (ระบุ) .....

อาชีพ ราชการ, รัฐวิสาหกิจ ทำงานเอกชน

ธุรกิจส่วนตัว นักศึกษา

อื่น ๆ (ระบุ) .....

รายได้/เดือน ..... งานอดิเรก .....

หนังสือที่ชอบอ่าน ๑. ....

๒. ....

สมัครเป็นสมาชิก หนังสือ “เส ข ย ิ ย ธิ ร ร ม”

สมาชิกใหม่ ต่ออายุสมาชิก (เลขสมาชิกเดิม.....)

เป็นเวลา ..... ปี (ปีละ ๒๐๐ บาท ๔ ฉบับ) เป็นเงิน .....

เริ่มรับตั้งแต่ฉบับ .....

๑.สถานที่ส่งหนังสือ (สำหรับตัวท่านเอง) .....

.....

.....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

๒.สถานที่ส่งหนังสือ (สำหรับผู้ที่ท่านแนะนำ) .....

.....

.....

รหัสไปรษณีย์ ..... โทรศัพท์ .....

โดยได้แนบ ธนาณัติ ตั๋วแลกเงินไปรษณีย์ เช็คของขั้วญู

ส่งจ่ายในนาม นางสาวศิริพร นัตรหิรัญมงคล (ปก. คลองสาน)

ส่งที่ คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา (ศพพ.)

๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา

คลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐

สิทธิพิเศษสำหรับสมาชิก
๑. ท่านสามารถขอสมาชิกสมทบจำนวน ๑ ท่าน เพื่อมอบโอกาสในการอ่านเส ข ย ิ ย ธิ ร ร ม ในจำนวนและระยะเวลาเท่ากับอายุสมาชิกของท่าน
๒. เส ข ย ิ ย ธิ ร ร ม จะประกาศรายชื่อบุคคลที่บริจาคเป็นพิเศษสำหรับสมาชิกฯ ในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกจะสามารถสั่งซื้อได้ทางไปรษณีย์

กลุ่มพุทธทาสศึกษา

ขอเชิญชวน ท่านผู้มีความสนใจ และประสงค์จะสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มฯ ในโครงการ “มูมหนังสือท่านพุทธทาส” ภายในห้องสมุดคีลมนาครม ร่วมบริจาค “หนังสือ” อันเป็น ผลงานการเขียนโดยตรง, ที่ถอดจากเทปคำบรรยาย และหนังสืออันมีเรื่องราวเกี่ยวกับหรือเนื่องอยู่กับท่านอาจารย์พุทธทาส ประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือเล่ม, ฝั่อกเก็ตบุค, วารสาร, นิตยสาร ฯลฯ ตลอดจนงานวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ ทั้งนี้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นหนังสือใหม่แต่อย่างใด

ท่านสามารถบริจาคหนังสือดังกล่าวได้ที่

นายสมเกียรติ มีธรรม
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา(ศพพ.)
๑๒๔ ซอยวัดทองนพคุณ ถนนสมเด็จพระเจ้าพระยา
เขตคลองสาน กรุงเทพฯ ๑๐๖๐๐
โทร. ๐๒-๕๓๗๙๔๔๕ โทรสาร. ๐๒-๕๓๗๙๔๔๕๐
หรือที่
กลุ่มพุทธทาสศึกษา
สวนเมตตาธรรม บ้านห้วยยูงใน
หมู่ที่ ๕ ต.สันทราย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐
ตู้ปณ. ๓๔ อ.ฝาง

และเพื่อความเหมาะสมบางประการ ขอความกรุณางดการบริจาคเป็นเงิน

สำหรับท่านที่อยู่ในกรุงเทพฯและเชียงใหม่ ซึ่งประสงค์จะบริจาคเป็นจำนวนมาก ทางกลุ่มฯ ยินดีจะเดินทางไปรับหนังสือจากท่านโดยตรง

ผู้ขอ กับ คนจน

เจียม สมศิริ

ปางคนบอกไว้ว่าความจน นั้นเป็นสากล ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ใดในโลก ก็จะต้องตัวออกมาให้รับรู้ได้โดยง่าย ทั้งต่อ "คนจน" เอง และต่อผู้ที่ได้พบเห็น หรือได้สัมผัสกับ "ความจน" ที่ปรากฏอยู่นั้น โดยมีความอับจน-ยากไร้, ขาดแคลน หรือขัดสนทางวัตถุ เป็นสิ่งปั้งที่ลำดับต้น ๆ ว่าผู้นั้นยังทุกข์ยาก ลำบาก และต่ำชั้นกว่าระดับความเป็นอยู่ที่ควรจะเป็น หรือน่าจะเป็น เมื่อวัดกันด้วยมาตรฐานความเป็นมนุษย์ด้วยสามัญสำนึกของผู้มีสติสัมปชัญญะตามปกติ.

ส่วนที่จะว่ากัน ว่าสาเหตุของความจน เช่นนั้นคืออะไรบ้าง? หรือมีวิธีการแก้ไขได้อย่างไรบ้าง? นั้นน่าจะนับเป็นอีกเรื่องหนึ่ง หรืออีกขั้นตอนหนึ่ง ทำไปแล้ว ความสับสนวุ่นวายในการหาข้อสรุป หรือในการลำดับความสำคัญของการวิเคราะห์ที่ไม่น่าจะยุ่งยาก ก็แยกชั้น และถูกกระทำให้มากเรื่อง กระทั่งมีความสับสนจนเกินควรขึ้นมาไม่ทีสุด.

สมัยชาคนจน, เกษตรกรรายย่อย, ชาวประมงขนาดเล็ก, ชนเผ่า-ชนกลุ่มน้อย, ชาวสลัม หรือ "คนยากไร้-ด้อยโอกาส"

ภาพประกอบโดย กวีวงศ์

ทั้งหลายทั้งปวงก็เช่นเดียวกัน ดูราวกับว่า ทั้งภาครัฐและฝ่ายทุน ทนไม่ได้ หรือเสแสร้งว่าทนไม่ได้เอาเลย ที่จะยอมรับว่าคนพวกนี้มีอยู่จริง และกำลังเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในเมืองใหญ่ เมืองเล็ก และในชนบท.

เมื่อเริ่มต้นว่าคนเหล่านี้ "ไม่มี" เสียแล้ว การที่จะสืบสาวว่าพวกเขาเกิดขึ้นมาได้ยังไง? เพราะอะไร? จึงมีจำเป็นต้องพูดถึง และป่วยการที่จะกล่าวว่าจะแก้ "ปัญหา" ของพวกเขาอย่างไร? หรือโดยวิธีใด?

... ..

แต่เดิม มักมีการพูดถึงปัญหาของการ

ผลิตและอาชีพ เช่น ปัญหาของกรรมกร-เกษตรกร กับนายทุน หรือสรุปรวมว่าเป็นปัญหาระหว่างชนชั้นระหว่างผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ โดยมีรัฐและอำนาจรัฐเป็นเครื่องมือ ที่มีผู้มุ่งหวัง แย่งชิง และพร้อมจะหยิบฉวยมาใช้ในงานในการแก้ปัญหาต่าง ๆ.

แต่แล้ว เมื่อโลกเริ่มเชื่อมโยงกันแทบทุกด้าน ก็พบว่าประชากรโลกกำลังถูกระบบและโครงสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น (ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา) ครอบงำและทำลาย "คุณภาพชีวิต" ของมนุษยชาติลงไป โดยมีผู้คน

จำนวนหนึ่งหลงผิดว่าตนเป็นผู้มี "โอกาส" หรือเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ในการตัดวงและช่วงชิงทรัพยากรต่างๆ ด้วยการใช้กลไกของรัฐ, ทุน, บรรษัทข้ามชาติ ฯลฯ เป็นเครื่องมือ.

คนเหล่านั้นกำลังใช้สิ่งต่างๆ ที่ "กระทำ" ต่อผู้ด้อยโอกาสและมีเครื่องมือน้อยกว่า โดยเชื่อว่านี่คือ "ทางรอด" ของตน ที่จะออกไปพ้นจากวิกฤตการณ์ของโลก และแล้ว... เมื่อพวกเขาได้รับผล "ชั่วครว" ในบางระดับ ก็ถูกผู้ที่ด้อยกว่า เลียนแบบ หรือมุ่งกระทำเช่นเดียวกันนั้น กับผู้ที่ยังด้อยกว่าตนลงไปอีก.

สถานการณ์เช่นนี้ กำลังสิ้นชะเหือนและ

โยกโคลงภูมิปัญญามนุษย์ ทั้งในระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ นักวิทยาศาสตร์, นักสังคมศาสตร์, นักปรัชญา, นายทุน ฯลฯ ตลอดจนนักบวชทุกศาสนาและลัทธิ-นิกาย ต่างก็ถูกตั้งคำถามและเรียกร้องขอคำตอบ โดยมี "ความรอด" ของมนุษยชาติเป็นเดิมพัน.

ดูเหมือนว่าศาสนธรรมจะเคยเป็นภูมิปัญญาหนึ่ง ซึ่งศาสตร์ในอดีตได้ตั้งคำถามและขอความช่วยเหลือ ตลอดจนได้ชี้แนะวิถีปฏิบัติหรือหนทางอันนำไปสู่ความรอดแก่ศาสนิกและมนุษยชาติโดยรวม แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ศาสนธรรมก็ถูกแปรเปลี่ยนมาเป็นเพียงพิธีกรรมและการพรำบ่นบูชาไปเสีย มิฉะนั้นก็เหลือคุณค่าเพียงในขอบข่ายด้านจิตวิญญาณ อันตื้นเขิน ซึ่งแม้วันจะถูกนักบวชเจ้าพิธีแสดงความเป็นเจ้าของ และแยกห่างออกไปจากวิถีชีวิตที่เป็นจริง อันสัมพันธ์อยู่ด้วยการผลิตและการบริโภคของสมาชิกในสังคม.

... ..

คงไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่ "ความทุกข์" นั้นเป็นสากลยิ่งกว่า "ความจน" ด้วยเหตุที่สามารถเกิดขึ้นกับผู้คนทุกฐานะ ชาติกำเนิด หรือเผ่าพันธุ์ สามารถเกิดขึ้นได้ไม่ว่าในสถานที่หรือเวลาใดๆ ขอเพียงมีเหตุและปัจจัยเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมี "ตัวตน" ของ "ผู้ทุกข์" มารองรับสภาพของความทุกข์ตามเหตุและปัจจัยเหล่านั้นเอาไว้.

คงไม่แปลกใจที่เรามีบุคคลในรัฐบาล นักธุรกิจการเมือง ข้าราชการ นายทุน คนในสังคมชั้นสูง และ/หรือคนชั้นกลาง ฯลฯ ที่ไม่เข้าใจหรือไม่พยายามที่จะเข้าใจความจนหรือคนจน ด้วยเหตุที่พอจะสันนิษฐานได้ว่า "ความเข้าใจ" เช่นนั้น จะก่อให้เกิดมโนธรรมสำนึกอันเป็นอุปสรรคต่อ "ความมี-ความเป็น" ตามสถานภาพและอาชีพของพวกเขาในที่สุด.

แต่โดยนัยเดียวกัน การที่นักบวชในพระพุทธศาสนาของสยามประเทศ ไม่แสดงออกว่ามีความเข้าใจต่อความจนหรือคนจน ตลอดจนปัญหาความเดือดร้อนของผู้คนเหล่านั้น เช่นในกรณีของเกษตรกรรายย่อย กรณีชาวประมงพื้นบ้านกับปัญหาเรือนายทุนจับปลากะตัก ปัญหาการถือสัญชาติไทยของชนเผ่า หรือกระทั่งปัญหาเขื่อนปากมูลอันยืดเยื้อ ฯลฯ กลับเป็นเรื่องอันควรแก่การพิจารณาอย่างนัก ด้วยเหตุที่ส่วนใหญ่ของพระภิกษุ สามเณร และ

แม่ชีทั้งหลาย ล้วนถือกำเนิดในฐานะทางเศรษฐกิจอันยากจนแร้นแค้นเช่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกับกลุ่มชนข้างต้นแทบทั้งสิ้น กระทั่งเมื่อบรรพชา-อุปสมบทแล้ว ก็ยังเลี้ยงชีพอยู่ด้วยค่าข้าวอันมาจากหยาดเหงื่อของผู้ยากไร้เหล่านั้นเป็นส่วนใหญ่ จะมีสักกี่รูปที่จะมีโอกาสบริโภคภัตตาหารอันประณีตของคหบดีได้ทุกมื้อ.

ก็หากเพียงความทุกข์ทางกายภาพทางปัจจัยยังชีพ ของญาติโยมผู้มีอุปการะ พระคุณท่านยังไม่สัมผัสรับทราบเสียแล้ว ความทุกข์ทางจิตวิญญาณ หรือความทุกข์ตามหลักอริยสัจจ์เล่า ท่านจะเข้าใจได้ละหรือ? คงมีพักจะ

ต้องกล่าวถึงการปฏิบัติขัดเกลากิเลสอื่น ๆ ที่ท่านอ้างว่ากระทำเป็นกิจวัตร หรือการนำหลักพุทธธรรมไปแก้ปัญหาระดับโครงสร้างทั้งหลาย ดอกกระมัง ว่าเฉพาะหัวข้อธรรมที่พากันพาล่มบ่นเทศนากันอยู่ในแต่ละ...จะให้ญาติโยมเข้าใจอย่างไร? ให้สรุปว่าท่านท่องจำมาแล้วให้ฟังกระนั้นหรือ?

แม้พระสงฆ์ในกลุ่มเสขิยธรรมเองก็ตาม เกิด ยังพูด คิด และทำไม่ต่างไปจากนี้...หรือมิใช่?

เรื่องเล่า

รอบทะเลสาบ

แรงบันดาลใจของคนหนุ่มสาวที่ได้เดินทางรอบๆ ทะเลสาบสงขลา จนเกิดพลังผลักดันให้ลงมือขีดเขียนเรื่องราววิถีชีวิตผู้คนในด้านต่างๆ ความเป็นอยู่ เป็นไป และลมหายใจของทะเลสาบแบบสนุกๆ

หนังสือเดินเรื่องด้วยภาพลายเส้นและเล่าความ

ด้วยลายมือแบบบรรจงเขียน

หนังสือขนาด 12 หน้ายกพิเศษ หน้า 132 หน้า

พิมพ์ 2 สี หั้งเล่ม ราคา 120 บาทเท่านั้น

สุขภาพใจ

WORLD FESTIVAL OF
ธรรม์คีตา
SACRED MUSIC
A GLOBAL QUEST FOR UNISON
CHIANGMAI THAILAND

8-10 DECEMBER 2000

๑วัดสวนดอก

ถ.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗

๑สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โทร. (๐๕๓) ๙๔๓-๖๒๔ E-mail : wfsmusic@chiangmai.ac.th

๑มหาวิทยาลัยพายัพ

วิทยาเขตแม่แก้ว
โทร. (๐๕๓) ๓๐๔๘๐๕

องค์การร่วมจัด :

มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยพายัพ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่
สมาคม YMCA สันติธรรม เชียงใหม่
คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา
เสมสิกษาลัย

